NESEFİ TEFSİRİ

تفسير النسفي

مدارك التنزيل وحقائق التأويل

Mütercim

Şerafettin ŞENASLAN

7

İstanbul Kitap ve Kültür Merkezi
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/42
Vezneciler/İSTANBUL
(0212) 528 46 17

Bu Ciltte Tefsiri Yapılan Ayetler:

Ta-ha Suresi	1- 135
Enbiya Suresi	1- 112
Hacc Suresi	1- 78
Mü'minun Suresi	1- 118
Nur Suresi	1- 64
Furkan Suresi	1- 77
Şuara Suresi	1- 227
Neml Suresi	1- 55

TÂ-HÂ SURESİ

ENBİYA SURESİ

HACC SURESİ

MÜ'MİNÛN SURESİ

NÛR SURESİ

FURKAN SURESİ

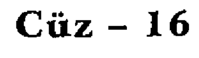

Sûre –20

TÂ-HÂ
SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

135 âyettir.

Cüz - 16

1. – 8. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰهٰ ﴿١﴾ مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰى ﴿٣﴾
تَنْزِيلاً مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ
اسْتَوٰى ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ
الثَّرٰى ﴿٦﴾ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى ﴿٧﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾

Meâli

1- Ta- Ha.

2-3- Biz Kur'anı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

4- (Kur'an) yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.

5- Rahman arşa istiva etmiştir.

6- Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altın da olanlar hep onundur.

7- Eğer sen, sözü açıkken söylersen, bilesin ki o, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir.

8- Allah kendisinden başka ilah olmayandır. En güzel isimler sırf ona mahsustur.

Tefsiri

١- ﴿طٰهٰ﴾

1- Ta- Ha.

Ebû Amr, tedrici olarak yükseldiği için « ط » yı kılan « ه » yı imale ile okudu. Hamza, Ali, Halef ve Ebû Bekir, her ikisini de imale ile okudular. Diğerleri ise, aslı üzere ikisini de kalın okudular. Mücahid, Hasan, Dehhak, Ata ve daha başka kimselerden rivâyet edildiğine göre manası, *"Ey adam!"* demektir. Eğer bu rivâyet sağlamsa bu açıktır. Değilse gerçek, Bakara Sûresinde zikrolunandır.

٢- ﴿مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىۙ﴾

٣- ﴿إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۙ﴾

2-3- Biz Kur'anı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah - tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

« طٰه »'yı Esmâ-i Huruftan sayarsan sözün başı bu olur, sûrenin ismi kılarsan onun haberi olma ihtimali taşır. Çünkü o « طٰه » mübteda mevkiindedir. Kur'an'ı gizli olarak değil açık olarak ifade etti. Çünkü o « طٰه » Kur'an'dır. Yemin olan « طٰه » ya cevap olması da muhtemeldir.

Onlara ve inkârlarına karşı aşırı üzülesin ve iman etmelerini şiddetle arzulayasın da yorulasın diye değil. Ya da gece namazlarıyla güçlük çekesin diye değil. Zira rivâyet edildiğine göre Resûlüllah (a.s.) ayakları şişinceye kadar geceleri namaz kılardı. Cebrail ona: *"Nefsine merhamet et. Çünkü onun senin üzerinde hakkı vardır"* dedi. Yani, nefsini ibadetle mecalsiz bırakman için onu sana indirmedik ve sen ancak müsamahakâr İslam diniyle gönderildin.

« إِلَّا تَذْكِرَةً » istisnai munkatıdır. Yani *"Onu sana ancak öğüt olsun diye indirdik"* demektir. Ya da haldir. *"korkanlar için"* yani Allahtan Korkanlar için ya da işini korkuya havale edenler için, demektir.

٤- ﴿تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰىۜ﴾

4- (Kur'an) **yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.**

« تَنْزِيلاً » « تَذْكِرَةً » den bedeldir. Hal kılınırsa gizli bir « نَزَّلَ » ile mansup kılınması caizdir. Ya da medih üzere mansup olur. Ya da « يَخْشٰى» ya mef'ul olur. Yani "Allah onu, Allah'ın indirmesinden korkanlara öğüt olarak indirilmiştir" demektir. « مِنْ » « تَنْزِيلاً » e taalluk eder. « مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى » onun sılasıdır. «الْعُلٰى », «اَعْلٰى» nın müennesi olan « عُلْيَا » çoğuludur. Gökleri yücelikle vasıflandırması, onu yaratanın kudretinin büyüklüğünü gösteren açık bir delildir.

٥- ﴿ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴾

5- Rahman arşa istiva etmiştir.

Medih üzere merfudur. Yani *"O Rahmân"* demektir. «عَلَى الْعَرْشِ » mahzuf bir mübtedanın haberidir.

İstiva; istila etti, hükmü altına aldı, üstün geldi manalarına gelmektedir.

Zeccâc'dan rivâyet edildiğine göre *"Arşın zikriyle, onun kendisinden başka diğer bütün mahlukâtın en büyüğü olduğu ifade edilmiştir"* Denildi ki: "Sultanın tahtı olan arşın üzrine istiva, mülkü gerektirir. Onu mülkten kinaye yapar. *"Falan tahta geçti, oturdu"* denir.

Yani ona sahip oldu demektir. Ona oturmasa da böyle denir. Senin "Falanın eli uzundur" yani cömerttir sözünde olduğu gibi. Onun eli olmasa bile bunu böyle kullanırsın. Mezhebimiz, Ali (r.a.)'nın şu sözüdür *"İstiva meçhul değildir, keyfiyet akıl dışıdır. Ona iman vacibtir, o konuda soru sormak bidattir. Çünkü Allah vardı mekân yoktur. O mekânı yaratmadan önceki hali üzeredir, değişmedi."*

٦- ﴿لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى﴾

6- Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar hep onundur.

« لَهُ » haberdir. « مَا فِى السَّمٰوَاتِ » mübteda ve matuftur. Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan herşey onun ümlküdür. Yedi kat yerin

altındakiler ya da yedinci kat yerin altındaki taşın altındakiler de onun mülküdür.

٧- ﴿وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾

7- Eğer sen, sözü açıkken söylersen, bilesin ki o, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir.

Eğer sesini yükseltsen onu bilir. Başkasına gizlediklerini de bilir. Hatta ondan daha gizlisini, düşündüklerini bile bilir. Ya da nefsinde gizlediklerini ve gizleyeceklerini de bilir.

٨- ﴿اَللّٰهُ لَٓا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى﴾

8- Allah kendisinden başka ilah olmayandır. En güzel isimler sırf ona mahsustur.

Onun sıfatlarının ibareleri farklı olsa da o, zatında birdir. Bu, onların Allah'u Teâlâ'nın isimlerini işittiklerinde *"Sen ilahlara dua ediyorsun"* şeklindeki sözlerine cevaptır. « الْحُسْنٰى » , « اَحْسَنُ » kelimesinin müennesidir.

❁ ❁ ❁

9. – 10. ÂYETLER

وَهَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ مُوسٰى ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

Meâli

9- Mûsa'nın haberi sana ulaştı mı?

10- Hani o bir ateş görmüş ve ailesine "Bekleyin, eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir parça kor getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum" demişti.

Tefsiri

٩- ﴿وَهَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ مُوسٰى﴾

9- Mûsa'nın haberi sana ulaştı mı?

Yani *"Sana Mûsa'nın haberi ulaştı"* kötülüklere karşı peygamberliğin zorluklarını sabırla yüklenmesi hususunda onu örnek olsun diye ve Mûsa gibi üstün derecelere ulaşsın diye bunu, Mûsa'nın kıssası takip etti.

١٠- ﴿اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى﴾

10- Hani o bir ateş görmüş ve ailesine "Bekleyin, eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir parça kor getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum" demişti.

« اِذْ رَاٰ » gizli bir zamir için olan zarftır. Yani *"gördüğünde"* demektir. Hani, şöyle şöyle bir ateş gördüğünde, demektir. Ya da « اُذْكُرْ » *"hatırla, zikret"* için mef'ulu bihtir.

Rivâyet edildiğine göre Mûsa, (a.s.) Şuayb (a.s.)'dan annesinin yanına gitmek için izin istedi. Ailesiyle birlikte yola çıktı. Yolda, karlı ve

karanlık bir gecede bir oğlu doğdu. Çakmak taşını kullandı. Fakat yanmadı. Bu arada ışık olduğunu zannettiği bir ateş gördü. Ailesine *"Yerinizde durun. Ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir parça kor getiririm. Ya da ateşin yanında doğruyu gösteren, ya da yolu gösteren bir kavim bulurum"* dedi.

«الْاِينَاسُ» *"Birşeyi görmek ve ona alışmak"* demektir. Mûsa (a.s.) işi yapıp yapmayacağını kestiremediği için söz vermekten kaçındı ve bunu, ümit sözüyle ifade etti. « عَلَى النَّارِ » deki « عَلَى » ateş sahiplerinin o ateşe yakın yerleri kapladıklarını ifade etmektedir.

❁ ❁ ❁

11. - 16. ÂYETLER

فَلَمَّا اَتٰيهَا نُودِىَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ إِنّٖى اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ
بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾ إِنَّنٖى
اَنَا اللّٰهُ لَٓا إِلٰهَ إِلَّٓا اَنَا فَاعْبُدْنٖى وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرٖى ﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ
اَكَادُ اُخْفٖيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا
يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

Meâli

11- Oraya vardığında kendisine "Ey Mûsa" diye seslendik.

12- "Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen nalınlarını çıkar. Çünkü sen, kutsal vâdi Tuvâ'dasın."

13- "Ben seni seçtim, şimdi vahyedilene kulak ver."

14- "Muhakkak ki ben (evet) Ben Allah'ın. Benden başka ilah yoktur. Öyle ise bana kulluk et. Beni anmak için namaz kıl."

15- Kıyamet zamanı mutlaka gelecektir. Herkes peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye, neredeyse onu açıklayacağım."

16- "Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan (kıyamete inanmaktan) alıkoymasınlar. Sonra helâk olursun."

Tefsiri

١١- ﴿ فَلَمَّا اَتٰيهَا نُودِىَ يَا مُوسٰى ﴾

11- Oraya vardığında kendisine "Ey Mûsa" diye seslendik.

Ateşin yanına geldiğinde, yeşil bir ağaçta alttan yukarı doğru yanan beyaz bir ateş gördü. Ağaç, misvak ağacı, ya da Mûsa dikeni idi. Orada kimseyi bulamadı. Rivâyet edildiğine göre, Mûsa ona yaklaştığında o, uzaklaşıyor, uzaklaştığında ise yakınlaşıyordu. İşte o esnada Mûsa'ya *"Ya Mûsa!"* diye nida olundu.

١٢-﴿إِنِّى أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾

12- "Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen nalınlarını çıkar. Çünkü sen, kutsal vâdi Tuvâ'dasın."

« أَنَا » Mübteda ya da tekit ya da fasıldır. Zamiri, tanınmayı gerçekleştirmek ve şüpheyi ortadan kaldırmak için tekrar etti.

Rivayet edildiğine göre *"Ya Mûsa"* diye nida edildiğinde Mûsa: *"Konuşun kim?"* dedi. bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyurdu: *"Ben, senin Rabbinim"* Onun Allah'ın kelâmı olduğunu bildi. Çünkü onu altı yönden bütün azalarıyla duymuştu. *"Nalınlarını çıkar ki ayakların mukaddes vâdînin bereketine değsin"* ya da *"Onun nalınları tabaklanmamış ölü eşek derisinden yapılmıştı"* ya da yalın ayaklı olmak, Allah'a karşı tevazudur. Bu sebebten selefimiz, Kabe'yi yalın ayak tavaf etmişlerdir. Kur'an bunun o yer için bir hürmet ve bir tazim olduğuna delalet ediyor. Nalınlarını çıkardı ve vâdînin arka tarafına attı. *"Sen kutsal vâdi Tuvâ'da sın"*

Kutsal; temizlenmiş ya da mübarek kılınmış, demektir.

« طُوًى » kelimesi, Şâmî ve Kûfî'ye göre, tenvinlidir. Çünkü o, vâdi'ye alem olan bir isimdir. O isim ondan bedeldir. Diğerlerine göre ise, tenvinsizdir. Bunu, yer parçası te'viline sokarak söylemişlerdir. Ebû Zeyd, «طـ» yı kesra ile sonunu da tenvinsiz okumuştur.

١٣- ﴿وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى﴾

13- "Ben seni seçtim, şimdi vahyedilene kulak ver."

Ben seni peygamber olarak seçtim. Hamza'ya göre *"Biz seni seçtik"* tir. Sana vahyedene ya da vahye kulak ver. « لِ » , « اسْتَمِعْ » "e yada « اخْتَرْتُكَ » ye taalluk eder.

١٤- ﴿إِنَّنِى أَنَا اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِى وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِى﴾

14- "Muhakkak ki ben (evet) **Ben Allah'ın. Benden başka ilah yoktur. Öyle ise bana kulluk et. Beni anmak için namaz kıl."**

Sadece bana ibadet ve itaat et. Beni onda zikretmek için namaz kıl.

Çünkü namaz zikirleri içine almaktadır. Ya da kitaplar da zikrettiğim ve emrettiğim için, ya da benim, senin medhu sena ile zikretmem için, ya da başkalarını karıştırmaksızın özellikle beni zikretmen için, ya da beni unutanlardan değil zikredenlerden olman için, ya da zikredildiğim vakitler için ki, o vakitler namaz vakitleridir.

Ayeti kerime de: *"Şüphesiz ki namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır"* buyurulmaktadır. Unuttuktan sonra hatırlama işi namaza hamledilmiştir. Bu sebeple muzaf'ın hazfı takdirine gidilmesi doğru olmaktadır. Yani, bana namazın kılınması için demektir. Bu, Kelime-i Şehâdetten sonra ondan daha büyük bir farz olmadığına dair delildir.

١٥- ﴿ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴾

15- Kıyamet zamanı mutlaka gelecektir. Herkes peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye, neredeyse onu açıklayacağım."

« اَكَادُ » Ahfeş'ten yapılan rivâyete göre *"istiyorum"* demektir. Sıla olduğunu diyenler oldu. « اُخْفِيهَا » nın iki zıt manaya gelen kelimelerden olduğu söylendi. Yani *"Onu kullara açıklayacağım ya da gizleyeceğim"* demektir. Onu açıklama isteğimden dolayı o gelecektir demiyorum. Kopma zamanını bilmedikleri için her zaman korku içinde olacakları, hikmetine bina vaktinin bilinmemesiyle birlikte haberlerde onun kopacağı bildirilmeseydi bunu haber vermezdim.

« لِتُجْزٰى », « اٰتِيَةٌ » a taalluk etmektedir. Herkes peşine koştuğu hayır ya da şer olan şeyin karşılığını bulsun diye.

١٦- ﴿ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴾

16- "Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan (kıyamete inanmaktan) **alıkoymasınlar. Sonra helâk olursun."**

Seni, kıyamet günü için amel etmekten ya da namaz kılmaktan ya da kıyamete inanmaktan alıkoymasınlar. Hitap Mûsa (a.s.)'yadır. Bununla kastedilen ise ümmetidir.

17. – 21. ÂYETLER

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ
بِهَا عَلٰى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾
فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا
سِيرَتَهَا الْاُولٰى ﴿٢١﴾

Meâli

17- “Sağ elindeki nedir, ey Musa?”

18- “O benim âsamdır. Ona dayanırım. Onunla davarlarıma yaprak silkerim. Benim ona başkaca ihtiyaçlarımda vardır” dedi.

19- “Yere at onu, ey Mûsa!” dedi.

20- Onu hemen yere attı. Bir de ne görsün, hızla sürünen bir yılan oldu.

21- (Allah) “Al onu! Korkma! Biz onu şimdi ilk haline sokacağız” dedi.

Tefsiri

١٧- ﴿وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى﴾

17- “Sağ elindeki nedir, ey Musa?”

« مَا » mübtedadır. « تِلْكَ » onun haberidir. “Bu” manasınadır. « بِيَمِينِكَ » haldir. « تِلْكَ » onda amel etmiştir. Yani *“Elinde bulunan ya da elinde tuttuğun”* demektir. Ya da « تِلْكَ » ismi mevsuldur. « بِيَمِينِكَ » onun sılasıdır.

Konuşmadan sonra mucize onunla gerçekleşeceği için ya da onun yılana dönüşmesi korku vermemesi için ya da konuşmak için ünsiyet

peydah etmek ve korkuyu kaldırmak için âsayla ilgili bir soru uyarı içindir.

١٨- ﴿قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى﴾

18- "O benim âsamdır. Ona dayanırım. Onunla davarlarıma yaprak silkerim. Benim ona başkaca ihtiyaçlarımda vardır" dedi.

Yorulduğunda ya da sürünün başında durduğumda ya da sıçradığım da ona dayanırım ve yemesi için ağaç yapraklarını davarlarımın üzerine onunla silkerim.

Hafs'a göre « وَلِيَ » dir. « مَآرِبُ » kelimesi « مَأْرَبَة » nin çoğuludur. Üç harekeyle de olur. İhtiyaç manasınadır. « أُخْرَى » kıyasa göre « أُخَر » olmalıydı. Cemaati ret için « أُخْرَى » denmiştir. Ya da âyet sonları uyuşsun diye bu şekilde gelmiştir. « كُبْرَى » da böyledir.

Bir kısmını şükür için saydı, uzatmaktan haya ettiği için de diğerlerini söylemedi. Ya da onu, herşeyi bilen mülk sahibi Allah sorsun da, bu sayede ikramda artış meydana gelsin diye söylemedi. Diğer ihtiyaçlar şu şekilde sıralanabilir: onunla yürümesi, onunla hareket etmesi, düşman ve yırtıcı hayvanlara karşı onunla savunma yapması, kuyularda ip yerine kullanması, ondan kova yapılması, geceleyin yakıldığında meşale haline gelmesi, yiyeceğin onunla taşınması, ekildiğinde iştah çeken meyveler vermesi, toprağa dikildiğinde suyu çıkarması, çekildiğinde çekilmesi ve toprağın onu korumasıdır. Nimetleri sayarak cevabı uzatması şükretmek içindir. Ya da o başka bir sualin cevabıdır. Çünkü o *"O, benim asamdır"* dedi. ona *"Onunla ne yapıyorsun?"* denildi. O da onun faydalarını sayma ya başladı.

١٩- ﴿قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَى﴾

19- "Yere at onu, ey Mûsa!" dedi.

O asanı korkman için at. Ve ancak bizimle sükûnete er. Onunla birçok ihtiyacın karşılandığını görüyorsun ve isteklerde de bize güveniyorsun.

٢٠- ﴿ فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى ﴾

20- Onu hemen yere attı. Bir de ne görsün, hızla sürünen bir yılan oldu.

Hızla giden bir yılana dönüştü. Denildi ki: "Taşları ve ağaçları yutan bir canavara dönüşmüş ve Mûsa da onu görünce korkmuştu. Burada « حَيَّةٌ » *"yılan"* kelimesi ile ifade edildi. Başka âyetlerde ise « ثُعْبَانٌ » *"büyük yılan"* ve « جَانٌ » *"diğerlerine göre ince yılan"* kelimeleri ile ifade edildi. Çünkü « حَيَّةٌ » *"yılan"* lafzı, erkek dişi, küçük büyük bütün yılanları içeren cins isimdir. Önce ince sarı yılana dönüşmesi ve sonra da irileşerek kocaman bir yılan haline gelmesi mümkündür. Böyle olunca « جَانٌ » la ilk hali « ثُعْبَانٌ » la son hali kastedilmiş olur. Ya da onun iriliği « ثُعْبَانٌ » gibi, çabukluğu ise « جَانٌ » gibiydi demektir. Onun iki çenesi arası kırk zira idi" diyenler de olmuştur.

٢١- ﴿ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴾

21- (Allah) **"Al onu! Korkma! Biz onu şimdi ilk haline sokacağız" dedi.**

Rabbi ona: *"Onu al korkma."* Dedi. onun korkusu gidince artık elini yılanın ağzına bile sokabilmiş ve iki çenesinden tutabilmiştir.

« الْأُولَى » « أَوَّلْ » *"İlk"* kelimesinin müennesidir.

Siret: İnsanın yaratılıştan ve sonradan kazanarak sahip olduğu özellikleridir. Bu aslında mastarı bina-i nevi'dir. « سَيْرٌ » den gelmiştir. « رِكْبَةٌ » nin « رَكْبَةٌ » dan geldiği gibi.

Daha sonra durum ve yol manalarına kullanılmıştır. Zarf üzere mansuptur. Yani, onu ilk yoluna sokacağız, asa olduğu hale çevireceğiz, demektir. Bu, Firavun'un yanında yılana dönüştüğünde ondan korkmaması için, konuşma esnasında Mûsa'ya gösterildi. Sonra Allah başka bir mucizeye işaret etti. Ve şöyle dedi:

22. – 35. ÂYETLER

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرٰى ﴿٢٢﴾
لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرٰى ﴿٢٣﴾ اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ
رَبِّ لِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا
قَوْلِي ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾ اشْدُدْ بِهِ
أَزْرِي ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ
كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

Meâli

22- "Bir de elini koltuğunun altına sok ki bir başka mucize olmak üzere, o, kusursuz ve lekesiz bir beyazlıkta çıksın."

23- "Ta ki sana, en büyük âyetlerimizden birini gösterelim."

24- "Firavuna git. Çünkü o, iyice azdı."

25- "Rabbim, benim göğsümü aç (risalet görevini yüklenebilemesi için yüreğimi genişlet) dedi.

26- "Bana işimi kolaylaştır."

27- "Dilimin bağını çöz."

28- "Ki sözümü anlasınlar."

29-30- "Bir de bana ailemden vezir ver. Kardeşim Hârûn'u.

31- "Onunla arkamı kuvvetlendir."

32- "Ve ona işime ortak kıl."

33- "Böylece seni bol bol tesbih edelim."

34- "Ve seni bol bol analım."

35- "Şüphesiz sen bizi görmektesin."

Tefsiri

٢٢- ﴿وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَى﴾

22- "Bir de elini koltuğunun altına sok ki bir başka mucize olmak üzere, o, kusursuz ve lekesiz bir beyazlıkta çıksın."

İnsanın kanadı, iki yanıdır. Bunun aslı *"Kuşun ikin kanadı"* dır. Ondan müsteardır « جناح » diye adlandırılmasının sebebi, uçuş esnasında meylettirildikleri içindir. Mana *"Elini pazunun (koltuğunun) altına sok"* demektir. O elin güneş ışığı gibi gözleri kamaştıran bir ışığı vardı ve on da baras hastalığı da yoktur. Peygamberliğin için bir başka mucize olmak üzere kusursuz ve bembeyaz olarak çıksın.

« بَيْضَاءَ » ve « آيَةً » birlikte haldirler. « مِنْ غَيْرِ سُوءٍ », « بَيْضَاءَ » nin sılasıdır. Senin « ابْيَضَّتْ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ » *"kusursuz bembeyaz oldu"* sözün de olduğu gibi. « آيَةً » kelimesinin, işin kendisine taalluk etti mahzuf bir fiille mansup olması da mümkündür.

٢٣- ﴿لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى﴾

23- "Ta ki sana, en büyük âyetlerimizden birini gösterelim."

Yani, asanın yılana dönüşmesinden sonra biri kısım büyük mucizelerimizi daha bu iki mucizeyle birlikte sana göstermemiz için bu mucizeyi de al. Ya da bu ikisiyle mucizelerimizin en büyüğünü gösterelim. Ya da bunu, en büyük mucizelerimizi göstermek için yaptık, demektir.

٢٤- ﴿اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى﴾

24- "Firavuna git. Çünkü o, iyice azdı."

O kulluk sınırını aşıp Rablık iddiasında bulunmaya başladı. Allah, Firavun'a gitmesini Mûsa (a.s.)'ya emrettiğinde ve Mûsa geniş yüreklilıği gerektiren büyük bir işle görevlendirildiğini anladığında.

٢٥- ﴿قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۙ﴾

25- **"Rabbim, benim göğsümü aç** (risalet görevini yüklenebilmesi için yüreğimi genişlet) **dedi.**

٢٦- ﴿وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۙ﴾

26- **"Bana işimi kolaylaştır."**

Firavun'a karşı bana emrettiğin dini tebliğ işinde bana kolaylık ver, göğsümü genişlet. « اشْرَحْ صَدْرِي »'yı teyit etmektedir. Çünkü aynı mana, iki yolla, özet ve açıklamalı yolla tekrar edilmiştir. Çünkü o *"Benim için genişlet"* ve *"Benim için kolaylaştır"* diyor. Burada genişletilen ve kolaylaştırılan bir şeyin olduğu biliniyor. Sonra bu belirsizliği, göğsümü ve işimi diyerek kaldırıyor.

٢٧- ﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ۙ﴾

27- **"Dilimin bağını çöz."**

Küçüklüğünde dili üzerine koyduğu ateş parçasından dolayı dilinde pelteklik vardı. Bu olay şöyle olmuştu. Mûsa, Firavun'un sakalını tutmuş ve ona şiddetli bir tokat atmıştı. Firavun onu öldürmek istemiş, fakat Âsiye *"Ey melik o aklı kesmeyen küçük bir çocuktur"* diyerek onu kurtarmıştı. Bu seferde leğenin içine ateş ve yakut konularak Mûsa'nın önüne konulmuş, Mûsa yakuta yöneldiyse de Firavun onun elini ateşe yöneltmişti. O da ateş parçasını almış, dili üzerine koymuş ve dili yanmıştı. Bu sebeple dilinde pelteklik oluşmuştu.

Rivâyet edildiğine göre eli yandığında Firavun onu tedavi etmeye uğraşmış, fakat iyileştirememişti. Onu dine davet ettiğinde, Firavun *"Beni hangi Rabbe davet ediyorsun?"* diye sormuştu da o *"Senin iyileştirmekten aciz kaldığın eli iyileştirene davet ediyorum"* diye cevap vermişti.

« مِنْ لِسَانِي » « عُقْدَةً » in sıfatıdır. Sanki *"Dilimin bağlarından birini çöz"* demişti. Bu ifade, peltekliğin tamamen zail olmadığını hisettirmektedir. Ulemanın çoğunluğu ise tamamen zail olduğu görüşündedir.

٢٨- ﴿يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴾

28- "Ki sözümü anlasınlar."

Risaleti tebliğ esnasında.

٢٩-﴿وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ﴾

٣٠- ﴿هٰرُونَ أَخِي ﴾

29-30- "Bir de bana ailemden vezir ver. Kardeşim Hârûn'u.

Bana kendisine dayanacağım bir yardımcı ver. « وِزْرٌ » den gelirse ağırlık demektir. çünkü o sultanın yükünü ve sıkıntısını üzerine alır. « وَزَرٌ » den gelirse sığınak demektir. Çünkü sultan onun görüşüyle korunur ve işlerinde ona sığınır. Ya da « مُزَاوَرَةٌ » den gelir ki *"yardımcı"* manasınadır.

« وَزِيرٌ » « اجْعَلْ » 'ın birinci mef'uludur. İkincisi ise « مِنْ أَهْلِي » dir. Ya da « لِي » ve « وَزِيرًا » onun iki mef'uludur.

« هٰرُونَ » , « وَزِيرًا » için atfı beyandır. « أَخِي » bedel ya da diğer bir atfı beyandır. « وَزِيرًا » ve « هٰرُونَ » onun iki mef'uludur. İkincisi vezirlik işinin ehemmiyetine binaen birincisi üzerine takdim edilmiştir.

٣١- ﴿اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴾

31- "Onunla arkamı kuvvetlendir."

« أَزْرٌ » in kuvvet manasına geldiği de söylenmiştir. O zaman mana, *"Onunla kuvvetimi artır"* olur.

٣٢- ﴿وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴾

32- "Ve ona işime ortak kıl."

Onu bu risalet işimde ortağım kıl. « أَشْدُدْ » ve « أَشْرِكْهُ » lafızları Şâmî'ye göere cevap mahiyetinde nefsin söylentisidir. Diğerlerine göre ise dua ve istektir.

٣٣- ﴿كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴾

33- "Böylece seni bol bol tesbih edelim."

Senin için namaz kılalım ve seni noksan sıfatlardan tenzih edelim.

٣٤- ﴿وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴾

34- "Ve seni bol bol analım."

Namaz içinde ve namaz dışında.

٣٥- ﴿إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴾

35- "Şüphesiz sen bizi görmektesin."

Halimizi biliyorsun. Bu duadan sonra Allah'u Teâlâ ona şu karşılığı verdi.

❁ ❁ ❁

36. – 40. ÂYETLER

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرٰى ﴿٣٧﴾
إِذْ أَوْحَيْنَا إِلٰى أُمِّكَ مَا يُوحٰى ﴿٣٨﴾ أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي
الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ
مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِي ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ
أَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلٰى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا
تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ
سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى ﴿٤٠﴾

Meâli

36- "Ey Mûsa istediğin sana verildi" dedi.

37- "Andolsun ki, biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk."

38- "Bir zaman, annene vahyedilecek bir şeyi şöyle vahyetmiş-tik."

39- "Mûsa'yı sandığa koy, suya at, su onu sahile bıraksın, onu benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri alacaktır. Gözümün önünde yetiştirilmen için senin üzerine benden bir sevgi koydum."

40- Hani, kız kardeşin gelip: "Ona bakacak birini size bulayım mı?" diyordu. Bu yüzden seni, gözü gönlü mutluluk dolsun ve üzülmesin diye annene geri verdik. Ve sen, birini öldürdün seni endişenden kurtardık. Seni iyiden iyiye denemeden geçirdik. Bu yüzden Medyen halkı arasında yıllarca kaldın, sonra sen, takdire göre (bu makama) geldin ey Mûsa."

Tefsiri

٣٦- ﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى﴾

36- "Ey Mûsa istediğin sana verildi" dedi.

« سُؤْلَ » ismi meful manasınadır. *"İstenilen şey, istek"* demektir. « خُبْزُ » un « مَخْبُزُ » manasına kullanılması da bunun gibidir. Ebû Amr'a göre hemzesiz olarak « سُولَكَ » şeklinde okunur.

٣٧- ﴿وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰى ﴾

37- "Andolsun ki, biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk."

Diyor, sonra da onu şöyle açıyor.

٣٨- ﴿إِذْ اَوْحَيْنَآ إِلٰى اُمِّكَ مَا يُوحٰى ﴾

38- "Bir zaman, annene vahyedilecek bir şeyi şöyle vahyetmiştik."

Ona vahyedilmesi, ilham yoluyla ya da rüya yoluyladır. Doğduğun da Firavun senin emsallerini öldürüyordu. « إِذْ » , « مَنَنَّا » için zarftır. Sonra vahyedilen şeyi şöyle açıklıyor.

٣٩- ﴿أَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِى وَعَدُوٌّ لَهُ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى ﴾

39- "Mûsa'yı sandığa koy, suya at, su onu sahile bıraksın, onu benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri alacaktır. Gözümün önünde yetiştirilmen için senin üzerine benden bir sevgi koydum."

« اَنْ »'i müfessiredir. Çünkü vahiy, söz manasınadır. Onu Nil'in suyuna at. Sahil, kıyı demektir. Su kıyıyı aşındırdığı için kıyıya sahil denmiştir. *"Su onu sahile bıraksın"* cümlesinde *"bıraksın"* lafzı, yukarıya uyum sağlasın diye emir sıgasında gelmiştir. Maksat, suyun onu sahile atacağını haber vermektir. *"Onu benimde düşmanım onun da düşmanı olan Firavun alacaktır"* Ondan kasıt Mûsa (a.s.)'dır. Ya da *"Onu"* lafzıyla kastedilen sandıktır. *"Onun"* lafzıyla kastedilen Mûsa (a.s.)'dır. Ama bu ikincisi ibareyi parçalıyor, bütünlüğü bozuyor. Denize atılan ve sahile bırakılan sandık da olsa, gerçekte atılan sandığın içindeki Mûsa (a.s.)'dır.

Rivâyet edildiğine göre, Mûsa'nın annesi sandığı ziftledi ve suya attı. Oradan Firavun'un tarlasına bağ-bahçesi doğru büyük bir nehir gidiyordu. Firavun, Asiye ile beraber bir havuzun başında oturuyordu. Birden sandık çıkageldi. Firavun onu getirmelerini emretti. Getirdiler. Kapağını açtı. Bir de baktı ki içinde insanlar güzeli küçük bir çocuk var. Onu çok sevdi. İşte Allah'u Teâlâ'nın *"Senin üzerine benden bir sevgi koydum"* sözü bu şekilde tecelli etti. Yani *"Ben seni sevdim. Allah kimi severse, kalpler de onu sever. Onu gören herkes sevdi"* dedi. *"Mûsa'nın iki gözünde ayrı bir güzellik vardır. Onu gören herkes sevdi"* dedi.

« مِنِّى » , « أَلْقَيْتُ » ya taalluk eder. Mahzuf bir fiil üzerine atfedilmiştir. Takdiri ise *"Senin üzerine sevilesin ve yetiştirilesin diye bir sevgi koydum"* demektir. « تُصْنَعَ » biniciliği iyi yapmaktan gelir. Yani, atın üzerinde güzel duruştan. Buradaki mana şudur: *"Bir adamın önem verdiği şeyi gözettiği gibi, bende seni görüp gözetiyorum"* Yezid'e göre emirdir. Bunun için « لِتُصْنَعَ » daki « ل » sakindir. Kelimenin sonu da meczumdur.

٤٠- ﴿إِذْ تَمْشِى أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِى أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى﴾

40- Hani, kız kardeşin gelip: "Ona bakacak birini size bulayım mı?" diyordu. Bu yüzden seni, gözü gönlü mutluluk dolsun ve üzülmesin diye annene geri verdik. Ve sen, birini öldürdün seni endişenden kurtardık. Seni iyiden iyiye denemeden geçirdik. Bu yüzden Medyen halkı arasında yıllarca kaldın, sonra sen, takdire göre (bu makama) **geldin ey Mûsa."**

« إِذْ تَمْشِى » , « اِذْ اَوْحَيْنَا » dan bedeldir. Çünkü kız kardeşinin yürümesi Mûsa'ya bir lütuftur.

Rivâyet edildiğine göre kız kardeşi Meryem, onun haberini araştırmak için gelmiş ve onunla karşılaşmıştı. Memesini kabul edeceği bir süt anası arıyorlardı. Mûsa hiçbir kadının memesini kabul etmemişti. Onlara şöyle dedi: *"Size onu bağrına basacak ve onu terbiye edecek birini gös-*

tereyim mi?" Bununla annesini kastetmişti. Fiili müzekker gelmesi «مَنْ» lafzından kaynaklanmaktadır. Ona *"Evet"* dediler. O, annesini getirdi. Çocuk onun memesini kabul etti. *"Onu sana iade edeceğiz"* sözüyle vaad ettiğimiz gibi seni annene geri iade ettik. Hani Kâfir Kiptiyi öldürmüştün de seni kısastan kurtarmıştık.

« غَمّ » Kureyş lügatine göre *"öldürülmektir"* denildi. Öldürme sebebiyle Allah'ın azabından ve Firavun'un kısas etmesinden korkarak endişeye düştü. İstiğfar ettiği için Allah onu bağışladı. Dedi ki: *"Rabbim! Şüphesiz ki ben, nefsime zulmettim, beni bağışla."* Ve Allah onu Mısır'dan Medyen'e götürmekle Firavun'dan kurtardı. Seni zorluklara sokarak ve onlardan kurtararak denemeden geçirdik.

« فُتُونْ », « قُعُودْ » da olduğu gibi mastardır. Ya da « فِتْنَة » kelimesininin çoğuludur. Yani *"Seni zorluklar vurarak denedik"* demektir.

Fitne, zorluk demektir. Allah'ın, kulunu kendisiyle denediği her şey fitnedir. *"Sizi, imtihan olarak hayır ve şerle deneriz"* medyen, Şuayb (a.s.)'ın beldesidir. Mısır'dan sekiz konak mesafe uzaklıktadır. Vehbî: *"Mûsa (a.s.) Şuayb (a.s.)'ın yanında yirmi sekiz sene kaldı. Safura'nın mehri içindi. Onun yanında çocukları oluncaya kadar on sekiz sene daha kaldı"* dedi. Sonra sen belirlediğimiz bir vakitti, kırk yaşında bize geldin Ey Musa!.

❁ ❁ ❁

41. - 44. ÂYETLER

إِذْ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي
ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَا اِلَى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ
يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾

Meâli

41- "Seni kendim için seçtim."

42- "Sen ve kardeşin birlikte âyetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin."

43- "Firavuna gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı."

44- "Ona tatlı dille konuşun. Belki o, aklını başına alır veya korkar."

Tefsiri

٤١- ﴿إِذْ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾

41- "Seni kendim için seçtim."

Seni benim iradem ve sevgim üzerine tasarruf edesin diye vahyim ve risaletim için seçtim ve yetiştirdim. Zeccâc şöyle demiştir: "*Seni emrim için seçtim, delilimi gösteren kıldım. Benimle mahlûkâtım arasında muhatab kıldım. Sanki delili onlara ben getirdim ve onlarla ben konuştum.*"

٤٢- ﴿اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي﴾

42- "Sen ve kardeşin birlikte âyetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin."

Sen ve kardeşin mucizelerimi götürün. Beni anmada ihmal ve kusur etmeyin. « تَنِيَا » « اَلْوَنْيُ » dan gelmektedir. O da gevşeklik ve taksirde bulunmak demektir. Yani, benim zikrimi kendisiyle uçtuğunuz iki kanat edininiz. Ya da zikirle kastedilen risaletin tebliğidir. Çünkü zikir, diğer ibadetlerde de bulunur. Risaleti tebliğ ise bunların en büyüklerindendir.

٤٣ ﴿ - اِذْهَبَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴾

43- "Firavuna gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı."

"Gidin" emrini tekrar etti. Çünkü birincisi mutlak olarak geldi. ikincisi mukayyet olarak geldi. Rablık iddiasıyla o, haddi tecavüz etti ve iyiden iyiye azdı.

٤٤- ﴿ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴾

44- "Ona tatlı dille konuşun. Belki o, aklını başına alır veya korkar."

Ona karşı lütufkâr bir ifade kullanın. Bu şekilde emredilmesi, onun Mûsa (a.s.) üzerinde terbiye hakkı olduğundandır, denildi. Onun üç künyesi vardı. Ebu'l Abbas, Ebû'l Velid ve Ebû Murre. Ona bu künyelerden biriyle hitap ettiler. Ya da onu, ihtiyarlığın kendisine uğramadığı bir genç olarak ve saltanatını ölünceye kadar kaybetmeyecek bir sultan olarak vasıflandırdılar. Ya da ona *"Arınmaya gönlün var mı?" Seni Rabbinin yoluna ileteyim de ondan korkasın"* dediler. Umulur ki öğüt alır, düşünür de Hakka boyun eğer. Ya da işin onların dediği gibi olacağını ve inkârının kendisini helâkâ götüreceğini anlayarak korkar. Aklını başına almayacağını bildiği halde *"Umulur ki düşünür"* dedi. Çünkü bu *"umulur ki"* sözü o ikisi içindir. Yani, ümit ederek hevesle gidin. İşte bu şekilde girişin. Onun inanmayacağını bildiği halde, Allah'ın, o ikisini göndermesinin faydası ise, onların aleyhine delil olması ve mazeret göstermemeleri içindir. Denildi ki: *"Onun manası, umulur ki düşünen düşünür ya da korkan korkar"* demektir. Çünkü insanlardan bir çoğu böyledir" Yine denildiğine göre: *"Umulur ki lafzının Allah tarafından kullanılması, o işin gerçekleşmesini gerekli kılar. Firavun da düşündü. Fakt düşünmesi ona fayda vermedi."* Şöyle denildi: "Firavun düşündü ve korktu. Mûsa (a.s.)'a tabi olmak istedi. Fakat Hâman onu bundan vazgeçirdi. Firavun onsuz hiçbir işe karar vermezdi. Yahya b. Muaz'ın yanında bu âyet okundu da o ağladı ve şöyle dedi: "Bu, senin "ben ilahım" diye kimseye karşı yumuşaklığın. Ya "sen ilahsın" diyen kimseye karşı yumuşaklığın nasıl olur. Bu senin *"ben sizin en yüce Rabbinizim"* diyen kimseye karşı yumuşaklığın. Ya *"en yüce Rabbimi noksan sıfatlardan tenzih ederim"* diyen kimseye karşı yumuşaklığın nasıl olur?

45. – 48. ÂYETLER

قَالاَ رَبَّنَآ إِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لاَ تَخَافَآ إِنَّنٖى
مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولآَ إِنَّا رَسُولاَ رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنٖىٓ
إِسْرَآئٖيلَ وَلاَ تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلاَمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ
الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ اُوحِىَ إِلَيْنَآ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾

Meâli

45- Dediler ki: "Rabbimiz, doğrusu biz, onun bize aşırı derecede kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz."

46- Buyurdu ki: "Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim. İşitir ve görürüm."

47- "Haydi, gidin de ona deyin ki: "Biz senin Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını hemen bizimle birlikte bırak. Onlara eziyet etme. Biz, sana Rabbinden bir âyet getirdik. Kurtuluş hidayete uyanlarındır."

48- Hakikaten bize vahyolundu ki: "Azap (peygamberleri) yalanlayan ve yüz çevirenlerin üstünedir."

Tefsiri

٤٥ - ﴿قَالاَ رَبَّنَآ إِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَطْغٰى﴾

45- Dediler ki: "Rabbimiz, doğrusu biz, onun bize aşırı derece de kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz."

Bizi cezalandırmasından korkuyoruz. « فَاطِرْ » *"Öne geçen"* kelimesi « يَفْرُطَ » dan gelmektedir. « فَرَطَ عَدَيْهِ » *"Ona aceleyle eza etti."* Denir. Yahut kötülük hususunda bize karşı haddi aşmasından korkuyoruz.

٤٦ - ﴿قَالَ لاَ تَخَافَآ إِنَّنٖى مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى﴾

46- Buyurdu ki: "Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim. İşitir ve görürüm."

Ben sizin koruyucunuz ve yardımcınızım. Sözlerinizi de işitiyorum. Yaptıklarınızı da görüyorum. İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: *"Duanızı işitiyorum ve ona icabet ediyorum. Size yapılmak isteneni görüyorum ve onu boşa çıkarıyorum. Sizden gafil değilim. Öyleyse bunu önemsemeyin."*

٤٧- ﴿فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَلَا
تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى﴾

47- "Haydi, gidin de ona deyin ki: "Biz senin Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını hemen bizimle birlikte bırak. Onlara eziyet etme. Biz, sana Rabbinden bir âyet getirdik. Kurtuluş hidayete uyanlarındır."

O Firavun'a gidin, deyin ki: "Biz Rabbinin sana gönderdiği elçileriz. İsrailoğullarını kullaştırmayı ve köleleştirmeyi bırak da bizimle gönder. Onlara zor tekliflerle azap etme. Sana, Rabbinden, bu iddia ettiğimiz şeyin doğru olduğuna dair delil getirdik." Bu cümle *"Biz Rabbinin elçileriyiz"* cümlesinin yerine geçmiş, onu açıklamış, tefsir etmiş ve tafsilatlandırmıştır. Çünkü elçilik davası, ancak delillerle sabit olur. O da mucizeleri getirmektir. Firavun *"O nedir?"* dedi. Mûsa (a.s.) elini çıkardı. Onun ışığı güneş ışığı gibiydi. Azaptan kurtuluş hidayete tabi olanlarındır.

« سَلَامٌ » « أَسْلَمَ » *"Sulha girmek, sulh yapmak"* den gelmektedir. Selamlama manasına gelen *"Selam"* değildir. Cennetin bekçisi olan meleklerin, hidayete tabi olanlara verdiği selamdır da denilmiştir.

٤٨- ﴿إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى﴾

48- Hakikaten bize vahyolundu ki: "Azap (peygamberleri) **yalanlayan ve yüz çevirenlerin üstünedir."**

Dünya ve âhiretteki azap, peygamberleri yalanlayan ve imandan yüz çevirenlerin üzerinedir. Bu Kur'an âyetlerinin en korkulusudur. Çünkü selam cinsini mü'minlere, azap cinsini de yalanlayıcılara hasretti. Cinsin dışında ise hiçbir şey yoktur. Ona gidin ve elçilik görevini yerine getirin. Ona kendisiyle emrolundukları şeyi söylediler.

49. – 52. ÂYETLER

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذٖٓى اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُ
ثُمَّ هَدٰى . قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّٖى فٖى
كِتَابٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبّٖى وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

Meâli

49- (Firavun) : "Rabbiniz de kimmiş ey Mûsa?" dedi.

50- O da: "Bizim Rabbimiz, herşeye hilkatini veren, sonra da hidayete yöneltendir" dedi.

51- "Öyle ise, önceki milletlerin hâli ne olacak?" dedi.

52- (Mûsa): "Onların bilgisi Rabbimin yanında bir Kitaptadır. Rabbim şaşmaz ve unutmaz" dedi.

Tefsiri

٤٩- ﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى﴾

49- (Firavun) : **"Rabbiniz de kimmiş ey Mûsa?" dedi.**

Önce kendisine birden hitap etti. Sonra da birine karşı söylendi. Çünkü peygamberlikteki asıl kişi Mûsa (a.s.)'dı. Hârûn (a.s.) ise, onun takipçisiydi.

٥٠- ﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذٖٓى اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى﴾

50- O da: "Bizim Rabbimiz, herşeye hilkatini veren, sonra da hidayete yöneltendir" dedi.

Herşeye hilkatini, yani ihtiyaç duydukları ve faydalandıkları şeyleri verdi. Ya da ikinci mef'uludur. O zaman da mana: *"Herşeye, faydasına uygun sureti ve şekli verdi"* demektir. Mesela, göze görmeye uygun şekli, kulağa, işitmeye müsait şekli vermiştir. Aynı şekilde burun, ayak ve elin de her biri kendisiyle ilgili faydaya uygundurlar. Yani herşeye, kendisine uygun olanı verdi, demektir. *"Sonra da hidayete yöneltendir"* diyerek

verilen şeylerle dünyada geçim için, âhirette de saadet için nasıl istifade edileceğini tarif etti.

٥١- ﴿قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى﴾

51- "Öyle ise, önceki milletlerin hâli ne olacak?" dedi.

"Öyleyse geçip giden ve kemikleri dahi çürüyen önceki nesillerin hali ne olacak?" dedi. ona geçmiş nesillerin halini ve kötülük yapanların kötü durumunu, iyilik yapanların da iyi durumunu sordu.

٥٢- ﴿قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى﴾

52- (Mûsa): "Onların bilgisi Rabbimin yanında bir Kitaptadır. Rabbim şaşmaz ve unutmaz" dedi.

Mûsa (a.s.) cevap olarak, onların bilgisi Rabbimin katında ki Levh-i Mahfuzdadır, dedi. Yani, bu Allah'ın kendisine ait kıldığı gayb ile ilgili bir sualdir. Onu ondan başka kimse bilemez. Ben de ancak senin gibi bir kulum. Ve bana, gaybleri bilen zatın verdiği şeyler dışında, ondan hiçbir şey bilmiyorum. Önceki nesillerin halleriyle ilgili ilim Allah katındaki Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Rabbim hiçbir şeyi şaşırmaz. Bir şeyin nerede olduğunu unutup bulamadığın zaman *"Şu şeyi unuttum"* dersin. Yani *"O, insanların, âhiretteki mutluluğu ve bedbahtlığı hususunda hata etmez"* demektir. Onların sevabını da, cezasını da unutmaz. Denildi ki: *"Kitap, onu unuttuğu için değil, mahlukâtın yaptıklarının onun bilgisine uygunluğunu melekler bilsin diye zikrediyor."*

❁ ❁ ❁

53. – 56. ÂYETLER

اَلَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فٖيهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۜ فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِى النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفٖيهَا نُعٖيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾

Meâli

53- O, yeri sizin için beşik yapan ve onda size yolar açan, gökten de su indirendir. Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.

54- Yiyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahibleri için (Allah'ın kudretine delâlet eden) alametler vardır.

55- Sizi ondan (topraktan) yarattık, yine oraya döneceksiniz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.

56- Andolsun biz ona (Firavun'a) delillerimizin hepsini gösterdik. Yine de yalanladı ve diretti.

Tefsiri

٥٣- ﴿اَلَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فٖيهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۜ فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى﴾

53- O, yeri sizin için beşik yapan ve onda size yolar açan, gökten de su indirendir. Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.

« اَلَّذٖى » , « رَبّٖى » kelimesine sıfat olarak merfudur. Ya da mahzuf bir mübtedanın haberidir. Ya da medih üzere mansubtur. Kufelilere göre « مَهْدًا » diğerlerine göre ise « مِهَادًا » dir. Bunlar yayılan ve serilen şeyler için kullanılan iki kelimedir.

Yeryüzünü size beşik yaptı, ona size yollar açtı, gökten yağmur indirdi. Biz de o suyla çift çift bitkiler çıkardık. Çeşitli sözler söylemek için

sözü, gaip sıgasınfan mütekellim sıgasına nakletti. Denildi ki: *"Burada, Mûsa'nın sözü tamamlandı sonra da Allah'u Teâlâ kendisinden bahisle* "onu çıkardık" *buyurdu.* Yine *"Bu, Mûsa (a.s.)'nın sözüdür. Yani biz onu çiftçilik yaparak ve ekerek çıkardı, demektir"* denildi.

« نَبَات » kelimesi mastardır. Yerden biten şeyler bununla adlandırıl mıştır. Tekit için de çoğul içinde kullanılır. « شَتَّى » , « أَزْوَاجْ » ya da « نَبَاتْ » kelimesinin sıfatıdır. « شَتِيتْ » *"Farklı"* kelimesinin çoğuludur. « مَرْضَى » *"hastalar"* kelimesinin « مَرِيضْ » kelimesinin çoğulu oldu ğu gibi. Yani, türü, rengi, kokusu ve şekli değişik olan bu nebatın bir kısmı insanlar için yaratılmıştır. Bir kısmı da hayvanlar için yaratılmıştır.

Rızıklarımızın hayvanların çalışması ile hasıl olması Allah'ın nimetlerindendir. Allah'u Teâlâ onların yediği alafı, ihtiyacımızın fazlasın dan ve yemeye güç getiremediğimiz şeylerden kılmıştır.

٥٤- ﴿كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى﴾

54- Yiyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın kudretine delâlet eden) **alametler vardır.**

« كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ » , « فَاَخْرَجْنَا » deki zamirden haldir. Manası faydalanmanıza müsaade ederek, yani bir kısmını yemenize ve bir kısmını da alaf haline getirmenize müsaade ederek çeşitli bitkileri bitirdik. Zikrettiğimiz bu hususta, akıl sahipleri için deliller vardır. Çünkü o akıl, insanı mahzurlu şeylerden sakındırıyor. Ya da işler gelip ona dayanıyor.

٥٥- ﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى﴾

55- Sizi ondan (topraktan) yarattık, yine oraya döneceksiniz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.

Babanız Âdem (a.s.)'i ondan yarattık. Denildi ki: *"Her nutfe defnedileceği topraktan yoğrulur. Toprak ve nutfeyle birlikte yaratılır"* Ya da nutfe gıdalardan oluşmuştur. Gıdalar da topraktan, öldüğünüz de toprağa defnedileceksiniz. Ve diriliş esnasında sizi oradan tekrar çıkarırız. Çıkarmaktan murat, parçalanmış ve toprağa karışmış olan parçaların bir araya getirilmesi ve eski hallerine dönüştürülecek mahşere sevkedilmeleridir.

Onlar üzerindeki adetullah, istifadeleri yönünden toprağa bağımlı olmalarıdır. Şöyle ki, onu, onlar için üzerinde gezdikleri bir sergi, bir döşek haline getirdi. Onlar için onda istedikleri gibi gidip gelebilecekleri yollar, geçitler var etti. Onda çeşit çeşit bitkiler bitirdi. Kendi yiyecekleri ve hayvanlarının alafı ondan bitkiler. O, onların aslıdır. Ondan var oldular. O, kendisinden doğdukları analarıdır. Öldükleri zaman da onlara kavuşur.

٥٦- ﴿وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى﴾

56- Andolsun biz ona (Firavun'a) **delillerimizin hepsini gösterdik. Yine de yalanladı ve diretti.**

O Firavun'a bütün delillerimizi gösterdik. Bu deliller, dokuz tanedir. Asa, el, denizin yarılması, taşın yarılması, çekirgeler, haşereler, kurbağalar, kan ve dağın yukarı kaldırılmasıdır. Âyetleri yalanladı ve hakkı kabulden kaçındı.

❁ ❁ ❁

57. - 59. ÂYETLER

قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾ فَلَنَاْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِه۪
فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَٓا اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ
مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزّ۪ينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

Meâli

57- Dedi ki: "Yaptığın büyük ile bize yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin bize ey Mûsa?"

58- Öyle ise muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin, ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla.

59- (Musa): "Buluşma zamanınız, bayram günü, kuşluk vaktinde insanların toplanması (zamanı) olsun" dedi.

Tefsiri

٥٧- ﴿قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى﴾

57- Dedi ki: "Yaptığın büyük ile bize yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin bize ey Mûsa?"

Firavun dedi ki: *"Sihrinle bizi yurdumuz Mısır'dan çıkarmaya mı geldin?"* Bu âyette onun Mûsa (a.s.)'dan şiddetle korktuğuna dair delil vardır. *"Sihrinle"* kelimesi için bahanesidir. Çünkü hangi sihirbaz herhangi bir sultanı yurdundan etmiştir.

٥٨- ﴿فَلَنَاْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِه۪ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ
وَلَٓا اَنْتَ مَكَانًا سُوًى﴾

58- Öyle ise muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin, ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla.

Senin sihrine karşı biz de sihirle mukabele de bulunacağız. «مَوْعِدْ» kelimesi mastardır. Vaad manasına gelmektedir. Buna bir muzaf takdir edilir. Yani vaad yeri (buluşma yeri) tayin et, demektir.

« لاَ نُخْلِفُهُ » daki zamir « مَوْعِدْ »'e gider. Yezit, bunu emrin cevabı olarak cezimli okumuştur. Diğerleri ise « مَوْعِدْ » kelimesinin sıfatı olarak merfu okumuşlardır. « مَكَانًا » kelimesi mahzuf « مَكَانَ »'dan bedeldir. Burada muzaf takdirinin yapamaması da mümkündür. O zaman da mana: Bizimle senin aranda her iki tarafın da bozmayacağı bir söz var, demektir.

« مَكَانًا » mastarla ya da mastara delalet eden bir fiille mensup oldu. « سُوًى » kelimesi, Hicâzî, Ebû Amr ve Ali'ye göre kesra iledir. Diğerlerine göre ise damme iledir. O, « مَكَانًا » kelimesinin sıfatıdır. Yani *"Bizimle senin aranda eşit olan"* demektir. « الاِسْتِوَاءُ » (iki tarafa da eşit) kelimesinden gelmektedir. Çünkü iki tarafın ortasından alınan mesafe, iki tarafa da eşittir.

٥٩- ﴿ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴾

59- (Musa): "Buluşma zamanınız, bayram günü, kuşluk vaktin de insanların toplanması (zamanı) olsun" dedi.

« مَوْعِدُكُمْ » mübteda, « يَوْمُ الزِّينَةِ » haberdir.

O, onların bayram günüdür ya da nevruz günü ya da aşûre günüdür. Soru yer içindi, ama o zamanı söyledi. Birinci yoruma göre, cevabın bu şekilde olması, bayram günü onların toplandıkları yerin belli olmasındandır. Bu şekilde zamanın zikredilmesiyle mekan da bilinmiş olmaktadır. İkinci yoruma öre ise, vaadiniz, bayram günüdür, demektir.

« اَنْ يُحْشَرَ » « يَوْمُ » ya da « الزِّينَةِ » ye atıf olarak merfu ya da mecrur makamındadır. Şüpheden en uzak olduğu için, hakkın görülmesine en açık şekilde imkân verdiği için ve yerleşik olsun göçebe olsun halkın yayılmasına en müsait bir zaman olduğu için *"Kuşluk vaktinde olsun"* dedi.

60. – 64 ÂYETLER

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا
عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ
بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ
اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا
صَفًّا وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾

Meâli

60- Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. hilesini tertipledikten sonra çok geçmeden geldi.

61- Mûsa onlara: "Yazık size, Allah hakkında yalan uydurmayın. Sonra o, bir azap ile kökünüzü keser, iftira eden muhakkak ki perişan olur" dedi.

62- Bunun üzerine onlar, durumlarını aralarında tartıştılar, gizli gizli fısıldaştılar.

63- "Bu ikisi Muhakkak ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin ideal yolunuzu ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdılar sadece" dediler.

64- Öyle ise hilenizi kurun. Sonra sıra halinde gelin. Muhakkak ki bu gün, üstün gelen kurtulmuştur.

Tefsiri

٦٠- ﴿ فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴾

60- Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. hilesini tertipledikten sonra çok geçmeden geldi.

Firavun Mûsa (a.s.) bırakarak dönüp gitti. hilesini ve sihirbazlarını toparladı. Onlar yetmiş iki ya da dört yüz yada yetmiş bin kişi idiler. Son-

ra da buluşma yerine geldiler.

٦١- ﴿ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴾

61- Mûsa onlara: "Yazık size, Allah hakkında yalan uydurmayın. Sonra o, bir azap ile kökünüzü keser, iftira eden muhakkak ki perişan olur" dedi.

Mûsa (a.s.) bunu, sihirbazlara söyledi. Yani *"Âyet ve mucizeleri sihir olarak adlandırmayın. Değilse büyük bir azapla Allah kökünüzü keser" dedi.*

« فَيُسْحِتَكُمْ » Kûfî'ye göredir. Diğerlerine göre ise « ى »'nin « ح » nın fethiyledir. Ebû Bekir'in dışındakilere göre *"Helak eder"* manasınadır. « اَلسَّحْتُ » ve « اَلْاِسْحَاتُ » yok etmek manasınadır. Nehyin cevabı olmak üzere mansup olmuştur. Allah'a yalan uyduranlar da perişan olmuştur.

٦٢- ﴿ فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴾

62- Bunun üzerine onlar, durumlarını aralarında tartıştılar, gizli gizli fısıldaştılar.

O sihirbazlar aralarında ihtilafa düştüler. Bir kısmı *"Bizim gibi sihirbazdır"* dedi. Bir kısmı da *"Allah hakkında yalan uydurmayın"* sözü sihirbaz sözü değildir, dedi. Aralarında gizlice istişarede bulundular. Dediler ki: *"Eğer sihirbaz ise onu yeneriz. Ama eğer gökten gönderildiyse o bizi yener."*

« اَلنَّجْوٰى » mastar ve isim olur. Sonra da şu sözde karar kıldılar.

٦٣- ﴿ قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴾

63- "Bu ikisi Muhakkak ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin ideal yolunuzu ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdılar sadece" dediler.

Ebû Amr « إنَّ هَذَيْنِ لَسَاحِرَانِ » şeklinde okudu. Bu zahirdir. Ancak bu okuyuş şekli, İmam İbni Kesir'e, Hasf'a ve Halil'e muhaliftir ki, Halil nahvi en iyi bilendir. « إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ » şeklindedir. Şeddesizdir. « إنْ زَيْدٌ لَمُنْطَلِقٌ » *"Zeyd ayrıldı"* sözünde olduğu gibi. « ل » , « إن »'i nafiye ile şeddeli « إنَّ »'den şeddesiz « إنْ »'e dönüştürülmüş « إنْ » arasındaki farkı göstermektedir.

Denildiki: "O" « ما » manasınadır. « ل »'da « إلاَّ » manasınadır.

Yani o ikisi ancak sihirbazdırlar, demektir. Bunun delili de Ubeydin « إنْ ذَانِ إلاَّ سَاحِرَانِ » şeklindeki kıraatıdır.

Onlardan başkaları ise « إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ » demişlerdir. denildi ki bu Bel Haris b. Kab, Hasan b. Kab, Has'am , Murat ve Kinanenin lugatidir. Onlardan tesniye nasb ve cer halinde de olsa asla « ى »'ya dönüşmez. « عَصَا » kelimesinde olduğu gibi.

Sadi şöyle demiştir:

« إنَّ أبَا هَا وَأبَا أبَا هَا قَدْ بَلَغَا فِى الْمَجْدِ غَايَتَهَا »

"Babası ve babasının babası izzet ve şerefte son noktaya vardılar."

Zeccâc « إنَّ »'nin "evvel" manasına olduğunu söylemiştir.

Şair şöyle diyor:

« وَيَقُلْنَ شَيْبٌ قَدْعَلاَ كَوَقَدْ كَبُرْتَ فَقُلْتُ انَّهْ »

"İhtiyarlık seni üsteledi, büyük olsun" dediler.
Dedim ki: "Evet"

Sondaki « ه » duruş içindir. « هَذَا » mübteda « سَاحِرَانِ » mahzuf bir mübtedanın haberidir. « ل » mahzuf mübteda üzerine gelmiştir. Tak-

diri ise « هٰذَانِ لَهُمَا لَسَاحِرَانِ » demektir. Böylece kendisi için olan yere, baş tarafa girmiş olur. Bazen « لَ » mübtedanın başına geldiği gibi haberin başına da gelir. « خَالِي لَأَنْتَ وَمَنْ جَرِيرٌ خَالُهُ » *"Dayım sensin ve dayısı cerir olandır"* sözünde olduğu gibi. Bunu Müberri'de arz ettim o da râzı oldu, demiştir. Ebû Ali ise bunu zayıf görmüştür. Muhakkak ki bu ikisi, sizi, sihirleriyle yurdunuz Mısır'dan çıkarmak ve sizin üstün dininizi ve ortadan kaldırmak istiyorlar. « مُثْلٰى » « أَمْثَلُ » kelimesinin müennesidir. *"En üstün"* demektir.

٦٤- ﴿ فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴾

64- Öyle ise hilenizi kurun. Sonra sıra halinde gelin. Muhakkak ki bu gün, üstün gelen kurtulmuştur.

Yani, onu ihtilafa düşmeden onun aleyhine işletin, demektir. Ebu Amr'a göre « فَاجْمَعُوا » dur. O zaman da mana hilenizden terk ettiğiniz hiçbir şey bırakmayın, toplayın demektir.

Saf saf halinde dizilerek gelin. Çünkü o, görenlerin kalbine daha çok heybet verir. *"Bugün galip gelen kurtulmuştur"* bu söz Allah'a ait araya girmiş bir sözdür.

❁ ❁ ❁

65. – 70. ÂYETLER

قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّٓا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ اَلْقُوا
فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فٖى
نَفْسِهٖ خٖيفَةً مُوسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فٖى
يَمٖينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا اِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ
اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾

Meâli

65- Dediler ki "Ey Mûsa! Ya sen at veya önce atan biz olalım."

66- "Hayır, siz atın" dedi. Bir de baktı ki, büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları gerçekten koşuyor gibi görünüyor.

67- Bu yüzden Mûsa içinde bir korku duydu.

68- "Korkma, üstün gelen olan kesinlikle sensin" dedik.

69- Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise nereye varsa iflah olmaz.

70- Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar. "Hârûn'un ve Mûsa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

Tefsiri

٦٥- ﴿ قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِمَّٓا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴾

65- Dediler ki "Ey Mûsa! Ya sen at veya önce atan biz olalım."

Sihirazlar: "Ey Mûsa! Ya sen at ya da biz, yanımızdaki şeyleri atarak ilk atan olalım" dediler.

Her iki « أَنْ » ve sonrası gizli bir fiille mansuptur. Ya da mahzuf bir mübtedanın haberidir. Manası, iki işten birini seç ya da iş, senin ya da bizim atmamızdır, demektir. Onların bu şekilde tercihi ona bırakmaları, ona karşı edeplerini göstermektedir. Sanki bunu onlara Allah ilham etmiştir. Tabii ki sonradan bunun bereketi onlara ulaştı. Mûsa *"Siz atın"* diyerek ilk önce onların atmasını kendilerine bildirmiştir.

٦٦- ﴿قَالَ بَلْ اَلْقُوا فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى﴾

66- "Hayır, siz atın" dedi. Bir de baktı ki, büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları gerçekten koşuyor gibi görünüyor.

Sihirlerinden yapabildiklerini göstermeleri ve buna karşı Allah'ın gücünü göstererek Hakkı batılın üzerine atması ve onu paramparça etmesi, yine sihrin üzerine mucizesini musallat kılması ve bunu görenler nezdinde apaçık bir delil olması ve ibret alanlar için de bir ibret vesikası olması için Mûsa *"Önce siz atın"* dedi.

« إِذَا » için bu izal-mufacee ve tahkik denir. « إِذَا » vakit manasınadır. kendisine bir nasp eden ve muzaf kılındığı bir cümle ister. bazı yerler de nasp edeni mahsus bir fil olur. O da fiili mufacee ve cümlei ibtidaiyyedir. Başkası değildir. Takdiri ise *"Mûsa, onların iplerinin ve sopalarının koştuğunu sandığı halde vakitle karşılaştı"* dır. Mana ise, onların iplerinin ve asalarının ona koşuyor vehmini ani olarak vermesidir.

İbn Zekvân'a göre « يُخَيَّلُ » « ت » iledir. « تَسْعٰى » merfudur. « تُخَيَّلُ » da ki zamirden bedeli iştimaldir. Yani atılanlar vehmettiriyor demektir. Rivâyet edildiğine göre onlar, onlara cıva karıştırmışlardır. Güneş ışınları onlara vurunca kıpırdıyorlar ve hareket ediyorlardı.

٦٧- ﴿فَاَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسٰى﴾

67- Bu yüzden Mûsa içinde bir korku duydu.

Bu ani karşılaşmadan dolayı, insanlığın yaratılışı gereği kendisinde bulunan korkuyu hissetti. Ya da insanların bu işe şüphe sokup ona tabi olmayacakları korkusuna kapıldı.

٦٨- ﴿ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴾

68- "Korkma, üstün gelen olan kesinlikle sensin" dedik.

Galip gelecek ve kahredecek olan sensin, dedik. « اِنَّ » , « اَنْتَ » harfi tarif ve açık bir galibiyet demek olan yücelikle ilgili « اَعْلَى » lafzının zikredilmesinde apaçık bir mübalağa vardır.

٦٩- ﴿ وَاَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتَى ﴾

69- Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise nereye varsa iflah olmaz.

Hafs'a göre « ل »'ın ve «ف »'nın sükunuyladır. « ق »'da şeddesizdir. İbni Zevkan'a göre «تَلَقَّفْ»'dur. Diğerlerine göre ise «تَلَقَّفْ »'dir.

Sağ elindekini at da onların yaptığı bu uydurma şeyleri yutsun. Yani asanı at ki onların asalarını ve iplerini yutsun. Burada asayı yüceltmek için *"asanı"* demedi. Yani onların yaptıklarına aldırma, senin elindeki şey onlardan daha büyüktür, demektir. Ya da asayı tahkir için *"asanı"* dememiştir. Yani, onların iplerinin ve asalarının çokluğu seni düşündürmesin. Elindeki o tek odun parçasını az da tek olmasına ve onların da çok olmasına rağmen kudretmizle hepsini yutsun.

Kûfî'ye göre « سَاحِرٍ » dir. Asım'ın dışındakiler « سِحْرٍ » demişlerdir. Bunu sihir sahibi manasına kullanmışlardır. Ya da sihir işinde derinleştikleri için sanki kendileri sihir olup çıkmışlardır. « كَيْدُ » iki kıraate göre de ret iledir. « ما » ismi mevsul ya da mastariyyedir.

« سَاحِرٍ » Tekil olarak geldi. çünkü bununla cins kastedilmiştir. Sayı değil. Cemi olsaydı, kastedilen adettir zannedilirdi.

Âyet'in devamını görmüyor musun *"Sihirbaz nereye varsa iflah olmaz"* Yani sihirbaz cinsi demektir. Mûsa (a.s.) asasını attı. Asa da onların

yaptıklarını yuttu. Gördükleri bu büyük delil karşısında sihirbazlar secdeye kapandılar.

٧٠- ﴿ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَرُونَ وَمُوسَى ﴾

70- Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar. "Hârûn'un ve Mûsa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

Onların bu kadar hızlı bir şekilde secdeye kapanmaları hususunda Ahfeş şöyle demiştir: *"Onlar sanki kendilerini attılar. İşleri ne kadar da şaşılacak bir şey, önce inkâr ve küfür için iplerini ve sopalatını attılar. Bir saat sonra da şükür ve secde için başlarını attılar. İki atış arasındaki fark ne kadar da büyük."*

Rivâyet edildiğine göre onlar, orada secde halinde iken cenneti ve makamlarını gördüler, başlarını kaldırdılar ve *"Hârun'un ve Mûsa'nın Rabbine iman ettik"* dediler. Burada Harun öne alındı. şuara Suresi'nde ise geri bırakıldı. Bu kafiyeyi korumak için yapıldı. Çünkü « و » harfi ter tibi gerektirmemektedir.

71. – 73. ÂYETLER

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَب۪يرُكُمُ الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَاُقَطِّعَنَّ
اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ ف۪ي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَا
اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَٓاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذ۪ي فَطَرَنَا
فَاقْضِ مَٓا اَنْتَ قَاضٍ اِنَّمَا تَقْض۪ي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ اِنَّٓا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا
لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَٓا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

Meâli

71- (Firavun) şöyle dedi: "Ben size izin vermeden önce ona inandınız ha. Hakikat şu ki, o, size, sihir öğreten ulunuzdur. Şimdi elleriniz ile ayaklarını tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım. Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız."

72- Dediler ki: "Seni, bize gelen açık açık mucizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Öyle ise yapacağını yap. Sen ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin."

73- "Bize, hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah (mükafatı) en hayırlı ve (cezası) en sürekli olandır.

Tefsiri

٧١- ﴿ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَب۪يرُكُمُ الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ
فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ ف۪ي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ
اَيُّنَا اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى ﴾

71- (Firavun) **şöyle dedi: "Ben size izin vermeden önce ona inandınız ha. Hakikat şu ki, o, size, sihir öğreten ulunuzdur. Şimdi elleriniz ile ayaklarını tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi**

hurma dallarına asacağım. Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız."

« ءَامَنْتُمْ » Hafs'a göre medsizdir. Basrî, Şamî ve Hicazî'ye göre medli hemze iledir. Diğerlerine göre ise iki hemzeyledir. *"Size izin vermeden önce Mûsa'ya inandınız ha"* « اٰمَنَ لَهُ » ve « اٰمَنَ بِهِ » ona inandı manasına kullanılırlar.

"Ulunuzdur" büyüğünüzdür ya da muallliminizdir demektir. Mekkeliler muallim için *"Bana büyüğüm öğretti"* derler. Çaprazlama kesilme olayı, sağ elin ve sol ayağın kesilmesidir. Çünkü iki uzuvdan herbiri diğerine karşıttır. Biri el diğeri ayaktır. Biri sağ diğeri soldur.

« مِنْ » gayenin başlangıcı içindir. Çünkü kesmek başlangıçtır. Ve uzuvların karşıtlığından kaynaklanmaktadır. (Sanki kesmeye uzuvların karşıtlığından başlanmıştır) Car ve mecrur, hal üzere mahallen mansuptur. Yani onları karşıt oldukları halde keseceğim, demektir. Çünkü bir kısmi diğerine karşı olduğunda karşıtlıkla sıfatlanmışlardı. Hurma dalına asılanı zarf içindeki mazrufa benzetti. ve bu sebeple *"Sizi hurma dallarına asacağım."* dedi. Hurmayı, dalı uzun olduğu için özellikle zikretti. *"Hangimizin azabının daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu anlayacaksınız"* Bana imanı terk ettiğinizden dolayı benim mi, yoksa ona imanı terk ettiğinizden dolayı Mûsa'nın Rabbinin mi?

"Allah'ın lâneti üzerine olsun" Burada *"Kendisini ve Mûsa (a.s.) kastediyor"* denildi. Delil olarak da *"Ona inandınız"* lafzını ve Kur'an'ı Kerim'de Allah'tan başkaları için « لِ » ile beraber kullanılan *"iman"*ı göstermişlerdir. « يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ » *"Allaha inanır ve mü'minlere inanır."*

٧٢- ﴿ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَٓاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذ۪ي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَٓا اَنْتَ قَاضٍۜ اِنَّمَا تَقْض۪ي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۜ ﴾

72- Dediler ki: "Seni, bize gelen açık açık mucizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Öyle ise yapacağını yap. Sen ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin."

Mûsa'nın doğruluğuna dair bize gelen kesin delillere ve bizi yaratana karşı elbette seni seçmeyeceğiz.

« وَالَّذِى فَطَرَنَا » , « مَا جَاءَنَا » üzerine atıftır. Yani, seni, bize gelene ve bizi yaratana tercih etmeyeceğiz, demektir. Ya da yemindir. Cevabı da yemin üzerine takdim edilmiş olan « لَنْ نُؤْثِرَكَ » dir. Öyleyse öldürme ve asma cihetinden yapacağını yap. *"O ikisinin işi üzerlerine işlenmiştir"* sözünde oldğu gibi, yapılan iş manasına gelir ya da hükmedeceğin şeye hükmet, demektir. Bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin.

« هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا » zarf üzere mansup olmuştur. Yani, sen, yaşadığımız müddetçe bize hükmedebilirsin, demektir.

٧٣- ﴿إِنَّا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى﴾

73- "Bize, hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah (mükafatı) **en hayırlı ve** (cezası) **en sürekli olandır.**

« مَا » ismi mevsuldur, « خَطَايَانَا » üzerine atıf olduğu için mansuptur. « مِنَ السِّحْرِ » , « مَا »'dan haldir.

Rivâyet edildiğine göre onlar Firavun'a şöyle dediler: *"Mûsa'yı bize uyurken göster"* o da gösterdi. Onu, asasının beklediğini gördüler ve *"Bu sihirbazın sihri değildir. Çünkü sihirbaz uyuduğunda sihri bozulur"* dediler ve perişan olma korkusuyla ona karşı gelmekten çekindiler. Firavun onları sihir yapmaya zorladı. Cehaleti Firavun'a zarar verdi. Onların sihri bilmesi ise onlara fayda verdi. Ya şeri ilimleri bilselerdi ne olurdu? Allah kendisine itaat edenlere en hayırlı sevapları ve kendisine isyan edenlere de sürekli azabı verendir.

❁ ❁ ❁

74. – 76. ÂYETLER

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾ وَمَنْ
يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

Tefsiri

٧٤- ﴿ إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴾

74- Şurası muhakkak ki, kim Rabbine günahkâr olarak varırsa, cehennem sırf onun içindir. O ise orada ne ölür, ne dirilir.

« إِنَّهُ » zamiri şandır. Günahkârdan kasıt, kâfirdir. Kâfir, orada ölmez ki istirahat etsin. Onun orada faydalanacağı bir hayatı da yoktur.

٧٥- ﴿ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى ﴾

75- Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir mü'min olarak ona varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir.

Kim de iman üzere ölürse ve imandan sonra salih ameller işlerse onlar için üstün dereceler vardır. « عَلَى » , « عُلْيَا » nın çoğuludur.

٧٦- ﴿ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَٰٓؤُا
مَنْ تَزَكّٰى ﴾

76- İçinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri, işte tertemiz arınanların mükâfatı budur.

« جَنَّاتُ عَدْنٍ » , « دَرَجَاتٌ »'dan bedeldir. İşte bu « لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » diyerek şirkten temizlenenlerin mükafatıdır. Bu üç ayet onların sözünü hikaye ediyor, denildi. Yine bu, Allah'ın bildirmesidir, hikaye değil, denildi. Bu görüş daha açıktır.

77. – 79. ÂYETLER

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖى فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرٖيقًا فِى الْبَحْرِ يَبَسًاۙ لَا

تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا

غَشِيَهُمْۜ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾

Meâli

77- Andolsun ki Mûsa'ya "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç" diye vahyetmiştik.

78- Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. deniz onları öyle bir kapladı ki boğuverdi.

79- Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola sevketmedi.

Tefsiri

٧٧- ﴿وَلَقَدْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖى فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرٖيقًا فِى الْبَحْرِ يَبَسًاۙ لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى﴾

77- Andolsun ki Mûsa'ya "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) **yetişilmesinden korkmaksızın ve** (boğulmaktan) **endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç" diye vahyetmiştik.**

Allah, Firavun'u ve kavmini helâk etmek istediğinde Mûsa'ya, onları gece vakti Mısır'dan çıkarması ve deniz yolunu takip etmesini emretti. Onlara denizde kuru bir yol aç.

« فَاضْرِبْ لَهُمْ » « ضَرَبَ لَهُ فِى نَالِهِ سَهْمًا » *"Malından ona bir pay kıldı"* sözünden gelmektedir. « يَبَسًا » mastardır.

« يَبِسَ » « يَبَسَ » ve « يُبْسًا » denir. « لَا تَخَافُ » « فَاضْرِبْ »'deki zamirden haldir. Yani, onlara korkmaksızın yol aç, demektir. Hamza'ya

göre cevap üzere « لَا تَخَفْ » *"Korkma"* dır.

« دَرَكًا » İdrakten isimdir. Yani firavun ve askerleri sana ulaşamazlar, demektir. Hamza'nın kıraatine göre « وَلَا تَخْشَى » yeni bir cümledir. Yani sen korkma demektir. Ya da elif « وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا » âyetinde olduğu gibi itlak içindir.

Mûsa (a.s.) onları gecenin başında çıkardı. Yetmiş bin kişiydiler. Süs eşyalarını borç almışlardı.Firavun altı yüz bin kişiyle onları takip ediyordu.

٧٨- ﴿فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ﴾

78- Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. deniz onları öyle bir kapladı ki boğuverdi.

« بِجُنُودِهِ » Haldir. Yani ordusu beraberinde olduğu halde peşlerine düştü, demektir. *"Denizden onları örten örttü"* âyeti, az lafızla çok mana ifade eden "Cevâmiu'l-Kelim"dendir. Yani, onları, hakikatini Allah azze ve celleden başka kimsenin bilmediği şey örttü, demektir.

٧٩- ﴿وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى﴾

79- Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola sevketmedi.

Firavun, kavmini doğru yoldan saptırdı. ve onları hakka ve doğru yola irşat etmedi. Bu âyet, onun *"Sizi ancak doğru yola irşat ediyorum"* sözüne cevaptır. Bundan sonra, İsrailoğullarını, denizden kurtardıktan ve Firavun ve kavmini helâk ettikten sonra onlara yaptığı lütfu zikretti.

❁ ❁ ❁

80. - 82. ÂYETLER

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ
فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ
تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى ﴿٨٢﴾

Meâli

80- Ey İsrail oğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr'un sağ tarafına (gelmeniz için) size vade tanıdık ve size, kudret helvası ile bıldırcın eti lutfettik.

81- Size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyiniz. Sonra size gazabım çarpar.

82- Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve salih amel işleyen sonra (böylece) doğru olda giden kimseyi bağışlarım.

Tefsiri

٨٠- ﴿يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ
الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى﴾

80- Ey İsrail oğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr'un sağ tarafına (gelmeniz için) **size vade tanıdık ve size, kudret helvası ile bıldırcın eti lutfettik.**.

Mûsa'ya *"Kullarımı yürüt"* diye vahyettik. Ve ey İsrailoğulları sizi düşmanınız Firavun'dan kurtardık. Size kitap vermeyi Tûr'un yanında vaad ettik. Bu Allah'u Teâlâ'nın, Tevrat'ın nüzülu için Mûsa'ya, bu mekana gelmesi ve yetmiş adam seçip onları da beraberinde getirmesi ile ilgili vaadidir. Bu vaad onlara nispet edildi. Çünkü bu, onların peygamberleri ve seçkinleri içindi. Şeriatlarının ve dinlerinin getirdiği faydalarda onlara dönüyordu.

« الأَيْمَنَ » mansuptur. Çünkü o « جَانِبَ » nin sıfatıdır. Civar manasına mecrur olarak da okunmuştur. Size Tin Çölünde kudret helvası ve bıldırcın indirdik. Ve size şöyle dedik:

٨١- ﴿كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلاَ تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِى وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِى فَقَدْ هَوَى﴾

81- Size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyiniz. Sonra size gazabım çarpar.

Size verdiğimiz rızkın helallerinden yiyiniz. Âsım dışındaki Kûfe'li ler « أَنْجَيْتُكُمْ », « وَاعَدْتُكُمْ » ve « رَزَقْتُكُمْ » şeklinde okumuş-lardır.

Allah'ın bu hususta koyduğu hadleri, nimetleri inkar ederek ve onla rı günah yolda harcayarak aşmayın. Ya da bazınız bazınıza zulmetmesin. Kimin üzerine gazabım inerse, o, helak olmuştur. Kalkışı olmayan bir yıkılışla yıkılıp gitmişti.

« هَوَى »'nın aslı, dağdan düşüp ölmektir. Buradaki manası ise, iman şerefinden, cehennem çukurlarından birine yuvarlanmaktır. Ali « فَيَحُلَّ » ve « يَحْلُلْ » şeklinde okumuştur. Diğerleri ise her ikisinin kesriyle okumuşlardır. Meksur olunca gereklilik manası ifade eder. Borcun edası gerektiğinde « حَلَّ الدَّيْنُ » denir. Dammeli olunca nüzül manası ifade eder.

٨٢- ﴿وَإِنِّى لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى﴾

82- Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve salih amel işleyen sonra (böylece) **doğru olda giden kimseyi bağışlarım.**

Şirkte tevbe eden, Allah'u Teâlâ'yı birleyip indirdiklerini tasdik eden, farzları eda eden ve sonra da zikredilen bu hidayet üzerinde, yani tevbe, iman ve amel üzerinde istikamet sahibi olan kimseyi bağışlarım.

83. – 89. ÂYETLER

وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُولَٓاءِ عَلٰٓى اَثَرٖى وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ
رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾
فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا
حَسَنًا اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ
فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدٖى ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا مِنْ
زٖينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾ فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ
خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ
قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

Meâli

83- “Seni acele ile kavminden ayrıl (ıp gelme) meye sevkeden nedir, ey Mûsa?”

84- “İşte” dedi. “Onlar da benim peşimdeler. Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim Rabbim.”

85- (Allah) buyurdu: “Senden sonra biz, kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.”

86- Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. “Ey kavmim!” dedi. “Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamışmıydı. Şu halde size zaman mı çok uzun güzel, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki bana olan vaadinizden döndünüz.”

87- Dediler ki: “Biz, sana olan vaadimizden kendi kuvvet ve iratemizle dönmedik. Fakat biz, o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş, sonra da onları atmıştık. Aynı şekilde Sâmirî de atmıştı.”

Tefsiri

٨٣- ﴿وَمَا اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى﴾

83- "Seni acele ile kavminden ayrıl (ıp gelme) **meye sevkeden nedir, ey Mûsa?"**

Seni, seçtiğin yetmiş kişiden ayrılarak gelmeye sevkeden şey nedir? Mûsa (a.s.) onlarla beraber vaad edilmiş yere, Tur-u Sinaya gitti. Sonra da Rabbinin kelamına olan şevkinden dolayı öne geçti. Onlara kendisine tabi olmalarını emretti. İşte burada Allah'u Teâlâ *"Seni acele ettiren şey nedir?"* diye sordu. Yani senin acele etmeni gerektiren şey nedir? Bu, inkâr sorusudur. « ما » Mübtedadır. « اَعْجَلَكَ » Haberdir.

٨٤- ﴿قَالَ هُمْ اُولَٓاءِ عَلٰٓى اَثَرٖى وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى﴾

84- "İşte" dedi. "Onlar da benim peşimdeler. Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim Rabbim."

Onlar arkamdalar. Bana yetişiyorlar. Benimle onlar arasında ancak az bir mesafe var dedi. Sonra da acele edişinin sebebini zikretti ve *"sana senin vaad ettiğin yere, bana karşı hoşnutluğun artsın diye acele geldim"* dedi. Bu söz, içtihad etmenin caiz olsuğuna dair delildir.

٨٥- ﴿قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ﴾

85- (Allah) **buyurdu: "Senden sonra biz, kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı."**

Sen aralarından çıktıktan sonra kavmini fitneye soktuk. Kavim ile kastolunan Hârûn (a.s.) ile birlikte bıraktığı kimselerdi. Sâmirî onları, buzağıya ibaddete çağırarak saptırdı. Onlar da ona ibadet ettiler. Sâmirî İsrailoğullarından Sâmire denilen bir kabileye mensubtur. Kirman'a mensup iri yarı biriydi de denildi. İsmi Mûsa b. Zafer idi. Münafık biriydi.

٨٦- ﴿فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ
وَعْدًا حَسَنًا اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ

فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِى ﴾

86- Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. "Ey kavmim!" dedi. "Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamışmıydı. Şu halde size zaman mı çok uzun güzel, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki bana olan vaadinizden döndünüz."

Mûsa (a.s.) kavmine, Rabbinin münaatından son derece gazablı ve son derece üzüntülü bir şekilde döndü. Ve *"Ey Kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamışmıydı?"* dedi. Allah onlara içinde nur ve hidayet bulunan Tevrat'ı verdi. Bin sureden oluşmuştu. Her sure de bin âyetti. Onun cüzlerini ancak yetmiş deve taşıyabiliyordu. Bundan daha güzel bir vaad olmaz.

"Ayrılış müddetim size uzun mu geldi?" « طَالَ عَهْدِى بِكَ » *"Ayrılış sebebiyle zamanım uzadı"* dedi. Yoksa üstünüze Rabbinizden bir gazabın inmesini mi istiyorsunuz. Yani, Rabbinizin gazabını gerektiren bir fiili yapmayı mı istediniz ve vaadinizden döndünüz. Onlar, emrini yerine getireceklerine ve kendilerine bıraktığı âyetlere uyacaklarına dair söz vermişlerdi. Fakat buzağıyı tanrı edinmekle sözlerinden döndüler.

٨٧- ﴿ قَالُوا مَٓا اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَٓا اَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴾

87- Dediler ki: "Biz, sana olan vaadimizden kendi kuvvet ve irademizle dönmedik. Fakat biz, o kavmin (Mısırlıların) **ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş, sonra da onları atmıştık. Aynı şekilde Sâmirî de atmıştı."**

Medenî ve Âsım'a göre « مَلْكِنَا » « مَ » ın fethiyledir. Hamza ve Ali'ye göre « مُ » dammeli, diğerlerine göre ise kesrelidir. Yani, sana olan vaadimizden kendimize sahip olarak dönmedik. Eğer kendimize sahip olsaydı ve görseydik vaadimizden dönmezdik. Fakat biz Sâmirî ve hilesi tarafından alt edildik.

« حُمِّلْنَا » Hicazî, Şâmî ve Hafs'a göre dammeli ve şeddelidir. Diğerlerine göre ise « ح » ve « م » in fethiyledir, şeddesizdir.

Lakin biz, Kıptilerin ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiştik. Ya da ağırlıklar; günahlar ve alışkanlıklar demektir. Onlar, Mısır dan çıkış gecesi *"Yarın bizim bayram günümüz"* diyerek Kıptilerden süs eşyalarını ödünç almışlardı. Sâmirî: *"Mûsa, eşyaların haramlığından dolayı hapsolundu"* dedi. Çünkü onlar, Kıptilerin yanında Daru'l-Harpteki anlaşmalılar hükmündeydiler. Anlaşmalılar ise harbinin malını alamaz. Ayrıca o zaman ganimetler helal değildi, yakılırdı. Sâmirî onları bir ateş çukuruna koydu, buzağı kalıbı çıkardı ve içi boş bir buzağı heykeli döktü. Buzağı, damarlara benzer boşluklardan rüzgar girince böğürüyordu. *"Sâmirî, Firavun'un boğulduğu gün Cebrail (a.s.)'in atının ayağının değdiği yerden bir toprak aldı da ona üfürdü. O at hayat atıydı. Heykel canlandı ve böğürmeye başladı. Onların yaratılışları altına meyletti de ona ibadet ettiler"* denildi. *"Onları Sâmirî'nin çukurda yaktığı ateşe attık. Süs eşyalarını oraya atmamızı bize o emretti. Aynı şekilde Sâmirî de yanında bulunan süs eşyalarını ateşe atmıştı"* Ya da o, yanında bulunan Cebrail (a.s.)'in atının tırnağının değdiği yerden aldığı toprağı atmıştı.

٨٨- ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَآ إِلٰهُكُمْ وَإِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَ ط﴾

88- Bu adam onlar için böğürme kabiliyeti olan bir buzağı icat etti. Bunun üzerine "İşte" dediler, "Bu sizin de Mûsa'nın da tanrısıdır" Fakat onu unuttu.

Samiri, onlar için çukurdan buzağıyı çıkardı. Allah, onu, ateşin erittiği süs eşyasından imtihan için yarattı. Heykel halindeydi ve buzağıların böğürtüsü gibi böğürtüsü vardı. Samiri ve etbaı: *"İşte bu, sizin de, Musa'nın da ilahıdır"* dediler. On iki bin kişi hariç hepsi buna inandı. Musa, Rabbini burada unuttu da onu aramak için Tur'a gitti ya da bu, Allah'u Teala'ya ait başlangıç sözüdür. Yani, Sâmirî Rabbini unuttu ve sahip olduğu zahiri imanı terk etti. Ya da Sâmirî buzağının ilah olmayacağına dair verileri unuttu.

٨٩- ﴿أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾

89- O şeyin, kendilerine hiçbir sözle mukabele edemeyeceğini, kendilerine ne bir zarar, ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmezler mi?

«أَنْ» , « أَنْ »'i muhaffefedir. « إِنَّ »'den hafifletilmiştir. Onlar görmüyorlar mı ki o, onlara bir sözle cevap veremez. Onlara zarar ve fayda da veremez. Onu, konuştuktan, zarar ve fayda vermekten aciz olduğu halde nasıl ilah ediniyorsunuz? Onun sadece bir defa böğürdüğü de söylendi.

❁ ❁ ❁

90. – 91. ÂYETLER

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ
فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُوا اَمْرِي ﴿٩٠﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ إِلَيْنَا
مُوسٰى ﴿٩١﴾

Meâli

90- Hakikaten Harun onlara daha önce "Ey kavmim! Siz bunun yüzünden sadece fitneye uğradınız. Sizin Rabbiniz, şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz" dedi.

91- "Biz, Mûsa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vaz geçmeyeceğiz" dediler.

Tefsiri

٩٠- ﴿وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ
الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُوا اَمْرِي﴾

90- Hakikaten Harun onlara daha önce "Ey kavmim! Siz bunun yüzünden sadece fitneye uğradınız. Sizin Rabbiniz, şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz" dedi.

Hârûn (a.s.), buzağıya tapanlara daha önce şöyle demişti: *"Ey kavmim! Siz bu buzağıyla imtihana tabi tutuldunuz. Ona ibadet etmeyin. Şüp hesiz ki Rabbiniz Rahman'dır, buzağı değil. Bana tabi olun ve hak dinim üzere olun. Buzağıya ibadeti terk etme hususundaki emrime itaat edin."*

٩١- ﴿قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسٰى﴾

91- "Biz, Mûsa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz" dediler.

Mûsa, bize dönünceye kadar buzağıya ve ona ibadete devamdan geri durmayacağız. Gelince de bakacağız, o da bizim gibi ona mı ibadet edi yor, Sâmirî doğru mu yoksa yalan mı söyledi? Mûsa döndüğünde:

92. – 94. ÂYETLER

٩٢- ﴿قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ۙ﴾

٩٣- ﴿أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى﴾

Meâli

92-93- "Ey Harun! Sana ne engel oldu da, bunların dalalete düştüklerini gördüğün vakit peşimden gelmedin? Emrime âsi mi oldun?" dedi.

Tefsiri

٩٢- ﴿قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ۙ﴾

٩٣- ﴿أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى﴾

92-93- "Ey Harun! Sana ne engel oldu da, bunların dalalete düş tüklerini gördüğün vakit peşimden gelmedin? Emrime âsi mi oldun?" dedi.

« أَلَّا تَتَّبِعَنِ » Mekkî'ye göre vasıl ve vakıf hallerinde « ى » iledir. Ebû Amr ve Nâfi vasıl halinde ona uydular. Diğerlerine göre ise her iki halde de « ى »'sızdır.

"Ey Harun, onların saptıklarını gördüğünde seni bana tabi olmaya sevkeden ne idi?" Bu işi yapmaktan kaçınanla onu terke çağıran arasında bir bağlantı olduğundan böyle söyledi. Denildiki: *"Fazlası değil, senin sözünü kabul etmediklerinde bana tabi olmaktan, bana gelmekten ve bana haber vermekten seni men eden neydi?"* İman edenlerle birlikte küfr edenlere karşı savaşamazmıydın? Sana ne oluyor da, işe benim gördüğümde girişemeceğim gibi girişmiyorsun? Onların menfaatlerini gözetmenle ilgili emrime âsi mi oldun? Daha sonra Mûsa (a.s.) sağ eliyle, Harun (a.s.)'ın saçını, sol eliyle de sakalını gazapla yakaladı. Çünkü Allah için kıskançlık ona hâkim olmuştu.

٩٤- ﴿قَالَ يَا ابْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي﴾

94- (Harun): **"Ey annemin oğlu! Saçımı başımı yolma. Ben senin "İsrailoğullarının arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın" demenden korktum" dedi.**

Şâmî ve Hafs'ın dışındaki Kûfe'lilere göre « ابْنَؤُمِّ »'deki « م » esrelidir.

Cumhura göre Mûsa ve Harun, ana baba bir kardeştirler. Merhamet ve şefkati celbetmek için sadece anneyi zikretti. Saçımı başımı yolma dedikten sonra özrünü söyledi: *"Eğer birbirleriyle dövüşselerdi senin, "İsrailoğullarının arasına ayrılık düşürdün" diyeceğinden korktum."* *Ya da "Bir gurubun sana tabi olup benimle kalması, diğer gurubun Sâmirî'ye tabi olmasıyla onları ayırsaydım, bana İsrailoğullarının arasını ayırdın diyeceğinden korktum" "Kavmim içinde bana halife ol ve ıslah et"* şeklindeki sözümü de tutmadın demenden korktum. Burada içtihadın yapılabileceğine delil vardır. Sonra Mûsa (a.s.) yaptıklarını inkar ederek Sâmirî'ye yöneldi.

❁ ❁ ❁

95. – 98. ÂYETLER

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً
مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ
فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ
الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ اِنَّمَا اِلٰهُكُمُ
اللّٰهُ الَّذِي لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

Meâli

95- "Ya senin zorun nedir, ey Sâmirî?" dedi.

96- O da "Ben onların görmediklerini gördüm. Zira, o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevharatın içine) attım. Bunu böyle bana nefsim hoş gösterdi" dedi.

97- Musa: "Defol! Artık hayatın boyunca sen: "Bana dokunmayın" diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak. Yemin ederim ki biz onu yakacağız. Sonra da onu parça parça edip denize atacağız" dedi.

98- Sizin ilahınızi yalnızca kendisinde başka ilah olmayan Allah'tır. O'nun ilmi herşeyi kuşatmıştır.

Tefsiri

٩٥- ﴿ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴾

95- "Ya senin zorun nedir, ey Sâmirî?" dedi.

O konuştuğun iş nedir, ey Sâmirî?

٩٦- ﴿ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴾

96- O da "Ben onların görmediklerini gördüm. Zira, o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevharatın içine) attım. Bunu böyle bana nefsim hoş gösterdi" dedi.

« يَبْصُرُوا » Hamza ve Ali'ye göre « ت » iledir. Zeccâc şöyle demiştir: « بَصُرَ » bildi « أَبْصَرَ » baktı demektir. Yani İsrail oğullarının bilmediği şeyi bildim, demektir. Mûsa (a.s.) *"O nedir?"* dedi. *"Cebrail'i hayat atı üzerinde gördüm. Onun izinden almak içime doğdu. Onu ne üzerine attıysam onun, ruhu, eti ve kanı oluştu"* dedi.

« قَبْضَةً » bir avuç demektir. Onun kastolunan şey için mutlak olarak kullanılması, mef'ulun mastarla isimlendirilmesindendir.

« ضَرَبَ الأَمِيرُ » "Emir vurdu" da olduğu gibi. « فَقَبَضْتُ قَبْضَةً » şeklindede okundu. « ضَ » ile olunca avucun tamamıyla « صَ » ile olunca parmakların etrafıyla aldım demektir.

Elçinin atının izinden bir avuç aldım ve onu buzağının iç boşluğuna attım. Nefsim, bunu bana bu şekilde yapmamı güzel gösterdi. Bende nefsime uyarak onu yaptım. Bu, hatayı kabul etmek ve özür dilemektir.

٩٧- ﴿قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِى الْحَيٰوةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلٰى إِلٰهِكَ الَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِى الْيَمِّ نَسْفًا﴾

97- Musa: "Defol! Artık hayatın boyunca sen: "Bana dokunmayın" diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak. Yemin ederim ki biz onu yakacağız. Sonra da onu parça parça edip denize atacağız" dedi.

Mûsa ona "Aramızdan kaçarak git. Artık yaşadığın müddetçe seni bilmeden sana yaklaşmak isteyenlere *"Bana kimse dokunmasın"* diyeceksin. Ona kimse dokunmadı ve o, insanlara karışmaktan tamamen men edildi. Onunla görüşmek, konuşmak ve alışveriş yapmak insanlara haram kılındı. Birine dokunmak için anlaşsa dokunan ve dokunulan sıtmaya tutuluyordu. Yer yüzünde "Dokunmayın" diye bağırarak şaşkın şaşkın dolaşıyordu. Bu durum, şu ana kadar evladında da devam ediyor diyenler

oluştur. Denildiki: "Musa (a.s.) onu öldürmek istedi. Ancak Allah'u Teâlâ cömertliğinden dolayı onu bundan menetti." Senin için kurtulamayacağın bir ceza var. Yani seni kaçırmayacağımız bir ceza. Allah'ın yeryüzünde şirk ve fesat için vaad ettiği bir ceza. Dünyada bu şekilde azap ettikten sonra âhiret'te de sana azap edecek.

Mekkî ve Ebû Amr'a göre « لَنْ تُخْلِفَهُ »'dur. Bu "bir başkasını bulduğumda sözü değiştirdim" ifadesinden gelmektedir. « ظَلْتَ »'nin aslı « ظَلِلْتَ »'dir. Hafifletmek için birinci « ل » hazfedilmiştir.

Tapmakta olduğun tanrına bir bak. Onu ateşle yakacağız. Sonra da onu ufalayıp suya serpeceğiz. Onu yaktı ve denize serpti. Bazıları, onu sevdikleri için onun suyundan içtiler. Dudaklarınla altın sarılığı belirdi.

٩٨- ﴿إِنَّمَا إِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِى لَٓا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾

98- Sizin ilahınızi yalnızca kendisinde başka ilah olmayan Allah'tır. Onun ilmi herşeyi kuşatmıştır.

« عِلْمًا » Temyizdir. Yani, onun ilmi herşeyi kuşatmıştır, demektir.

❁ ❁ ❁

99. – 101. AYETLER

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًاۚ ﴿٩٩﴾
مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًاۙ ﴿١٠٠﴾ خَالِدِينَ فِيهِۜ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ حِمْلًاۙ ﴿١٠١﴾

Meâli

99- İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki, tarafımızdan sana bir zikir verdik.

100- Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyamet gününde o, ağır bir günah yükünü yüklenecektir.

101- Bu kimseler, onda ebedi kalırlar. Onlar için, kıyamet gününde bu, ne kötü bir yüktür.

Tefsiri

٩٩- ﴿كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا
ذِكْرًاۚ﴾

99- İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki, tarafımızdan sana bir zikir verdik.

« كَذٰلِكَ »'deki « كَ »'in mahalli nasbtır.

Mûsa ve Firavun'un kıssasını sana hikaye ettiğimiz gibi geçmiş ümmetlerin de haberlerinden bir kısmını delillerini artırmak ve mucizelerini çoğaltmak için sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki sana tarafımızdan Kuran'ı verdik. O, büyük bir zikirdir. O Kerim olan Kur'an'dır. Onda ona yönelenler için kurtuluş vardır. O, tefekkür ve ibrete sevkeden gerçek hikayelere ve haberlere şâmildir.

١٠٠- ﴿ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ﴾

100- Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyamet gününde o, ağır bir günah yükünü yüklenecektir.

Kim bu zikirden, Kur'an'dan yüz çevirir de ona iman etmezse, o artık kıyamet gününde ağır bir ceza yüklenecektir. Ceza çekene verdiği ağırlık hususunda ve bel büken, helâk eden ağır yüklerin taşınmasının zorluğu hususunda onu yüke benzetti ve yük olarak isimlendirdi. Ya da o, günahın cezasıdır.

١٠١- ﴿ خَالِدِينَ فِيهِ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴾

101- Bu kimseler, onda ebedi kalırlar. Onlar için, kıyamet gününde bu, ne kötü bir yüktür.

« خَالِدِينَ », « يَحْمِلُ »'daki zamirden haldir. Manaya göre çoğul kılınmıştır. « فَإِنَّهُ »'da « مَنْ » lafzı üzerine hamledilerek tekil gelmiştir. O günahta, yani günahın cezasında -ki o azaptır- ebedi kalırlar.

« سَٓاءَ » « بِئْسَ »'nin hükmündedir. Onda « حِمْلًا »'in açıkladığı kapalı bir zamir vardır. « حِمْلًا » temyizdir. « لَهُمْ »'daki « لِ » «هَيْتَ لَكَ »'de olduğu gibi beyan içindir. Kötülemek içindir. Bu, daha önce geçen günahı kelimesinin delâletinden dolayı anlaşılmaktadır. Takdiri ise, *"Onların günahı, ne kötü bir yüktür"* şeklindedir.

❁ ❁ ❁

102. - 104. ÂYETLER

يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَافَتُونَ
بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ
طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

Meâli

102- O günde sûr'â üflenir ve biz o zaman günahkarları, gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplarız.

103- Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Dünyada sadece on gün kaldınız."

104- Aralarında konuştukları konuyu biz daha iyi biliriz. Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman "Bir günden fazla kalmadınız" der.

Tefsiri

١٠٢-﴿ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴾

102- O günde sûr'â üflenir ve biz o zaman günahkarları, gözleri (korkudan) **gömgök bir halde mahşerde toplarız.**

« يَوْمَ يُنْفَخُ » « يَوْمَ الْقِيَامَةِ » dan bedeldir. Ebû Amr'a göre « نَنْفُخُ » dur. Sur, boynuzdur ya da suretin çoğuludur. Yani Ruhları suretlere üfürürüz demektir. Bunun delili Kâtâde'nin kıraatidir. « صُورَةٌ » un çoğulu « صُوَرٌ »'dur. « زُرْقًا » haldir. Yani kör olarak demektir.

"Kıyamet gününde onları yüzleri üzerine kör olarak haşrederiz" dediği gibi. *"O gün günahkarları kör olarak haşrederiz"* demiştir. Bu böyledir çünkü göz nuru gidenin böz bebeği mavileşir.

١٠٣- ﴿ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ عَشْرًا ﴾

103- Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Dünyada

sadece on gün kaldınız."

O günün dehşetinden dolayı birbirlerine fısıldaşırlar ve dünyadaki ya da kabirdeki kalış müddetlerini kısaltarak "Ancak on gün kaldınız" derler. Ni'met ve sevinç günlerini hatırlatan şiddetli günleri gördükleri için eseflenirler ve onları kısaltırlar. Çünkü sevinç günleri kısadır. Ya da ahireti uzun bulmalarındandır. Çünkü dünya hayatı, onun yanında kısa kalır. Âhirette kalışlarına kıyasla orada kalışlarını az kabul ederler. Allah'u Teâlâ, onlardan en az sayanın sözünü tercih etmiştir. Şu sözü de bunu göstermektedir.

١٠٤ ـ﴿ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ يَوْمًا ﴾

104- Aralarında konuştukları konuyu biz daha iyi biliriz. Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman "Bir günden fazla kalmadınız" der.

Onların sözce en adil olanı *"Bir günden fazla kalmadınız"* der. Bu, *"Dediler ki, bir gün ya da bir günün bir kısmı kadar kaldık. Sayanlara sorun"* âyetindeki gibidir.

❁ ❁ ❁

105. – 108. ÂYETLER

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا
صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِىَ
لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

Meâli

105- Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak.

106- Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.

107- Orada ne bir iniş ne de bir çıkış görebileceksin.

108- O gün insanlar, kendisine muhalefet etmeksizin davetçiye uyacaklar. Artık çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.

Tefsiri

١٠٥- ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا﴾

105- Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: Rabbim onları ufala yıp savuracak.

Nebi (a.s.)'e: *"Kıyamet gününde dağlar ne olacak?"* diye sormuşlardı. Denildi ki: *"Böyle bir soru sorulmadı"* Takdiri ise *"Eğer sana sorulursa"* demektir. Bu sebebten dolayı *"De ki emri « ف » ile gelmiştir.* Diğer sorularda böyle değildir. Mesela: *"Sana hayızdan soruyorlar? De-ki o bir ezadır" "Sana yetimlerden soruyorlar? Deki onların durumlarını düzeltmek hayırdır" "Sana içki ve kumardan soruyorlar? Deki o ikisinde büyük bir günah vardır" "Sana kıyamet saatinden, onun ne zaman gelip çatacağından soruyorlar? Deki onun ilmi ancak Rabbimin katındadır" "Sana ruhtan soruyorlar? Deki ruh rabbimin işlerindendir." "Sana Zülkarneyn'den soruyorlar? Deki size ondan bir hatıra okuyacağım"* Bunlar

sorulmuş sorular olduğu için cevapları, kendisinde şart manası olmadığı halde gelmiştir.

Dolayısıyla « فَ » zikredilmemiştir. Rabbim onları kum gibi yapar, Sonra da üzerlerine rüzgar gönderir. Yiyeceğin dağıldığı gibi dağılır, giderler. Halil *"Onları (dağları) söker atar"* demiştir.

١٠٦- ﴿فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۙ﴾

106- Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.

Onun yerini dümdüz, bomboş bırakırız. Ya da zamir *"Onun üzerin de hiçbir şey bırakmadı"* âyetinde olduğu gibi yeryüzü içindir.

١٠٧- ﴿لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا﴾

107- Orada ne bir iniş ne de bir çıkış görebileceksin.

Fethalı olan « عَوَج » somut varlıklarda kullanıldığı gibi, kesralı olan « عِوَج »'de manalarda kullanılır.

Yeryüzü somut bir varlıktır. Lâkin burada mana yerinde kullanılmıştır. Yer dümdüz olduğunda maharetini ne kadar kullanırsan kullan, ne kadar şeffaf olursan ol, yine de orada hiçbir şekilde hiçbir eğrilik bulamazsın.

١٠٨- ﴿يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ ۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا﴾

108- O gün insanlar, kendisine muhalefet etmeksizin davetçiye uyacaklar. Artık çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.

Günü, dağların savrulduğu vakte izafe etti. Yani dağların savrulduğu günde, demektir. « يَوْمَئِذٍ » « يَوْمَ الْقِيَامَةِ »'ye ikinci bedel olması da caizdir.

O gün mahşere davet eden davetçiye tabi olurlar. Yani, davetçinin sesine tabi olurlar, demektir. Davetçi, İsrafil a.s.'dır. Beytü'l Makdis'teki

Kubbetü's-Sahra üzerinden *"Ey çürümüş kemikler parçalanmış tenler, ayrılmış etler, haydi rahmanın huzuruna"* diye nida eder. Ve her taraftan ona doğru yönelirler. Ondan dışarı çıkamazlar. Çağırılanlardan hiçbiri ona muhalefet edemez. Bilakis onun sesine tabi olarak sağa sola sapmadan ona doğru giderler. Sesler, Rahmanın heybet ve celâlinden dolayı sükûnete ermiştir. Bu yüzden fısıltıdan başka bir ses işitilmez. Fısıltı: dudakların kıpırdatılmasından dolayı çıkan hafif sestir. Denildi ki: *"O devenin ayak sesinden alınmıştır. O, yürüdüğünde ayaklarının çıkardığı ses tir."* Yani *"Sen ancak ayak seslerini duyarsın"* demektir.

❁ ❁ ❁

109- 112. ÂYETLER

يَوْمَئِذٍ لاَ تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلاً ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلاَ يَخَافُ ظُلْمًا وَلاَ هَضْمًا ﴿١١٢﴾

Meâli

109- O gün Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığının dışındakilere şefaat fayda vermez.

110- O, insanların geçmişlerini de geleceklerini de bilir. Onların ilmi ise bunu kapsayamaz.

111- Bütün yüzler, diri ve herşeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zâlim yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.

112- Her kim mü'min olarak iyi olan işlerden yaparsa artık o ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar.

Tefsiri

١٠٩- ﴿يَوْمَئِذٍ لاَ تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلاً﴾

109- O gün Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığının dışındakilere şefaat fayda vermez.

« مَنْ » muzafın hazfinin takdiriyle « الشَّفَاعَةُ »'den bedel olmak üzere mahallen merfudur. Yani, Rahman'ın kendisine izin verdiklerinin şefaati müstesna, şefaat fayda vermez. Kendisine şefaat edilen kişinin Müslüman olması kaydıyla şefaat edenin onun hakkındaki sözüne Rahman'ın razı olduğu kişi de müstesna. Ya da « مَنْ » « تَنْفَعُ »'nun mef'ulu olmak üzere mansuptur.

١١٠- ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾

110- O, insanların geçmişlerini de geleceklerini de bilir. Onların ilmi ise bunu kapsayamaz.

Geçmiş ve gelecek hallerini bilir. Allah'ın ilmnini ihata ettiğini onlar kavrayamazlar. « بِهِ » deki zamir « مَا »'ya ya da « الله »'a racidir. Çünkü Allah'u Teâlâ tam olarak kesinlikle kavranamaz.

١١١- ﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا﴾

111- Bütün yüzler, diri ve herşeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zâlim yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.

« عَنَتِ » boyun eğdi, zelil oldu demektir. Esir için « عَانٍ » denmesi de buradan gelmektedir.

Hay: Ölmeyen demektir. Ölümün takip ettiği her hayat yok hükmündedir.

Kayyum: Her nefse kazandıklarıyla hakim olan ya da mahlukatın işlerini idare eden, demektir. Kıyamet durağına şirki yüklenerek gelen Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiştir. Çünkü zulüm bir şey yerinden başka bir yere koymak demektir. Yaratılanı yaratana ortak koşmakan daha büyük bir zulüm yoktur.

١١٢- ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا﴾

112- Her kim mü'min olarak iyi olan işlerden yaparsa artık o ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar.

Muhammed (a.s.)'in getirdiklerine inanarak salih ameller işleyenler, günahlarının artmasından da, iyiliklerinin azalmasından da korkmazlar. Bu ayet, salih amel işlenilmese dahi, iman sahibi olunacağına dair delildir. Çünkü iman, amellerin kabul edilmesi için şarttır.

❁ ❁ ❁

113. – 114. ÂYETLER

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ
يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ
قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

Meâli

113- Biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda ikazları tekrar tekrar açıkladık. Umulur ki onlar (günahtan) korunurlar. Yahut da o Kur'an kendileri için bir ibret ortaya koyar.

114- Gerçek yönetici olan Allah, yücedir. Sana onun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim benim ilmimi artır" de.

Tefsiri

١١٣- ﴿وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا﴾

113- Biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda ikazları tekrar tekrar açıkladık. Umulur ki onlar (günahtan) **korunurlar. Yahut da o Kur'an kendileri için bir ibret ortaya koyar.**

« كَذٰلِكَ » « وَكَذٰلِكَ نَقُصُّ » üzerine atıftır. Yani bu inzalin bir benzeri, demektir.

Aynı şekilde biz onu Arab'ın lisanıyla Arapça Kur'an olarak indirdik. Ve onda tehditleri tekrar tekrar açıkladık ki şirkten kaçınsınlar ve korunsunlar. Ya da bu tehdit veya Kur'an onlara bir hatırlatma yapsın. Ya da ona imanlarıyla şeref kazandırsın. « و »'in vav manasına olduğu da söylendi.

١١٤- ﴿ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى
اِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴾

114- Gerçek yönetici olan Allah, yücedir. Sana onun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) **acele etme ve "Rabbim benim ilmimi artır" de.**

Zan çeşitlerinden ve anlayış vehimlerinden yücedir. İnsanlara ve cisimlere benzemekten münezzehtir. Sultanların kendisine muhtaç olduğu sultandır. Uluhiyete hak sahibi olandır. Kur'an ve onun indirilişinden bahsederken konuyu değiştiriyor ve Cebrail sana Kur'an'dan vahyolunanı telkin ederken, sana işittirinceye ve öğretinceye kadar teenni üzere ol. Cebrail, bu telkin işini bitirmedikçe Kur'an'ı okumakta acele etme. Ve ey Rabbim, Kur'an'la ve imanlarıyla benim ilmimi artır, de. Denildiğine göre, Allah'u Teâlâ peygamberine, ilimden başka hiçbir şeyde ziyadeyi istemesini emretmemiştir.

❁ ❁ ❁

115. – 122. ÂYETLER

وَلَقَدْ عَهِدْنَٓا اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلٖيسَ اَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اِنَّ
هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ
اَلَّا تَجُوعَ فٖيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فٖيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾
فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَٓا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ
لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا
مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ
وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾

Meâli

115- Andolsun ki biz, daha önce de Adem'e ahit (emir ve vahiy) vermiştik. Ne var ki o, (ahdi) unuttu. Biz onda bir azim bulmadık.

116- Bir zaman meleklere "Âdem'e secde edin" demiştik. Onlar hemen secde ettiler. İblis hariç. O diretti.

117- Bunun üzerine "Ey Âdem" dedik. "Bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra yorulur, sıkıntı çekersiniz.

118- Şimdi burada senin için ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak.

119- Yine burada sen, susuzluk çekmeyecek ve sıcaklığın sıkıntısını duymayacaksın.

120- Sonunda şeytan onun aklını karıştırıp: "Ey Âdem, sana ebedilik ağacını ve eskimeyen bir saltanatı göstereyim mi?" dedi.

121- Bunun üzerine ondan yediler. Böylece kendilerine kötü yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. Adem Rabbine asi olup şaşırdı.

122- Sonra Rabbi onu seçkin kıldı. Tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.

Tefsiri

١١٥- ﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾

115- Andolsun ki biz, daha önce de Adem'e ahit (emir ve vahiy) **vermiştik. Ne var ki o,** (ahdi) **unuttu. Biz onda bir azim bulmadık.**

Âdem'e ağaçtan yememesini vahyetmiştik. Sultanların emir ve tavsiyeleri ile ilgili olarak « عَذَمَ عَلَيْهِ » « وَأَوْصَى إِلَيْهِ » « تَقَدَّمَ الْمَلِكُ إِلَى فُلاَنٍ » ve « عَهِدَ عَلَيْهِ » *"Sultan falana emir ve tavsiyede bulundu"* cümleleri kullanılır.

Mana ise *"Andolsun ki biz, daha onlar var olmadan önce, onların babaları Âdem'e ağaca yaklaşmamasını emir ve tavsiye etmiştik"* demektir. O, nehyedildiği şeye, onların muhalefet ettikleri gibi, muhalefet etti, demektir. Âdemoğluna verilen emrin esası budur. O ahdi, yani nehyi unuttu. Peygamber kendilerine emredilen şeyleri unutmaları sebebiyle de muaheze edilirler. Biz onda muhalif davranmaya yönelik bir kasıt bulmadık. Ya da Âdem, azim sahibi peygamberlerden değildi. Bulmak, bilmek manasınadır.

« نَجِدْ » fiilinin iki mef'ulu « لَهُ » ve « عَزْمًا »'dir. Ya da yokluğun kaldırılması manasına, biz ona sabrı vaad ettik, demektir. « لَهُ » «نَجِدْ »'e taalluk etmektedir.

١١٦- ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبٰى﴾

116- Bir zaman meleklere "Âdem'e secde edin" demiştik. Onlar hemen secde ettiler. İblis hariç. O diretti.

« وَإِذْ قُلْنَا » , « اُذْكُرْ » ile mansuptur.

Denildiki: *"O secde boyun eğme ve itaat etme sözlerini içeren sözlü bir secdeydi."* Ya da Âdem üstünlüğünün vurgulanması için kıble durumundaydı. İblis hariç secde ettiler.

İbn Abbas (r. a.)'dan rivâyet edildiğine göre: *"İblis, istisna edildiği meleklerden biriydi."*

Hasan şöyle demiştir: *"Melekler, canlı mahlukatın özüdür ve nesil vermezler. İblis ise gözeneklere işleyen ateştendir. Onun, onlardan istisna edilmesi doğrudur. Çünkü o, onlara arkadaşlık ediyor ve onlarla birlikte Allah'a ibadet ediyordu."*

"Diretti" başlangıç cümlesidir ve sanki o *"O, niçin secde etmedi?"* diyen kişiye verilmiş bir cevaptır. Ona *"secde"* diye bir mef'ul takdir etmemelidir. Bunun delili ise « فَسَجَدُوٓا » *"secde ettiler"* sözüdür. Manası ise, son derece kaçındı, diretti, olmalıdır.

١١٧- ﴿ فَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴾

117- Bunun üzerine "Ey Âdem" dedik. "Bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra yorulur, sıkıntı çekersiniz.

Bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Çünkü, bu, sana secde etmedi ve senin üstünlüğünü görmedi. Sakın ikinizin cennetten çıkarılmasına sebep olmasın. Yoksa yiyecek talebinde yorulur, sıkıntı çekersin.

Âyetin başlangıcına riayet ederek « فَتَشْقٰى » *"Sıkıntı çekersin"* dedi. « فَتَشْقَيَا » *"Sıkıntı çekersiniz"* demedi. Ya da tabi olarak girmiştir. Ya da erkek, kadın nafakasını yüklendiği için bu şekilde gelmiştir.

Rivâyet edildiğine göre Âdem (a.s.)'a kırmızı bir öküz gönderildi. Onunla tarlayı sürüyor ve alnındaki terleri siliyordu.

١١٨- ﴿ اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴾

118- Şimdi burada senin için ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak.

Cennette ne acıkmak ve ne de elbiselerden hali kalmak vardır. Çünkü onlar, orada ebedi olarak hazırlanmışlardır.

١١٩- ﴿وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى﴾

119- Yine burada sen, susuzluk çekmeyecek ve sıcaklığın sıkıntı sını duymayacaksın.

Nafî ve Ebû Bekir'e göre « اَنْ » birinci « اَلَّا تَجُوعَ »'ye atfen kesriyledir. Diğerlerine göre ise « اَنْ » atfen fetha iledir. «» İle mahallen mansuptur. « اَنْ فِى عِلْمِى اَنَّكَ جَالِسٌ » *"Bildiğime göre oturuyorsun"* sözünde olduğu gibi fasl için olması da caizdir.

Orada sen içeceklerin varlığından dolayı susamayacaksın. Yine sana güneşin sıcaklığı da değmeyecek. Çünkü orada güneş yoktur. Oranın ahalisi, uzatılmış gölgelerdedirler.

١٢٠- ﴿فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى﴾

120- Sonunda şeytan onun aklını karıştırıp: "Ey Âdem, sana ebedilik ağacını ve eskimeyen bir saltanatı göstereyim mi?" dedi.

Şeytan ona vesvesesini ulaştırdı ve sana ebedilik ağacını ve yok olmayan saltanatı göstereyim mi dedi. Ebediliği ağaca izafe etti. Çünkü onun zannına göre ondan yiyen ebedileşir ve ölmez.

١٢١- ﴿فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى﴾

121- Bunun üzerine ondan yediler. Böylece kendilerine kötü yer leri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. Adem Rabbine asi olup şaşırdı.

Âdem ve Havva ondan yediler. Böylece onların avret yerleri kendilerine göründü.

« طَفِقَ يَفْعَلُ كَذَا », « جَعَلَ يَفْعَلُ » *"Yapmaya başladı"* nın bir benzeridir. Haberi fiili muzari olarak gelen « كَادَ » gibidir. Ancak o, bir işe baş

langıç içindir. « كَادَ » ise ona yaklaşmak içindir.

İncir yapraklarını, avret yerlerini örtmek için yapıştırıyorlardı. Adem, Rabbine âsi oldu da düşüncesini kaybetti, şaşırdı. İbni İsa'dan rivayet edildiğine göre o *"Hüsrana uğradı"* demiştir. Hülasa, isyan; bir fiilin, emrin ya da nehyin hilafına vaki olmasıdır. Bazen kasten olur, günah olur. Bazen de kasıtsız olur, zelle olur. Onun fiilini isyan olarak vasf ettiğinden fiili, doğdu bir fiil olmaktan çıkmıştır, yanlış bir fiil olmuştur. Yanlış da doğrunun zıddıdır.

Tasrihte « وَعَصٰى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى » Âyetiyle ilgili olarak şöyle denilmiştir: *"Allah'ın sözünden çıkışta ve Adem'in zellesinde mükellefler için açık bir men ve yeterli bir öğüt vardır"* Sanki burada onlara *"Bakın ve ib ret alın"* Yaptığı bu kaba işten ötürü Allah'ın sevgilisi masum bir peygamberin bile zellesi nasıl teşhir edildi. Öyleyse sizler, büyük günahlar bir tarafa sizden sâdır olabilecek küçük günahlarda bile gevşeklik göstermeyin.

١٢٢- ﴿ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴾

122- Sonra Rabbi onu seçkin kıldı. Tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.

Onu kendisine yaklaştırdı ve seçti. « اجْتَبَاهُ » « اصْطَفَاهُ » şeklinde de okundu. Kelimenin aslı cem etmektir. « جُبِىَ اِلَىَّ كَذَا فَاجْتَبَيْتُهُ » *"Bana şu kadar toplandı ve bende onu topladım"* denir. Allah, onu tevbesinden önce bağışladı ve ona özür dilemeyi ve istiğfar etmeyi nasip etti.

❁ ❁ ❁

123. - 126. ÂYETLER

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَميعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّى هُدًى
فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلاَ يَضِلُّ وَلاَ يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِى
فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ
حَشَرْتَنِى اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا
فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾

Meâli

123- Deki: Birbirinize düşman olarak oradan inin. Artık ben-den size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz.

124- Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun için dar bir geçim vardır ve biz onu kıyamet günü kör olarak haşrederiz.

125- O, "Rabbim, beni niçin kör olarak haşrettin? Oysan ben hakikaten görür idim" der.

126- Buyurur ki: "İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi, ama sen onları unuttun. Bu gün de aynı şekilde sen unutuluyorsun."

Tefsiri

١٢٣- ﴿قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَميعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّى
هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلاَ يَضِلُّ وَلاَ يَشْقٰى﴾

123- Deki: Birbirinize düşman olarak oradan inin. Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz.

Ey Âdem ve Havva, oradan inin. Ey Âdem'in hürriyeti, sizler, dünyevî hususlarda birbirinize haset ederek, dini hususlarda da ihtilafa düşerek birbirinize düşmansınız. Artık, benden size kitap ve şeriat geldiğinde,

kim benim hidayetime uyarsa dünyada sapmaz, ahirette de bedbaht olmaz.

İbn Abbas (r. a) şöyle demiştir: *"Allah, Kur'an'a tabi olacağını garanti etmiştir"* Yani âhiretteki bedbahtlık, dünyada iken din yolundan sapanların cezasıdır. Kim Kitaba tabi olur, onun emirlerine bağlanır, yasaklarından kaçarsa sapıtmaktan da azabtan da kurtulur.

١٢٤- ﴿وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِى فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى﴾

124- Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun için dar bir geçim vardır ve biz onu kıyamet günü kör olarak haşrederiz.

Kim de Kur'an'dan yüz çevirirse, şüphesiz ki onun için dar bir geçim vardır.

« ضَنْكًا » mastardır. Sıfat olduğunda müzekker ve müennes şekli birdir.

İbni Cübeyr (r. a.) den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: *"Ondan kanaat selbedilir de artık doymak bilmez. Dinle beraber selamet, kanaat ve tevekkül oluşur. Hayatı da iyi ve güzel olur. Dinden yüz çevirmekle hırs ve cimrilik oluşur. Hayatı da darlaşır. Hâli, zulmete maruz kalır. Bir kısım tasavvuf erbabının dediği gibi "Sizden biri Rabbinden yüz çevirirse onun vakti kararır ve o rızkı hakkında endişeye düşer"* Kıyamet günün de onu delillerle karşı kör olarak haşrederiz.

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: *"Gözün körlüğü Allah'ın şu âyetindeki gibidir. Kıyamet gününde onları yüzleri üzeri ne kör olarak haşrederiz."*

١٢٥- ﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِى اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا﴾

125- O, "Rabbim, beni niçin kör olarak haşrettin? Oysan ben hakikaten görür idim" der.

Dünyada iken görüyordum.

١٢٦- ﴿قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى﴾

126- Buyurur ki: "İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi, ama sen onları unuttun. Bu gün de aynı şekilde sen unutuluyorsun."

Sen de böyle yapmıştın dedi ve sonra şöyle açıkladı: *"Sana açık açık âyetlerimiz geldiği halde onlara muteber bir nazarla bakmadın, onları terk ettin. Ve onlara karşı kör davrandın. Aynı şekilde bugün de biz, seni, körlüğün üzerine terk ediyoruz ve senin gözlerinden örtüyü kaldırmıyoruz."*

❁ ❁ ❁

127. – 130. ÂYETLER

وَكَذٰلِكَ نَجْزٖى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ۜ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ
وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فٖى
مَسَاكِنِهِمْ ۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ۜ ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا
يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ
اٰنَاءِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

Meâli

127- Böylece israfa sapanı ve Rabbi'nin âyetlerine inanmayanı ceza landırırız. Rabbi'nin azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.

128- Bizim, onlardan önce nice nesilleri helâk etmiş olmamız kendi lerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır.

129- Eğer Rabbinden, daha önce sadır olmuş bir söz ve tayin edilmiş bir vaade olsaydı (helâk olmak onlar için de) gerekli olurdu.

130- Onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et. Gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında da tesbih et ki, Allah rızasına eresin.

Tefsiri

١٢٧- ﴿وَكَذٰلِكَ نَجْزٖى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ۜ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
اَشَدُّ وَاَبْقٰى﴾

127- Böylece israfa sapanı ve Rabbi'nin âyetlerine inanmayanı cezalandırırız. Rabbi'nin azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.

Zikrinden yüz çevirene iki azabı -ki dünyada dar bir geçim, âhirette de kör olarak haşredilmektir- vaad ettikten sonra tehdit âyetlerini, *"Âhiret azabı daha şiddetli ve daha süreklidir"* sözüyle tamamlamıştır. Yani haşirdeki körlük ebedi olarak gitmez ve o, geçici geçim darlığından daha şiddetlidir, demektir.

١٢٨- ﴿أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى﴾

128- Bizim, onlardan önce nice nesilleri helâk etmiş olmamız kendilerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır.

Zeyd'in Yakub yoluyla gelen kıraatinde « يَهْدِ »'nin « ن »'la olması deliliyle mana *"Allah onları hidayet etmedi mi?"* şeklinde olur.

« يَمْشُونَ »'daki mecrur zamirden haldir. *"Onların yurtlarında gezip dolaşıyorlar"* sözüyle, Âd, Semûd ve Lût kavminin yurtlarında gezen ve onların yok oluş izlerini gören Ku-reyş'i kastediyor. Bunda akıl sahipleri için düşündüklerinde onların küfür lerindeki sağlamlıklarını bilecekleri ve onların yaptıklarının bir benzerini yapmayacakları nice ibretler vardır.

١٢٩- ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى﴾

129- Eğer Rabbinden, daha önce sadır olmuş bir söz ve tayin edilmiş bir vaade olsaydı (helâk olmak onlar için de) **gerekli olurdu.**

Muhammed (s. a.v.)'in ümmetinden azabın geciktirilmesi ile ilgili hüküm olsaydı, onların da helali gerekli olurdu.

« لِزَامًا » , « لَزِمَ »'nin kendisiyle vasfedildiği mastarıdır. Tayin edilmiş vade kıyamettir. « أَجَلٌ », « كَلِمَةٌ » üzerine atıftır.

١٣٠- ﴿فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى﴾

130- Onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce

de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et. Gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında da tesbih et ki, Allah rızasına eresin.

Onların senin hakkında söylediklerine sabret. Seni tesbih etmeye muvaffak kıldığı ve sana yardım etttiği için Rabbine hamd eder olduğun halde güneş doğmadan önce sabah namazını, batmadan önce de öğle ve ikindi namazını kıl. Öğle ve ikindi namazları, günün ikinci yarısından sonra zevalle güneşin batışı arasında kılınırlar. Gece saatlerinde ve gündüzün etraflarında da namaza ait vakitler taahhüt et. Gece saatlerindeki tesbih, yatsı namazını, gündüz etraflarındaki ise, akşam namazını ve tekrar olarak sabah namazını içerir. Bazılarına göre *"Orta namazı"* sözünde tayin olduğu gibi burada da sabah namazını tayin vardır. Gündüzün iki yanı olduğu halde karışıklığa meydan vermemek için *"gündüzün etraflarında"* diyerek etrafı çoğul getirmiştir.

« وَأَطْرَافَ النَّهَارِ » « قَبْلَ » üzerine atıftır. « لَعَلَّ » muhatab içindir. Yani Allah, indinde, nefsini râzı kılan ve kalbini hoşnut eden şeylere nail olmak ümidiyle bu vakitlerde Allahı zikret. Ali ve Ebû Bekir'e göre « تُرْضَى »'dır. Yani, Rabbin senden râzı olsun, demektir.

❁ ❁ ❁

131. – 132. ÂYETLER

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ط وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ
وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ط لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ط نَحْنُ نَرْزُقُكَ ط وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

Meâli

131- Sakın kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızkı hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir.

132- Ailene namazı emret, kendin de ona sabır ile devam et. Biz, senden rızık istemiyoruz. Biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç takva iledir.

Tefsiri

١٣١- ﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ط وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقٰى﴾

131- Sakın kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızkı hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir.

Gözlerini dikmek; uzun süreli bakmaktır. Baktığı şeyi gördüğünden ve o şey, onun hoşuna gittiğinden dolayı neredeyse ondan gözünü almayacaktı. Buna göre uzun süreli olmayan bakışın affedildiği anlaşılmaktadır. Bu da bir şeyin aniden görülmesi ve gözün derhal ondan çevrilmesidir. Muttakiler, zalimlerin binalarına ve fasıkların elbise ve binit hususundaki adetlerine karşı gözü kısmanın vücubiyetinde şiddet göstermişlerdir. Hatta Hasan şöyle demiştir: *"Fasıkların at sırtındaki şaşaalı gidişlerine bakmayın. Bu ya da şu kimseden günah zilletinin nasıl çıktığına bakın. Çünkü onlar bu eşyaları bakan gözler için edinmişlerdir. Onlara bakan onların maksadını gerçekleştirmiş ve onları o tip şeyler edinmeye teşvik etmiştir."* Sakın kendilerini denemek için o kâfirlerden bir kesimi

faydalandırdığımız dünya hayatının ziynetine ve parlaklığına gözünü dikme.

« أَزْوَاجًا » « ه »'den hal olması caizdir. Fiil « مِنْهُمْ » üzerine vakidir. Sanki o *"Kendisine faydalandırdığımız kişiler ya da insanlara gözünü dikme"* demiştir. « زَهْرَةَ » zem üzerine mansuptur. Ya da « بِهِ » den bedeldir. Ya da « ذَوِى زَهْرَةَ » *"Süs sahipleri"* takdiri üzere « أَزْوَاجًا »'den bedeldir.

١٣٢- ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى﴾

132- Ailene namazı emret, kendin de ona sabır ile devam et. Biz, senden rızık istemiyoruz. Biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç takva iledir.

Ümmetine ya da ev halkına namazı emret. Sende ona sabırla devam et. Senden, seni aileni rızıklandırmanı istemiyoruz. Seni ve onları biz rızıklandırıyoruz. Rızık işini düşünme. Kalbini ahiret işlerine yönlendir. Çünkü kim Allah'ın işinde olursa Allah da onun işinde olur.

Rivâyet edildiğine göre Urve b. Zubeyr, sultanların yanındaki şeyleri görünce, « وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ » âyetini okur ve Allah size rahmet etsin namaza, namaza diye nida ederdi.

Bekir b. Abdullah el-Müzenî de ailesine fakirlik isabet ettiğinde *"Kalkın namaz kılın. Allah ve Resûlü bunu emretti"* derdi. Malik b. Dinar'dan da benzeri şeyler nakledildi. Bazı müsnetlerde rivâyet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) aile halkına bir zarar eriştiğinde onlara, namazı emreder ve bu âyeti okurdu. Güzel sonuç takva sahiplerinindir. Burada iki muzaf hazfıyle gelmiştir.

❁ ❁ ❁

133. - 135. ÂYETLER

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهِ ۚ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّا اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

Meâli

133- Onlar dediler ki: "(Muhammed) bize bir ayet (mucize) getirmeli değil miydi?" Önceki kitaplardakinden kendilerine apaçık bir burhan gelmedi mi?

134- Eğer biz bundan önce onları helâk etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: "Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık."

135- Deki: "Herkes gözetlemektedir. Öyle ise siz de gözetleyin. Yakında anlayackasınız, doğru düzgün yolun yolcuları kimmiş ve hidayette olan kimmiş."

Tefsiri

١٣٣- ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهِ ۚ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴾

133- Onlar dediler ki: "(Muhammed) **bize bir ayet** (mucize) **getirmeli değil miydi?" Önceki kitaplardakinden kendilerine apaçık bir burhan gelmedi mi?**

O Kâfirler *"Muhammed bize Rabbinden peygamberliğinin doğruluğunu gösteren mucizeler getiremez miydi?"* dediler. Medenî, Hafs ve Basrî'ye göre « لَمْ تَأْتِهِمْ » , « تَ » iledir.

Onlara önceki kitaplarda bulunan kanıt gelmedi mi? Yani onlar adetleri üzere inatla peygamberlik üzerine düşünmeden delil istediler. O zaman da onlara *"Size daha önce icaz babında delillerin anası ve en büyüğü olan Kur'an gelmedi mi?"* denilmiştir. Kur'an, diğer indirilmiş kitap lardaki şeylerin sağlamlığının delilidir. Çünkü o, mucizedir. Diğerleri ise mucize değildirler. Onlar, içindekilerin doğruluğu hususunda onun şehadetine muhtaçtırlar.

١٣٤- ﴿وَلَوْ اَنَّا اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى﴾

134- Eğer biz bundan önce onları helâk etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: "Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık."

Eğer biz, peygamberden ya da Kur'an'dan önce helâk etseydik şöyle diyeceklerdi. *"Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin de azabın inmesiyle zillete, âhirette de rüsvaylığa düçar olmazdan evvel âyetlerine uysaydık."* « فَنَتَّبِعَ » sorunun cevabı olmak üzere mansuptur. « فَ » ile gelmiştir.

١٣٥- ﴿قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِىِّ وَمَنِ اهْتَدٰى﴾

135- Deki: "Herkes gözetlemektedir. Öyle ise siz de gözetleyin. Yakında anlayacaksınız, doğru düzgün yolun yolcuları kimmiş ve hidayette olan kimmiş."

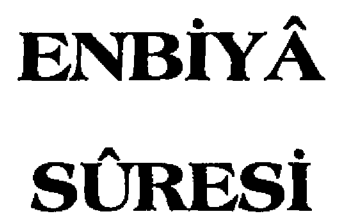
Siz, biz, hepimiz, sonucu ve işlerimizin nereye gideceğini gözlemek teyiz. Gözetleyin, kıyamet vakti geldiğinde doğru yolun sahibleri ve gerçek nimetlere yol alanlar kimlermiş bileceksiniz.

« مَنْ اَصْحَابُ » da « مَنْ » mübteda « اَصْحَابُ » haberdir. İkisi birlikte mahallen mansupturlar.

❁ ❁ ❁

Sûre -21

ENBİYÂ SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

112 âyettir.

Cüz - 17

1. – 6. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَۚ ﴿١﴾ مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ
ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَۙ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْۜ
وَاَسَرُّوا النَّجْوَىۗ اَلَّذ۪ينَ ظَلَمُواۗ هَلْ هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۚ اَفَتَأْتُونَ
السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبّ۪ي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۘ
وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ
شَاعِرٌۚ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَٓا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَٓا اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ
اَهْلَكْنَاهَاۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

Meâli

1- İnsanların hesap günleri yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet için de yüz çevirmekteler.

2- Kendilerine Rablerinden gelen her yeni uyarıyı mutlaka eğlenerek dinlerler.

3- Kalpleri eğlencededir. O zulmedenler, aralarında şu konuşmayı gizlediler. "Bu (Muhammed) da sizin gibi bir insan değil mi? Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?"

4- Dedi ki: "Rabbim yerde ve gökte (söylenmiş) her sözü bilir. O hakkıyla işiten ve bilendir."

5- "Hayır, (bunlar) saçma sapan rüyalardır. Bilakis onu kendisi uydurmuştur. Belki de o, şairdir. Eğer öyle değilse bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir ayet getirsin" dediler.

6- Bunlardan önce, helak ettiğimiz hiçbir belde iman etmemişti de şimdi bunlar mı iman edecekler?

Tefsiri

١- ﴿اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ﴾

1- İnsanların hesap günleri yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirmekteler.

« لِلنَّاسِ » dedi « لِ » « اقْتَرَبَ » nin sılasıdır.

İbn-i Abbas'tan rivayet edildiğine göre insanlardan maksat müşriklerdir. Çünkü onu takip eden şeyler müşriklerin sıfatıdır. Onların hesabı yaklaştı. Yani Allah'ın, onları muhasebee çekme ve amellerine göre ceza landırma vakti, yani, kıyamet günü yaklaştı, demektir. Kalan müddetin geçen müddete göre azlığından dolayı, onu yaklaşmakla vasfetti. Zira her gelen yakındır. Hal böyle iken onlar, hesaba çekileceklerinde ve kendilerine yapılacaklardan yana gaflet içindedirler. Ve onlar o gün için hazırlık yapmaktan da yüz çevirmektedirler. Kıyametin yaklaşması geneldir. Gaflet ve yüz çevirmek ise, mükelleflerin sayısınca farklılık arzetmektedir. Niceleri dünyaya daldığı ve Mevlâsından yüz çevirdiği için hesaptan gafildir. Bunlar ancak Mevlâsından yüzçevirdiği için gafildir. Niceleri de Mevlâsında fena bulduğu ve dünyasından yüz çevirdiği için hesaptan gafildir. Bunlar ancak Mevlâlarını yüz çevirdiği için gafildir. Birinciler ise, ölüm anında uyanırlar. Sana gereken muhasebe olmazdan evvel nefsini muhasebe etmek, gafillerden yüz çevirmek ve âlemlerin Rabbine kavuşmak için bütün mahlukatı yaratanı zikirle meşgul olmaktır.

٢- ﴿مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ﴾

2- Kendilerine Rablerinden gelen her yeni uyarıyı mutlaka eğlenerek dinlerler.

Kendilerine Rablerinden yeni gelen, Kur'an'a ait herşeyi, okuyanı peygamber ya da bir başkası her kim olursa olsun, mutlaka alaya alarak dinlerler. "*Yeni uyarı*" sözü inişi, okunmaya başlanması ve dinlenilmeye başlanması yeni demektir. Bununla kastedilen manzum harflerdir. Onların da hâdis (sonradan olma) olduğunda ihtilaf yoktur.

٣- ﴿ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴾

3- Kalpleri eğlencededir. O zulmedenler, aralarında şu konuşmayı gizlediler. "Bu (Muhammed) da sizin gibi bir insan değil mi? Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?"

« لَاهِيَةً » « يَلْعَبُونَ » daki zamirden haldir. Ya da « وَهُمْ يَلْعَبُونَ » ve « لَاهِيَةً » « اسْتَمَعُوهُ » daki zamirden haldirler. « لَاهِيَةٌ » şeklinde merfu okuyanlar, onu « وَهُمْ » için ikinci haber yapmış olurlar.

« قُلُوبُهُمْ » « لَاهِيَةً » ile merfudur. « لَاهِيَةً » kelimesi « لَهَا عَنْهُ » *"Ondan yüz çevirdi"* den gelmektedir. Terk edildiği ya da gaflet edildiğinde kullanılır.

Mana: *"Onların kalpleri, onunla ne kastedildiğinden gafildir"* demektir. Ebubekir Verrak şöyle demiştir: *"Gafil kalp, dünya ziynetiyle ve şatafatıyla meşgul olan ve ahiret hallerinden de gafil olan kalptir."*

« النَّجْوٰى » *"Fısıltı"* « اَلتَّنَاجِى » *"Fısıldaşmak"* tan gelen bir isimdir. Daha sonra onların o gizledikleri şeyde zûlüm ile vasıflandırdıklarını açıklayarak « اَلَّذِينَ » yi « وَاَسَرُّوا » daki « وَ » dan bedel kıldı. Ya da « اَكَلُونِى الْبَرَاغِيثُ » *"Beni pireler yedi"* diyenlerin lûgatine göre gelmiştir.

Ya da o, sıfat ya da « اَلنَّاسِ » dan bedel olmak üzere mahallen mecrurdur. Ya da zam üzere mahallen mansuptur. Ya da o mübtedadır. Haberi de takdim edilmiş « اَسَرُّوا النَّجْوٰى » dır.

Yani « اَلَّذِينَ ظَلَمُوا اَسَرُّوا النَّجْوٰى » *"Zulmedenler konuşmayı gizlediler"* demektir.

« هَلْ هٰذَا » başlayıp « تُبْصِرُونَ » de biten cümlenin tamamı mahallen mensuptur. « النَّجْوَى » dan bedeldir. Yani bu sözü gizlediler, demektir. Gizli bir «قَالُوا » ye taalluk etmesi de caizdir.

Mana şudur: *"Onlar Resûlün ancak melek olacağını, insanlar arasında çıkarak peygamberlik iddia eden ve mucize gösteren herkesin sihirbaz, mucizesinin de sihir olacağını zannettiler."* İşte bu sebebten inkâr yoluyla: *"Sihir mi yapıyorsunuz? Gördünüz ve şahit olduğunuz gibi o bir sihirdir"* dediler.

٤- ﴿قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِى السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

4- Dedi ki: "Rabbim yerde ve gökte (söylenmiş) **her sözü bilir. O hakkıyla işiten ve bilendir."**

Hamza, Ali ve Hafs'a göre « قَالَ » dir. Yani *"Muhammed dedi"* demektir. Diğerlerine göre ise « قُلْ رَبِّى » dir. Yani *"Ey Muhammed gizli konuşmayı gizleyenlere deki" "Ey Muhammed gizli konuşmayı gizleyenlere deki"* demektir. O, yerde ya da gökte bulunan her konuşmayı gizli ya da açık sözünü bilir. O, onların sözlerini işiticidir ve kalplerinde olanı bilicidir.

٥- ﴿بَلْ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَٓا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ﴾

5- "Hayır, (bunlar) **saçma sapan rüyalardır. Bilakis onu kendisi uydurmuştur. Belki de o, şairdir. Eğer öyle değilse bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir ayet getirsin" dediler.**

"O sihirdir" Sözünden *"uykusunda gördüğü saçma sapan rüyalardır. Onların Allah'tan kendisine indirilmiş vahiy olduğunu vehmediyor"* sözüne ondan *"O kendisi tarafından uydurulmuş sözlerdir"* sözüne, ondan da *"O, bir şair sözüdür"* sözüne intikal ettiler. İşte batıl bu. Geveler, iptal eder, döner ve bir söz üzerinde sebat edemez. Sonra da şöyle dediler: *"İş onun dediği gibi değil ama, eğer davasında sadık ise bize öncekilere gönderilenin bir benzeri mucize getirsin"* Ondan öncekilere

beyaz el, asa, körlerin iyileştirilmesi ve ölülerin diriltilmesi gibi mucizeler verilmişti.

« كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ » sözündeki teşbihinin doğruluğu, mananını öncekilere verilen mucizelerde olduğu gibi anlaşılmasıyladır. Çünkü peygamberlerin gönderilmesi mucizelerin getirilmesini de içerir. Görmüyor musun senin *"Muhammed gönderildi"* sözünle *"Muhammed mucize ile geldi"* sözünün arasında hiçbir fark yok. Allah'u Teâlâ onların sözünü şu sözüyle reddetti.

٦- ﴿مَا اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ﴾

6- Bunlardan önce, helâk ettiğimiz hiçbir belde iman etmemişti de şimdi bunlar mı iman edecekler?

« اَهْلَكْنَاهَا » « قَرْيَةٍ » 'ın sıfatıdır.

Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir belde halkı, istedikleri mucizelerin gelişinde iman etmediler. Çünkü onlar, o mucizeleri inatlarından istemişlerdi. Onlar kendilerine geldiğinde de inanmamışlardı. Şimdi bu ne dediğini bilmezler mi, istediklerini kendilerine de verdiğimiz de inana caklar. Halbuki onlar bundan daha anlayışlılardı. Mana şudur: *"Belde halkı, peygamberlerinden mucizeler istediler ve onu gördüklerinde inanacaklarına söz verdiler. Mucizeler gelince de sözlerinden döndüler ve muhalif davrandılar. Allah da onları helâk etti. Eğer bunlara da istediklerini verseydik aynı şekilde sözlerinden döneceklerdi."*

❁ ❁ ❁

7. – 9. ÂYETLER

وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدٖينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَٓاءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفٖينَ ﴿٩﴾

Meâli

7- Biz, senden önce de ancak kendilerine vahiy verdiğimiz erkekleri elçi olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim ehline sorunuz.

8- Biz onları (peygamberleri), yemek yemez birer ceset olarak yaratmadık. Onlar (bu dünyada) ebedi de değillerdir.

9- Sonra onlara (verdiğimiz) vaadi yerine getirdik. Böylece hem onları hem de dilediğimiz (başka) kimseleri kurtuluşa erdirdik. Müsrifleri de helâk ettik.

Tefsiri

٧- ﴿وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

7- Biz, senden önce de ancak kendilerine vahiy verdiğimiz erkekleri elçi olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim ehline sorunuz.

Bu, onların *"Bu ancak sizin gibi bir beşerdir"* sözüne cevaptır. Hafs'a göre « نُوحٖي » şeklindedir.

Eğer bunu bilmiyorsanız ehli kitabın alimlerine sorun. Çünkü onlar, kendilerine vahyedilen peygamberlerin beşer olduklarını, elek olmadıklarını biliyorlardı. Mekke halkı da onların sözlerine itimad ediyordu.

Sonra onun, ondan önce geçen peygamberler gibi biri olduğunu şu sözüyle beyan etmiştir.

٨- ﴿وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ﴾

8- Biz onları (peygamberleri), **yemek yemez birer ceset olarak yaratmadık. Onlar** (bu dünyada) **ebedi de değillerdir.**

« جَسَدًا » kelimesini, cins kastederek tekil getirdi. « لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ» *"Yemek yemez"* « جَسَدًا » in sıfatıdır. Yani ondan önceki peygamberleri yemek yemez cesetlerin sahipleri kılmadık, demektir.

Onlar ebedi de değiller. Sanki onlar *"O yemeyen ve ebedi olan bir melek olmalı değil mi?"* dediler. Bu, ya meleklerin ölümsüz olduğuna inanmalarından ya da onların uzun yaşayışını *"ebedi"* diye adlandırmalarındandır.

٩- ﴿ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ﴾

9- Sonra onlara (verdiğimiz) **vaadi yerine getirdik. Böylece hem onları hem de dilediğimiz** (başka) **kimseleri kurtuluşa erdirdik. Müsrifleri de helâk ettik.**

Sonra onları kurtararak verdiğimiz sözü yerine getirdik. « الْوَعْدَ » deki asıl « وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ » da olduğu gibidir. Yani « مِنْ قَوْمِهِ » şeklindedir.

Kavimlerine inen şeyden onları ve dilediğimiz müminleri kurtardık. İnkâr ederek haddi aşan müsrifleri helâk ettik. Bu ihbar verme müsriflerin helâkinin onlardan başka dilediğimiz kişiler üzerine olduğuna delalet eder.

❁ ❁ ❁

10. – 15. ÂYETLER

لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ كِتَابًا ف۪يهِ ذِكْرُكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾ وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ
قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَر۪ينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّٓا اَحَسُّوا بَأْسَنَٓا
اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَۜ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُٓوا اِلٰى مَٓا اُتْرِفْتُمْ ف۪يهِ
وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴿١٤﴾
فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَص۪يدًا خَامِد۪ينَ ﴿١٥﴾

Meâli

10- Andolsun size öyle bir kitap indirdik ki, şan ve şerefiniz ondadır. Hâlâ akıllanmaz mısınız?

11- Zalim olan nice beldeyi kırıp geçirdik. Arkasından da başka nice topluluklar vücuda getirdik.

12- Azabımızı hissettiklerinde onlar, bakarsın ki oralardan kaçarlar.

13- "Kaçmayın. İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza dönün. Çünkü sorguya çekileceksiniz."

14- "Vay başımıza gelenlere. Gerçekten biz zalim insanlarmışız" dediler.

15- Biz kendilerini, kurumuş haldeki biçilmiş ekine ve sönmüş bir ateşe kadar bu feryatları sürüp gider.

Tefsiri

١٠ – ﴿لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ كِتَابًا ف۪يهِ ذِكْرُكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

10- Andolsun size öyle bir kitap indirdik ki, şan ve şerefiniz ondadır. Halâ akıllanmaz mısınız?

Ey Kureyş topluluğu! size öyle bir kitap indirdik ki şerefiniz ondadır. Eğer onunla amel ederseniz ya da o, sizin dilinizdedir. Ya da sizin

öğüdünüz ondadır. Ya da dininizin, dünyanızın ve cümlenin zikri ondadır. « فِيهِ ذِكْرُكُمْ » « كِتَابًا »'in sıfatıdır. Hâlâ sizi, sizden başkalarına üstün kıldığımı akledip inanmaz mısınız?

١١- ﴿وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ﴾

11- Zalim olan nice beldeyi kırıp geçirdik. Arkasından da başka nice topluluklar vücuda getirdik.

« كَمْ » « قَصَمْنَا » ile mansuptur. Kâfir olan nice belde ahalisini helâk ettik. « قَصْم » kelimesi, şiddetli bir gazap ve büyük bir öfke söz konusu olduğunda gelir. Çünkü « قَصْم » kırıp dökmektir. Bu kırış, paramparça olmayı ifade ediyor. Ama « فَصْم » böyle değildir. O, parçasız kırılmalıdır. Arkasından da onların meskenlerinde yerleşen başka nice topluluklar yarattık.

١٢- ﴿فَلَمَّا اَحَسُّوا بَاْسَنَا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ﴾

12- Azabımızı hissettiklerinde onlar, bakarsın ki oralardan kaçarlar.

Helâk edilecekler, azabımızı hissettiklerinde ya da gördüklerinde bakarsın ki beldeden süratle kaçıyorlar.

« إِذَا » Mufacee içindir. « هُمْ » mübteda, « يَرْكُضُونَ » haberdir.

« اَلرَّكْضُ » *"Hayvana ayakla vurmak"* demektir.

Azabın başlangıcı onlara ulaştığında hayvanlarına binmeleri, onları tekmelemeleri ve beldelerinden kaçmaya çalışmaları mümkündür. Ya da burada ata binen ve onu kaçış için tekmeleyen düşmanın ayaklarının hızlılığına teşbih vardır. Onlara denir ki:

١٣- ﴿لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا اِلٰى مَا اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ﴾

13- "Kaçmayın. İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza dönün. Çünkü sorguya çekileceksiniz."

Bazı melekler şöyle derler: *"Kaçmayın. Dünya nimetlerine ve rahat yaşayışa geri dönün."* Halil şöyle demiştir: *"Mutref; geçimi bol olandır. Onda az olan ise kederdir."* Onlara, onlarla alay edilerek şöyle denir: *"Haydi nimetlerinize ve evlerinize geri dönün. Çünkü yarın sizin ve malınızın başına gelenlerden sorguya çekileceksiniz de sorana bilerek ve görerek cevap vereceksiniz."* Ya da dönün meclislerinizde oturduğunuz gibi oturun. Taki köleniz ve emir ve yasaklarınızın ulaştığı kimseler size nimetlenen ve hizmet edilenler de adet olduğu gibi sorsalar, deseler ki *"Ne emredersiniz? Ne yapalım, ne yapmayalım?"* Ya da toplantı yerlerinde insanlar size işlerinizin akıbetini sorsalar. Ya da bir kısmı diğer kısmına: *"Kaçmayın. Evlerinize ve mallarınıza geri dönün. Çünkü sizden mal ve haraç alınacak da öldürülmeyeceksiniz"* Gökten *"Ey peygamberleri öldürenler ve kılıçtan geçirenler"* diye nida edilir.

١٤- ﴿ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴾

14- "Vay başımıza gelenlere. Gerçekten biz zalim insanlarmışız" dediler. İtirafın fayda vermediği bir anda bu şekilde itiraf ettiler.

١٥- ﴿ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴾

15- Biz kendilerini, kurumuş haldeki biçilmiş ekine çevirinceye kadar bu feryatları sürüp gider.

« تِلْكَ » , « يَا وَيْلَنَا » ya işarettir ve « زَالَتْ » in ismi olmak üzere merfudur. « دَعْوٰيهُمْ » haberdir. Aksi de caizdir.

« حَصِيدٌ » « اَلزَّرْعُ الْمَحْصُودُ » *"Hasat edilmiş ekin"* demektir. Mukadder çoğul kılınmadığı için çoğul kılınmamıştır. « خَامِدِينَ » ölmüş ateşin alevleri sönmüş demektir.

« حَصِيدًا خَامِدِينَ » « جَعَلَ » nin ikinci mefuludur. Yani, onları, hasat edilmiş bir ekin ve sönmüş bir ateş vaziyetine getirdi demektir. Bu, senin *"Onu, hazma uygun tatlı kıldım."* sözündeki gibidir. Yani *"ki yemeğin özelliğini bir araya getirdim"* demektir.

16. – 20. ÂYETLER

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاۤءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ اَرَدْنَاۤ اَنْ نَتَّخِذَ
لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى
الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا
يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

Meâli

16- "Biz göğü, yeri ve bunlar arasındakileri eğlence için yaratmadık."

17- Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. Biz (bunu) yapanlar (dan) değiliz.

18- Bilakis biz, hakkı batılın tepesine atarız da, o batılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki batıl yok olup gitmiştir. (Allah'a) yakıştırdığınız sıfat lardan dolayı yazıklar olsun size.

19- Göklerde ve yerde kim varsa onundur. Onun huzurunda bulunanlar, O'na ibadet hususunda kibirlenmezler ve yorulmazlar.

20- Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler.

Tefsiri

١٦ – ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاۤءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ﴾

16- "Biz göğü, yeri ve bunlar arasındakileri eğlence için yaratmadık."

« اَللَّعِبُ » Sabit olmayan ve kendisinden önceki manayı derinleşti-

ren bir fiildir. « لاعِبِينَ » « خَلَقْنَا » fiilinin failinden haldir.

Mana: *"Bu yükseltilmiş tavanı, bu döşenmiş yeri ve bunlar arasındaki çeşitli mahlukatı oyun ve eğlence için yaratmadık. Bunları, bunları yaratanın kudretine delalet etsin diye ve iyiye ve kötüye hikmetimize uygun şekilde mükafat ve ceza verelim diye yarattık."* Daha sonra Allah'u Teâlâ şu sözüyle, kendi zatını noksan sıfatlardan tenzih etmiştir.

١٧- ﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

17- Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. Biz (bunu) **yapanlar** (dan) **değiliz.**

Eğer çocuk ve kadın edinmek isteseydik, onu, tarafımızdan vildanlar ya da huriler şeklinde edinirdik. Bunu yapanlardan olmadır. Çünkü bu, bizim hakkımızda mümkün olmayan bir şeydir. Burada *"İsa, Allahın oğludur. Meryem, onun karısıdır"* diyenlere ret vardır.

١٨- ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ﴾

18- Bilakis biz, hakkı batılın tepesine atarız da, o batılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki batıl yok olup gitmiştir. (Allah'a) **yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size.**

« بَلْ » kelimesi, eğlence edinmekten kaçış ve ondan zatını tenzih içindir. Sanki *"Eğlence edinemkten kendimizi tenzih ederiz. Bilakis bizim sünnetimiz, Kur'an'ı şeytan üzerine ya da İslam'ı şirk üzerine ya da ciddiyeti eğlence üzerine atmamız ve ona musallat etmemizdir"* demiştir. Onu kırar, parçalar ve hak, batılı çürütür ve yok eder. Bu latif bir isitaredir. Çünkü atma ve parçalamanın asıl kullanış yeri cisimlerdir. Daha sonra *"atmak"* hakkın batıla karşı gönderildiğini *"parçalamak"* da onu, yok ettiğini ifade etmek için istiare olarak kullanılmıştır. Kendisinde istiare olunan somuttur. Kendisi için istiare olunan ise soyuttur. Sanki şöyle demiştir: *"Kuvvetli bir cisme benzeyen Hakkı, zayıf cisme benzeyen ba tıl üzerine atarız da onu, kuvvetli cismin zayıf cismi yok ettiği gibi yok eder. Allah'a yakıştırdığınız çocuk edinme ve benzeri vasıflardan dolayı yazıklar olsun size."*

١٩- ﴿وَلَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلاَ يَسْتَحْسِرُونَ﴾

19- Göklerde ve yerde kim varsa onundur. Onun huzurunda bulunanlar, O'na ibadet hususunda kibirlenmezler ve yorulmazlar.

Yerde ve gökte kim varsa onun mahlukudur ve onun mülkiyetindedir. Hal böyleyken nasıl olur da ona benzemeyen ve yeryüzünde yaşamaya mahkum edilmiş bir mahluk onun çocuğu olabilir? Onun huzurunda bulunanlar meleklerdir. Ve bu huzurda bulunuş mekan yönüyle değil, makam ve itibar yönüyledir.

٢٠- ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لاَ يَفْتُرُونَ﴾

20- Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) **tesbih ederler.**

« لاَ يَفْتُرُونَ » , « يُسَبِّحُونَ » deki failden haldir. Yani, onların tesbihi kesintisiz bir şekilde devam eder. Ona ne bir boşluk girer ve ne de başka bir iş mani olur. Kısaca onların tesbihi bizim nefeslerimiz gibidir. Sonra inkâr ederek ve kınıyarak müşriklere yönelmiştir.

« بَلْ » bilakis ve hemze "mı mi?" manasına « أَمْ » i kullanmıştır.

❁ ❁ ❁

21. – 25. ÂYETLER

أَمِ اتَّخَذُوا اٰلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَا اٰلِهَةٌ إِلَّا اللّٰهُ
لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ
وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هٰذَا
ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا
إِلٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

Meâli

21- Yoksa (o müşrikler) yerden bir takım tanrılan edindiler de (ölüleri) onlar mı diriltecekler?

22- Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arşın Rabbi olan Allah onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.

23- Allah yaptıklarından sorumlu tutulmaz. Onlar ise sorguya çekilecektir.

24- "Yoksa ondan başka bir takım tanrılar mı edindiler" Deki: "Haydi delillerinizi getirin. İşte benimle beraber olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler. Bu yüzdende yüz çevirirler.

25- Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: "Benden başka ilâh yoktur, şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım."

Tefsiri

٢١- ﴿أَمِ اتَّخَذُوا اٰلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ﴾

21- Yoksa (o müşrikler) **yerden bir takım tanrılan edindiler de** (ölüleri) **onlar mı diriltecekler?**

« مِنَ الْأَرْضِ » « اٰلِهَةً » nun sıfatıdır. Çünkü tanrılar, yeryüzüne ait altın, gümüş ve taş cinsinden olan mücevherlerden yapılmışlardı. Ya da *"dünyadaki ibadet edilen"* demektir ki bundan dolayı ona nispet olunmuşlardır. Senin şehirli biri için *"Falan şehirdendir"* sözünde olduğu gibi. Ya da « اتَّخَذُوا » ya taalluk eder. O zaman da bu ilâh edinmenin gayet açık olduğu beyan olunmuş olur.

Her ne kadar müşrikler, tanrılarının ölüleri dirilteceğini iddia etmemişlerse de *"Onlar mı (ölüleri) diriltecekler?"* sözüyle kınamanın dozu artırılmıştır. Ölülerin ölüleri diriltmesi iddiası ne büyük saçmalıklardan biri iken bu ilâhlığı nasıl iddia ediyorlar. Çünkü ilâhlık caiz olmaz. Zira bu isme ancak her güç getirilene güç getiren müstehaktır. Diriltme de güç getirilenler cümlesindendir.

Hasan « ى » ın fethasıyla « يَنْشُرُونَ » şeklinde okumuştur. Bu ikisi, iki ayrı kelimedir. İki haliyle de *"diriltmek"* manasına gelmektedir.

٢٢- ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾

22- Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) **kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arşın Rabbi olan Allah onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.**

« اٰلِهَةٌ » « غَيْرُ » ile sıfatlandığı gibi « اِلَّا » ile de sıfatlanmıştır.

« اٰلِهَةٌ غَيْرُ اللّٰهِ » denilseydi, bedel olmak üzere ref'i caiz olmazdı. Çünkü « لَوْ » olumlu sözdeki « اِنْ » gibidir. Bedel ise ancak olumsuz sözde olur.

"Karından başka sizden hiçbiri geri kalmasın" âyetinde olduğu gibi. İstisna olarak nasbı da caiz değildir. Çünkü muhakkik alimlere göre çoğul, eğer nekra ise istisna ondan caiz olmaz. Çünkü onun için, eğer istisna olmazsa istisnayı içine alabilecek bir genellik yoktur. Mana, *"Eğer göklerin ve yerin işlerini o ikisini yaratan biri dışındaki farklı farklı*

ilâhlar yürütseydi, elbette harap olup gitmişlerdi" demektir. Çünkü onların arzuları bir noktada çatışacak ve karşı karşıya gelecektir. Bunu usûlünü kelâmda izah ettik. Daha sonra zatını tenzih ederek *"Arşın Rabbi olan Allah onların yakıştırdıkları çocuk edinmek ve ortaklara sahip olmak gibi sıfatlardan münezzehtir"* demiştir.

٢٣- ﴿لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ﴾

23- Allah yaptıklarından sorumlu tutulmaz. Onlar ise sorguya çekilecektir.

O yaptıklarından sual olunmaz, çünkü gerçekte mülk sahibi odur. Kölelerinden biri sultana karşı gelse, aynı cinsten olmalarına, ona karşı hata yapmasınının mümkün olmasına ve mülkün gerçek sahibi olmamasına rağmen o, bunu çirkin görür ve ahmaklık olarak kabul eder. Ya sultanlar sultanı, Rablerin Rabbi. Onun bütün işleri doğrudur. Bu sebeple de itiraz olunmamaya daha layıktır. Onlar sual olunurlar. Çünkü mülk altında olanlar ve hata edenler onlardır. Yaptıkları her konuda *"Niçin yaptınız"* diye sorulur. Denildiki: *"Onlar nasıl ilâh oldukları sorulur"* demektir. Halbuki ilâhlık cinsiyeti ve sorumluluğu ortadan kaldırır.

٢٤- ﴿أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ٢٤﴾

24- "Yoksa ondan başka bir takım tanrılar mı edindiler" Deki: "Haydi delillerinizi getirin. İşte benimle beraber olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler. Bu yüzdende yüz çevirirler.

Faydayı artırmak için *"Ondan başka bir takım tanrılar mı edindiler?"* sözünü tekrar etmiştir. Birincisi, akıl yönünden inkâr için gelmiştir. İkincisi ise, nakil yönünden geldi. Yani *"Allah'ı ortağı var diye vasfettiniz, öyleyse delilinizi getirin de"* diye Muhammed (s.a.v.)'e denildi. Onlar, geçtiği üzere aklî yoldan cevap vermekten aciz kılarlar. Naklî yoldan da -ki o vahiydir- cevap veremezler. Zira siz, semavî kitapların hiçbirinde tevhidden ve eş hususunda tenzihten başka bir şey bulamazsınız. İşte bu, benimle birlikte olan ümmetimin kitabı ve benden önceki peygamberlerin ümmetlerinin kitabı, o kitaplar, Allah'ın birliği ve onun ortaklardan beri oluşuyla gelmişlerdir.

Hafs'a göre « مَعِىَ » dir. Küfürlerinden geri durmadıklarında onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: *"Hayır, onların çoğu hakkı (Kur'anı) bilmezler"* « اَلْحَقَّ » kelimesi mansuptur. « هُوَ الْحَقُّ » "O haktır" manasına « اَلْحَقُّ » şeklinde de okundu. Bu sebepten (cahillikleri sebebiyle) onlar, üzerlerine düşen hususta düşünmekten yüz çevirirler.

٢٥- ﴿وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحٖٓى اِلَيْهِ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاعْبُدُونِ﴾

25- Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: "Benden başka ilâh yoktur, şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım."

Ebu Bekir ve Hammad'ın dışındaki Kufeliler « اِلَّا نُوحٖى » şeklinde okumuşlardır. Şu halde bana kulluk edin, beni birleyin. Bu ayet, tevhit ile ilgili geçen ayetlerin tekidi mahiyetindedir.

❁ ❁ ❁

26. – 29. ÂYETLER

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

Meâli

26- "Rahman (olan Allah, melekleri) evlat edindi" dediler. Haşa, O, bundan münezzehtir. Bilakis (melekler) ikrama mazhar olmuş kullardır.

27- Ondan (emir almazdan) önce konuşmazlar. Onlar, sadece onun emriyle hareket ederler.

28- Allah onların önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaat etmezler. Onlar Allah korkusundan titrerler.

29- Onlardan her kim "Tanrı o değil, benim" derse biz onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz, zalimlere böyle ceza veririz.

Tefsiri

٢٦- ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ﴾

26- "Rahman (olan Allah, melekleri) **evlat edindi" dediler. Haşa, O, bundan münezzehtir. Bilakis** (melekler) **ikrama mazhar olmuş kullardır.**

Bu âyet Huzaa kabilesi hakkında indi. Dediler ki: *"Melekler Allah'ın kızlarıdır" Allah ise bundan zatını tenzih etti ve sonra onlara "Bilakis onlar ikrama mazhar olmuş kullardır"* sözüyle onların kullar olduğunu haber verdi. Yani onlar ikram olunmuş, şereflenmiş ve yakınlaştırılmış kullardır, çocuklar değildir. Zira kulluk, (Allah'a) evlat olmayı ortadan kaldırır.

٢٧- ﴿لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾

27- Ondan (emir almazdan) **önce konuşmazlar. Onlar, sadece onun emriyle hareket ederler.**

« بِالْقَوْلِ » sözündeki « لْ » izafet yerine gelmiştir.

Mana: *Onlar, onlar sözüne tabi olurlar. Onların sözü, onun sözünü geçmez ve onlar sözleriyle, onun sözünün önüne geçmezler"* demektir. Onlar sadece onun emriyle hareket ederler. Yani *"Onların sözü onun sözüne tabi olduğu gibi işleri de, onun emrine aynı şekilde tabidir. Emrolunmadıkları işi işlemezler"* demektir.

٢٨- ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾

28- Allah onların önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) **bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaat etmezler. Onlar Allah korkusundan titrerler.**

Ancak Allah'ın kendilerinden razı olduğu kimselere ve Allah'tan başka ilâh yoktur diyenlere şefaat ederler.

٢٩- ﴿وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي اِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمِينَ﴾

29- Onlardan her kim "Tanrı o değil, benim" derse biz onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz, zalimlere böyle ceza veririz.

O meleklerden her kim *"Ben Allah'tan başka bir tanrıyım derse onu cehennemle cezalandırırız."*

Medenî ve Ebu Amr'a göre « إِنِّيَ » şeklindedir. « فَذٰلِكَ » mübtedadır. « نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ » onun haberidir. Ayrıca şartın cevabıdır.

İlâhlığı asıl yerinin dışına koyan kâfirleri bu şekilde cezalandırırız. O meleklerin günahsız oldukları sabit olduğundan dolayı bu, farz-ı misal olarak söyleniş bir sözdür. İbn Abbas (r.a.) Katade ve Dahhak şöyle demişlerdir: *"Bu tehdit iblis hakkındadır. Çünkü o nefsi için ilâhlık iddiasında bulundu ve nefsine taate ve ona ibadette çağırdı."*

30. – 35. ÂYETLER

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ط
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ط أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي
الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ
﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ج وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ط كُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ط أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ
الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ط وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ
فِتْنَةً ط وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

Meâli

30- İnkâr edenler, göklerde yer bitişik bir halde iken bizim onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?

31- Onları sarsmasın diye yeryüzünde bir takım dağlar diktik. Orada geniş geniş yollar açık, ta ki maksatlarına ulaşsınlar.

32- Biz gökyüzünü sağlam bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, gökyüzü nün ayetlerinden yüz çevirirler.

33- O geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir yörünge de yüzmektedirler.

34- Biz senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedi mi kalacaklar?

35- Her canlı ölümü tadacaktır. Biz deneme olarak sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.

Tefsiri

٣٠- ﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾

30- İnkâr edenler, göklerde yer bitişik bir halde iken bizim onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?

Mekkî'ye göre « أَلَمْ يَرَ » şeklindedir. Gökler ve yer, gökler topluluğu ve yer topluluğu şeklinde idi. Bu sebepten dolayı çoğul şeklinde « كُنَّ » demedi. « رَتْقًا » meful manasınadır. Bitiştirilmiş demektir. Mastardır. Bu sebepten dolayı meful yerine kullanılmaya uygun düşmüştür. O ikisini birbirinden ayırdık.

« فَتْقٌ » **Fetk:** iki şey arasını ayırmak demektir. « رَتْقٌ » **Retk** ise, fetkin zıddıdır. *"O ikisini ne zaman bitişi gördüler de bu şekilde olduğu beyan edildi?" denirse deriz ki: "O mucize olan Kur'an'da geçmektedir. O da şahitin görmesi gibidir. Çünkü görme ilim manasınadır. Yerin ve göklerin bitişik olması ve ayrılışı da aklen mümkün olan şeylerdir"* Bitişikliği değil de özellikle ayrılışı zikretti. Çünkü onun için bir ayırıcı gereklidir. O da ezeli olan Hz. Allah'tır. Sonra şöyle denildi: *"Gökler yerle bitişikti. Aralarında boşluk yoktu. O ikisini ayırdık. Yani ikisi arasını havayla ayırdık."*

Yine şöyle denildi: *"Gökler tek bir tabaka halinde bitişti. Onu Allah'u Teâlâ ayırdı. Ve yedi kat (gök) haline getirdi. Yer de tek tabaka halinde bitişikti. Onu da yedi kat yer haline getirdi."* Şöyle de denildi: *"Gök bitişikti, yağmur yağdırmıyordu. Yer bitişikti bitki bitirmiyordu. Gök yağmurla, yer de bitkiyle ayrıldı."* Bütün canlıları sudan yarattık. *"Allah her canlıyı sudan yarattı"* Âyet-i Kerimesinde ya da *"Hakikaten onu sudan yarattık"* âyet-i kerimesinde olduğu gibi. Bu, onun suya olan ihtiyacının fazlalılığından, onu sevmesinden ve ona karşı sabrının azlığından dır. Bu da *"insan aceleci olarak yaratılmıştır"* âyetinde olduğu gibidir. Halâ gördüklerine inanıp tasdik etmezler mi?

٣١- ﴿وَجَعَلْنَا فِى الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾

31- Onları sarsmasın diye yeryüzünde bir takım dağlar diktik. Orada geniş geniş yollar açık, ta ki maksatlarına ulaşsınlar.

Onları sarsmasın diye yeryüzünde sabit dağlar yarattık. « رَوَاسِيَ » « رَسَا» *"Dağın kökü yerde sabit olmak"* dan gelmektedir. « أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ » de illet lamı ve nafiye « لا » sı hazfedilmiştir. « لا » nın hazfi, karışıklığa meydan vermemek için caiz görülmüştür. Aynı sebebten ilâve edilmesi de caizdir. « لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ » *"Ehli kitap bilsin diye"* ayetinde olduğu gibi.

Orada geniş yollar açtık. « فِجَاجًا » « فَجّ » in çoğuludur. O da geniş yol demektir. « سُبُلًا » in önüne geçmiştir. Ondan hal olmak üzere mansup olmuştur.

Eğer *"Allah'u Teâlâ'nın: "Ondaki geniş yollardan işlememiz için." Ayetiyle bu ayet arasında ne fark var?"* dersen, derim ki: *"Birincisi öğretmek içindir. O da oraya geniş caddelerin konulmasıdır. İkincisi ise, bir şeyi açıklamak içindir. O da, onları yarattığında vasıflar da yarattığını beyandır."* Yani bu kapalı bir şeyi açıklamaktır. Orada kastedilen beldelere onlar vasıtasıyla varmaları için geniş yollar yarattık.

٣٢- ﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾

32- Biz gökyüzünü sağlam bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, gökyüzünün ayetlerinden yüz çevirirler.

Göğü düşmekten korunmuş bir tavan yaptık. *"Göğü izni olmaksızın yere düşmekten koruyor"* ayetinde olduğu gibi. Ya da parlak yıldızlarla şeytanlardan korunmuş demektir. *"Onu her taşlanan şeytandan koruduk"* ayetinde olduğu gibi. O kâfirler, ondaki güneş, ay ve yıldızlar gibi delillerden yüz çevirirler ve onlar üzerinde düşünmezler ki iman etsinler.

٣٣- ﴿وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾

33- O geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir yörünge de yüzmektedirler.

O, onda sükûnete ermeniz için geceyi, işlemeniz için gündüzü, gündüzün lambası olsun diye güneşi ve gecenin lambası olsun diye ayı yaratandır.

« كُلٌّ » daki tenvin muzafın ileyhin yerine gelmiştir. Yani, onların hepsi demektir. *"Onları"* zamiri ise güneş ve ay içindir. Bu ikisinden murad ise, (güneş ay ve yıldız gibi) doğan şeylerin cinsidir. Onları akılların çoğul yapıldığı gibi çoğul yaptı. Çünkü onlar, akılların fiilleriyle yani yüzmeyle vasıflanmışlardır.

İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, *"Felek, gökyüzüdür. Bilinen ise feleğin göğün altında, güneşin, ayın ve yıldızların akıp gittiği kör bir dalga olduğudur."*

« كُلٌّ » mübtedadır. Haberi ise « يَسْبَحُونَ » dir.

« كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ » cümlesi, cümle olarak güneşten ve aydan hal olmak üzere mahallen mansuptur.

٣٤- ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ﴾

34- Biz senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedi mi kalacaklar?

« مِتَّ » Medeni ve Ebu Bekir'in haricindeki Kufelilere göre « م » in esresiyledir. « أَفَائِنْ مِتَّ » deki « ف » cümleyi cümleye atfetmek için gelmiştir. « فَهُمُ الْخَالِدُونَ » deki « ف » şartının cezası içindir.

Onlar onun öleceğini konuşuyorlardı. Allah bununla, onların sevinçlerini ortadan kaldırdı. Yani Allah, dünyada hiçbir şeyin ebedi

olarak yaşamayacağına hükmetti ve *"Eğer sen ölürsen onlar, baki mi kalacaklar?"* demiştir.

٣٥- ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾

35- Her canlı ölümü tadacaktır. Biz deneme olarak sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.

Her ne kadar Allah, olmadan önce kişilerin yapacakları fiilleri bilse de onu *"deneme"* olarak adlandırılmıştır. Çünkü fakirlik ve zararla, zenginlik ve menfaatle deneme imtihan şeklindedir.

« فِتْنَةً » « وَنَبْلُوكُم » u başka bir lafızla tekit eden mastardır. Bize döndürüleceksiniz de size, gösterdiğiniz sabrın ve şükrün derecesine göre karşılıkta bulunacağız.

İbn Zevkan'dan rivayet edildiğine göre « تُرْجَعُونَ » dir.

❁ ❁ ❁

36. – 40. ÂYETLER

وَإِذَا رَاٰكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلاَّ هُزُوًا أَهٰذَا الَّذِى يَذْكُرُ
اٰلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ
سَأُرِيكُمْ اٰيَاتِى فَلاَ تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لاَ يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ
النَّارَ وَلاَ عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلاَ هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ
فَلاَ يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلاَ هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

Meâli

36- (Rasûlüm) kâfirler seni gördükleri zaman "sizin ilâhlarınızı diline dolayan adam bu mu?" diyerek sana, alaydan başka bir şeyle davranmazlar. Halbuki onlar, çok esirgeyici Allah'ın kitabını inkâr edenlerdir.

37- İnsan aceleci (bir tabiatta) yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim. Benden acele istemeyin.

38- "Eğer doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) bu vaad?" diyorlar.

39- İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından (saran) ateşi savamayacakları, kendilerine yardım dahi edilmeyeceği zaman bir bilselerdi.

40- Bilakis kendilerine bu ateş, öyle ani gelir ki, onları şaşırtır. Artık ne reddedebilirler onu, ne de kendilerine mühlet verilir.

Tefsiri

٣٦- ﴿ وَإِذَا رَاٰكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلاَّ هُزُوًا أَهٰذَا الَّذِى يَذْكُرُ
اٰلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴾

36- (Rasûlüm) **kâfirler seni gördükleri zaman "sizin ilâhlarınızı diline dolayan adam bu mu?" diyerek sana, alaydan başka bir şeyle**

davranmazlar. Halbuki onlar, çok esirgeyici Allah'ın kitabını inkâr edenlerdir.

Bu âyet Ebu Cehil hakkında indi. Nebi (s.a.v) ona uğramıştı da o, gülmüş ve *"Bu Abdumenaf oğullarının peygamberidir"* demişti. « هُزُواً » ikinci mefuldur. Bir şeyi zikretmek, hayırla da olur, şerle de.

Eğer zikirden ve onun vahdaniyet gibi gerekli sıfatlarını asla tasdik etmezler. Sana mukabil onlar, alaya alınmaya daha layıktırlar. Çünkü sen hakkı ortaya koyansın, onlarsa bunu iptal edenlerdir. Denildiki: *"Rahmanın zikri, sana Kur'an'dan indirilendir."*

« وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ » cümlesi, hal makamındadır. Yani, Allah'ı inkâr etmeleri sebebiyle asıl onlar alay konusu oldukları halde, seni alaya alırlar. *"İnkârcılar"* sözünü tekit için tekrarlamıştır. Ya da sıla, onunla haber arasına girmiştir de mübteda tekrarlanmıştır.

٣٧- ﴿خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَاُرِيكُمْ اٰيَاتِى فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ﴾

37- İnsan aceleci (bir tabiatta) **yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim. Benden acele istemeyin.**

« الْاِنْسَانُ » İnsan cinsiyle tefsir edilmiştir. Denildi ki: *"Bu âyet Nadr b. Haris'in azabın inmesi için acele ettiği vakit indi."* « الْعَجَلُ » ve « الْعَجَلَةُ » ikisi de mastardır.

Acele, bir şeyi vaktinden önceye almak demektir. Zahire göre, burada murat insan cinsidir. Çünkü onun tabiatında acelelecilik vardır. Sanki o aceleden yaratılmıştır. Bunun gibi, Araplar, iyiliği çok olan kişiler için de *"iyilikten yaratılmıştır"* derler. Önce insanı, aşırı aceleciliğinden dolayı aşağılamıştır. Çünkü o, insanın tabiatında vardır. Sonra da onu bundan menetmiştir. Sanki o şöyle demiştir: *"onun aceleci olması yeni bir şey değildir. O buna sevkedilmiştir. Bu onun tabiatı ve karakteridir. Bu onun doğasına katıştırılmıştır."* Denildiki: « عَجَلٍ » *"Acel. Himyer kabilesinin diline göre çamur demektir."* Onların şairi: *"Hurma su ile çamur arasında biter"* demiştir. Tabiatında olduğu halde acelecilikten men dildi. Doğasında bulunan şehvetini dizginlemesi emredildiği gibi. Çünkü

ona şehvetini dizginleyeceği ve aceleciliği terk edeceği kuvveti de vermiştir.

« مِنْ عَجَلٍ » haldir. Aceleci olduğu halde demektir. Size ayetlerimi yani azabımı göstereceğim. Onu getirmem hususunda acele etmeyin. Yakub'a göre « تَسْتَعْجِلُونِى » şeklinde « ى » iledir. Vasıl halinde ona Sehl ve Ayaş da iştirak etmiştir.

٣٨- ﴿وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

38- "Eğer doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) **bu vaad?" diyorlar.**

"Eğer doğru iseniz, azabın gelişi ya da kıyamet ne zaman?" derler. Denildiki: *"Bu onların aceleciliğinin iki yönünden biridir."*

٣٩- ﴿لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ﴾

39- İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından (saran) **ateşi savamayacakları, kendilerine yardım dahi edilmeyeceği zaman bir bilselerdi.**

« لَوْ » 'in cevabı hazfedilmiştir. « حِينَ » « لِيَعْلَمُ » nin mefulun bihidir. Yani onlar *"Bu vaad ne zaman?"* sözleriyle acele ettikleri vaktin, kendilerini arkalarından ve önlerinden ateşin kuşattığı, onu kendilerinden defetmeye güç getiremedikleri ve kendilerine hiçbir yardımcı bulamayacakları vakit olduğunu bilselerdi, bu şekilde inkâr etmezler, alaya almazlar ve aceleci davranmazlardı. Fakat onların bu husustaki cehaleti, onu, hafife almalarının yegane sebebidir.

٤٠- ﴿بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾

40- Bilakis kendilerine bu ateş, öyle ani gelir ki, onları şaşırtır. Artık ne reddedebilirler onu, ne de kendilerine mühlet verilir.

Bilakis o saat kendilerine öyle ani gelir ki onları şaşırtır. Yani onu durduramazlar. Onlara ani bir şekilde gelir ve mahveder. Onu defetmeye ve geri çevirmeye güçleri yetmez. Onlara mühlette verilmez.

41. – 43. ÂYETLER

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤١﴾ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ
هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ
الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٣﴾

Meâli

41- Andolsun senden önceki peygamberler de alay edildi. Ama onları alaya alanları, o alay ettikleri şey kuşatıverdi.

42- Deki: "Allah'a karşı sizi, gece ve gündüz kim koruyacak?" Öyle iken onlar Allah'ı anmaktan yüz çevirirler.

43- Yoksa kendilerini bize karşı savunacak bir takım ilâhları mı var? (O ilâh dedikleri şeyi) kendilerine bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar bizden de alâka ve destek görmezler.

Tefsiri

٤١- ﴿ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴾

41- Andolsun senden önceki peygamberler de alay edildi. Ama onları alaya alanları, o alay ettikleri şey kuşatıverdi.

Resûlüllah (s.a.v.)'i kendisiyle alay ettikleri için teselli etmiştir. Peygamberlerde onun için bir örnek vardır. Ve diğer peygamberleri alaya alanların yaptıkları için kendilerini kuşattığı gibi, ona yaptıkları da onları kuşatacaktır.

٤٢- ﴿ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ
مُعْرِضُونَ ﴾

42- Deki: "Allah'a karşı sizi, gece ve gündüz kim koruyacak?" Öyle iken onlar Allah'ı anmaktan yüz çevirirler.

Yani, onun azabı size gece ya da gündüz gelse, sizi ondan kim koruyacak? Bilakis onlar, onun zikrinden yüz çevirirler. Değil azabından korkmak onu, kalplerine bile getirmiyorlar. Ondan korunsalardı, koruyucuyu tanırlar ve ondan isteyerek ıslah olurlardı. Mana şudur: *"Allah, peygamberine onların koruyucundan istemelerini emretmiştir. Sonra da onların kendilerine koruyanın zikrinden yüz çevirmek suretiyle işlerini düzeltmediklerini beyan etmiştir."* Daha sonra da başka bir konuya geçmiş ve şöyle demiştir:

٤٣- ﴿أَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ﴾

43- Yoksa kendilerini bize karşı savunacak bir takım ilahları mı var? (O ilah dedikleri şeyi) **kendilerine bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar bizden de alaka ve destek görmezler.**

« أَمْ » ve « بَلْ » (bilakis) manası olduğundan *"Yoksa onların kendilerini azabtan koruyacak, korumaları korumamızı aşacak başka ilâhları mı var?"* demiştir.

Sonra da şu sözüyle yeni bir başlangıç yapmıştır. *"Onlar, kendilerine bile yardım edecek güçte değillerdir."* Bu sözüyle, kendi nefsine bile yardım edemeyen ve ondan azabı defedemeyen, ayrıca Allah'tan yardım ve destek görmeyenlerin başkalarına nasıl yardım edeceklerini ve onları nasıl koruyacaklarını sormuştur.

❁ ❁ ❁

44. – 47. ÂYETLER

بَلْ مَتَّعْنَا هٰۤؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۜ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِى
الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ
بِالْوَحْيِۘ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَٓاءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ
نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ
الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ
حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

Meâli

44- Evet onları da atalarını da barındırdı. Nihayet ömür, kendilerin de (hiç bitmeyecek kadar) uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip (kâfirlere ait) araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde üstün gelen onlar mı?

45- De ki: "Ben sadece vahiy ile sizi ikaz ediyorum. Fakat sağır olanlar, ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duymazlar.

46- Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz "Eyvah, bize hakikaten biz zalim kimseler mişiz" derler.

47- Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık, kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, (onu) adalet terazisine getiririz. Hesap gören olarak biz herkese yeteriz.

Tefsiri

٤٤- ﴿ بَلْ مَتَّعْنَا هٰۤؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۜ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا
نَاْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴾

44- Evet onları da atalarını da barındırdı. Nihayet ömür, kendilerinde (hiç bitmeyecek kadar) **uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip** (kâfirlere ait) **araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde üstün gelen onlar mı?**

Yani onların korunup gözetilmesi bizdendir. Yoksa onları bizim yok etmemize karşı koruyan bir maniden değil. Onları ve geçmiş babalarını, onlardan başka kâfirleri faydalandırdığımız gibi dünya hayatıyla faydalandırmak ve mühlet vermek için muhafaza ettik. Onlara mühlet verdik de bu süre onlara uzun geldi ve kalpleri katılaştı. Onlar, kendileri-nin daima bu şekilde kalacaklarını zannettiler ki bu da kuruntunun ta kendisidir. Onlar bizim kâfirlerin arazilerini etrafından eksilttiğimizi görmezler mi? Etrafını, müslümanları musallat ederek, onları orada galip getirerek ve o toprakları İslâm topraklarına katarak eksiltiyoruz.

« نَأْتِي » (geliriz) şeklinde çoğul olarak zikredilmesi, Allah'u Teâlânın bu işi müslümanların eliyle yaptığına, müslüman askerlerin müşrik topraklarında savaştığına ve etrafını ilhak ederek galebe çaldığına işaret etmektedir.

"Galip gelen onlar mı?" Yani topraklarını etrafından eksiltişimizden sonra onlar mı üstün gelmiş oldular? Böyle değil elbette. Bilakis Allah'ın Resûlü (s.a.v.) ve ashabı bizim yardımımızla onlara üstün geldiler, demektir.

٤٥- ﴿ قُلْ إِنَّمَا أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴾

45- De ki: "Ben sadece vahiy ile sizi ikaz ediyorum. Fakat sağır olanlar, ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duymazlar.

Sizi azabtan Kur'an ile korkutuyorum. « يَسْمَعُ » daki « ى » ve « م » fethalıdır. « صُمّ » sonu ötrelidir. Şamî'ye göre Nebi (s.a.v.)'ye hitaben « وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ » *"Sağırlara duyuramazsın"* şeklindedir. Fakat sağır olanlar ikaz edildikleri, korkutuldukları zaman bu çağrıyı duymazlar.

« الصُّمّ » daki « ل » ahd içindir. O da, bu ikaz edilenlere işarettir. Bunun aslı *"İkaz edildiklerinde duymazlar"* şeklindedir. Fakat sağır olan-

lar ikaz edildikleri, korkutuldukları zaman bu çağrıyı kapalı olanın yerine koydu.

٤٦- ﴿وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾

46- Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz "Eyvah, bize hakikaten biz zalim kimseler mişiz" derler.

Onlara, bu kendisiyle korkutuldukları şeyden en ufak bir parça dokununca zelil olurlar. Ve *"Yazıklar olsun bize"* diyerek nefislerinin aleyhine dönerler. Ayrıca sağırlık gösterip yüz çevirdikleri vakit de nefislerine zulmettiklerini inkâr ederler.

« مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ » « نَفْحَةٌ » un sıfatıdır. « الْمَسّ » *"dokunma"* « النَّفْحَة » *"esinti"* kelimelerinin zikredilmesinde mübalağa olundu.

Çünkü « نَفْح » azlığa delalet eder. « نَفَحَهُ بِعَطِيَّةٍ » *"Ona az bir bağışta bulundu"* denir. Binası, bir defaya mahsus olan bina-i merra içindir.

« مَسّ » ve « نَفْحَة » de üç tane mübalağa vardır. Çünkü « نَفْح » azlık manasınadır. « نَفَحَتْهُ الدَّابَّةُ » *"Haşarat onu keskin tırnağıyla (iğnesiyle) vurdu"* denir. O da küçük bir silahtır. Ona az bir bağışta bulundu. Bu da bina-i merre içindir.

٤٧- ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾

47- Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık, kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (yapılan iş) **bir hardal tanesi kadar dahi olsa,** (onu) **adalet terazisine getiririz. Hesap gören olarak biz herkese yeteriz.**

« الْمَوَازِينَ » « مِيزَانٌ » ın çoğuludur. Bir şeyin kendisiyle tartıldğı ve

miktarının anlaşıldığı şeydir.

Hasan'dan rivayet olunduğuna göre o *"iki kefesi ve bir dili (göstergesi) bulunan bir terazidir."* Terazinin, çoğul olarak getirilmesi « يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ» *"Ey peygamberler"* ayetinde olduğu gibi, onun şerefini yüceltmek içindir. Tartı, amel defterleri içindir.

« الْمَوَازِينَ » kelimesi, « الْقِسْطَ » ile sıfatlandı. O da mübalağa ile adalet demektir. Sanki, kendi başına bir adalettir. Ya da muzaf, yani «ذَوَاتَ» *"sahibi"* kelimesi hazfedilmiştir. Kıyamet günü halkı için adalet terazileri kurarız da kimseye hiçbir şekilde zulmedilmez.

Medenî'ye göre « مِثْقَالَ » Lokman Sûresinde olduğu gibi «كَانَ» nin tam fiil olması üzerine « مِثْقَالُ » şeklinde ötrelidir. « مِنْ خَرْدَلٍ » « حَبَّةٍ » in sıfatıdır. « مِثْقَالَ »'nin zamirini « حَبَّةٍ »'e muzaf olduğu için müennes getirdi. « ذَهَبَتْ بَعْضُ اَصَابِعِهِ » *"Parmaklarının bir kısmı gitti"* sözünde olduğu gibi.

Hesap görücü, bilici ve koruyucu olarak herkese yeteriz. İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre *"Kim bir şeyi korursa onu sayar ve onu bilir"* demiştir.

❁ ❁ ❁

48. – 50. ÂYETLER

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَٓاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٤٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُۜ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ۟ ﴿٥٠﴾

Meâli

48- Andolsun ki biz, Musa ve Harun'a takva sahipleri için bir ışık ve öğüt olan Furkan'ı verdik.

49- (O takva sahibleri ki) Onlar, tenha da Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir.

50- İşte bu (Kur'an)da bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?

Tefsiri

٤٨- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَٓاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّق۪ينَۙ﴾

48- Andolsun ki biz, Musa ve Harun'a takva sahipleri için bir ışık ve öğüt olan Furkan'ı verdik.

Furkan, ziya ve zikirin Tevrat olduğu söylenmiştir. O Furkan'dır. Hak ile batılın arasını ayırır. Ziyadır, kendisiyle aydınlanılır ve kurtuluş yoluna onunla varılır. Zikirdir, yani şeref ya da ikazdır. Ya da insanların dini yönden ihtiyaç duydukları şeyleri hatırlatır.

Vav « وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا » ayetinde olduğu gibi sıfatlar üzerine gelmiştir. Mesela sen « مَرَرْتُ بِزَيْدِ الْكَرِيمِ وَالْعَالِمِ وَالصَّالِحِ » *"Kerem sahibi, alim ve salih (bir zat) olan Zeyd'e uğradım"* dersin. Bununla muttakiler faydalandığı için onları « لِلْمُتَّق۪ينَ » sözüyle teşvik etti.

٤٩- ﴿الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ﴾

49- (O takva sahibleri ki) **Onlar, tenha da Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir.**

« الَّذِينَ » Sıfat olarak mahallen mecrurdur. Ya da medih olarak mahallen mensup ya da merfudur. « بِالْغَيْبِ » haldir. Yani *"Tehnada ondan kırkarlar"* demektir. Onlar, kıyametten ve kıyamet ahvalinden de korkarlar.

٥٠- ﴿وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ﴾

50- İşte bu (Kur'an)**da bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?**

Bu Kur'an, Muhammed'e indirdiğimiz hayrı ve faydası çok olan bir öğüttür. *"Onu inkâr mı ediyorsunuz?"* sorusu, azarlama sorusudur. Yani *"Onun Allah katından indirildiğini inkâr mı ediyorsunuz?"* demektir.

❁ ❁ ❁

51. – 56. ÂYETLER

وَلَقَدْ اٰتَيْنَٓا إِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَۚ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِٓى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا
لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُكُمْ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾
قَالُٓوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذٖى فَطَرَهُنَّۘ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

Meâli

51- Andolsun biz, daha önce İbrahim'e rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık.

52- O babasına ve kavmine "Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller nedir böyle?" demişti.

53- Dediler ki: "Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler olarak bulduk."

54- (İbrahim): "Doğrusu siz ve babalarınız açık bir sapıklık içindey mişsiniz" dedi.

55- Dediler ki: "Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen şakacılardan birimisin?"

56- "Hayır, sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki bunları o yaratmıştır. Ve ben şehadet edenlerdenim" dedi.

Tefsiri

٥١- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَٓا إِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَۚ﴾

51- Andolsun biz, daha önce İbrahim'e rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık.

Andolsun ki biz, Musa ve Harun'dan ya da Muhammed'den daha önce İbrahim'e de hidayet vermiştik. Biz o İbrahim'i ya da onun hidayetini bilirdik. Yani *"Onun, ona verdiğimize ehil olduğunu bilirdik"* demektir.

٥٢- ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ﴾

52- O babasına ve kavmine "Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller nedir böyle?" demişti.

« إِذْ » ya « اٰتَيْنَا » ya da « رُشْدَهُ » ya taalluk etmektedir.

Hani babasına ve kavmine: *"Yırtıcı hayvan suretinde, kuş suretinde ve insan suretinde tasvir edilmiş bu putlar nedir?"* diye sormuştu. Bunda onları tanımamak ve onların ilâhlarını aşağılamak vardır. Çünkü o, onların, o putları ululadıklarını çok iyi biliyordu. Bu soruya sağlam bir cevap vermemekten aciz kaldıklarında.

٥٣- ﴿قَالُوا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ﴾

53- Dediler ki: "Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler olarak bulduk."

Ve biz de onları taklit ettik.

٥٤- ﴿قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

54- (İbrahim): **"Doğrusu siz ve babalarınız açık bir sapıklık içindeymişsiniz" dedi.**

Burada taklit edenlerin de edilenlerinde, her akıl sahibinin anlayacağı gibi düşüncesizce sapkınlık yoluna daldıklarını ifade etmiştir. Atıfa gerçekleşmesi için « أَنْتُمْ » u kullanarak tekit etmiştir. Çünkü fiillerdeki zamire atıf yapmak mümkün değildir.

٥٥- ﴿قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ﴾

55- Dediler ki: "Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen şakacılardan birimisin?"

Onlar, onun bu inkârını büyük gördüklerinden ve kendilerinin de dalalette olduklarını kabul etmediklerinde dolayı *"bu söylediklerinde ciddi misin yoksa şaka mı yapıyorsun?"* demişlerdir. İşte orada İbrahim onlara ,dediklerinde ciddi olduğunu, şaka yapmadığını, herşeyin sahibi ve herşeyi bilen Allah'ın gerçek rab olduğunu, putların da sonradan yaratılmış varlıklar olduğunu ispat ederek haber vermiştir.

٥٦- ﴿قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِى فَطَرَهُنَّ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾

56- "Hayır, sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki bunları o yaratmıştır. Ve ben şehadet edenlerdenim" dedi.

Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbi, o putlar yaratmıştır. Buna rağmen nasıl oluyorda yaratıcı terk ediliyor ve yaratılanlara ibadet ediliyor? Ben tevhidle ilgili zikredilenlere şehadet edenlerdenim.

❁ ❁ ❁

57. – 63. ÂYETLER

وَتَاللّٰهِ لَاَكٖيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرٖينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا
كَبٖيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَٓا اِنَّهُ لَمِنَ
الظَّالِمٖينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُٓ اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُٓوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ
هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَٓا اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبٖيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ
كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

Meâli

57- "Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putları-nıza bir oyun oynayacağım."

58- Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğü nü bıraktı. Belki ona müracaat ederler diye.

59- "Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir" dediler.

60- "Bunları diline dolayan bir genç duyduk, kendisine İbrahim denilirmiş" dediler.

61- "O halde onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şahitlik ederler" dediler.

62-63- "Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim?" dediler. "Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun, eğer konuşuyorlarsa" dedi.

Tefsiri

٥٧- ﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴾

57- "Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım."

« تَاللّٰهِ » nin aslı « وَاللّٰهِ » dir. Nemrut'un sultasının gücünden dolayı bütün zorluğuna ve imkansızlığına rağmen onun eliyle kolay bir tuzak kuracağı için « ت » de taaccüb manası vardır.

Putlarınıza bir tuzak kuracağım. Siz ayrılıp bayramınıza gittikten sonra onları parçalayacağım. Bunu kavminden gizli olarak söylemişti. Ama onu bir adam işitti. *"Ben hastayım"* sözüyle kinaye yaptı. Yani bu sözü, geri kalmak ve puthaneye geri dönmek için *"Hasta olacağım"* manasına kullandı.

٥٨- ﴿ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴾

58- Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı. Belki ona müracaat ederler diye.

« جُذَاذًا » kırık parçalar demektir. « زُجَاجَةٌ » ve « حُطَامٌ » da olduğu gibi « جُذَاذَةٌ » un çoğuludur. Ali'ye göre « جِذَاذًا » şeklinde kesra iledir. « خَفِيفٌ » ve « خِفَافٌ » da olduğu gibi « جَذِيذٌ » un çoğuludur. Yani « مَجْذُوذٌ » *"Parçalanmış"* demektir.

Hepsini elindeki baltayla kırdı. Ancak o putların ya da kafirlerin büyüğünü bıraktı. Baltayı onun boynuna astı. Bunu, belki ona dönerler ve kıranın kim olduğunu ona sorarlar da bu şekilde onlara onun acizliği görünür diye yaptı. Ya da delil getirmesi için İbrahim'e dönerler diye. Yada ilahlarının acizliğini gördüklerinde Allaha dönerler diye yaptı.

٥٩- ﴿ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا اِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

59- "Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir" dediler.

Kafirler, bayramlarından döndüklerinde ve durumu gördüklerinde *"bunu tanrılarımıza kim yaptı? Hakkiaten o zalimlerdendir"* dediler. Yani onlara göre tazim ve gürmete layık bu hakiki ilahlara karşı bu kırma faaliyetini yapan ve bu cüreti gösteren kişi şiddetli bir zulüm işlemiştir.

٦٠- ﴿ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرٰهِيمُ ﴾

60- "Bunları diline dolayan bir genç duyduk, kendisine İbrahim denilirmiş" dediler.

« يَذْكُرُهُمْ » ve « يُقَالُ لَهُ إِبْرٰهِيمُ » cümleleri « فَتًى » in sıfatıdırlar. Ancak birincisi « سَمِعْنَا » için gereklidir. Çünkü sen « سَمِعْتُ زَيْدًا » *"Zeyd'i işittim"* deyip susmazsın. Ondan sonra duyduğun şeyi de zikredersin. Ama ikincisi bunun gibi değildir. « إِبْرٰهِيمُ » nun merfu olması fail olduğundandır. Burada kasıt isimdir. İsimlenen yani, kendisine bu ismin verildiği kişi değildir.

٦١- ﴿ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلٰى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴾

61- "O halde onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şahitlik ederler" dediler.

Nemrut ve kavminin eşrafı: *"İbrahim'i insanların gözü önüne getirin. Belki onları işittikleri ya da gördükleri hususlarda onun aleyhine şahitlik ederler"* dediler. Sanki onu, delilsiz olarak cezalandırmayı çirkin görüyorlardı. Ya da *"Onu cezalandırmamızda hazır olurlar"* demektir.

« عَلٰى أَعْيُنِ النَّاسِ » hal mahallindedir. Görülerek, şahit olunarak demektir. Onu getirdiklerinde.

٦٢- ﴿ قَالُوا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَا إِبْرٰهِيمُ ﴾

٦٣- ﴿ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴾

62-63- "Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim?" dediler. "Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun, eğer konuşuyorlarsa" dedi.

Kisai'ye göre « بَلْ فَعَلَهُ » dan sonra vakfeder. Yani *"Bunu yapan yapmıştır"* manası çıkar. Burada fail hazfedilmiştir. Bu ise caiz değildir.

Failin « سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ » da zikredilen « فَتًى » e ya da « يَا إِبْرٰهِيمُ » daki « إِبْرٰهِيمُ » ya isnat edilmesi caizdir. « كَبِيرُهُمْ هٰذَا » Mübteda ve haberdir. Çoğunluğa göre ise « بَلْ فَعَلَهُ » dan sonra vakıf yoktur. Fail de « كَبِيرُهُمْ » dur. « هٰذَا » sıfat ya da bedeldir.

Fiili büyüklerine nisbet etti, çünkü onun kastı, kinaye yoluyla onları susturmak ve delillerle bağlayarak kendi lehine ikrar ve ispatı sağlamaktı. Çünkü onlar sağlam bir kafayla düşünseler onların büyüklerinin aciz olduğunu göreceklerdi. Böylece ilah olmaya layık olmadığını da anlayacaklardı. Bu, düzenli ve güzel bir yazı yazdığında ümmi arkadaşının sana *"Bunu sen mi yazdın?"* sorusuna karşılık *"Hayır, onu sen yazdın"* cevabında olduğu gibidir. Senin bu cevapla kastın, onun kendine ait olduğunu, onu alaya alarak ifade etmektir. Yoksa onun sana ait olmadığını, ümmiye ait olduğunu söylemek değildir. Çünkü iki kişiden biri tarafından yapılmış bir işin aciz olana isnat edilmesi, onunla alay etmek ve işi yapabilene isnat etmek demektir. Şöyle de denilebilir: *"O putlar, onun seçkinliğini gördüklerinde ona karşı kinlenmişlerdi. Büyüklerinin kini ise, kendi sine gösterilen tazimin artmasından dolayı şiddetlenmişti. Bu sebeple fiil ona nisbet edildi. Mezhepleri caiz olmasını kabul edenlere göre hikâye ol ması caizdir. Sanki o, onlara şöyle dedi: "büyüklerinin yaptığını ne inkâr ediyorsunuz? İbadet edilenin ve ilah olarak adlandırılanın şanı böyle şeylere güç getirebilmektir"* Onun şöyle dediği de rivayet edildi: *"O, onların en büyüğü olduğu halde, kendisiyle birlikte şu küçüklere bir şarta taalluk etmektedir. O da putların konuşmasıdır."* Yani *"Eğer konuşurlarsa onu büyükleri yapmıştır"* demektir. Onlara sorun sözü rettir. Denildiki: *"Büyükleri sözü ile kendisini kastetmiştir."* O da huzurda onlarla birlikte olduğu için kendisini onlara izafe etmiştir. Onlar konuşurlarsa -ki onların bundan aciz olduğunu biliyorsunuz- öyleyse onlar kendi durumlarını haydi bir sorun.

❁ ❁ ❁

64. – 67. ÂYETLER

فَرَجَعُوا إِلَى أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى
رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

Meâli

64- Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) "zalim sizlersiniz sizler" dediler.

65- Sonra tekrar eski tartışmalarına döndüler: "Sen bunların konuşmadığını pekâlâ biliyorsun" dediler.

66- (İbrahim) "Öyleyse, Allah'ı bırakıp da hiçbir şekilde size ne fayda ne de zarar verebilen bir şeye hâlâ tapacak mısınız?" dedi.

67- "Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun. Siz akıllanmaz mısınız?"

Tefsiri

٦٤- ﴿ فَرَجَعُوا إِلَى أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴾

64- Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) **"zalim sizlersiniz sizler" dediler.**

Vicdanlarına başvurdular ve düşündüler. Sonrada kendileri için, *"Hakikaten sizler zalimlersiniz"* dediler. Sizin *"bunu ilahlarımıza kim yapmış, hakikaten o zalimlerdendir"* dediğiniz de zulmettiğin kişi değil, bilakis konuşmayanlara ibadet etmekle sizler zulmettiniz. Çünkü başından baltayı defedemeyen biri, ona ibadet edene inen belayı nasıl defeder.

٦٥- ﴿ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴾

65- Sonra tekrar eski tartışmalarına döndüler: "Sen bunların konuşmadığını pekâlâ biliyorsun" dediler.

Tefsir alimleri demişlerdirki: *"Allah'u Teâlâ, hakkı birinci sözde onlara söyletti. Sonra da onlara bedbahtlık ulaştı"* Yani nefisleri aleyhine zulmü ikrar ettikten sonra tekrar küfre döndürüldüler.

« نُكِسُوا » onu çevirdim, altını üstüne getirdim, denir. Yani vicdanlarına döndüklerinde istikametleri düzeldi ve dürüst bir düşünceye sahip oldular. Sonra da bu durumdan döndüler, batılla ve kibirle mücadeleye başladılar. *"Bunların konuşmadığını pekâlâ biliyorsun"* dediler. *"Öyleyse onlara sormayı bize nasıl emredersin"* dediler.

« مَا هٰٓؤُلَٓاءِ يَنْطِقُونَ » cümlesi « عَلِمْتَ » nin iki mefulü yerine kaimdir. Mana: *"Onların konuşmaktan aciz olduğunu pekâlâ biliyorsun. Öyleyse onlara nasıl soralım"* demektir.

﴿ قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴾ -٦٦

66- (İbrahim) "Öyleyse, Allah'ı bırakıp da hiçbir şekilde size ne fayda ne de zarar verebilen bir şeye hâlâ tapacak mısınız?" dedi.

Bunu onlara karşı delil mahiyetinde söyledi. « شَيْـًٔا » fayda manasına olan mastar yerindedir. İbrahim, onlara *"Eğer kendisine ibadet etmezseniz, size, ne fayda ve ne de zarar eriştiremeyecek olana mı Allah'ı bırakıp da ibadet ediyorsunuz" dedi.*

﴿ اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ -٦٧

67- "Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun. Siz akıllanmaz mısınız?"

« اُفٍّ » sahibinin bıkıp usandığını bildiren bir sestir. Özürleri kalktıktan ve hakkın açığa çıkışından sonra, onların, putlara karşı ibadetlerindeki sebatını görünce baktı ve *"yuh olsun size"* dedi.

« لَكُمْ » ve « لِمَا » daki « لِ » lar yuhalananı beyan içindir. Yani *"Bu yuh size ve sizin ilâhlarınıza olsun"* demektir. Medenî ve Hafs'a göre « اُفٍّ » şeklinde, Mekkî ve Şamî'ye göre « اُفَّ » şeklinde, diğerlerine göre ise « اُفِّ » şeklindedir. Sıfatı bu olanın ilâh olması mümkün değildir. Onlara delil gerektiğinde de cevap vermekten aciz kalmışlardır.

68. – 70. ÂYETLER

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى
بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

Meâli

68- Aralarından bir kısmı "Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin" dediler.

69- "Ey ateş, İbrahim için serinlik ve esenlik ol" dedik.

70- Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.

Tefsiri

٦٨- ﴿ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴾

68- Aralarından bir kısmı "Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin" dediler.

Onu ateşte yakın. Çünkü o, kendisiyle cezalandırılanların en korkuncu ve en kötüsüdür. Ondan intikam almak suretiyle ilâhlarınıza yardım edin. Eğer ilâhlarınıza yardım edecekseniz, onun için cezaların en korkuncunu seçin. O da ateşle yakmaktır. Değilse onlara yardım etmekten saptınız demektir. Onu yakmayı söyleyen Nemrut ya da İran kürtlerinden bir adamdı. Denildiğine göre onlar, onu yakmak istediklerinde önce hapsettiler, sonra onun için ağıl gibi bir bina yaptılar. Bir ay boyunca hemen her tür odun topladılar. Sonra da büyük bir ateş yaktılar. Neredeyse sıcaklığından havadaki kuşlar yanıyordu. Sonra onu mancınığa bağladılar ve onunla ateşe attılar. O, *"Allah bana yeter, O ne güzel vekildir"* diyordu. Cebrail onu *"bir ihtiyacın var mı?"* diye sordu. O, *"Sana yok"* diye cevap verdi. O, *"Öyleyse Rabbinden iste"* dedi. O, *"Onun halimi bilmesi bana yeter"* dedi. Ateş ancak onun iplerini yaktı.

İbni Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre o, *"Allah bana yeter. O ne güzel vekildir"* sözüyle kurtuldu.

٦٩- ﴿قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرٰهِيمَ﴾

69- "Ey ateş, İbrahim için serinlik ve esenlik ol" dedik.

Sanki ateşin kendisi soğuk ve esenlikmiş gibi bunda mübalağa edildi. Soğuk ol ki İbrahim senden selamette kalsın. İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre o *"Eğer bunu demeseydi, soğukluğuyla onu helak ederdi"* demiştir. Mana şudur: *"Şüphesiz ki Allah'u Teala her şeye kadir olduğu gibi, onun sıcaklık ve yakmak gibi tabii özelliklerini çekip aldı. Onda sadece ışık verme ve parlama özelliklerini bıraktı."*

٧٠- ﴿وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ﴾

70- Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.

Allah, Nemrut ve kavmi üzerine sivri sinekleri gönderdi. Onlar, onların etlerini yediler, kanlarını içtiler. Bir sivrisinek de Nemrut'un beynine girdi ve onu öldürdü.

❁ ❁ ❁

71. – 75. AYETLER

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلاًّ جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَٓائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَاَدْخَلْنَاهُ فِى رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

Meâli

71- Biz onu Lût'u kurtararak, içinde cümle âleme bereketler verdiği miz ülkeye ulaştırdık.

72- Ona (İbrahim) İshak'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Yakub'u lütfettik. Her birini salih insanlar yaptık.

73- Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine, hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, bize ibadet eden kimselerdi.

74- Lût'a gelince, ona da hüküm (hakimlik, peygamberlik, hükümdarlık) ve ilim verdik. Onu, çirkin işler yapmakta olan memleketten kurtardık. Zira onlar, gerçekten fena işler yapan kötü bir kavimdi.

75- Onu (Lût'u) rahmetimize kabul ettik. Çünkü o, salihlerden idi.

Tefsiri

٧١- ﴿وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾

71- Biz onu Lût'u kurtararak, içinde cümle âleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.

İbrahim'i ve Irak'taki kardeşi Hara'nın oğlu Lût'u kurtararak Şam topraklarına ve bereketlerine ulaştırdık. Peygamberlerin çoğunluğu oradandır. Ve dini eserleri oradan yeryüzüne yaymışlardır. Yeşilliği bol bir yerdir. Orada zenginin de fakirinde yaşaması güzeldir. Denildiki: *"Yeryü zünde hiçbir tatlı su yoktur ki onun aslı Kudüs'teki Sahra (taş) dan kaynamasın"*

Rivayet edildiğine göre o Filistin'e, Lût da Mu'tefike'ye yerleşti. Aralarında bir gün bir gecelik mesafe vardı. Nebi (s.a.v.) şöyle buyur muştur: *"Hicretten sonra bir hicret daha olacak, insanların en hayırlısı, İbrahim'in göç ettiği yere gidenlerdir."*

٧٢- ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ﴾

72- Ona (İbrahim) **İshak'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Ya kub'u lütfettik. Her birini salih insanlar yaptık.**

Denildiki: « نَافِلَةً », « عَاقِبَةً » gibi mastardır. Ona benzer geçmiş bir fiil olmaksızın gelmiştir. Yani ona hibe olarak bağışlandık, demektir. Denildiki: *"O Yakup, onun oğlunun oğludur. O, oğul istemişti. Allah da ona verdi. Fazla olarak da istemeksizin Yakub'u verdi."*

« نَافِلَةً » kelimesi « يَعْقُوبَ » den haldir. Onların her birini, yani İbrahim'i, İshak'ı, ve Yakub'u dinde ve peygamberlikte salih insanlar kıldık. « كُلًّا » « جَعَلْنَا » nın birinci mefuludur. « صَالِحِينَ » ise ikinci mefulu dur.

٧٣- ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾

73- Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine, hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, bize ibadet eden kimselerdi.

Onları, dinde kendilerine uyulan ve insanları vahyimizle hiadaye sevkeden imamlar kıldık. Onlara bütün salih amelleri yapmayı vahyetti.

Bunun aslı « أَنْ تَفْعَلَ الْخَيْرَاتِ » dir. Sonra « فِعْلَ الْخَيْرَاتِ » olmuş,

daha sonra da « فِعْلَ الْخَيْرَاتِ » haline gelmiştir. Onlara namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyetti. Aslı « وَإِقَامَةَ الصَّلٰوةِ » dir. Ancak muzafun ileyh « ه » dan bedel kılındı.

Onlar putlara değil bize ibadet eden kimselerdi. Ey Arap topluluğu, ey İbrahim'in çocukları, artık siz de bu hususta ona tabi olun.

٧٤- ﴿وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَٓائِثَ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ﴾

74- Lût'a gelince, ona da hüküm (hakimlik, peygamberlik, hüküm darlık) **ve ilim verdik. Onu, çirkin işler yapmakta olan memleketten kurtardık. Zira onlar, gerçekten fena işler yapan kötü bir kavimdi.**

« لُوطًا » kelimesi « اٰتَيْنَاهُ » nun açıkladığı bir fiille mansup olmuştur. Ona hikmet ya da davalar arasını ayıracak hakimlik ya da peygamberlik ve ilim verdik. Hikmet; yapılması gereken iş demektir. Onu, homoseksüellik yapan, sesli yellenene ve yoldan geçenlere taşlarla ve daha başka şeylerle vuran Sodom halkından kurtardık. Çünkü onlar, Allah'a itaatten çıkmış, açıkça günah işleyen kötü bir kavimdi.

٧٥- ﴿وَاَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾

75- Onu (Lût'u) **rahmetimize kabul ettik. Çünkü o, salihlerden idi.**

Onu rahmetimize ehil olanlar arasına ya da cennete kabul ettik. Yani onun kavmini fesadından dolayı helâk ettiğimiz gibi, kendisini de dürüstlüğünden dolayı rahmetimizle mükafatlandırdık.

❁ ❁ ❁

76. – 82. ÂYETLER

وَنُوحًا إِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي
الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾
فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ
الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ
لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ
عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ
عَالِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ
ذٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

Meâli

76- Daha önce Nuh da dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiş-tik. Böylece kendisini ve çevresini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

77- Onu, ayetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar, fena bir kavim idi. Bu yüzden de topunu birden (suya) gark ettik.

78- Bir zaman Davud ve Süleyman, bir ekin konusunda hüküm veri yorlardı. Bir grup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik.

79- Böylece bunu (bu fetvayı) Süleyman'a biz anlatmıştık. Biz, onların herbirine hüküm (hükümdarlık, peygamberlik) ve ilim verdik. Tes-

bih eden dağları ve kuşları da Davud'a boyun eğdirdik. (Bunları) biz yaparız.

80- Ona, savaş sıkmtılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz?

81- Süleyman'a da kasırga (gibi esen) rüzgârı (boyun eğdirdi) ki, Onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru eserdi. Biz, her şeyi biliriz.

82- Şeytanlar arasında da, onun için dalgıçlık eden (ve inciler çıkaran) ve bundan başka işler görenler vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk."

Tefsiri

٧٦- ﴿وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾

76- Daha önce Nuh da dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiştik. Böylece kendisini ve çevresini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

Bu zikredilenlerden önce kavminin helâki için dua eden Nuh'u hatırla. Onun duasına icabet etmiştik. Onu ve çocuklarından ve kavminden olan müminleri büyük sıkıntıdan, yani tufandan ve azgınların yalanlamasından kurtarmıştık.

٧٧- ﴿وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ﴾

77- Onu, ayetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar, fena bir kavim idi. Bu yüzden de topunu birden (suya) **gark ettik.**

Onların ezasını ondan menettik. Küçük-büyük, kadın-erkek hepsini boğduk.

٧٨- ﴿وَدَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ

وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴾

78- Bir zaman Davud ve Süleyman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Bir grup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik.

« إِذْ » Davud ve Süleyman'dan bedeldir. İkinci « إِذْ » « يَحْكُمَانِ » için zarftır. Hani Davud ve Süleyman ekin ya da üzüm hususunda hüküm veriyorlardı. Bir kavmin koyun sürüsü gece vakti girmiş, onları yemiş ifsat etmişti.

« النَّفَشُ » Koyunların gece vakti çobansız yayılmaları, demektir. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik. *"Onlar"* la kastı, Davud (a.s.) Süleyman (a.s.) ve onlara davayı getirenlerdir.

٧٩- ﴿ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴾

79- Böylece bunu (bu fetvayı) **Süleyman'a biz anlatmıştık. Biz, onların herbirine hüküm** (hükümdarlık, peygamberlik) **ve ilim verdik. Tesbih eden dağları ve kuşları da Davud'a boyun eğdirdik.** (Bunları) **biz yaparız.**

Hükmü ya da fetvayı Süleyman'a bellettik. Bunda, doğrunun Süleyman (a.s.) ile olduğuna delil vardır. Kıssa şöyledir: *"Koyun sürüsü, gece vakti, ekini, çobansız olarak otladı ve onu mahvetti. Bunun üzerine dava için Davud (a.s.)'a müracaat ettiler. Davud, sürünün tarla sahibine verilmesini hükmetti. Kıymetleri eşitti. Hatta sürünün kıymeti ekinin kıymetinden daha azdı. On bir yaşında olduğu haslde Süleyman (a.s.) "Bundan başka bir hüküm, iki grup içinde daha uygundur" dedi. Hükmetmesi için ona dönüldü: O "koyun sürüsünün tarla sahiplerine verilmesine ve onla rın o sürünün sütünden, yavrularından ve yününden faydalanmasına, tarlanın da sürü sahiplerine verilip sürünün telef ettiği günkü eski haline gelinceye kadar onu ıslah etmelerine ve sonra da onları birbirlerine geri vermelerine hükmetmiştir"* Davud (a.s.) *"Hüküm, senin hükmettiğindir"* dedi ve bununla hükmedildi. Her iki hükümde onların ictihadı idi. Bu, onların şeriatındaydı. Bizim şeriatımızda ise Ebu Hanife'ye ve ashabına

göre (Allah onlardan razı olsun) gece olsun gündüz olsun, hayvanlarla onları sevkeden biri olmadığı müddetçe tazmin gerekmez. Allah kendisine rahmet etsin Şafiî'ye göre ise gece tazmin gereklidir. Cessas şöyle demiştir: *"Tazmin ettiler, çünkü onları onlar gönderdi"* Tazmin Resulullah (s.a.v.)'in şu hadisiyle nesh edilmiştir: *"Hayvanın yaralaması hederdir"* Mücahid şöyle demiştir *"Bu sulh idi. Davudunki ise hüküm idi. Sulh ise daha hayırlıdır"* Biz onların her birine yani Davud'a ve Süleyman'a peygamberlik ve onun gerektirdiği marifet ilmini verdik. Dağları, tesbih eder oldukları halde Davud'a boyun eğdirdik.

« يُسَبِّحْنَ » Haldir. Tesbih eder oldukları halde demektir. Ya da yeni bir başlangıç cümlesidir. Sanki biri *"Onların nasıl boyun eğdirdi?"* diye sormuştur da ona, *"Tesbih eder oldukları halde"* diye cevap verilmiştir.

« الطَّيْرَ » « جِبَالَ » üzerine atfedilmiştir. Ya da mefulu meahdır. Dağlar kuşlardan önce zikredilmiştir. Çünkü onların boyun eğdirilmesi ve tesbihi daha acaib ve daha garibitir. Ve bu mucizelerdendir. Çünkü o, cansız bir cisimdir.

Rivayet edildiğine göre o tesbih ederek dağlara doğru gidiyordu. Onlar da ona karşılık veriyorlardı. *"Her nereye giderse onunla gidiyorlardı"* da denildi. Size göre acaib olsa da biz, peygamberlere bunun benzeri acaib işleri yaparız.

٨٠- ﴿وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ﴾

80- Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz?

« اللَّبُوسُ » Elbise demektir. Burada kastolunan ise zırhtır. Şamî ve Hafs'a göre « لِتُحْصِنَكُمْ » dur. Yani zırh sanatını sizi koruması için öğrettik demektir. Ebu Bekir ve Hammad'a göre « لِنُحْصِنَكُمْ » dur. Yani sizi korumamız için demektir. Diğerlerine göre ise « لِيُحْصِنَكُمْ » dur. O zaman da mana koruması için demek olur ki bununla zırh da Allah'da anlaşılır.

"Savaş sıkıntılarından" demek, düşmanınıza karşı yaptığınız savaşın şiddetinden demektir. *"Artık şükredecek misiniz?"* Bu, emir manasına gelen sorudur. Yani *"Bu hususta Allah'a şükredin"* demektir.

٨١- ﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ﴾

81- Süleyman'a da kasırga (gibi esen) **rüzgârı** (boyun eğdirdi) **ki, Onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru eserdi. Biz, her şeyi biliriz.**

« عَاصِفَةً » haldir. Yani şiddetle estiği halde demektir. Başka bir yerde « رُخَاءً » *"yumuşak esen, istediği gibi kolay esen"* ile sıfatlamıştı. Çünkü o onun dilemesiyle esiyordu.

Onun isteğine göre bazen sert, bazen de yumuşak bir şekilde esiyordu. Süleyman'ın emriyle nehirleri, ağaçları ve meyveleri bol olan bir yere, Şam'a doğru eserdi. Çünkü onun ikamet yeri burasıydı. Rüzgâr onu, dünyanın çeşitli yerlerinden oraya getiriyordu. Bizim ilmimiz her şeyi kuşatmıştır. Bu sebeple o, bilgimizin gerektiği üzere bütün eşya üzerine esiyordu.

٨٢- ﴿وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ﴾

82- Şeytanlar arasında da, onun için dalgıçlık eden (ve inciler çıkaran) **ve bundan başka işler görenler vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk."**

Şeytanlardan bir kısmını emrine verdik. Denizlerden inci ve daha başka şeyler çıkarmaları için onun emriyle onun adına dalıyorlardı. Dalmanın dışında da mihraplar ve saraylar bina ediyorlar, heykeller, tencereler ve kazanlar yapıyorlardı. Biz onları onun emrinden çıkmasınlar diye ya da onun emrini değiştirmesinler diye ya da boyun eğdirdikleri hususta herhangi bir fesada meydan vermesinler diye gözetim altında tutuyorduk.

❁ ❁ ❁

83. – 88. ÂYETLER

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿٨٣﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً
مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾ وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِدْر۪يسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ
مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنَاهُمْ ف۪ي رَحْمَتِنَا اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٦﴾
وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي
الظُّلُمَاتِ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّ۪ي كُنْتُ مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٨٧﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾

Meâli

83- Eyyûb'e gelince, o, Rabbine: "Başıma bu dert geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye niyaz etmişti.

84- Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun davasını kabul ettik. Kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.

85- İsmail'i, İdris'i ve Zülkif'i de (yad) et. Hepsi de sabreden kimse lerdendi.

86- Onları rahmetimize kabul ettik. Onlar, hakikaten iyi yaşayışlı kimselerdendi.

87- Zünnun (Yunus'a) gelince, o, öfkeli bir halde geçip gitmişti. Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde *"Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum"* diye niyaz etti.

88- Bunun üzerine onun davasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz, mü'minleri böyle kurtarırız.

Tefsiri

٨٣- ﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

83- Eyyûb'e gelince, o, Rabbine: "Başıma bu dert geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye niyaz etmişti.

« الضَّرُّ » şekilde olursa *"her şeyde zarar"* demektir. « الضُّرُّ » şeklin de olursa *"hastalık ve zayıflık gibi sadece bedende zarar"* demektir.

Duadaki en güzel şekilde budur. Önce rahmete muhtaç durumunu zikretti. İstediğini açık açık söylemedi. Sanki o şöyle demişti: *"Sen merhamet etmeye ehilsin. Eyyub da merhamet olunmaya, ona merhamet et. Ondan ona dokunan zararı kaldır."*

Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre: *"O, namaza kalkamadığında zayıflığından haber vermiş, şikayet etmemişti. Kendisi hakkında 'biz onu sabırlı bulduk. Ne iyi kuldur o" denilen kişi nasıl şikayet eder?"* Denildiki *"O, ona niyazın hazzından dolayı şikayette bulunmuştur. Zarar gördüğü için değil. Ona şikayet yakınlığın son haddidir. Ondan şikayetin uzaklığın son haddi olduğu gibi."*

٨٤- ﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَى لِلْعَابِدِينَ﴾

84- Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun davasını kabul ettik. Kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.

Rivayet edildiğine göre Eyyub (a.s.) İbrahim (a.s.)'ın oğlu İshak (a.s.)'ın çocuklarındandı. Romalı idi. Yedi erkek, Yedi kız çocuğu vardı. Üç bin devesi, yedi bin koyunu ve beş yüz kölenin çalıştırdığı beş yüz çift öküzü vardı. Her kölenin bir karısı, bir çocuğu ve hurma ağacı vardı. Allah çocuklarını ve malını yok ederek, vücuduna da hastalık vererek onu imtihan etti. Bu on sekiz ya da on üç ya da on sene sürdü. Bir gün karısı ona *"Aziz ve celil olan Allah'a dua etseydin?" dedi. O: "Bolluk ve refah içindeki hayatımız ne kadar sürmüştü?" diye sordu. Karısı: "Seksen yıl"* diye cevap verdi. O: *"Ben, musibet müddeti, bolluk ve refah müd*

detine ulaşmadıkça bu hususta Allah'tan istemekten haya ederim" dedi. Allah, ondan belayı kaldırdığında eski çocuklarını diriltti. Ve onlara bir o kadarını daha ekledi.

« رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا » mefulun lehtir. Bu olay, Eyyûb (a.s.) için bir rahmet, ibadet edenler içinde bir öğüttür. Onun gibi sabretsinler de sevaba erdiği gibi sevaba ersinler.

٨٥- ﴿وَإِسْمٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾

85- İsmail'i, İdris'i ve Zülkif'i de (yad) et. **Hepsi de sabreden kimselerdendi.**

İbrahim oğlu İsmai'i Adem'in oğlu Şit'in oğlu İdris'i ve Zülkif de yad et. Zülkif İlyas ya da Zekeriyya ya da Yuşa b. Nun'dur. Bununla isimlendi. Çünkü o, Allah tarafından bir paya sahipti. Kifl, pay demektir. Bu zikredilenlerin her biri sabırla vasıflanan kimselerdendi.

٨٦- ﴿وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾

86- Onları rahmetimize kabul ettik. Onlar, hakikaten iyi yaşayışlı kimselerdendi.

Onlara peygamberliğimizi verdik. Ya da onları, ahirette nimete soktuk. Onlar salihlerdendi. Yani onlar, dürüstlüklerine kötülük kirlerinin bulaşmadığı kimselerdendi.

٨٧- ﴿وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾

87- Zünnun (Yunus'a) **gelince, o, öfkeli bir halde geçip gitmişti. Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde *"Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum"* diye niyaz etti.**

Balık sahibini yad et. Nun, balık demektir. Ve ona izafe olunmuştur. « مُغَاضِبًا » haldir. Yani kavimden ayrılarak demektir. Onlar üzerine azabın inmesi korkusuyla onları terk etmesi onları kızdırdı. Rivayet olun-

duğuna göre o, öğüt müddetinin uzun sürmesinden, onların öğüt almamasından ve küfürlerine devam etmelerinden dolayı kavminden usandı ve onları terk etti. Zannetti ki bu öfke ancak Allah için ve bu kin ancak küfür ve halkı için. Ona düşen sabretmek ve onları terketmekle ilgili izni Allahu Teâlâ'dan beklemekti. Bu sebepten dolayı balığın karnına düşmek suretiyle musibete maruz kaldı. Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı mı sanmıştı.

Rivayet edildiğine göre İbn Abbas (r.a.) bir gün Muaviye'nin yanına girdi. Muaviye: *"Dün gece beni Kur'an dalgaları dövdü. onlar arasında boğuldum, gittim. Kendim için senden başka da bir kurtarıcı bulamadım"* İbn Abbas: *"Nedir o Muaviye?"* dedi. O da ayeti okudu ve Al lah'ın bir peygamberi, ona güç getirileceğinden şüpheye düşer mi? dedi. İbn Abbas: *"Bu kaderle ilgilidir, kudretle ilgili değil"* dedi. Balığın karnında şiddetli kesif bir karanlığın içerisinde niyaz etti. Bu *"Allah onların nurunu giderdi. Onları karanlıklar içinde bıraktı"* ayetinde olduğu gibidir. Ya da bu karanlıklar, gece karanlığı, deniz karanlığı ve balığın karnının karanlığıdır. Gerçekten ben, bana izin vermeden önce kavmimden ayrılmakla nefsime zulmettim. Zalimlerden oldum.

Hadis-i Şerifte: *"Bu dua ile dua eden hiçbir kederli kimse yoktur ki onun duasına icabet olunmasın"* buyurulmuştur. Rivayete göre Hasan: *"Vallahi, onu ancak nefsine karşı zulmettiği hususlardaki ikrarı kurtarmıştır"* demiştir.

٨٨- ﴿ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴾

88- Bunun üzerine onun davasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz, mü'minleri böyle kurtarırız.

Onu zellenin verdiği kederden, korkudan ve yalnızlıktan kurtardı. Bize dua ettiklerinde ve bizden yardım dilediklerinde müminleri işte böyle kurtarırız.

Şamî ve Ebu Bekir'e göre « نُنْجِي » nunu cime idğamıyla « نُجِّي » şeklindedir. Bazılarına göre ise nun cime idğam olunmaz. Denildiki: *"Bu nun takdiri müminlerin kurtarılışı gibi kurtarırız"* şeklindedir. « ى » yı hafifletmek için sakin kıldı. Fiili mastara isnat etti. Ve « الْمُؤْمِنِينَ » yi

« اَلنَّجَاءَ » ile mansup kıldı. Fakat orada, fail yerine meful ile birlikte mastar getirilmiştir. Bu da caiz değildir. Çünkü bunda « ى » nın sakin kılınması ve onun babının zaruretten olması vardır."

Denildiki aslı « نُنْجِى » dir. « تَنْجِيَة » *"kurtarma"* dan gelmektedir. Bir araya gelen iki « ن » dan biri hazfedildiği gibi.

« تَنَزَّلُ الْمَلاَئِكَةُ » da iki « ت » dan biri hazfedildiği gibi.

❁ ❁ ❁

89. - 94. ÂYETLER

وَزَكَرِيَّٓا اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنٖى فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثٖينَ ﴿٨٩﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا
يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعٖينَ
﴿٩٠﴾ وَالَّتٖٓى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فٖيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَٓا
اٰيَةً لِلْعَالَمٖينَ ﴿٩١﴾ اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾
وَتَقَطَّعُٓوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ وَاِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

Meâli

89- Zekeriyya'yı da an. Hani o Rabbine şöyle niyaz etmişti: "Rabbim, beni yalnız bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın."

90- Biz onun da duasını kabul ettik ve Yahya'yı verdik. Eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler) hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı. Onlar, bize derin daygı duyarlardı.

91- Irzını iffetle korumuş olan (Meryem'i de) an. Biz, ona ruhumuzdan üfledik. Onu ve oğlunu, cümle âlem için ibret kıldık.

92- Hakikaten bu, bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse bana kulluk edin.

93- (İnsanlar) kendi aralarında (din ve hüküm) işlerinin birliğini bozdular. Halbuki hepsi bize döneceklerdir.

94- Bu durumda her kim, mümin olarak iyi davranışlar yaparsa, onun çabasını görmezlikten gelmek olmaz. Zira biz onu yazmaktayız.

Tefsiri

٨٩- ﴿وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾

89- Zekeriyya'yı da an. Hani o Rabbine şöyle niyaz etmişti: "Rabbim, beni yalnız bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın."

Rabbinden kendisini, kendisine varis olarak bir çocukla rızıklandırmasını ve kendisini tek olarak varissiz bırakmamasını istemişti. Sonra da işini tam bir teslimiyetle Allah'a döndürdü. Ve sen varislerin en hayırlısısın, dedi. Yani *"Beni, bana varis olacak biriyle rızıklandırmazsan da buna aldırmam. Çünkü sen en hayırlı varissin, bakisin."*

٩٠- ﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾

90- Biz onun da duasını kabul ettik ve Yahya'yı verdik. Eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) **elverişli kıldık. Onlar** (bütün bu peygamberler) **hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı. Onlar, bize derin daygı duyarlardı.**

Eşini de kısırlıktan sonra doğurmaya elverişli kıldık. Ya da onu güzel ahlâklı eyledik, demektir. Çünkü o kötü ahlâklı idi. Zikredilne bu pey gamberler hayır işlerinde koşuşurlardı. Yani onlar, hayır kapılarına koştuklarında ve o hayır işleri yapmaya koşuştuklarından dolayı dualarına icabet olunmaya hak kazandılar. Onlar bize umarak ve korkarak yalvarırlardı. *"Ahiretten korkar ve Rabbinin rahmetini umar"* ayetinde olduğu gibi.

« رَغَبًا وَرَهَبًا » Hal makamında mastardırlar. Ya da mefulun lehdirler. Yani *"Bize rağbetlerinde ve bizden korkularından dolayı"* demektir. Onlar bize karşı korkarak saygı duyarlardı.

٩١- ﴿وَالَّتِى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾

91- Irzını iffetle korumuş olan (Meryem'i de) **an. Biz, ona ruhumuzdan üfledik. Onu ve oğlunu, cümle âlem için ibret kıldık.**

Irzını helâlden ve haramdan korumuş olan Meryem'i de an. Biz ona Mesih'in ruhunu üfledik. Ya da Cebrail'e emrettik de o, onun elbisesinin aralığından üfürdü. Bu üfürme sebebiyle onun karnında İsa'yı var ettik. Ruhun Allah'u Teâlâ'ya izafe edilmesi, İsa (a.s.)'nın şerefini artırmak içindir. Onu ve oğlunu cümle âleme ibret kıldık.

« آيَةً » ikinci mefuldur. Burada « آيَةً »"*İbret*" dedi. "*Geceyi ve gün düzü iki ayet kıldık*" ayetinde olduğu gibi o ikisini « آيَتَيْنِ » şeklinde iki ayet, iki ayrı ibret kıldık, demedi. Çünkü o ikisinin hali, birlikte tek bir ayettir, tek bir ibrettir. O da onun erkeksiz doğurmasıdır. Ve bu atfolunanın mefulu olur. « آيَتَيْنِ » şeklinde okuyanların kıraati de buna delalet etmektedir.

٩٢- ﴿إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾

92- Hakikaten bu, bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse bana kulluk edin.

Ümmet; millet demektir. Bu, İslâm milletine işarettir. Bu, bütün peygamberlerin milletidir.

« أُمَّةً وَاحِدَةً » haldir. Yani tekleşmiş, parçalanmamış olarak demektir.

Amile, ismi işaret delalet etmektedir. Yani İslâm milleti onlarla olmanız gereken millettir. Ondan ayrılmayın. Ona ihtilafa düşmemiş tek millet olarak işaret olunmuştur. Ben de sizin Rabbinizim. Sizi ihtiyarımla terbiye ettim. O halde şükür ve övgü için bana ibadet edin. Burada hitap tüm insanlığadır.

٩٣- ﴿وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ﴾

93- (İnsanlar) **kendi aralarında** (din ve hüküm) **işlerinin birliğini bozdular. Halbuki hepsi bize döneceklerdir.**

Sözün aslı "*bozdunuz*" dur. Ancak iltifat yoluyla sözü gayba sarf etti. Mana "*Aralarında dini işleri bozdular ve gruplar, hizipler haline geldiler*" demektir. Sonra da onları "*Bu muhalif grubların hepsi bize dönecekler de onları amellerine göre cezalandıracağız*" diyerek tehdit etti.

٩٤- ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴾

94- Bu durumda her kim, mümin olarak iyi davranışlar yaparsa, onun çabasını görmezlikten gelmek olmaz. Zira biz onu yazmaktayız.

Her kim imanın gerektirdiği şeylere inananrak salih amellerden bir şey işlerse onun bu çabası reddedilmez, makbuldur. karşılık görecektir.

Küfran; Sevabtan marum kalma manasında kullanılmıştır. Şükrün, sevabın verilmesi manasında kullanıldığı gibi. Daha belip olsun diye cinsin olumsuzluğunu olumsuzladı. Muhakkak ki biz, o çabayı yazmaktayız. Yani, onu, bizim emrimizle hafaza melekleri amel defterlerine yazmaktadırlar. Biz de onu onunla karşılayacağız.

❁ ❁ ❁

95. – 103. ÂYETLER

وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَنَّهُمْ لاَ يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰى إِذَا فُتِحَتْ
يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ
الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي
غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هٰؤُلَاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا
وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لاَ يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ
الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰى اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لاَ يَسْمَعُونَ
حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لاَ يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ
الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

Meâli

95- Helâk ettiğimiz bir beldeye, artık (iyi davranış ve makbul çaba) haramdır. Çünkü onlar tekrar (hayata) dönmezler.

96- Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc (setleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman.

97- Ve gerçek vaad (ölüm, kıyamet) yaklaşınca, birden, inkâr edenlerin gözleri donakalır. Yazıklar olsun, bize (derler) Gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz. Hatta biz zalim kimselermişiz.

98- Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz.

99- Eğer onlar zannettiğiniz gibi tanrı olsalardı, ateşe girmezlerdi. Tapan da tapılan da her biri ebedi olarak orada kalacaklar.

100- O kâfirler için orada inleme ve ağlama vardır. Onlar orada hiç bir şey işitmezler.

101- Tarafımızdan kendilerine güzel akıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.

102- Onun uğultusunu duymazlar. Canlarının çektiği (nimetler) için de ebedi kalırlar.

103- En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: "İşte bu, size vaad edilmiş olan (mutlu) gününüzdür."

Tefsiri

٩٥- ﴿وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾

95- Helâk ettiğimiz bir beldeye, artık (iyi davranış ve makbul çaba) **haramdır. Çünkü onlar tekrar** (hayata) **dönmezler.**

« وَحَرَامٌ » Hafs ve Halef'in dışındaki Kufelilere göre « حِرْمٌ » şeklindedir. Bu ikisi, vezin itibarıyla benzer, mana itibarıyla zıt oldukları « حِلٌّ » ve « حَلَالٌ » gibi iki ayrı lûgattırler.

Buradaki haramdan kasıt, var olması mümkün olmayan şeydir. Helâk edilenlerin dirilişle Allah'a dönmemeleri mümkün değildir. Ya da helâk edilmelerini takdir ettiğimiz ya da helâk edilmelerine hükmettiğimiz beldeye daha önce zikri geçen ayetteki salih ameli ve reddedilmeyen, kabul olunan çabayı işlemek mümkün değildir. Çünkü onlar küfürden İslâm'a dönmezler.

٩٦- ﴿حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾

96- Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc (setleri) **açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman.**

« حَتَّى » kendisinden sonra sözün hikâye edildiği kelimedir. Hikâye edilen söz de şart ve cezadan oluşun cümledir. Ye'cüc ve Me'cüc'un seddi açıldığında. Burada muzaf olan « سَدُّ » kelimesi hazfedilmiştir.

Yukarıda « قَرْيَة » 'in muzafı hazfedildiği gibi, Şamî'ye göre « فُتِّحَتْ » şeklindedir.

Ye'cüc ve Me'cüc, insan cinsinden olan iki kabiledir. Denildiğine göre insanların onda dokuzu Ye'cüc ve Me'cüc'dür. « هُمْ » "Onlar" mahşere sevkedilen insanlardır. Set açıldığında dışarı çıkan Ye'cüc ve Mecüc oldukları da söylendi.

٩٧- ﴿وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ﴾

97- Ve gerçek vaad (ölüm, kıyamet) **yaklaşınca, birden, inkâr edenlerin gözleri donakalır. Yazıklar olsun, bize** (derler) **Gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz. Hatta biz zalim kimselermişiz.**

« فَإِذَا هِيَ » , « إِذَا » nın cevabıdır. « فَإِذَا » deki « إِذَا » izaıi mûfâcee'dir. Cevap cümlelerinde bulunur. « إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ » *"Birden onların ümitleri kesilir"* ayetinde olduğu gibi. « فَ » yerine de geçer. « فَ » onunla birlikte gelirse şartı cezaya bağlamak için yardımlaşırlar, tekit ederler. « فَهِيَ شَاخِصَةٌ » ya da « إِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ » *"Birden o diler"* denirse her ikisi de doğru olur.

« هِيَ » o *"gözlerin"* açıldığı ve tefsir ettiği kapalı bir zamirdir. Birden inkâr edenlerin gözleri donakalır. Yani göz kapakları açılır. Bulundukları korkulu durumdan dolayı onları kırpamazlar.

"Yazıklar olsun bize" sözü, hafzedilmiş bir fiille taalluk eder. Onun da takdiri « يَقُولُونَ » *derler dir.* « يَقُولُونَ » fiili de « الَّذِينَ كَفَرُوا » *"inkâr edenler"* den haldir. Gerçekten biz bugünden habersizdik. Meğer biz ibadeti layık olmayanlara yaptığımızdan dolayı zalimlermişiz.

٩٨- ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ﴾

98- Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz.

Allah'tan başka taptığınız şeyler, putlardır, şeytandır ve yardımcılarıdır. Çünkü onların onlara tabi olup izlerini takip etmeleri ibadet hükmündedir

« حَصَبُ » odun demektir. « حَطَبُ » şeklinde de okunmuştur. Eğer onlar, birer tanrı olsalardı oraya (cehenneme) girmezlerdi. Halbuki hepsi (tapanlar da tapılanlar da) orada ebedi kalacaklardı.

٩٩- ﴿لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَٓاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا ۜ وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

99- Eğer onlar zannettiğiniz gibi tanrı olsalardı, ateşe girmezlerdi. Tapan da tapılan da her biri ebedi olarak orada kalacaklar.

Orada onlara inim inim inlemek düşer. Yine onlar orada (hiçbirşeyi haber) duymazlar.

١٠٠- ﴿لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ﴾

100- O kâfirler için orada inleme ve ağlama vardır. Onlar orada hiçbir şey işitmezler.

Çünkü onlar sağır olmuşlardır. İşitmekte bir nevi ünsiyet vardır. Bu sebebten onlara verilmemiştir.

١٠١- ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰىٓ ۙ اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ۙ﴾

101- Tarafımızdan kendilerine güzel akıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.

« حُسْنٰى » , « اَحْسَنُ » kelimesinin müennesidir. Mutluluk ya da sevapla müjdelemek ya da taat yapmaya muvaffak kılınmak demektir. güzellikteki en üstün haslettir.

Bu ayet, İbn Zebarî'nin sözüne cevap olarak inmiştir. Resûlüllah (s.av.) Kureyş eşrafına: *"Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehenneme odunusunuz"* ayetini okuduğunda o *"Yahudiler Üzeyr'e, Hıristiyanlar İsa'ya ve Banı Melik de (müslümanları kastediyor) meleklere ibadet etmiyorlar mı?"* demişti.

Halbuki « وَمَا تَعْبُدُونَ » *"ibadet ettikleri"* sözü onları içine almıyor-

du. Çünkü « مَا » akılsızlar için kullanılan bir kelimedir. Ancak onlar inat çı kimselerdi.

Bu sebeple açıklama genişletildi. Ve *"Onlar, yani Uzeyr, İsa ve me lekler cehennemden uzaktırlar"* denildi. Çünkü onlar hiçbir zaman kendilerine ibadet edilmesine razı olmadılar. Denildiki: *"Tarafımızdan kendile rine güzellik takdir ve tayin edilmiş olanlar"* sözüyle bütün müminler kastedilmiştir. Rivayet edildiğine göre Ali (r.a.) bu ayeti okudu ve şöyle dedi *"Ben onlardanım. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Talha, Zübyer, Sad ve Abdurrahman b. Avf da onlardandır"* Allah'ın rahmet üzerine olsun Cüneyt şöyle demiştir: *"Başlangıçta tarafımızdan kendilerine yardım takdir olundu. Sonuçta da onlarda velayet zuhur etti."*

١٠٢- ﴿لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِى مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾

102- Onun uğultusunu duymazlar. Canlarının çektiği (nimetler) **içinde ebedi kalırlar.**

Helâk edici sesini duymazlar ve alevlerinin hareketini görmezler. Bu ifade onların, ondan son derece uzak olacaklarını bildirmektedir. Yani ona yaklaşmazlar. Hatta ne onun sesini ne de içinde bulunan kişilerin sesini işitmezler. Onlar, canlarının çektği nimetler içinde ebedi kalırlar. Şehvet, nefsin lezzeti istemesidir.

١٠٣- ﴿لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيهُمُ الْمَلَٓئِكَةُ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾

103- En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: "İşte bu, size vaad edilmiş olan (mutlu) **gününüzdür."**

Son üfürüş dahi onları tasalandırmaz. Melekler, onları cennet kapıla rında tebrik ederek karşılar ve onlara *"İşte bu, size vaad edilen gününüzdür"* derler. Yani *"Bu, dünyada iken Rabbinizin size vaad ettiği sevap vaktidir"* derler.

104. – 107. ÂYETLER

يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِۜ كَمَا بَدَأْنَٓا اَوَّلَ خَلْقٍ نُع۪يدُهُۜ وَعْدًا عَلَيْنَاۜ اِنَّا كُنَّا فَاعِل۪ينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ ف۪ى هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِد۪ينَۜ ﴿١٠٦﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿١٠٧﴾

Meâli

104- (Düşün o) günü ki, kitapların tomarlarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız zaman ki gibi onu yine iade ederiz. (Bu) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vaad ettiğimizi) yaparız.

105- Andolsun ki Zikir'den sonra Zebur'da da "Yeryüzüne iyi kulla rım varis olacaktır" diye yazmıştık.

106- İşte bunda (bize) kulluk eden bir kavim için bir mesaj vardır.

107- (Rasûlüm) Biz, seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

Tefsiri

١٠٤- ﴿يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِۜ كَمَا بَدَأْنَٓا اَوَّلَ خَلْقٍ نُع۪يدُهُۜ وَعْدًا عَلَيْنَاۜ اِنَّا كُنَّا فَاعِل۪ينَ﴾

104- (Düşün o) **günü ki, kitapların tomarlarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız zaman ki gibi onu yine iade ederiz.** (Bu) **üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz,** (vaad ettiğimizi) **yaparız.**

« يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ » nin amili « لَا يَحْزُنُهُمُ » ya da « تَتَلَقّٰيهُمُ » dur. Yezid'e göre « نَطْوِى السَّمَٓاءَ » dir. Onun dürülmesi, yıldızlarının dürülmesi ve izlerinin yok edilmesidir. Ya da o yayılmanın zıddıdır. Onu top-

ların ve kitapların sahifelerini dürer gibi düreriz. Hamza, Ali ve Hafs'a göre « لِلْكُتُبِ » dir.

Yazılanlar, yani içine birçok mananın yazıldığı şey demektir. Diğer lerine göre ise « لِلْكِتَابِ » dir. Yani yazı için tomarların dürüldüğü gibi ya da içine yazılan şey demektir. Çünkü «كِتَابِ» ın aslı «بِنَاءِ» gibi mastardır. Daha sonradan yazılanlar için kullanılmaya başlandı.

Denildiki: « سِجِلِّ » *"Sicil, Ademoğlunun kitaplarını kendisine yükseltildiğinde düren melektir"* Yine onun Resulullah (s.av.)'in katibi olduğu da söylendi. Kitap ise, üzerine yazılı sayfadır.

« طَيِّ » faile muzaftır. Birinci manaya göre mefulu muzaftır. « كَمَا بَدَأْنَا » deki « كَ » gizli bir fiille mansuptur. takdiri ise « نُعِيدُهُ » *"onu iade ederiz"* şeklinde «مَا» ismi mevsuldur. Yani iadesine başladığımızda olduğu gibi onu iade ederiz, demektir. « أَوَّلَ خَلْقٍ » « بَدَأْنَا » nın zarfıdır. Yani yaratılanların ilki demektir. Ya da lafızdan düşen ama mana da sabit olan ismi mevsulun zamirinden haldir.

Yaratmanın başlangıcı, onun vücüda getirilmesidir. Yani onu ilk olarak var ettiği gibi ikinci olarak da tekrarlar, demektir. Kudret, her ikisine de eşit olarak şamil olduğundan , iadeyi başlangıca benzeterek yapar.

« خَلْقٍ » kelimesinin belirsiz olarak kullanılması senin şu sözüne benzer *"O bana gelen ilk adamdır"* bununla *"O bana gelen adamların ilkidir"* manasını kasdediyorsun Fakat sen onları tek tek ayırmak için onu, tekil ve bilinmeyen biri olarak zikrettin.

Aynı şekilde « أَوَّلَ خَلْقٍ » in manası mahlukatın ilkleri şeklindedir. Çünkü « خَلْقٍ » cemi kılınmayan mastardır. « وَعْدًا » tekit için bir mastardır. Çünkü « نُعِيدُهُ » sözü iadeye hazırlıktır. Bu üzerimize aldığımız değişmez bir sözdür. Şüphesiz ki biz, bu vadi mutlaka gerçekleştireceğiz.

Onun için ona hazırlanın. Ve korkulu durumlardan kurtulmak için salih ameller işleyin.

١٠٥- ﴿ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ ﴾

105- Andolsun ki Zikir'den sonra Zebur'da da "Yeryüzüne iyi kullarım varis olacaktır" diye yazmıştık.

Zebur, Davud, (a.s.) gönderilen kitaptır. Yeryüzünden masksat Şam'dır. Hamza'ya göre « عِبَادِىَ » deki «ىَ» sakindir. Diğerlerine göre ise fetha iledir. Salih kullar, Ümmet-i Muhammed'dir. Zebur, « الزَّبُور » *yazılan şey*" yani peygamberlere kitaplardan indirilen şey demektir. Zikir ise, kitabın anasıdır. Yani Levh-i mahfuzdur. Çünkü hepsi ondan alınmıştır. Delili de Hamza ve Halef'in bunu, çoğul şekilde «زُبُورْ» olarak okumalarıdır. Arz (yeryüzü) dan maksat cennet yurdudur.

١٠٦- ﴿ إِنَّ فِى هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴾

106- İşte bunda (bize) **kulluk eden bir kavim için bir mesaj vardır.**

İşte bu Kur'anda ya da bu sûrelerde zikrolunan haberlerde, vaadler de, tehditlerde ve öğütlerde yeterli bir mesaj vardır. « بَلَغَ » nin aslı, öncü askerlerin kendisiyle ulaştığı şeydir. kulluk eden kullar, muvahhitlerdir. Onlar da Muhammed (s.a.v)'in ümmetidirler.

١٠٧- ﴿ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴾

107- (Rasûlüm) **Biz, seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.**

Nebi (s.a.v) *"Muhakkak ki ben gönderilmiş bir rahmetim"* buyurmuşlardır. O âlemlere gönderilmiş bir rahmettir. Çünkü o ona tabi olurlarsa kendilerini saadece ulaştıracak şeyi getirmiştir. Tabi olmayan ise ondaki nasihatini kendisi kaybetmiştir. Denildiki: *"O, müminlere, dünya ve ahirette rahmetti. Kâfirlere ise azabın geciktirilmesi şekliyle sadece dünyada rahmettir"* Yine şöyle denildi: *"O, azabın geciktirilmesi suretlerin değiştirilmesi ve yere batırıl mak gibi cezalarar karşı dünyada mü'min ve kâfirler için rahmettir."*

108. – 112. ÂYETLER

قُلْ إِنَّمَا يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَٓاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلٰى حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

Meâli

108- Deki: Bana sadece, sizin ilâhınızın ancak bir tek Allah olduğu vahyedildi. Hâla müslüman olmayacak mısınız?

109- Eğer yüz çevirirlerse, artık deki: "Bana emrolunan eşitlik esasına dayanarak size açıkladım. Ben artık size bildirilen şeyin yakın mı yoksa uzak mı olduğunu bilmiyorum."

110- Şüphesiz ki o, sözün açığını da bilir, gizlediklerini de bilir.

111- Bilmiyorum, bel ki de o (azabın ertelenmesi) sizi denemek ve bir zamana kadar sizi yaşatıp barındırmak içindir.

112- (Allahın Resûlü) "Rabbim (aramızda) hak ile hükmet. Rabbimiz çok merhamet edendir. Sizin anlattıklarınıza karşı yardımı umulandır" dedi.

Tefsiri

١٠٨ – ﴿قُلْ إِنَّمَا يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

108- Deki: Bana sadece, sizin ilâhınızın ancak bir tek Allah olduğu vahyedildi. Hâla müslüman olmayacak mısınız?

« إِنَّمَا » hükmü, bir şey üzerine tahsis etmek ya da bir şeyi hüküm

üzerine tahsis etmek içindir. Misal « إِنَّمَا زَيْدٌ قَائِمٌ » *"Zeyd ayakta duruyor"* (başka bir şey yapmıyor) ve « إِنَّمَا يَقُومُ زَيْدٌ » *"Zeyd ayakta duruyor"* (başkası değil)

"Bana sadece sizin ilahınızın ancak bir tek Allah olduğu vahyedildi" sözünün takdiri *"bana ilahımın birliği vahyolunuyor"* dur. Mananın *"Bana vahyolunan"* şeklinde olması da mümkündür. O zaman da « ما» ismi mevsul olur. *Hâla müslüman olmayacak mısınız?* cümlesindeki soru emir manasınadır. Yani *"Müslüman olun"* demektir.

١٠٩- ﴿ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴾

109- Eğer yüz çevirirlerse, artık deki: "Bana emrolunan eşitlik esasına dayanarak size açıkladım. Ben artık size bildirilen şeyin yakın mı yoksa uzak mı olduğunu bilmiyorum."

Eğer İslâm'dan yüz çevirirlerse deki: *"Emrolunduğum şeyi size bildirdim"*

« عَلَى سَوَاءٍ » Haldir. Yani *"Onun bildirilmesi hususunda hiçbirinize özel muamele yapmadım. Eşit bir şekilde açıkladım"* demektir. Bunda Batınıye mezhebinin batıl olduğuna dair delil vardır. Kıyamet gününü ne zaman olacağını bilmiyorum. Çnükü Allah'u Teâlâ, beni, ona muttali kılmadı. Ancak ben kesin olarak onun olacağını bilmiyorum. Ya da eğer iman etmezseniz azabın size ne zaman ineceğini bilmiyorum, demektir.

١١٠-﴿ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴾

110- Şüphesiz ki o, sözün açığını da bilir, gizlediklerini de bilir.

O herşeyi bilir. İslâmî hususlarda bana karşı gösterdiğiniz açık itirazları da bilir. Müslümanlara karşı kalpleriniz de sakladığınız kinleri de bilir. O sizi ona göre cezalandıracaktır.

١١١-﴿ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴾

111- Bilmiyorum, bel ki de o (azabın ertelenmesi) **sizi denemek**

ve bir zamana kadar sizi yaşatıp barındırmak içindir.

Bilmiyorum, belki de sizden dünyada iken azabın geciktirilmesi nasıl amel edeceğinizin görülmesi içindir. Ve bu, sizi size karşı delil olsun diye ölüme kadar faydalandırmak içindir.

١١٢- ﴿قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ﴾

112- (Allahın Resûlü) **"Rabbim (aramızda) hak ile hükmet. Rabbimiz çok merhamet edendir. Sizin anlattıklarınıza karşı yardımı umulandır" dedi.**

Ya Rabbi, bizimle Mekke halkı arasında adaletle hükmet. Ya da onlar, müstehak oldukları azap ile hükmet. Onları sevme ve onların işlerini zorlaştır. Onları, Mudarı sıkıştırdığın gibi sıkıştır.

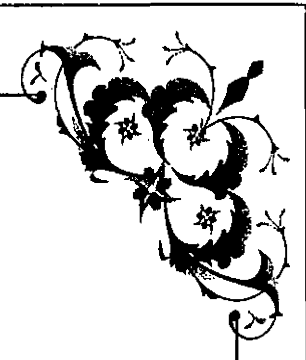
Hafs'a göre Resûlüllah (s.a.v.)'in sözünün hikayesi olarak « قَالَ رَبِّ» şeklindedir. Yezid « رَبُّ » şeklinde okumuştur. Zeyd de Yakub'un « رَبِّى اَحْكَمُ » şeklinde rivayet etmiştir. Rabbimiz, mahlukatına karşı merhametlidir. Yardım ondan istenir.

İbni Zevkan'dan rivayet edildiğine göre « تَصِفُونَ » « ى » iledir.

Onlar, durumu, olduğundan başka bir şekilde nitelendiriyorlardı. Onlar, kuvvet ve zaferin kendilerine ait olmasını istiyorlardı. Ama Allah, onların bu arzusunu boşa çıkardı, emellerini sıfırladı. Allah Resûlüne ve mü'minlere yardım etti. Kâfirleri başarız kıldı. O, nitelendirdiklerine karşı kendisinden yardım istenendir.

❁ ❁ ❁

Sûre -22

HACC SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

78 ayettir.

Cüz - 17

1. – 2. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظ۪يمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا
تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّٓا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى
النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَد۪يدٌ ﴿٢﴾

Meâli

1- Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir.

2- Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiğinden vazgeçer. Her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir.

Tefsiri

١ – ﴿يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظ۪يمٌ﴾

1- Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Çünkü kıyamet vakinin depremi müthiş bir şeydir.

Ademoğullarına takva ile emretti. Sonra da onun, onlar üzerine gerekliliğini kıyameti zikrederek ve onu en korkunç bir sıfatla vasfederek açıkladı. Kıyamet vaktinin depremi büyük bir şeydir. Basiret gözleriyle şu vasfa bir baksınlar ve onu akıllarıyla düşünsünler. Ta ki nefislerine acısınlar. Rablerinin kendilerine emrettiğine uyarak nefislerini bu tehlikeden koruyacak takva elbisesini giysinler ve bu günün şiddetine karşı nefislerine merhamet etsinler. Deprem, şiddetli sallama ve yerinden koparıp atma demektir. Depremin kıyamete muzaf kılınması, mastarın failine muzaf kılınmasıdır. Sanki mecazı hükmi olarak yeryüzünü sallayan odur. Ya da zarfa muzaf kılınmıştır. Çünkü o, *"Bilakis gece ve gündüzün dönüşü...* ayetinde olduğu gibi onda meydana gelmektedir. Onun vakti, kıyamet gününde olur. Ya da güneşin batıdan doğuşu esnasında. Burada delil yok-

tur. Çünkü bu onun var olduğu esnadaki ismidir.

٢- ﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ﴾

2- Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiğinden vazgeçer. Her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir.

« يَوْمَ تَرَوْنَهَا », « تَذْهَلُ » fiiliyle mansup olmuştur. O depremi ya da kıyameti gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirmeyi ya da emzirdiği çocuğu unutur.

« ذُهُولْ » gaflet demektir. Bu korkunç olayı meydana geldiğinde çocuğun kadının memesini emdiği ve karşılaştığı olayın dehşetinden dolayı kadının, memesini çocuğun ağzından çekip çıkardığı anlaşılsın diye « مُرْضِعَة » (emziren kadın) şeklinde ifade edildi. Çünkü emziren kadın, emzirme esnasında çocuğun, memesini ağzına aldığı kadındır. « مُرْضِعْ » ise, vasfedildiği esnada emzirmese de emzikli kadındır. Her gebe kadın da vakti gelmeden önce çocuğunu düşürür.

Rivayet olunduğuna göre Hasan şöyle demiştir: *"Emziren kadın, ço cuğundan, çocuğu doğmadan gafil kalır. Hamile kadın da karnındakini tamamen olmadan düşürür"* Ey bakan kişi, insanları, teşbih üzere, ululuk örtüsüyle, yücelik saltanatını ve büyüklük sarayını gördüklerinden dolayı sarhoş bir halde görürsün. Hatta peygamber bile bu zamanda nefsî nefsî derler. Gerçekte onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir. Onların akıllarını gideren, temyiz kabiliyetlerini uçuran ve onları, kendi aklıyla sarhoşluğa giden kimsenin haline döndüren Allah'ın azabının korkusudur. Rivayet edildiğine göre Hasan şöyle demiştir: *"İnsanları korkudan dolayı sarhoş bir halde görürsün. Onlar içmekten dolayı sarhoş olmamışlardır."* Hamza ve Ali'ye göre her iki « سُكَارٰى » imale iledir. O, «عَطْشَانْ » daki « عَطْشٰى » gibidir. Rivayet olunduğuna göre bu iki ayet, Beni Musta lik Savaşı gecesinde nazil olmuştur. Nebi (s.a.v.) o ikisini okudu da bu geceden daha çok ağlayan görülmedi.

3. – 4. ÂYETLER

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾
كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

Meâli

3- İnsanlardan, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan bir takım kimseler vardır.

4- O (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır. Kim ona boyun eğerse muhakkak ki bu (şeytan) onu saptıracak ve alevli ateşin azabına sürükleyecektir.

Tefsiri

٣- ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ﴾

3- İnsanlardan, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan bir takım kimseler vardır.

İnsanlardan, bilgisi olmadığı halde Allah'ın dini hususunda tartışmaya giren ve bu hususta her inatçı şeytana uyan bir takım kimseler vardır.

« بِغَيْرِ عِلْمٍ » Haldir. Bu âyet, Nadr b. Haris hakkında inmiştir. O, tartışarak, melekler Allah'ın kızlarıdır, Kur'an geçmişlerin hikâyeleridir, Allah çürümüş kimseleri diriltmeye kadir değildir, gibi sözler sarfediyordu. Ya da bu, din hususunda hevasıyla mücadele eden herkese şamildir.

« مَرِيدٍ » kötülük hususunda devamlı olarak haddi aşandır. « مَرِيدٍ » den sonra vakıf yoktur. Çünkü ondan sonrası onun sıfatıdır.

٤- ﴿كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ﴾

4- O (şeytan) **hakkında şöyle yazılmıştır. Kim ona boyun eğerse muhakkak ki bu** (şeytan) **onu saptıracak ve alevli ateşin azabına sü-**

rükleyecektir.

Şeytan hakkında şöyle hükmedilmiştir: *"Kim onu takip ederse onu, doğru yoldan saptırır ve onu ateş azabına götürür"* Zeccac şöyle demiştir: « فَأَنَّهُ » daki « فَ » atıf içindir. « أَنَّ » tekit için tekrarlanmıştır. Ebu Ali bunu kabul etmemiş ve şöyle demiştir. Eğer « مَنْ » şart içinse « فَ » şartın cezası için gelmiştir. « اَلَّذِي » manasına ise « فَ » mübtedanın haberi üzerine gelmiştir.

Takdiri ise *"iş onun onu saptırmasıdır"* şeklindedir. Atıf ve tekit birincisinin bitmesinden sonra olur" Mana şöyledir: *"Şeytan hakkında, ona tabi olanları saptırması ve onları ateşe götürmesi yazıldı"* Daha sonra dirilişi inkâr edene karşı delil getirdi, şöyle dedi:

❁ ❁ ❁

5. – 7. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ
لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَٓاءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ
الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا
عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ
اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَاَنَّ
السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

Meâli

5- Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten, şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz, sizi, topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra hilkati belli belirsiz bir lokma et parçasından yarattık. Sonra (kudretimizi) açıkça gösterelim diye dilediğimizi bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz. Sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz) içinizden kimi vefat eder. Yine içinizden kimi de ömrünün en verimsiz çapına kadar götürülür. Ta ki her şeyi bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün. Fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdar, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir.

6- Bu böyledir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O, ölüleri diriltir. Yine o her şeye hakkıyla kadirdir.

7- Kendisinde şüphe olmayan kıyamet vakti de gelecek. Allah, kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır.

Tefsiri

٥- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي
الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنْكُمْ
مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى
الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾

5- Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten, şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz, sizi, topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra hilkati belli belirsiz bir lokma et parçasından yarattık. Sonra (kudretimizi) açıkça gösterelim diye dilediğimizi bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz. Sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz) içinizden kimi vefat eder. Yine içinizden kimi de ömrünün en verimsiz çapına kadar götürülür. Ta ki her şeyi bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün. Fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdar, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir.

Ey insanlar, eğer diriliş hususunda şüphedeyseniz kendi yaratılışınıza bakmanız şüphenizi giderecektir. Başlangıçta toprak ve su idiniz. Dirilişi inkâr etmenizin sebebi de ancak mahlukatın toprağa ve suya dönüşmesidir. Sizin babanızı topraktan yarattık. Sonra sizi spermden, sonra embriyodan, sonra da biçimlenmiş ve biçimlenmemiş bir çiğnem et parçasından yarattık. Biçimlenmiş, noksandan ve ayıptan uzak pürüzsüz olandır. Sanki Allah'u Teâlâ bir çiğnem et parçasını farklı farklı yaratıyor. Onlardan bir kısmının yaratılışı tam ve ayıplardan salimdir. Bir kısmı da bunun tam tersidir. Bu farklılık sonucu, insanların, yaratılışları, şekilleri, uzunlukları, kısalıkları kusurlu ya da kusursuz oluşları değişmektedir. Biz, gücümüzün ve hikmetimizin üstünlüğünü gösterelim diye, sizi halde hale, yaratılıştan yaratılışa naklettik. Çünkü insanı, önce topraktan, sonra spremden yaratmaya güç getiren -ki toprak ile su arasında hiçbir münasebet yoktur - sonra spermi embriyoya, embriyoyu çiğnemlik et parçasına, kemiğe çeviren, onu, tekrar baştan yaratmaya kadirdir.

Mufaddal'ın dışındakilere göre « وَنُقِرُّ » vakıftan sonra başlangıç

cümlesi olmak üzere merfudur. Yani *"Biz tutarız, bekletiriz"* demektir. Dilediğimizi belirli doğum süresine kadar rahimlerde tutarız. Dilemediğimizi de rahimler düşürür. Sonra sizi rahimden bebek olarak çıkarırız.

« طِفْلًا » haldir. Bununla cins kastedilmiştir. Bu sebeple çoğul kılınmamıştır. Ya da bununla *"sonra sizden her birini bebek olarak çıkarmışız"* manası kastedilmiştir. Sonra gücünüze ve aklî olgunluğunuza erişmeniz için sizi terbiye ederiz « أَشُدَّ » tekili kullanılmayan çoğul lafızlardandır.

Sizden kimileri güç ve olgunluğa ulaştığında veya ondan önce veya ondan sonra vefat eder. Kimileri de ömrün en kötü çağına, ihtiyarlığa ve bunama devresine kadar götürülür. Ta ki bildikten sonra hiçbirşey bilmez hale gelsin. Ya da ilimden istifade edemesin ve bildiği şeyleri unutsun. Daha sonra diriliş hakkında başka bir delil zikretti ve şöyle dedi: yeri, ölü ve kuru bir halde görürsün.

Onun üzerine suyu indirdiğimizde nebatla harekete geçer ve kabarır «رَبَأَتْ » şeklinde okuduğunda *"artar, yükselir"* manasına gelmektedir. Ve her çeşitten, bakanlara mutluluk veren güzel bir bitkiler bitirir.

٦– ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۙ﴾

6- Bu böyledir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O, ölüleri diriltir. Yine o her şeye hakkıyla kadirdir.

« ذٰلِكَ » mübtedadır. Haberi « بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ » dur. Yani Adem oğlunun yaratılması, yeryüzünün diriltilmesi ve bu dirilişin kendi içinde barındırdığı çeşitli hikmetlerle ilgili zikrettiklerimiz, onunla meydana gelmiştir. O da varlığı sabit olan Allah'tır. O, yeryüzünü dirilttiği gibi ölüleri de diriltir. O, herşeye gücü yetendir.

٧- ﴿وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ﴾

7- Kendisinde şüphe olmayan kıyamet vakti de gelecek. Allah, kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır.

O, hikmet sahibidir. Verdiği sözden caymaz. O kıyameti ve dirilişi vaad etmiştir. Vaad ettiği şeyi elbette yerine getirecektir.

8. – 10. ÂYETLER

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلاَ هُدًى وَلاَ كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾
ثَانِىَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ
لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

Meâli

8. İnsanlardan kimi, bilmeden, ne bir yol göstereni, ne de aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışır.

9. Allah'ın yolundan şaşırtmak için boynunu öteye döndürecek (kabara kabara tartışmasını sürdürür) dünyada onun için bir kepazelik vardır. Kıyamet günü de ona yakıcı azabını tattıracağız.

10. İşte bu, iki elinle yapıp gönderdiklerinden (dünyada işlediklerin yüzündendir) denilir. Elbette Allah, kullarına haksızlık edici değildir.

Tefsiri

٨- ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلاَ هُدًى وَلاَ كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾

8. İnsanlardan kimi, bilmeden, ne bir yol göstereni, ne de aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışır.

İnsanlardan bir kısmı, zaruri bilgiye, dogru bilgiye ulaştıracak aklî düşünceye ve aydınlatıcı vahye sahip olmadan Allah'ın sıfatları hususunda tartışırlar. Onu olduğu gibi değil, başka bir şekilde vasfederler. İlim, insana bu üç yoldan biriyle gelmektedir. Bu ayet Ebu Cehil hakkında inmiştir.

٩- ﴿ثَانِىَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾

9. Allah'ın yolundan şaşırtmak için boynunu öteye döndürecek

(kabara kabara tartışmasını sürdürür) dünyada onun için bir kepaze lik vardır. Kıyamet günü de ona yaygın azabını tattıracağız.

« ثَانِيَ عِطْفِهِ » haldir. Yani *"Allaha itaatten boynunu kibirle çevire-rek"* demektir. Hasan'dan « ثَانِيَ عَطْفِهِ » şeklinde rivayet edilmiştir. Yani *"başkasına karşı iyiliğini meneden"* demektir. « لِيُضِلَّ » (saptırmak için) mücadelenin sebebidir. Mekkî ve Ebu Amra göre «لِيَضِلَّ » şeklindedir.

﴿ ١٠- ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴾

10. İşte bu, iki elinle yapıp gönderdiklerinden (dünyada işlediklerin yüzündendir) denilir. Elbette Allah, kullarına haksızlık edici değildir.

Dünya ve ahiretteki azabın sebebi, nefsinin inkârı ve yalanlamasıdır. Nefis yerine el zikredildi. Çünkü el, işleme aletidir. Şüphesiz ki Allah, kullara zulmedici değildir. Hiçkimseyi suçsuz yere ya da başkasının suçundan dolayı cezalandırmaz.

« وَاَنَّ اللّٰهَ », « بِمَا » üzerine atıftır. Yani « وَ بِاَنَّ اللّٰهَ » demektir.

« ظَلَّامٍ » kelimesini, çoğul bir kelimeyle birlikte olduğundan dolayı -ki o da « الْعَبِيدِ » dir -mübalağa sigasıyla zikretti. Çünkü onun çirkinliğini bildiği ve ona muhtaç olmadığı halde ondan az bir zulmün meydana gelmesi bizdeki çok gibidir.

❁ ❁ ❁

11. - 13. ÂYETLER

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍۚ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌۨ اطْمَاَنَّ بِهٖۚ وَاِنْ
اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌۨ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖۗ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَۜ ذٰلِكَ هُوَ
الْخُسْرَانُ الْمُبٖينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُۜ
ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعٖيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُٓ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖۜ لَبِئْسَ
الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشٖيرُ ﴿١٣﴾

Meâli

11- İnsanlardan kimi, Allaha yalnız bir yönden ibadet eder. Şöyle ki kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dini kötüleyerek ondan yüz çevirir) o, dünyada da ahirette de ziyana uğramıştır. İşte bu apaçık ziyanın ta kendisidir.

12- O Allah'ı bırakıp kendisine ne faydası, ne de zararı dokunacak şeylere yalvarır. Bu (haktan) uzak olan sapıklığın ta kendisidir.

13- O, zararı, faydasından daha yakın olana yalvarır. O ne kötü bir yardımcı ve ne kötü bir dosttur.

Tefsiri

١١ - ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍۚ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌۨ اطْمَاَنَّ بِهٖۚ
وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌۨ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖۗ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَۜ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ
الْمُبٖينُ﴾

11- İnsanlardan kimi, Allaha yalnız bir yönden ibadet eder. Şöyle ki kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrartsa çehresi değişir (dini kötüleyerek ondan yüz çevirir) o, dünyada da ahirette de ziyana uğramıştır. İşte bu apaçık ziyanın ta kendisidir.

İnsanlardan kimi, dinin ortasından ya da kalbinden değil, kenarından köşesinden ibadet eder. Bu, onların dinleri hususunda huzur ve sükûnet içersinde değil, endişe ve ıstırap içersinde olduklarını ifade etmektedir.

« عَلَى حَرْفٍ » haldir. Istırap içersinde olduğu halde, demektir.

Vücudu sağlıklı ve geçimi de rahat olursa, ona isabet eden bu hayırlı ya da dinle huzura kavuşur ve Allah'a ibadet eder. Ve eğer vücudu hastalanır geçimi de zorlaşırsa yüzüstü döner. Dinini bırakır, küfre döner. Bu bir yönden savaşan şu asker gibidir. Zaferi ve ganimeti hissettiğinde sebat eder, dayanır. Değilse kaçar, gider.

Dediler ki: *"Bu âyet Medine'ye muhacir olarak gelen bedeviler hakkında inmiştir. Onlardan biri vücudu sağlam olduğunda, atı sıhhatli bir tay doğurduğunda, karısı sihhatli bir erkek çocuk doğurduğunda, mal ve hayvanları arttığında: 'ben, bu dine girdiğimden beri hayırdan başka bir şey görmedim'* der ve bu dinde karar kılar. Şayet iş bunun tam tersi olursa o zaman da: *'kötülükten başka bir şey görmedim'* der ve dininden döner.

« خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ » haldi. Başına « قَدْ » takdir olunmuştur. Deli li de ruhun ve Zeyd'in « خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَى » şeklinde kıraatleridir.

Hüsran: dünyada, öldürülmekle, ahirette ise, ebedi olarak cehenneme girmekle olur. Dünya ve ahiretin kaybı hiç kimseye kapalı kalmayan apaçık bir ziyandır.

١٢- ﴿يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾

12- O Allah'ı bırakıp kendisine ne faydası, ne de zararı dokunacak şeylere yalvarır. Bu (haktan) uzak olan sapıklığın ta kendisidir.

Allah'tan başka putlara yalvarır. O dinden döndükten sonra böyle yapar. Ona ibadet etmezse kendisine zarar vermez, ibadet etse fayda vermez. Doğrudan uzak olan sapma budur.

١٣- ﴿يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ﴾

13- O, zararı, faydasından daha yakın olana yalvarır. O ne kötü bir yardımcı ve ne kötü bir dosttur.

Burada bir sorun var. o da; Allah'u Teâlâ bu âyetten önce putlardan fayda ve zarar gelmeyeceğini bildirmişti. Burada ise, onların fayda ve zararı olacağını bildirmektedir? Cevap, mana tam olarak anlaşılırsa bu vehmin gideceği şeklindedir. Çünkü Allah'u Teâlâ, kâfiri, fayda ve zarar vermeyen cansız bir şeye, kendisine fayda vereceğini inanarak ibadet etmesinden dolayı akılsızlıkla niteledi. Kıyamet gününde kâfir, putlardan dolayı hak ettiği zararı gördüğünde ve onların şefaat hakkının olmadığını gördüğünce yalvararak ve bağırarak şöyle der: *"Zararı faydasından daha yakın olan ne kötü bir yardımcı ve ne kötü bir arkadaştır."*

« يَدْعُوا » kelimesini tekrarladı. Sanki o, önce *"O, Allah'tan başkasına, fayda ve zarar vermeyene dua ediyor, yalvarıyor"* diyor. Sonra da: *"Mabut olması yönüyle, zararı şefaatçi olması yönüyle faydasından daha yakındır"* diyor.

❁ ❁ ❁

14. – 16. AYETLER

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاۤءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ
يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ
يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

Meâli

14. Muhakkakki Allah, iman edip iyi davranışta bulunan kimseleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Şüphesiz ki Allah, istediği şeyi yapar.

15. Kim Allah'ın dünyada ve ahirette kendisine yardım etmeyeceğini sanıyorsa öfkesini gidermek için göğe bir sebeple uzansın. Sonra (ayak larını yerden) kessin de baksın, bu çaresi, öfkelendiği şeyi giderebilecek mi?

16. İşte böylece biz, o Kur'an'ı açık seçik âyetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah, dilediği kimseyi doğru yola sevkeder.

Tefsiri

١٤- ﴿إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾

14- Muhakkakki Allah, iman edip iyi davranışta bulunan kimse leri, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Şüphesiz ki Allah, istediği şeyi yapar.

Bu vaad, her haliyle Allah'a ibadet edenler içindir. Bazı hallerde ibadet edenler için değildir.

١٥- ﴿ مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَاۤءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴾

15- Kim Allah'ın dünyada ve ahirette kendisine yardım etmeyeceğini sanıyorsa öfkesini gidermek için göğe bir sebeple uzansın. Sonra (ayaklarını yerden) **kessin de baksın, bu çaresi, öfkelendiği şeyi giderebilecek mi?**

Şüphesiz ki Allah, dünya ve ahirette Resûlünün yardımcısıdır. Onunla hasımlarından kim, bundan başkasına inanırsa evinin tavanına bir ip uzatsın, sonra da onunla boğulsun. İhtinak, kesmek olarak adlandırılmıştır. Çünkü boğulan, nefes borusunu tutmak suretiyle nefesini kesiyor.

Basrî ve Şamî'ye göre « لِيَقْطَعْ » şeklindedir. Bu çaresi, o öfkelendiği kişiyi giderebilecek mi? Ya da « مَا » mastariyyedir. *"öfkesini"* demek tir. Yani düşünsün bakalım, eğer o bunu yaparsa Allah'ın yardımı o öfkelendiği kişiyi giderebilecek mi? Onun fiili, alay olsun diye, « كَيْدًا » tuzak olarak adlandırılmıştır. Çünkü o, onunla haset ettiğine tuzak kurmadı, kendi nefsine kurdu. Murat şudur, onun elinde olan ancak öfkelendiğini götürememektir.

١٦- ﴿ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ ﴾

16- İşte böylece biz, o Kur'an'ı açık seçik âyetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah, dilediği kimseyi doğru yola sevkeder.

İşte bütün Kur'an bu şekilde, açık açık âyetler halinde indirildi. Şüphesiz ki Allah, dilediğine hidayet eder. Çünkü Allah, onunla iman edeceklerini bildiklerine hidayet eder. Ya da iman edenleri sabit kadem kılar ve onların hidayetlerini artırır. Aynı şekilde onu beyan edilmiş olarak indirdi.

❁ ❁ ❁

17. – 18. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ
أَشْرَكُوا إِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ
النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ
اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾ ﴿سجدة﴾

Meâli

17. Müminlere, yahudiler, sabiîler, hıristiyanlar, mecusiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet günün de hükmünü verir. Çünkü Allah, herşeyi hakkıyla bilendir.

18. Görmedin mi ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor. Birçoğunun üzerinde de azap hak olmuştur. Allah, kimi, hor ve hakir kılarsa, artık onda ikramda bulunacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

Tefsiri

١٧- ﴿إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ
أَشْرَكُوا إِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾

17. Müminlere, yahudiler, sabiîler, hıristiyanlar, mecusiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde hükmünü verir. Çünkü Allah, herşeyi hakkıyla bilendir.

Denildiki: *"Dinler beş tanedir. Dördü şeytan için, biri rahman içindir Sabiiler, Hıristiyanların bir çeşididir. Altıncı grubu teşkil etmezler kıyamet gününde Allah, aralarında, hallerine ve konumlarına göre hükm eder. Onları tek bir cezayla cezalandırmaz. Ve onları tek bir yerde toplamaz."*

« إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا » nun haberi « إِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ » dur. Senin « انَّ زَيْدًا انَّ اَبَاهُ قَائِمٌ » *"Zeyd, babası ayakta olandır"* sözünde olduğu gibi. Muhakkak ki Allah, herşeyi bilen ve muhafaza edendir. Artık herkes inancına, sözüne ve filine bir baksın. Bu, en çok bir tehdittir.

١٨- ﴿ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَٓابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ۜ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۜ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ۜ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ ﴾

18. Görmedin mi ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor. Birçoğunun üzerinde de azap hak olmuştur. Allah, kimi, hor ve hakir kılarsa, artık onda ikramda bulunacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

Ey Muhammed, gözle görmeye eş değer de olan bir ilimle bilmedin mi ki, göklerde olanlar, yerde olanlar, güneş ve a, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların çoğu Allah'a secde ediyorlar. Denildiki: *"Hepsi ona secde eder. Fakat biz onların tesbihlerine vakıf olamadığımız gibi buna da vakıf olamıyoruz."* Zira Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Hiçbir şey yoktur ki onu hamdıyla tesbih etmesin. Fakat siz, onların tesbihini anlamazsınız. Denildiki: "Mükellef olmayanlarda Allah'ın fiille ri ve planlaması meydana geldiği için bu, mükellef olanların ona karşı boyun eğerek yaptıkları secdeye benzetilmiştir. İnsanların çoğu, ona taat ve ibadet secdesi yaparlar."*

Ya da « كَثِيرٌ » başlangıç olmak üzere merfudur. « مِنَ النَّاسِ » onun sıfatıdır. Haberi ise hazfedilmiştir. O da *"sevaba nail olmuşlardır"* şeklindedir. Buna « وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ » sözü delalet etmektedir. Yani bir çoğunun üzerine küfründen ve secde etmekten kaçınmasından dolayı

azap hak olmuştur.

Allah kimi bedbaht kılarak alçaltırsa ona saadeti vererek ikramda bulunacak kimse yoktur. Şüphesiz ki Allah, ikram, tahkir ve sair hususlarda dilediğini yapar. Bu âyetin ve ondan öncesinin zahiri, Mutezile'nin sözünü yalanlamaktadır. O, o *"dilediğini yapar"* dediği halde onlar *"O eşyayı diledi ama yapmadı"* demektedirler.

❁ ❁ ❁

19. – 22. ÂYETLER

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ
مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي
بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ
يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

Meâli

19- Şu iki grup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır. İmdi, inkarr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kay nar su dökülecektir.

20- Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir.

21- (Ayrıca) onlar için demir kamçılar da vardır.

22- Istırapdan dolayı oradan çıkma gayretlerinin her defasına, oraya geri döndürülürler ve (onlara) "Tadın bu azabı" denir.

Tefsiri

١٩- ﴿هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ
مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ﴾

19- Şu iki grup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır. İmdi, inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir.

Yani şu iki grup hasım demektir. « خَصْمٌ » sıfattır. Onunla grup keli mesi sıfatlanmıştır. « اخْتَصَمُوا » mana içindir. « هٰذَانِ » ise lafız içindir. Bununla kastolunanlar mü'minler ve kâfirlerdir.

İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: *"Bu, zikri geçen dinlerin mensuplarına döner. Müminler bir hasım, diğer beşi de diğer hasımdır. Şu iki*

grup Rablerinin dini ve sıfatları hususunda çekişen iki hasımdır. Sonra her hasmın cezasını ve mükafatını beyan etti. İnkâr edenlere ateşten bir elbise biçilmiştir. Bu da "Şüphesiz ki Allah, kıyamet gününde onların arasını ayırır" sözüyle ifade edilen mana düşmanlığının ayrılmasını ifade etmektedir. Sanki Allah, elbiselik kumaşın biçildiği gibi, onların cüsse lerini örtecek uygun ateşleri onlar için takdir etmiştir. Burada geçmiş zaman lafzı seçilmiştir. Çünkü bu, olacak bir şeydir. kaçışı yoktur. Dolayısıyla tahakkuk etmiş, sabit olmuş demektir. başlarının üzerinden kaynar sular dökülecektir."

Basrî'ye göre « رُؤُسِهِمْ » deki « ه » ve « م » kesrelidir. Hamza Ali ve Halef'e göre dammelidir. Diğerlerine göre ise « ه » kesreli, « م » dammelidir. « حَمِيمْ », kaynar su demektir. İbni Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: *"Eğer ondan dünya dağları üzerine bir damla düşseydi, onları eritirdi."*

٢٠- ﴿يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴾

20- Bununla, karınlarının içindeki (organlar) **ve derileri eritilecektir.**

Bu kaynar su onların bağırsaklarını ve iç organlarını, derilerini erittiği gibi eritir. Hülasa vücudun dışına da içine de tesir eder.

٢١- ﴿وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴾

21- (Ayrıca) **onlar için demir kamçılar da vardır.**

Bu kamçılar, onlara mahsustur. Onlarla dövülürler.

٢٢- ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴾

22- Istırapdan dolayı oradan çıkma gayretlerinin her defasına, oraya geri döndürülürler ve (onlara) **"Tadın bu azabı" denir.**

« مِنْ غَمٍّ » Harf-i cerrin tekrarı sebebiyle « مِنْهَا » dan bedeli işti-

maldir. Ya da « مِنْهَا » niyetin başlangıcı içindir. İkincisi ise "*den dolayı, sebebinden*" manasınadır. Yani karşılaştıkları ıstıraptan dolayı ateşten çıkışı her istediklerinde çıkarlar ve kamçılarla oraya geri döndürülürler.

Hasan'a göre çıkışın manası şudur: "*Ateş, onlara alevleriyle vurur. Onları en üstlere çıkarır. Sonra da kamçılarla vurulurlar da onun içinde yetmiş yıl aşağı düşerler.*" Burada kastolunan onların ateşin merkezine döndürülmeleridir. Onlara yangın azabını tadın denir. Yangın ateşi; yok etme gücü büyük, yayılmış kaba bir ateştir. Sonra diğer hasmın mükafatını zikretti, şöyle dedi:

❁ ❁ ❁

23. – 24. ÂYETLER

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فٖيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فٖيهَا حَرٖيرٌ
﴿٢٣﴾ وَهُدُوا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمٖيدِ ﴿٢٤﴾

Meâli

23- Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışta bulunanları, zeminiden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Bunlar orada, altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Orada giyecekleri ise ipektir.

24- Sözün en güzeline ve çok çok övülenin (Allah'ın) yoluna iletilmişlerdir.

Tefsiri

٢٣- ﴿إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فٖيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فٖيهَا حَرٖيرٌ﴾

23- Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışta bulunanları, zeminiden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Bunlar orada, altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Orada giyecekleri ise ipektir.

« اَسَاوِرَ » (bilezikler) kelimesi « سِوَارَ » ın çoğulu « اَسْوِرَةٌ » kelimesinin çoğuludur. « لُؤْلُؤًا » Medenî, Âsım ve Ali'e göre mansuptur. İncilerle bezenirler, demektir. Diğerleri « مِنْ ذَهَبٍ » e atfen mecrur okumuş lardır. Ebu Bekir ve Hammad da « لُؤْلُؤًا » kelimesini, Kur'an'ın her yerin de birinci hemzenin terkiyle okumuşlardır.

٢٤- ﴿وَهُدُوا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمٖيدِ﴾

24- Sözün en güzeline ve çok çok övülenin (Allah'ın) yoluna iletilmişlerdir.

Onlar, dünyada kelime-i tevhide ve Allah'ın yoluna yani İslam'a yönlendirilmişlerdir. Ya da Allah onları ahirette yönlendirir. Ve *"Vaadini doğrulayan Allaha hamdolsun"* demelerini onlara ilham eder. Ve onları cennet yoluna iletir. Hamid, her lisanla övülen Allah'tır.

25. – 27. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِى جَعَلْنَاهُ
لِلنَّاسِ سَوَٓاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا
وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ
بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

Meâli

25- İnkâr edenler, Allah'ın yolundan ve gerek yerli, gerek dışarıdan gelen bütün insanlar için ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Harâm'dan (insanları) alıkoymaya kalkanlar (bilsinler ki) kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse, ona acı azabı tattırırız.

26- Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): "Bana hiçbir şeyi eş tutma. Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut.

27- İnsanlar içinde haccı ilân et. Yaya olarak veya uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.

Tefsiri

٢٥- ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِى
جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابٍ اَلِيمٍ﴾

25- İnkâr edenler, Allah'ın yolundan ve gerek yerli, gerek dışarıdan gelen bütün insanlar için ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Harâm'dan (insanları) **alıkoymaya kalkanlar** (bilsinler ki) **kim orada** (böyle) **zulüm ile haktan sapmak isterse, ona acı azabı tattırırız.**

"Allahın yolundan alıkoyanlar" İslâm'a girmekten menedenler demektir. « وَيَصُدُّونَ » « كَفَرُوا » nün failinden haldir. Yani alıkoydukları halde demektir.

Onların alıkoyması, devamlı olarak kesintisizdir, demektir. *"Falanca fakirlere iyilik yapar"* sözünde olduğu gibi. Bu sözle onun iyiliklerinin şimdiki ve gelecekteki devamlılığı kastedilmektedir. Gerek yerli, gerekse dışarıdan gelen bütün insanlar için eşit seviye de ayırmadan ibadet yeri yaptığımız Mescidi Haram'dan ve ona girmekten menediyorlar. Mescid-i Haram'la Mekke kastediliyorsa bunda Mekke arazisinin satılma yacağına dair delil vardır. Eğer bununla Kabe kastediliyorsa o zaman mana *"Onun bütün insanların kıblesi olduğu"* şeklinde olacaktır.

« سَوَآءً » Hafs'a göre mansuptur. « جَعَلْنَاهُ » nun ikinci mefuludur. Yani onu eşit seviyede kıldık demektir. « بَادْ » Mekke'de ikamet etmeyenlerdir. Mekkî'ye göre « ى » iledir. Ebu Amr ona vasıl halinde iştirak etmiştir. Diğerlerine göre haber olarak merfudur. Mübteda sonradan gelmiştir. Yani yerlilerle, dışarıdan gelenler eşittir, demektir.

« الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادْ » cümlesi ikinci mefuldur. « لِلنَّاسِ » haldir. Kim o Mescid-i Haram'da zulüm ile haktan sapmak isterse ona, ahirette acı azabı tattıracağız. « بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ » aynı manaya gelen iki haldirler. « يُرِدْ » in mefulu, düşünülebilecek bütün manaları kapsaması için terk edilmiştir. Sanki o, *kim orada doğru yoldan uzak zalim bir istekte bulunursa"* demiştir. « الْحَادْ » doğru yoldan sapmak demektir.

« اِنْ » in haberi, şartın cevabının ona delaletinden dolayı hazfedilmiştir. Takdiri ise, *"İnkâr edenlere ve Mescid-i Harâm'dan alıkoyanlara acı azabı tattıracağız., onlardan kim orada günah işlerse o da aynı şekilde cezalandırılacaktır"* demektir.

٢٦- ﴿وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهٖيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بٖى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْقَٓائِمٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

26- Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): **"Bana hiçbir şeyi eş tutma. Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut.**

"Ya Muhammed! Kâbe'nin yerini, İbrahim'e, binayı kurmak ve ibadet yapmak için merkez kıldığımızı bir hatırla" Kâbe kırmızı yakuttandı ve tufan günlerinde gökyüzüne kaldırıldı. Allah'u Teâlâ onun yerini gönderdiği bir rüzgâr ile bildirdi. O rüzgar gelmiş ve Kâbe'nin yerini süpürmüştü. Onu, eski temeli üzerine kurdu.

« أَنْ » *"Ona diyerek"* mukadder sözünü açıklamak için gelmiştir. Bana hiçbirşeyi ortak koşma, evimi, tavaf edenler, Mekke'de ikamet edenler ve namaz kılanlar için putlardan ve pisliklerden temizle.

« بَيْتِيَ » deki « ى » Medenî ve Hafs'a göre fetha iledir.

« وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ » kelimeleri « رَاكِعْ » (rükû eden) ve « سَاجِدْ » (secde eden) kelimelerinin çoğuludur.

٢٧-﴿وَأَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾

27- İnsanlar içinde haccı ilân et. Yaya olarak veya uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.

Hac kuvvetli bir maksada yönelik derin bir niyyettir. Rivayet edildiğine göre o Ebu Kubeys Tepesine çıkmış ve: *"Ey insanlar! Rabbinizin evini haccediniz"* diye nida etmiştir. Hac edecekleri takdir olunan sulblerdeki ve rahimlerdeki her bir kişi için onun bu çağrısına: *"Lebbeyk Allahumme lebbeyk"* (Buyur Allahım buyur, emret) diye cevap vermişlerdir. Hasan'dan rivayet edildiğine göre o: *"Bu, Resûlüllah (s.a.v.)'a hitaptır. Bunu ona, Veda haccında yapmasını emretti"* demiştir, birincisi daha sağlamdır. Emrin cevabı ise "sana yaya olarak ve yorgun develer üzerinde gelsinler" dir.

« رِجَالاً » « رَاجِلْ » (yaya) nın çoğuludur. « قَائِمْ » (ayakta duran) ve « قِيَامْ » da olduğu gibi. « وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ » haldir. « رِجَالاً » üzerine atıf-

tır. Sanki o yaya ve süvari olarak demiştir. « ضَامِرٍ » zayıf deve demektir. Hadisi şerifler de varit olduğu üzere yayanın faziletini göstermek için yayayı süvariden önce zikretmiştir. « يَأْتِينَ » « كُلِّ ضَامِرٍ » nin sıfatıdır. Çünkü o, cemi manasındadır. Abdullah, yaya ve süvarilere sıfat olarak « يَأْتُونَ » şeklinde okumuştur.

Muhammed b. Yasin anlatıyor: *"Tavaf esnasında bir ihtiyar bana: "Nerelisin?" diye sordu. "Horosanlıyım" dedim. "Sizinle Kabe arasında ne kadar mesafe var?" diye sordu. "iki ya da üç aylık mesafe" dedim. "Siz Kâbe'nin komşularısınız" dedi. "Ya sen nereden geldin?" diye sordum. "Beş yıllık mesafeden" dedi. çıktım. Gençtim. Koku süründüm ve "vallahi güzel taat ve gerçek muhabbet budur" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi:*

"Dilediğini ziyaret et, uzak olsa da
Önüne engeller, manialar çıksa da
Elbette ki engeller seni menetmez
Çünkü seven sevdiğini çok çok ziyaret eder."

❁ ❁ ❁

28. – 29. ÂYETLER

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فٖٓي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَقٖيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتٖيقِ ﴿٢٩﴾

Meali

28. Ki kendileri için bir takım faydalara tanık olsunlar ve (Allah'ın) kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Onlardan yeyin, sıkıntı içinde bulunan fakirlere de yedirin.

29. Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o eski evi (Kâbe'yi) tavaf etsinler.

Tefsiri

٢٨- ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فٖٓي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَقٖيرَ﴾

28. Ki kendileri için bir takım faydalara tanık olsunlar ve (Allah'ın) **kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli günlerde** (onları kurban ederken) **Allah'ın adını ansınlar. Onlardan yeyin, sıkıntı içinde bulunan fakirlere de yedirin.**

« لِيَشْهَدُوا » daki « لِ » « اَذِّنْ » e ya da « يَأْتُوكَ » ye taalluk etmektedir. *"Tanık olsunlar diye"* demektir. « مَنَافِعَ » kelimesini nekra kıldı.

Çünkü burada, başka ibadetlerde bulunmayan ve sadece bu ibadete mahsus olan dini ve dünyevi faydaları kastetti. Çünkü namaz ve oruç gibi ibadetler, bedene yönelik olarak, zekat gibi ibadetler mala yönelik olarak meşru kılındı. Hac ise her ikisini de içine almaktadır. Çünkü onda yük taşımak, korku çekmek, sebepleri dışlamak, arkadaşlardan uzaklaşmak,

vatanı terketmek, çocuklardan ve dostlardan ayrılmak vardır. Ayrıca onda seni dünyadan beka alemine göçtüğünde karşılaşacağı şeylere telmih vardır. Çünkü hacı bir sahraya girdiğinde orada ancak ihtiyacı kadar kalır. Ancak kendi azığından yer. Aynı şekilde kişi, hayat kıyısından ölüm denizine dalsa ona ancak dünya hayatında iken ahireti için hazırladığı şeyler fayda verir. Yalnızlığa ancak devam ettiği virtler sayesinde alışır.

İhrama girenin yıkanması, hazırlanması, dikişsiz elbise giymesi ve koku sürünmesi, onu yıkamak, teçhiz etmek, kafurla kokulamak ve dikişsiz kefen sarmak için teneşire uzatacak kişinin gelişi için bir aynadır. Sonra ihramlı saçı başı dağınık, şaşkın bir halde olur. Aynı şekilde haşır günü, kabirden, kalbi yanık, ümitsiz, şaşkın bir şekilde çıkar. Hacıların arafattaki ümit ve korku içindeki vakfeleri, korkarak ve umarak yaptıkları niyazları, aralarında kabul görenlerin ve görmeyenlerin oluşu, Arasat meydanını andırmaktadır. Onun izni olmaksızın hiç kimse konuşmaz.

Onlardan bir kısmı bedbaht, diğer bir kısmı da hoşbahttır. Akşam vakti Müzdelife'ye iniş ise, Mahkeme-i Kübra'da davaların görülmesi için gidiş gibidir. Mina, günahkarın, şefaatçilerin şefaati için durdurulduk ları yer gibidir. Başın traş edilmesi ve temizlenme, ilâhi rahmet sayesinde günahlardan arınma gibidir. İçine girenin eziyet edilmekten ve öldürülmekten emin olduğu Beytü'l-Haram, içine girenin ölümden ve yok olmaktan salim olduğu cennetin bir örneğidir. Ayrıca Kâbe, çöl tehlikeleriyle kuşatıldığı gibi, cennett nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle kuşatılmıştır.

Haşir günü, kavuşmayı arzulayarak çöl tehlikelerine geçenlere merhaba, Allah'ın, kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini ansınlar. Belli günler, Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Ebu Hanife'ye göre Zilhiccenin on günüdür. Sonuncusu günde kurban günüdür. Bu, İbni Abbas (r.a.)'ın sözüdür. Müfessirlerin çoğunluğuna ve Ebu Hanife'nin iki talebesine göre ise o günler, kurban günleridir. Bu da, İbn Ömer (r.a.)'in sözüdür. Âyetin zahiri ikinci görüşü teyit etmektedir.

Behime; Karada ve denizde yşayan dört ayaklı hayvanlarla ilgili belirsiz bir kelimedir. Onu En'am kelimesiyle açıkladı. Onlar da deve, sığır, koyun ve keçidir. Onların etlerinden yiyin, sıkıntıya düşmüş fakirlere de yedirin. Emir, ibahe içindir. Yani onların etlerinden yiyebilirsiniz demektir. Nafile olan kurbandan, temettü ve kıran haccının kurbanından yemek

caizdir. Çünkü hac kurbanı, normal kurbana benzer. Ama diğer hediye kurbanlarından (kesenin) yemesi caiz değildir.

٢٩- ﴿ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴾

29. Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o eski evi (Kâbe'yi) **tavaf etsinler.**

Sonra kirlerini izale etsinler. Nıfteveyh'de bunu demiştir. denildiki *"Kirlerin giderilmesinde maksat, bıyıkların kesilmesi, tırnakların kesilmesi, koltukaltı ve kasıkların temizlenmesidir."*

« تَفَث » pislik demektir. burada kastolunan, pisliğin giderilmesidir. İbn Ömer ve İbn Abbas (r.a.) *"Kaza-i tefs, bütün hacc mensaikidir"* demişlerdir.

"Adaklarını yerine getirsinler" Yani haccın gereklerini yerine getirsinler, demektir. Çünkü Araplar, üzerlerine gerekli olan bir işi yapanlar için o işi adamasa da *"adağını yerine getirdi"* derler. Ya da mana, hacları esnasında yapacaklarını adadıkları iyi işleri yerine getirsinler, demektir.

« وَيُوفُوا » de « ل » sakindir. Ebu Bekir'e göre şeddeli olarak « وَالْيُوَفُّوا » şeklindedir.

Tavafı ziyaret yapsınlar. Çünkü o, haccın rüknüdür. İhramdan çıkmak onunla tamamlanır. İbni Ayaş ve Ebu Amr dışındakilere göre fiillerin başındaki üç lam sakindir. Atik, eski demektir. çünkü o, insanlar için kurulmuş ilk evdir. Onu, Adem (a.s.) bina etti, sonra da İbrahim (a.s.) yeniledi. Ya da atik, şerefli demektir. Ya da kurtulmak, azat olmak demektir. Nitekim bağlarından kurtulduğunda *"at kurtuldu"* denir. Kölelik zilletinden çıkıp özgürlük şerefine ulaştığında köle için de *"kurtuldu, azat oldu"* denir. Ya da o batmaktan kurtarılmıştır. Çünkü o, tufan zamanı, göklere yükseltilmişti. Ya da zalimlerin tasallutuna düşmekten kurtarılmıştır.

Nice zalimler, onu yıkmak için harekete geçtiler. Ancak, Allah onları menetti. Ya da mülk edinilmekten kurtarılmıştır. Çünkü o, hiçbir zaman mülk haline gelmedi. Hüzün ve istek kapladığında onu arzulayan, mesafeler, merhaleler kateder. Kendine, ölüm yollarını, yurt eyler. Kâbe'yi gördüğünde ise teselli değil, ancak iştiyakı artar. Hacerü'l-Esved'i

selâmlamakla gönlünün ateşi soğumaz sadece artar. Üzüntüsü onu, kalbi yanığa döndürür. Ve onu, onun etrafında döndürür de döndürür.

Ziyaret tavafı, haccın üç farzının sonuncusudur. Birincisi ihramdır. İhram giymek, hac vaciblerinin sorumluluğunu yüklenmek demektir. Bu, onda, yapılması sakıncalı olan şeyleri yapmakla terkedilmesi yönüyle İslam'ın ipine sarılmaya benziyor. İslâm akdi, günah çokluğuyla bozulmadığı gibi, binlerce günah da bir tevbeyle kalkar. İkincisi, arafatta gözyaşları içinde Allaha niyaz edip yalvararak ayrıca ameller ve hallere güveni samimiyetle terk ederek yapılan vakfedir.

❁ ❁ ❁

30. – 33. ÂYETLER

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۜ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ
الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا
قَوْلَ الزُّورِ ۙ ﴿٣٠﴾ حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۜ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا
خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ
﴿٣١﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ
فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

Meâli

30- İşte böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Dinde haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının. Yalan sözden sakının.

31- Allah'a ortak koşmadan, halis olarak onu birleyenler olun. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmışta kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr, onu, uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir.

32- İşte böyle. Kim Allah'ın nişanlarına (hükümlerine) saygı gösterirse, bu, kalplerin takvasındandır.

33- Onlarda sizin için belli bir süreye kadar bir takım faydalar vardır. Sonra varacakları yer, eski ev (Kâbe)'ye kadardır. (orada kurban edilirler)

Tefsiri

٣٠- ﴿ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۜ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ
الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ۙ﴾

30- İşte böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Dinde haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının. Yalan sözden sakının.

« ذَلِكَ » Haberdir. Mübteda hazfedilmiştir. Yani *"iş böyledir"* demektir. Ya da takdiri *"bunu yapsınlar"* şeklindedir.

Hurumât; çiğnenmesi helâl olmayan şeylerdir. Ayrıca Allah'ın hac menasiki ve diğerleri gibi farz kıldığı şeylerdir. Bütün bu tekliflerin, umumi olma ihtimali olduğu gibi, sadece hacca taalluk eden hususlara mahsus olması ihtimali de vardır. Denildiki: *"Allah'ın hurumâtı, Beytu'l-Haram, Meşari'l-Haram, haram ay, haram belde ve Mecsid-i Haramdır. O saygı, Rabbi katında kendisi için daha hayırlıdır. Saygının manası, dik kate alınmasının, korunmasının ve gereklerinin yapılmasının vacib olduğunun bilinmesidir. Size, ayet olarak haram olduğu okunanların dışında kalan bütün hayvanlar helâl kılındı. Bu da "size leş... haram kılındı" ayetidir."*

Mana şudur: *"Muhakkak ki Allah'u Teâlâ, size, kitabında beyan ettiklerinin dışındaki bütün hayvanları helâl kılmıştır. Onun sınırlarını muhafaza edin. Bazılarının behire[1] ve benzerlerini haram kıldıkları gibi helal kılınan bir şeyi haram kılmayın. Boynuzlanmış ve kendi kendine ölmüş hayvanı yemeyi helal kıldıkları gibi haram kılınan şeyleri de helal kılmayın. Allah, hurumatına saygı gösterilmesine teşvik ettikten sonra putlardan ve yalan sözden kaçınılmasını "o pis putlardan ve yalan sözden kaçının" sözüyle emretmiştir. Çünkü onlar, haramların en büyükleri ve en tehlikelileridir."*

*"Putlardan"*sözü *"pis (pislik)"* kelimesini açıklamak için gelmiştir. Çünkü pislik bir çok manayı içine alan kapalı bir kelimedir. Sanki şöyle denildi: *"Putların ta kendisi olan pislikten sakın"* Putlar, teşbih yoluyla pislik olarak adlandırılmışlardır. Yani, siz tabiatınız gereği pislikten nefret ettiğiniz gibi, onlardan da nefret edin, demektir. Şirk ile yalan sözü bir araya getirdi.

---

[1] Behire: Cahiliyye arapları, beş defa doğuran ve beşinci defada dişi doğuran devenin kulağını yararlar ve ondan bir daha istifade etmemek üzere salarlardı. Bu deveye behire denir.

« قَوْلَ الزُّورِ » (Yalan söz) yalan söylemek, iftira etmek ya da yalancı şahitlik yapmaktır. « الزُّورْ » sapmak, meyletmek demektir. Şirk de onun bir şubesidir. Çünkü müşrik, putların ibadet edilmeye layık olduğuna inanır.

٣١- ﴿حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾

31- Allaha ortak koşmadan, halis olarak onu birleyenler olun. Kim Allaha ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmışta kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgar, onu, uzak bir yere sürüklemiş gibidir.

«غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ» , « حُنَفَاءَ » gibi haldir. Kim Allaha şirk koşarsa, sanki o, gökten yere düşmüş de kuşlar kendisini süratle kapmış ya da rüzgar onu, aşağı doğru uzak bir yere sürüklemiş gibidir. Medeni'ye göre « فَتَخَطَّفُهُ » , « تَخْطَفُهُ » şeklindedir. Bunun, mürekkep bir teşbih olması da muvaffak bir teşbih olması da caizdir.

Mürekkep bir teşbih olursa sanki şöyle demiş olur: *"Kim Allah'a şirk koşarsa nefsini öyle helâk etmiştir ki başkasının o şekilde tasvir edilmesi mümkün değildir"* O da *"Sanki o gökten düşmüş de onu kuşlar kapmış, kuşların kursaklarında parçalara ayrılmıştır. Ya da o, rüzgârın şiddetle esip tehlikeli mekanlara sürüklediği biridir"* Mufarrak bir teşbih olursa, o zaman da imanı, yüksekliği hususunda göğe, Allah'a şirk koşanı, gökten düşene, helâk edici arzuları, kapıcı kuşlara, delalete düşüren şeytanı, tehlikeli bölgelere doğru eserek sürükleyen rüzgâra benzetmiştir.

٣٢- ﴿ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾

32- İşte böyle. Kim Allahın nişanlarına saygı gösterirse, bu, kalplerin takvasındandır.

İş böyledir. Nişanlar, kurbanlardır. Çünkü onlar, haccın alametidirler. Nişanlara saygı ise, onların cüsseli, güzel, besili ve pahalı olanlarından seçmektedir. Onlara saygı göstermek, takva sahiplerinin işlerindendir. İzafetler hazfedildi. Yalnızca kalpler zikredildi. Çünkü onlar, tak-

vanın merkezidir.

﴿٣٣- لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

33- Onlarda sizin için belli bir süreye kadar bir takım faydalar vardır. Sonra varacakları yer, eski ev (Kâbe)'ye kadardır. (orada kurban edilirler)

Onlarda sizin için onları boğazlayıncaya kadar, ihtiyaç esnasında binmek ve zaruret halinde sütünden içmek gibi bir takım faydalar vardı. Sonra onların kesiminin vacib vakti, Kâbe'ye varma vaktidir. Burada kastedilen, Kâbe hükmünde olan haram bölgede kesilmedir. Zira haram bölge, Kâbe'nin çevresidir. Onun genişlikteki misali, senin *"Şehre vardım"* sözündeki gibidir. Halbuki sen ancak onun sınırına varmışsın. Denildiki: *"Nişanlar, menasikin bütünüdür. Onlara saygı, o menasiki tamamlamaktır. Onların vakti ise Kâbe'ye geldikleri andır."*

❁ ❁ ❁

34. - 35. ÂYETLER

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ
الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِينَ
اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَا اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي
الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

Meâli

34- Biz her ümmete hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye kurban kesmeyi gerekli kıl dık. İmdi ilâhınız, bir tek ilâhtır. Öyle ise ona teslim olun.

35- Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, başlarına gelene sabrederler, namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.

Tefsiri

٣٤- ﴿وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ
الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾

34- Biz her ümmete hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adım ansınlar diye kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi ilâhınız, bir tek ilâhtır. Öyle ise ona teslim olun.

Sizden önceki inanan her topluluğa, hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiğimiz üzerine, kesim esnasında başkalarının adını değil, Allah'ın adını ansınlar diye kurban kesmeyi gerekli kıldık.

Ali ve Hamza'ya göre « مَنْسَكًا » deki « سَ » kesrelidir. Kurban yeri manasına gelir. Diğerlerine göre mastar olarak fethalıdır. Kan akıtmak ve kurbanları boğazlamak manasına gelir.

İlâhınız bir tek ilâhtır. Yani kesim üzerine sadece Allah'ın adını anın. Çünkü ilâhınız bir tek ilâhtır. Bunda, Allah'ın adının zikredilmesinin kesim şartı olduğuna dair delil vardır. Yani, Allah her ümmete kendisi için kurban kesmelerini emretmiştir. Yani, yaklaşma niyetiyle onun için boğazlamalarını emretmiştir. Bunda illeti, onun isminin zikredilmesi olarak kıldı. Onun isimleri, kurbanları pak kılmış, temizlemiştir. Ona teslim olun. Yani zikri, özellikle ona yapın. Onu, şirk koşmak suretiyle kirletmeksizin tertemiz bir şekilde ona ait kılın. Allah'ın zikriyle tatmin olanları ya da saygıyla tevazu gösterenleri müjdele.

« الْمُخْبِتِينَ » « خَبْتْ » kelimesinden gelmektedir. Bir yere yerleşmek, orayı vatan eylemek demektir. rivayete göre İbn Abbas (r.a.) *"Onlar zulmetmezler, zulme uğrasalar mağlup olmazlar"* demiştir. Denildiki: *"Onun tefsiri, bir sonrasıdır."*

٣٥- ﴿الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾

35- Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, başlarına gelene sabrederler, namazı kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) **harcarlar.**

Onlar öyle kimselerdir ki Allah'ın adı anıldığında kalpleri korkarak titrer, başlarına gelen zorluk ve musibetlere karşı sabrederler, namazı vaktinde kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden tasadduk ederler.

❁ ❁ ❁

36. – 38. ÂYETLER

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ
عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ
وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ
لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ
لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ
الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

Meâli

36- Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz) Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık (canı çıkmış olacağından) onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.

37- Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Fakat ona sadece sizin takvanız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanımanız için o, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed) güzel davrananları müjdele!

38- Allah iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankörleri sevmez.

Tefsiri

٣٦- ﴿وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ
عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ
سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

36- Biz, **büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın** (dininin) **işaretlerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız** (ve kurban ediniz) **Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık** (canı çıkmış olacağından) **onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.**

« بُدْنٌ » « بَدَنَةٌ » nın çoğuludur. Cüssesinin büyüklüğünden dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. Şeriat ıstılahında deve ve sığırı içine alır. Merfu olarak da okunmuştur. İfade şekli « وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ » ayetinde olduğu gibidir.

Büyük baş hayvanları sizin için Allah'ın vazettiği şeriatın alametlerinden kıldı. Onların isminin Allah'ın ismine izafe edilmesi, onları yüceltmek içindir.

« مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ » « جَعَلْنَا » nin ikinci mefuludur. Onlarda sizin için hayır vardır. Dünyada iken onlardan istifade edersiniz, ahirette de sevaba nail olursunuz. Ön ve arka ayaklarını sıra halinde yere basmış durumda oldukları halde onları keserken üzerlerine Allah'ın ismini anın.

« صَوَآفَّ » « ه » den haldir. « وُجُوبُ الْجُنُوبِ » yere düşmesidir. « وَجَبَ الْحَائِطُ وَجْبَةً » (duvar öyle bir yıkıldı ki) sözünde gelmektedir. Manası, kesildikten sonra yanları üzerine düştüklerinde ve hareketleri sükûnete erdiğinde dilerseniz onlardan yiyin, demektir.

« قَانِعْ » *"Boyun eğerek ve kısmetine razı olarak isteyendir."*

« قَنَعْتُ إِلَيْهِ » *"Ona boyun eğdi, razı oldu"* dan gelmektedir. «مُعْتَرْ» ise sana nefsini gösteren, ama ona mani olup istemeyendir. Denildiki: « قَانِعْ » yanındaki şeylere ve istemeden verilenlere razı olandır.

« قَنَعْتُ قَنْعًا وَقَنَاعَةً » *"kanaat etti"* den gelmektedir. « مُعْتَرْ » ise isteyendir.

İşte bu şekilde onları, onları kesmenizi mrettiğimiz gibi size boyun eğdirdik. Ya da o *"böyledir, kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirşe"*

ayetinde olduğu gibidir. Sonra baştan aldı ve *"Onları, size boyun eğdirdik"* dedi. Yani kuvvetli olmalarına ve cüsselerinin büyüklüğüne rağmen kesebilmeniz için onları, size, boyun eğdirdik, demektir. Bunu, Allah'ın size olan ihsanlarına karşı şükredesiniz diye yaptık.

٣٧- ﴿لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾

37- Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır. Fakat ona sadece sizin takvanız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanımanız için o, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed) **güzel davrananları müjdele!**

Allah, etleri ve kanları kabul etmez. Takvayı kabul eder. Ya da tasadduk edilen etler ve boğazlamak suretiyle akıtılan kan elbette Allah'ın rızasına ulaştırmaz. Kastolunan etlerin ve kanın sahipleridir. Mana, kurban kesenler ve infak edenler, Rablerini, ancak niyet ve ihlasa dikkat ederek, takvanın da şartlarını yerine getirerek razı ederler. Denildi ki *"cahiliyye halkı, deveyi kestiklerinde kanı, Kâbe'nin etrafına serperler ve onu kanla pisletirlerdi. Müslümanlar, haccettiklerinde bunu yapmak istediler"* İşte o sırada bu ayet indi. Sizi, kendisine irşat ettiğimizden dolayı kesim anında Allah'ı anmanız ya da Allah'a tazim göstermeniz için büyükbaş hayvanları, size, bu şekilde boyun eğdirdik. Emirlerine bağlananları sevapla müjdele.

٣٨- ﴿إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾

38- Allah iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankörleri sevmez.

Mekki ve Basri'ye göre « يَدْفَعُ » diğerlerine göre « يُدَافِعُ » şeklinde dir. Yani onları savunmada son derece hassas davranır demektir.

Müşriklerin kötülüklerini, müminlerden uzaklaştırır. Bunun bir benzeri *"muhakkak ki biz, elçilerimize ve iman edenlere yardım ederiz"* ayetidir. Sonra bunun sebebini şu sözüyle açıkladı: *"Muhakkak ki Allah emanetine hıyanet eden ve nimetlerini inkar eden hiç kimseyi sevmez"* Yani o, müminlerin zıddı olanları sevmez. Onlar da Allah'a, Resulüne ve emanetlere karşı ihanet içerisinde olanlar, Allah'ın verdiği nimetleri inkar edenler ve onlar için şükretmeyenlerdir.

39. – 41. ÂYETLER

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾
اَلَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ
اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ
يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۗ إِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ
عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ اَلَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

Meâli

39- Kendileriyle savaşılanlara (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle (karşı koyma) izni verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardım etmeye kadirdir.

40- Onlar sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtla rından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah bir kısım insanları, diğer bir kısmı ile defetmeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anı lan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah, kendisine yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Şüphesiz ki Allah güçlüdür, galiptir.

41- O (Allahın dinine yardım eden) leri yeryüzünde iktidara getirdiğimiz takdirde, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten menederler. İşlerin sonu Allah'a varır.

Tefsiri

٣٩- ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾

39- Kendileriyle savaşılanlara (müminlere) **zulme uğramış olmaları sebebiyle** (karşı koyma) **izni verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardım etmeye kadirdir.**

« أُذِنَ » Medenî, Basrî ve Asım'a göredir. « يُقَاتَلُونَ » Medenî, Şamî ve Hafs'a göredir. Mana, savaşma hususunda onlara zulme uğramaları sebebiyle izin verildi, demektir. İzin verilenler « يُقَاتَلُونَ » *"kendileriyle savaşılanlar"* lafzının delaletinden dolayı hazfedilmiştir.

Onlar, Resûlüllah (s.a.v)'in ashabıdır. Mekke müşrikleri, onlara, feci bir şekilde zulmediyordu. Onlar, Resûlüllah (s.a.v.)'a dövülmüş ve kafaları yarılmış bir vaziyette geliyorlar ve ona şikayette bulunuyorlardı. O da onlara *"Sabredin, ben savaşmakla emrolunmadım"* diyordu. Hicret ettikten sonra bu ayet indi. Bu, savaşmayı yasaklayan yetmiş küsûr ayetten sonra ona izin veren ilk ayettir. *"Şüphe yok ki Allah, müminlere yardım etmeye kadirdir"* Bu zafer müjdesidir. Bu *"muhakkak ki Allah, iman edenleri savunur"* ayetinin bir benzeridir.

٤٠- ﴿اَلَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

40- Onlar sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah bir kısım insanları, diğer bir kısmı ile defetmeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah, kendisine yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Şüphesiz ki Allah güçlüdür, galiptir.

« اَلَّذِينَ » « لِلَّذِينَ » den bedel olmak üzere mahallen mecrurdur. Ya da gizli « هُمْ » "onları" zamiri ile merfudur. Onlar, başka bir sebepten değil *"Rabbimiz Allah'tır"* deyip onu birledikleri için haksız yere Mekke'den çıkarıldılar. Halbuki Allah'ı birlemeleri orada kalmalarını gerektiriyordu, çıkarılmalarını değil. Bunun bir benzeri *"bizden sadece Allah'a inandığımız için mi intikam alıyorsunuz"* ayetidir.

« أَنْ يَقُولُوا » «حَقٍّ» den bedel olmak üzere mahallen mecrurdur. Mana *"yurtlarından ancak sözleri sebebiyle çıkarıldılar"* demektir.

« دَفْعُ » kelimesi, Medenî ve Yakûb'a göre « دِفَاعُ » şeklindedir. Hicazî'ye göre « هُدِمَتْ » şeddesizdir.

Allah, müslümanları, kâfirler üzerine musallat kılıp galip getirmeseydi, müşrikler, yaşadıkları devirlerdeki farklı milletleri ve onları ibadet hanelerini istila ederler ve o ibadethaneleri yıkarlardı. Ne Hıristiyanlar için kiliseler ve ruhbanlar için manastırlar, ne yahudiler için havralar ve ne de müslümanlar için mescitler bırakırlardı.

Yahudi havrası, orada namaz kılındığı için « صَلَاةٌ » (namaz) diye isimlendirilmiştir. Ya da mana, Ümmet-i Muhammed içindeki müşrikler, müslümanlara ve onların zimmetinde bulunan ehl-i kitapa galip gelirler ve her iki grubunda ibadethanelerini yıkarlardı, demektir.

Mescitler, zaman itibariyle sonradan oldukları ya da yıkılmaya en uzak oldukları için en son zikredilmitşir. Allah'ın isminin bol bol zikredil diği yerler, mescitler ve diğer zikri geçen yerlerdir. Allah, dine yardım edenlere ve dostlarına elbette yardım eder. Şüphesiz ki Allah, dostlarına yardıma güç getirir, düşmanlarından intikam almaya da kadirdir.

٤١- ﴿اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا
الْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ﴾

41- O (Allahın dinine yardım eden) **leri yeryüzünde iktidara getir diğimiz takdirde, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten menederler. İşlerin sonu Allah'a varır.**

« اَلَّذِينَ » « مَنْ يَنْصُرُهُ » den bedel olmak üzere mansuptur. Ya da « لِلَّذِينَ اُخْرِجُوا » ya tabi olarak mecrurdur.

Burada Allah, muhacirlerin, yeryüzünde iktidara gelirlerse ve dünyaya açılırlarsa dini emirlerine nasıl uyacaklarını bildirmektedir. Burada, Raşit halifelerin işlerinin doğruluğunda dair delil vardır. Çünkü Allah (c.c.) onlara, iktidarı ve adaletle iş görmeyi bahşetmiştir. Hasan dan yapılan rivayete göre: *"Onlar, Ümmet-i muhammed"* dir. İşlerin döneceği yer onun hükmü ve takdiridir. Burada Allah, dostlarına galip getireceğine ve dinini yüceltteceğine dair vaadini yinelemektedir.

42. – 48. ÂYETLER

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ
إِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَأَمْلَيْتُ
لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ
مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ
اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي
فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ
يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ
لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

Meâli

42- Eğer seni yalanlıyorlarsa (bilki) onlardan önce Nuh, Ad ve Semud kavmi de yalanlamıştı.

43- İbrahim kavmi ve Lut kavmi de (yalanlamıştı)

44- Medyen halkı da (yalanlamıştı.) Musa da yalanlanmıştı. Ben de kâfirlere bir süre vermiş, sonra onları yakalamıştım. Benim inkârım (ceza landırmama bir bak) nasıl oldu.

45- Nice şehirler vardır ki (halkı) zulmetmekte iken biz onları helâk ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, (çökmüş) tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve (ıssız kalmış) ulu saraylar vardır.

46- Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki orada olanları akledecek kalpleri işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz. Fakat göğüsler de olan kalplerde körleşir."

47- "Senden başlarına acele azap getirmeni istiyorlar. Allah vadinden asla dönmez. Rabbinin katında birgün saydıklarımızdan bin yıl gibidir."

48- "Nice kasabalara, haksız oldukları halde mehil vermiştim, sonunda onları yakalayıverdim. Dönüş ancak banadır."

Tefsiri

٤٢- ﴿وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴾

42- Eğer seni yalanlıyorlarsa (bilki) **onlardan önce Nuh, Ad ve Semud kavmi de yalanlamıştı.**

Bu, Mekke halkının onu yalanlamasından dolayı Muhammed (s.a.v.) e verilmiş bir tesellidir. Yani, yalanlama hususunda yalnız değilsin, demektir. Senin kavminden önce Nuh kavmi Nuh'u, Ad kavmi Hud'u ve Semud kavmi de Salih'i yalanlamıştı.

٤٣- ﴿وَقَوْمُ إِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴾

43- İbrahim kavmi ve Lût kavmi de (yalanlamıştı)

İbrahim'in kavmi İbrahim'i, Lût'un kavmi de Lût'u yalanlamıştı.

٤٤- ﴿وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴾

44- Medyen halkı da (yalanlamıştı.) **Musa da yalanlanmıştı. Ben de kâfirlere bir süre vermiş, sonra onları yakalamıştım. Benim inkârım** (cezalandırmama bir bak) **nasıl oldu.**

Medyen halkı da Şuayb'ı yalanlamıştı. Musa'yı da Firavun ve Kıptî ler yalanlamıştı. *"Musa'nın kavmi"* demedi. Çünkü Musa'yı kavmi İsrail oğulları yalanlamadı. Onu kavminin dışındakiler yalanladı. Bütün peygamberlerin kendi kavimleri tarafından yalanlanmasının zikrinden sonra sanki şöyle demiştir: *"Delil ve mucizelerin açıklığına rağmen Musa bile yalanlanmıştı, ondan başkası haydi haydi yalanlanır. Kâfirlere mühlet verdim ve onların azabını geciktirdim. Sonra da ecelleri onları kâfir olarak yakaladı. Benim inkârım ve değiştirmem şöyledir. Onlardaki nimeti azaba, hayatı ölüme, abâtlığı virana çeviririm."*

Yakub'a göre « نَكِيرِ » ve vakıf halinde «ى » iledir.

٤٥- ﴿ فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴾

45- Nice şehirler vardır ki (halkı) **zulmetmekte iken biz onları helâk ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar,** (çökmüş) **tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve** (ıssız kalmış) **ulu saraylar vardır.**

Basrî'ye göre « اَهْلَكْتُهَا » şeklindedir. « وَهِىَ ظَالِمَةٌ » haldir. Yani, halkı müşrik oldukları halde, demektir. « خَاوِيَةٌ » düşen, demektir.

« خَوَى النَّجْمُ » (yıldız battı) sözünden gelmektedir « عَلَى عُرُوشِهَا » a taalluk etmektedir.

Mana, onlar, tavanları üzerine yıkıldı, demektir. Yani, önce tavanları yere çöktü, sonra da duvarları yıkıldı ve tavanları üzerine düştü demektir.

« فَهِىَ خَاوِيَةٌ » nun irabta mahalli yoktur. Çünkü o « اَهْلَكْنَاهَا » üzerine atfedilmiştir. Bu fiilin de irabta mahalli yoktur. « كَاَيِّنْ » kelimesini « كَثِيرًا مِنَ الْقُرَى اَهْلَكْنَاهَا » "Helâk ettiğimiz birçok şehir" takdiri üzerine mahallen mensup kıldığımıza göredir.

Kovasının, ipinin ve suyunun yokluğundan terk edilmiş nice kuyular var. ya da o kuyular kullanışlıdır. Onlarda su da, sulama aletleri de var dır. Ancak halkı helâk edildiği için terk edilmişlerdir. Bu sebeple onlardan su çekilmez. Kireçle sıvanmış nice saraylar var, ya da binaları yüksek saraylar demektir.

« شَادَ الْبِنَاءَ » *"Binayı yükseltti"* sözünden gelmektedir.

Mana; helâk ettiğimiz nice şehirler, sulayıcılarından mahrum bırak tığımız nice kuyular ve sakinlerinden boşalttığımız nice yüksek saraylar vardır. Yani, çöldekileri de şehirdekileri de hepsini yok ettik. Saraylar sahiplerinden, kuyular sarkıntıcılarında boşaldı, demektir, en doğrusu kuyu ve saray sözlerinin umum için olmasıdır.

٤٦- ﴿اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِى فِى الصُّدُورِ﴾

46- Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki orada olanları akledecek kalpleri işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz. Fakat göğüsler de olan kalplerde körleşir."

Bu sefere çıkmayı teşviktir. Bu teşvik Allahın küfürlerinden dolayı helak ettiği kişilerin eserlerini görüp ibret alsınlar diye yapılmıştır. Eğer dolaşsalardı tevhit ve benzeri hususlarda düşünülmesi gereken şeyleri düşünürler vahiy gibi işitilmesi gereken şeyleri de işitirlerdi.

« فَاِنَّهَا » da ki zamir kıssa zamiridir. Ya da « الْاَبْصَارُ » "gözler" kelimesinin açıkladığı kapalı bir zamirdir. Yani görmeye mani olan onların gözleri değil ibret almaktan uzak duran kalpleridir. Her insanın dört yüzü vardır. İkisi başında diğer ikisi kalbindedir. Kalbinde olan görür de başında olan görmezse bu ona zarar vermez. Başında olan görür de kalbinde olan görmezse bu ona fayda vermez. « الصُّدُورِ » "göğüsler" kelimesinin zikredilmesi ilk min yerinin kalp olduğunu açıklamak ve kalp kelimesiyle, kalp herşeyin özüdür" denildiği gibi bu organdan başkasının kastedildiği söylenmemesi içindir.

٤٧- ﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ﴾

47- Senden başlarına acele azap getirmeni istiyorlar. Allah vadinden asla dönmez. Rabbinin katında birgün saydıklarınızdan bin yıl gibidir."

Alay ederek tez gelen azabı istiyorlar. "Allah vadinden asla dönmez" sözüyle Allah sanki şöyle buyurmuştur: "bunu senden niçin acele istiyorlar ki? Sanki onlar onu kaçıracaklarını düşünüyorlar." Bu halefi olan bir kişi için mümkündür. Allah vadinden asla dönmez. Onun vad ettiği -sonra da olsa- onlara isabet edecektir. Mekki ve Asımın dışındaki Kufe'lilere göre ayet « يَعُدُّونَ » şeklindedir. Yani sizin senelerinize göre bin sene uzunluğunda olan bir azap gününü acele ile nasıl istiyorlar? Zira zorlu günler uzundur demektir.

٤٨- ﴿وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾

48- "Nice kasabalara, haksız oldukları halde mehil vermiştim, sonunda onları yakalayıverdim. Dönüş ancak Bana'dır."

Nice şehir halkları var ki sizin gibi zalimdiler de onlara bir tamam mühlet verdim. Sonra da onları azapla yakaladım. Dönüş Banadır. Benden hiçbirşey kaçmaz. Birinci « فَكَاَيِّنْ » « فَ » ile bu ise « وَ » ile matuftur. Çünkü birincisi « فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ » den bedeldir. Bunun hükmü ise bundan önceki « وَ » ile atfedilmiş iki cümlenin hükmü gibidir. O ikisi « وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ » ve « فَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ » cümleleridir.

❁ ❁ ❁

49. – 53. ÂYETLER

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَٓا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فٖٓي
اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ
مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّٓا اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ فٖٓي اُمْنِيَّتِهٖ فَيَنْسَخُ
اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾
لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَفٖي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

Meâli

49- “Ey insanlar! Ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım” de.

50- “Cömertçe verilmiş rızık ve mağfiret iman edip salih amel işleyenleredir.”

51- “Ayetlerimizi tartışarak bozmaya uğraşanlar işte onlar cehennemliklerdir.”

52- Ey Muhammed senden önce gönderdiğimiz hiçbir rasul ve nebi yoktur ki birşeyi arzuladığı zaman şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir. Sonra allah kendi ayetlerini tahkim eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

53- Allah şeytanın karıştırdığını kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri kaskatı olan kimseleri sınamaya vesile kılar. Zalimler şüphesiz derin bir ayrılık içindedirler.

Tefsiri

٤٩- ﴿ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَٓا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴾

49- De ki: "Ey insanlar! Ben sizin için ancak apaçık bir uyarıcıyım."

Bundan sonra iki gurubu da zikrettiği için müjdeleyici ve uyarıcı demedi. Çünkü bu söz müşriklere söylenmiştir. "Ey insanlar" sözü onlara hitap ediyor. Onlar kendileri hakkında "gezmediler ki" denilenler ve tez gelen azabı istemekle vasfedilenlerdir. Onları gazabı getirmek için müminleri ve sevaplarını öne aldı. Ya da bunun takdiri « نَذِيرٌ مُبِينٌ وَبَشِيرٌ » "apaçık uyarıcı vemüjdeci" şeklindedir. Önce müjdeledi şöyle buyurdu:

٥٠- ﴿ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴾

50- "Cömertçe verilmiş rızık ve mağfiret iman edip salih amel işleyenleredir."

Onların günahları için bağışlanma ve güzel rızık vardır. Sonra uyardı ve şöyle buyurdu:

٥١- ﴿ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴾

51- "Ayetlerimizi tartışarak bozmaya uğraşanlar işte onlar cehennemliklerdir."

Çalışmasıyla onu mahvettiğinde « سَعَى فِي اَمْرِ فُلَانٍ » denir.

« مُعَاجِزِينَ » haldir. Mekke kıraat ekolüne ve Ebu Amra göre her yerde « مُعْجِزِينَ » şeklindedir. « عَاجَزَهُ » onunla yarıştı demektir. Sanki o iki guruptan her biri diğerinin yetişmesini boşa çıkarma arzusundadır. Onu geçtiğinde « اَعْجَزَهُ » "onu aciz bıraktı" ve « عَجَزَهُ » " onu alıykoydu" denir. Mana, onlar onun manasında bozukluk olduğu yalanını ortaya attılar. Ve onu sihir, şiir ve önceliklerin efsaneleri olarak adlandırdılar. Bunu da İslama karşı kurdukları tuzağı tamamlamak arzusu ile yaptılar. Onlar tutuşturulmuş ateşin dostlarıdırlar.

٥٢- ﴿وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّٓا اِذَا تَمَنّٰىٓ اَلْقَى الشَّيْطَانُ فٖٓي اُمْنِيَّتِهٖۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌۙ﴾

52- Senden önce gönderdiğimiz hiçbir rasul ve nebi yoktur ki birşeyi arzuladığı zaman şeytan onun arzusuna ves-vese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir. Sonra Allah kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah herşeyi bilendir, hikmet sahibidir.

« مِنْ قَبْلِكَ » deki « مِنْ » gayenin başlangıcı içindir. « مِنْ رَسُولٍ » deki « مِنْ » olumsuzluğu tekit için gelmiştir. Bu ayet bazılarının "o ikisi aynı şeydir" demelerinin hilafına resul ve nebi kelimelerinin anlamlarının birbirinden farklı olduğuna açık delildir. Nebi (sav) e nebiler hakkında so-ruldu da o şöyle cevap verdi:

"Yüzyirmi dört bindir" Onlardan kaçı resuldür? denildi. "Üç yüz on üçü" buyurdu. Aralarındaki fark şudur: Resul, mucize ile birlikte kendisine kitap indirilendir. Nebi, ise kendisine kitap indirilmeyen ancak kendisinden önceki peygamberlerin şeriatına davet etmekle emrolunan dır. Denildi ki Resul şeriat getiren nebi ise başkasının şeriatına uyandır. « تَمَنّٰى » okudu manasınadır. Nitekim şiirde:

İlk gece Allah'ın kitabını okudu.

Davud Zebur'u rasullere okudu.

Dediler ki: Peygamber (a.s) kavmine ait bir mecliste Necm Suresini okuyordu. «وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى» ayetine geldiğinde dilinden « تِلْكَ الْغَرَانِيقُ الْعُلٰى » sözleri geçmiştir. O onu ismet sıfatıyla anladı ve farkına vardı. Denildi ki onu Cebrail uyardı. Onlara bunun şeytandan olduğu haberini verdi. Bu söz kabul edilir değildir. Çünkü buna göre Nebi (s.a.v) ya bunu kasten konuşmuş olacak ki bu caiz değildir. Çünkü bu küfürdür. Ve o putları övücü olarak değil, yerici olarak gönderilmiştir. Ya da

şeytan bunu Nebi (a.s) ın diline kaçınamayacağı bir şekilde cebri olarak söyletmiştir. Bu da mümkün değildir. Çünkü şeytan başkasının hakkında buna güç getiremez. Ayeti kerimede **"şüphesiz ki senin kullarım üzerinde hiçbir hakimiyetin yoktur"** buyurulmuştur. Onun hakkında ise hiçbir şekilde olamaz. Ya da bu onun dilinden yanlışlıkla gafletle dökülmüştür. Bu da aynı şekilde değerlendirilip reddolunmuştur. Çünkü vahyin tebliği esnasında onun üzerine böyle bir gafletin çökmesi caiz değildir. Eğer bu caiz olsaydı onun sözüne itimad batıl olurdu. Çünkü Allah'u Teala kendisine vayhedilenlerin sıfatları hususunda **"batıl ona ne önünden ne de ortasından gelemez"** ve **"Kur'anı Biz indirdik ve onu Biz koruyacağız"** demiştir. Bu görüşler batıl olunca ortada sadece bir görüş kalıyor o da peygamber (sav) « وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى » ayetinden son ra susmuştur ve bundan sonra şeytan peygamber (a.s) ın okuyuşuna bitişik bir şekilde bu kelimeleri söylemiştir. İşte burada bazı kişiler bunu peygamber (a.s.) ın konuştuğunu zannetmişlerdir. İşte bu sebeple bu Nebi (a.s.)'ın okuyuşuna atılmış olmaktadır. Şeytan Nebi (sav) zamanında konuşuyor du ve sözünü işitiyordu. Rivayet olunduğuna göre o Uhud günü "Agah olun ki Muhammed öldürülmüştür" diye yüksek sesle bağırmıştır. Bedir günü de "Bu gün insanlardan hiçbiri size galip gelemez. Ben de sizin yardımcmızım" demiştir. Allah şeytanın attığı şeyi giderir, iptal eder ve onun şeytandan olduğunu bildirir. Sonra da şeytanın yenilerini eklemesine karşı ayetlerini güçlendirir ve korur. Allah peygamberine neyi vahyettiğini bilir. Şeytanın kastını da bilir. O hikmet sahibidir. Hik-meti hiçbir zaman terk etmez. Sonra bunun Allah'ın bir kavmi imtihana çektiği şey olduğu zikr edilmiştir.

٥٣- ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ۙ﴾

53- Allah şeytanın karıştırdığını kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri kaskatı olan kimseleri sınamaya vesile kılar. Zalimler şüphesiz derin bir ayrılık içindedirler.

Şeytanın attığım kalplerinde şüphe ve nifak hastalığı olanlar ve kalpleri katılaşan yalanlayıcı müşrikler için zorluk ve imtihan kıldık. Bununla onların şüphesi ve zulmü artmaktadır. Şüphesiz ki münafıklar ve müşrikler hakka karşı derin bir muhalefet halindedirler.

54. – 60. ÂYETLER

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ
الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ
يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَأُولٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا
لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ
مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا
عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

Meâli

54- Bu kendilerine, ilim verilenlerin Kur'an'ın, senin Rabbinden bir gerçek olduğunu bilip de ona inanmaları ve gönüllerini bağlamaları içindir. Allah inananları şüphesiz doğru yola eriştirir.

55- İnkar edenler ceza saati kendilerine ansızın gelene kadar veya kısır yani günün azabı çatana kadar Kur'an'dan şüphe etmekte devam ederler

56- İşte o gün mülk Allah'ındır. O aralarında hükmeder. İman edip salih amel işleyenler Naim cennetlerindedirler.

57- İnkar edenler ayetlerimizi yalanlayan kimseler, işte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

58- Allah yolunda hicret edenlere, sonra öldürülen veya ölenlere

Allah, elbette onlara güzel rızık verecektir. Rızık verenlerin en hayırlısı yalnız Allah'tır.

59- Andolsun ki, onları hoşnud olacakları bir yere koyar. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilendir, ceza vermekte aceleci değildir.

60- İşte bu böyledir. Kim kendisine verilen kadar ceza verirse ve kendisine yine de saldırılırsa, Allah ona - andolsun ki- yardım edecektir. Şüphesiz Allah'ın affı çok, mağfireti çoktur.

Tefsiri

٥٤- ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

54- Bu kendilerine, ilim verilenlerin Kur'an'ın, senin Rabbinden bir gerçek olduğunu bilip de ona inanmaları ve gönüllerini bağlamaları içindir. Allah inananları şüphesiz doğru yola eriştirir.

Kendilerine Allah, Allah'ın dini ve ayetleri ile ilgili ilim verilenler, Kur'an'ın rabbin tarafından gönderilmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar. Bu sayede kalpleri huzurla dolsun. Şüphesiz ki Allah iman edenleri dosdoğru yola iletir. Onlar dinde benzer olanları sağlam bir yorumla yorumluyorlar ve onda herhangi bir müşkille karşılaştıklarında kendilerinde şüphe ve şaşkınlık meydana gelmemesi için sağlam kuralların gerektirdiği noktalar ararlar.

٥٥- ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴾

55- İnkar edenler ceza saati kendilerine ansızın gelene kadar veya kısır günün azabı çatana kadar Kur'an'dan şüphe etmekte devam ederler.

Onlar Kur'an yada dosdoğru yol hakkında şüphe içindedirler. Kısır gün, bedir günüdür -ki o günde kafirler için hiçbir ferahlık ya da rahatlık yoktur. Hayır getirmeyen ve nesli yok eden rüzgar gibidir. Ya da kendisinde hiçbir rahmetin olmadığı şiddetli bir gün demektir. Ya da onda me-

lekler savaştığı için işinin büyüklüğü hususunda benzeri olmayan gün, demektir.

Dahhak'tan rivayet edildiğine göre, "o kıyamet günüdür. Saatle kast olunan da onun başlangıcıdır." Demektir.

٥٦- ﴿اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾

56- İşte o gün mülk Allah'ındır. O aralarında hükmeder. İman edip salih amel işleyenler Naim cennetlerindedirler.

O günden kasıt kıyamet günüdür. « يَوْمَئِذٍ » deki tenvin cümlenin yerine gelmiştir. Yani inandıkları gün ya da şüphelerinin ortadan kalktığı gün, demektir. Kıyamet gününde mülk Allah'ındır. Bu hususta onunla kimse tartışamaz. Onların aralarında hükmeder. Sonra onlar hakkındaki hükmünü şu sözüyle açıkladı: İman edip salih amel işleyenler Naim cennetlerindedirler."

٥٧- ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾

57- İnkar edenler ayetlerimizi yalanlayan kimseler, işte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

Daha sonra birinci gurubun faziletini zikretti. Şöyle buyurdu:

٥٨- ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾

58- Allah yolunda hicret edenlere, sonra öldürülen veya ölenlere Allah, elbette onlara güzel rızık verecektir. Rızık verenlerin en hayırlısı yalnız Allah'tır.

Vatanlarından cihad ederek çıktıktan sonra cihad esnasında öldürülen yahut kendi başına ölenleri elbetteki Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır.

Şam kıraatine göre, « قُتِّلُوا » şeklindedir. Denildi ki: Güzel rızık ebedi olarak kesilmeyen rızıktır. Şüphesiz ki Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. Çünkü o, mahlukat için emsalsiz olarak yaratır. Ve bıkmadan rızka kefil olur.

٥٩- ﴿لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلاً يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾

59- Andolsun ki, onları hoşnud olacakları bir yere koyar. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilendir, halîmdir.

Medine kıraatine göre «مُدْخَلاً» kelimesi «مَدْخَلاً» şeklindedir. Kast olunan cennettir. Onları razı olacakları cennete girdirecektir. Çünkü orada nefislerin çektiği ve gözlerin lezzet aldığı şeyler vardır. Şüphesiz ki Allah mücahit olarak ölenlerin hallerini ve verdikleri sözü yerine getirmeyi bekle yerek ölenlerin amellerini bilir. İnatçı bir şekilde onlara karşı savaşanlara da mühlet vererek yavaş davranır. Rivayet edildiğine göre Nebi (sav)'ın ashabından bir gurup "Ya Resulallah, bu öldürülenlere Allah'ın hayır yönüyle ne vereceğini biliyoruz. Onların savaştığı gibi biz de seninle birlikte savaşıyoruz. Biz seninle birlikte iken ölürsek bize ne var?" diye sordular. Bunun üzerine Allah bu iki ayeti indirdi:

٦٠- ﴿ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللهُ إِنَّ اللهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾

60- Bu böyledir. Kim kendisine verilen kadar ceza verirse ve kendisine yine de saldırılırsa, Allah ona -andolsun ki- yardım edecek tir. Allah şüphesiz affeder ve bağışlar.

Birbirleriyle ilişkili olduklarından karşılık vermeyi ceza olarak adlandırmıştır. Çünkü biri sebeptir, diğeri de sebebin kendisi için olduğu şeydir. Kim kendisine yapılan zulme karşı benzeri bir şekilde karşılık verir de bundan sonra tekrar zulme uğrarsa ona yardım etmek Allah üzerine sabit olmuştur. Şüphesiz ki günahların orada zikredilmesi ayetin devamıyla ilgilidir. Çünkü cezalandıran kişi tarafından **"Kim bağışlar ve ıslah ederse onun ecri Allah üzerinedir"** ve **"bağışlamanız takvaya en yakın olanıdır"** sözleriyle affetmeye ve cezayı terketmeye teşvik edilmektedir. Bu teşvikten etkilenmeyen ve vezalandırma yoluna giden kişi efdal olanı terk etmiştir. Atfetmese ve haddi aşandan intikam alsa da Allah ona ikinci defasında yardım etmeye kefil olmuştur. Bununla beraber bu iki sıfatın zikredil mesiyle affın daha evla olduğu da bilindi. Ya da af ve mağfiretin zikredilmesi onun cezalandırmaya kadir olduğuna delalet etmektedir. Zira affetmekle ancak cezalandırmaya güç getiren biri vasıflanır. "Affetmek kudret anında olur" denildiği gibi.

61. – 65. ÂYETLER

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ
سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ
الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ
مَٓاءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِى
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ
اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ
وَيُمْسِكُ السَّمَٓاءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهِ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ
رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾

Meâli

61- Çünkü Allah geceyi göndüze katar, gündüzü de geceye katar. Ve Allah şüphesiz işitir ve görür.

62- Hak yalnız Allah'tır. Onu bırakıp taptıkları sadece batıldır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür.

63- Allah'ın gökten indirdiği su ile yerin yemyeşil olduğunu görmez misin? doğrusu Allah latiftir, herşeyden haberdardır.

64- Gökler de olanlar yerde olanlar O'nundur. Doğrusu Allah müstağnidir. Övülmeye layık olandır.

65- Allah'ın yerde olanları ve emriyle denizlerde yürüyen gemileri buyruğunuz altına vermiş olduğunu, buyruğu olmaksızın yere düşmemesi için göğü onun tuttuğunu görmez misin? Doğrusu Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametli olandır.

Tefsiri

٦١- ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾

61- Çünkü Allah geceyi göndüze katar, gündüzü de geceye katar. Ve Allah şüphesiz işitir ve görür.

Allah'ın mazlumlara yardımı dilediğini yapmaya kadir olması sebebiyledir. Geceyi gündüze, gündüzü de geceye sokması onun kudretinin delillerindendir. Yani, birinden kısaltıyor diğerine ekliyor, diğerinden kısaltıyor öncekine ekliyor, demektir. Ya da gecenin gündüzün ve onların devredişinin yaratıcısı olması sebebiyle kulların işlediği hayır, şer, taşkınlık ve adalet gibi onlarda meydana gelen işler ona gizli kalmaz. O, onların dediklerini bilendir, işitendir. Farklı diller konuşulsa da birini işitmesi diğerini işitmesine mani olmaz. Yaptıklarını görendir. Karanlıklar sürse de geceleri ondan hiçbirşey başka bir şeyle gizlenemez.

٦٢- ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ﴾

62- Keza hak yalnız Allah'tır. Onu bırakıp taptıkları sadece batıldır. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür.

Ebubekir'in dışında Irak'lılara göre «يَدْعُونَ» şeklindedir. Geceyi gündüzü yaratması, onlarda cereyan eden hadiseleri kuşatması, onların gözlerini ve fiillerini idrak etmesi Allah'ın ilahlığının kesin ve gerçek olması sebebiyledir. Ondan başka ilah diye adlandırılanların hepsi batıl bir davadır. Konumu ondan daha yüce ve saltanatı ondan daha büyük olan hiçbirşey yoktur.

٦٣- ﴿اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾

63- Allah'ın gökten indirdiği su ile yerin yemyeşil olduğunu

görmez misin? Doğrusu Allah latiftir herşeyden haberdardır.

Yer kupkuru simsiyah olduktan sonra otlarla yeşeriyor. Burada yağmurun eserinin zaman zaman devam ettiğini ifade etmek için geniş zaman kipi kullanarak "yeşeriyor" dedi. "Yeşerdi" demedi. Senin "falan bana ihsanda bulundu. Ben de ona akşam sabah teşekkür ediyorum." sözünde olduğu gibi. "Akşam sabah teşekkür ettim" deseydin bu onun yerini tutmazdı. « فَتُصْبِحُ » merfu kılınmıştır. Sorunun cevabı olarak man sup kılınmamıştır. Çünkü onun manası yeşillenmenin ispatıdır. Nasp ile olsa yeşilliğin olmamasına dönüşür. Arkadaşına "görmedin mi sana ihsan da bulundum. Bu sebeple şükrediyorsun" demen gibidir. Onu mansup kılarsan onun şükrünü nefyetmiş vermen o hususta gevşek davrandığını şikayet etmiş olursun. Merfu okunduğunda ise onun şükrünü ispat etmiş olursun. Şüphesiz ki Allah işini ya da fazlını herşeye ulaştırandır. Mahlukalın faydalarını bilendir ya da latif, ince tedbire mahsustur. Habir ise, az olsun çok olsun herşeyi kuşatandır.

٦٤- ﴿لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

64- Gökler de olanlar yerde olanlar onundur. Doğrusu Allah müstağnidir. Övülmeye layık olandır.

Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkü ve tasarrufu O'na aittir. Göklerde ve yerde olanların yok oluşundan sonra da kudretinin kemaliyle müstağnidir. Göklerde ve yerde olanların övgüsünden önce de nimetleriy le hamd edilendir.

٦٥- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾

65- Allah'ın yerde olanları ve emriyle denizlerde yürüyen gemileri buyruğunuz altına vermiş olduğunu, buyruğu olmaksızın yere düşmemesi için göğü onun tuttuğunu görmez misin? Doğrusu Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametli olandır.

Allah sizin kara da binmeniz için hayvanları boyun eğdirmiştir. Deniz de akıp giden gemileri emrinize vermiştir. « الْفُلْكَ » kelimesi «مَا » üzerine atıf olarak mansup kılınmıştır. « تَجْرِى » ondan haldir. Yani, akıp gittiği halde gemileri sizin emrinize vermiştir. Göğü de yer yüzüne düşmekten muhafaza eder. Ancak gök onun emriyle ya da dilemesiyle düşer. Şüphesiz ki Allah yeryüzündekileri insanın emrine vermekle onlara karşı şefkatlidir. Yerin üzerine düşmesin diye göğü tutmasıyla da merhametlidir. Nimetlerinin sayısı isimlerine yakındır. Bu nimetlerinden dolayı ona şükretmeleri ve isimleriyle onu zikretmeleri içindir.

Rivayete göre Ebu Hanife (r.a.) şöyle demiştir: "İsmi Azam bu sekiz ayettedir ki onları okuyanın duasına elbette icabet olunur."

❁ ❁ ❁

66. – 69. ÂYETLER

وَهُوَ الَّذٖى اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمٖيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيٖيكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُسْتَقٖيمٍ ﴿٦٧﴾ وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كُنْتُمْ فٖيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

Meâli

66- Sizi dirilten, sonra öldürecek, sonra yine diriltecek olan O'dur. İnsan gerçekten pek nankördür.

67- Biz her ümmete, uydukları bir mensek (ibadet yöntemi) yaptık. Bu işte seninle asla çekişmesinler. Sen Rabbine çağır. Şüphesiz ki sen doğru bir yol üzerindesin.

68- Eğer seninle mücadele ederlerse "Allah yaptıklarınızı daha iyi bilir" de.

69- Allah kıyamet günü ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hükmedecektir.

Tefsiri

٦٦- ﴿وَهُوَ الَّذٖى اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمٖيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيٖيكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ﴾

66- Sizi dirilten, sonra öldürecek, sonra yine diriltecek olan O-dur. İnsan gerçekten pek nankördür.

İnsan çeşitli nimetlerin üzerine akıtıldığını ve çeşitli belaların kendisinden uzaklaştırıldığını inkar eder ya da varlığı var eden yaratma nimetini, vaad olunana yaklaştıran yok etmeyi ve maksuda ulaştıran tekrar dirilmeyi tanımaz.

٦٧- ﴿لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى

رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴾

67- Biz her ümmete, uydukları bir mensek (ibadet yöntemi) yap tık. Bu işte seninle asla çekişmesinler. Sen Rabbine çağır. Şüphe-siz ki sen doğru bir yol üzerindesin.

Bu ayetin açıklaması daha önce geçmişti. O da: bunun **"kurban Allah'ın şeriatında yoktur"** diyenlerin sözüne cevap olduğudur. Çünkü o bütün ümmetlerin şeriatında vardır. seninle asla kurban ya da diğer dini mevzularda mücadele etmesinler. Mana; onların sözüne iltifat etme ve onların seninle mücadele etmelerine imkan tanıma, demektir. Bu ayet müşriklerin müslümanlara **"Size ne oluyor ki kendi öldürdüklerinizi yiyor sunuz da Allahın öldürdüklerini yani, leşleri yemiyorsunuz?"** diye sordukların da inmiştir. **"İnsanları Rabbine ibadet etmeye çağır. Şüphesiz ki sen sağlam bir yol üzerindesin."**

« لِكُلِّ أُمَّةٍ » kelimesinde öncekilerin aksine « وَ » zikretmemiştir. Çünkü bu kendisine uygun ayetlerle gelmiştir. Bu sebeple benzerleri üze rine atfedilmiştir. Bu ise mana itibariyle kendisinden çok azab olanlarla birlikte gelmiştir. Atfolunacak bir şey bulamamıştır.

٦٨- ﴿وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾

68- Eğer seninle mücadele ederlerse "Allah yaptıklarınızı daha iyi bilir" de.

Onlarla senin aranda tartışma ve mücadele olmasın diye gösterdiğin gayretten sonra aşağılık kimselerin yaptığı gibi seninle inatla mücadele ederlerse onlara **"Allah yaptıklarınızı daha iyi bilir"** de. Yani onlarla müca dele etme. Bu sözle onları sav. Mana; şüphesiz ki Allah sizin işlerinizi ve hak kazandığınız cezayı daha iyi bilir. Merhamette, yumuşaklıkla ve edep öğreterek gelmiştir. Her inatçıya bu şekilde cevap verilir.

٦٩- ﴿اللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴾

69- Allah kıyamet günü ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranız da hükmedecektir.

Bu, Allahın müminlere ve kafirlere hitabıdır. Yani aranızda sevap ve azap la hükmeder, demektir. Resulullah (sav) onlardan gördüğü şeylerden dolayı teselli etmektedir.

70. – 72. ÂYETLER

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَٓاءِ وَالْأَرْضِ ط إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ ط
إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ
سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهٖ عِلْمٌ ط وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا
تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ط
يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ط قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ
ذٰلِكُمْ ط اَلنَّارُ ط وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ط وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

Meâli

70- Gökte ve yerde olanı Allah'ın bildiğini bilmez misin? Bunlar hiç şüphesiz kitaptadır ve şüphesiz bunlar Allah'a kolaydır.

71- Onlar Allah'ı bırakıp da O'nun haklarında hiçbir delil indirmediği kendisinde de bir bilgi olmayan şeylere taparlar. Zulmedenlerin yardımcısı olmaz.

72- Onlara ayetlerimiz apaçık olarak okunduğu zaman, inkar edenlerin yüzlerinin inkarlarını anlarsın. Neredeyse kendilerine ayetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah'ın inkarcılara vaad ettiği ateş! Ne kötü bir sonuçtur o!

Tefsiri

٧٠- ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَٓاءِ وَالْأَرْضِ ط إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ ط إِنَّ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ﴾

70- Gökte ve yerde olanı Allah'ın bildiğini bilmez misin? Bunlar hiç şüphesiz kitaptadır ve şüphesiz bunlar Allah'a kolaydır.

Sizin yaptıklarınız ona nasıl gizli kalır? Onun göklerde ve yerde meydana gelen herşeyi bildiğini Allah'ı bilenler bilir. O ikisinde mevcut

olanlar Levh-i Mahfuz'dadırlar. Bütün bunları bilmesi Allah için çok kolaydır. Sonra şu sözüyle ibadete müstehak olmayanlara ibadet etmelerinden dolayı kafirlerin cehaletine işaret etmiştir.

٧١- ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾

71- Onlar Allah'ı bırakıp da O'nun haklarında hiçbir delil indirmediği kendisinde de bir bilgi olmayan şeylere taparlar. Zulmedenlerin yardımcısı olmaz.

Mekke kıraatına göre ve Basra kıraatına göre « يُنْزِل » şeklindedir. Onlara ibadet etmeleri hususunda vahiy yoluyla gelen semavi bir delile sahip değildirler. Onları bu işe akli bir delil de sevketmedi. Bu tip zulmü işleyen kimselere yardım edecek ve onların görüşünü tasvip edecek hiç kimse yoktur.

٧٢- ﴿وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمْ اَلنَّارُ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾

72- Onlara ayetlerimiz apaçık olarak okunduğu zaman, inkar edenlerin yözlerinin inkarlarını anlarsın. Neredeyse kendilerine ayetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah'ın inkarcılara vaad ettiği ateş! Ne kötü bir sonuçtur o!

Ayetlerden maksat Kur'an'dır. Kafirlerin suratlarını asmalarından inkar ettiklerini ve çirkin gördüklerini anlarsın. « الْمُنْكَرَ » mastardır. « السَّطْوُ » atılmak ve yakalamak demektir. Neredeyse kendilerine ayetlerimizi okuyan peygamber (a.s.) ve ashabının üzerine atılıp çullanacaklar. **"De ki: size Kur'an okuyanlara karşı kininizden ve onlara saldırmanızdan ya da size okunan şey sebebiyle siz de beliren çirkinlik ve sıkılganlıktan daha kötüsünü haber vereyim mi?"** « النَّارُ » **"Ateş"** mahzuf bir mübtedanın haberidir. Sanki biri "o nedir?" diye sormuş da ona "ateştir" denilmiştir. Yani o, ateştir. **"Allah onu kafirlere vaad etti"** cümlesi söz başlangıcıdır. Ateş ne kötü varış yeridir. Onların Allah'u Tealanın ortağı olduğuna dair iddiaları garip, garip olduğu kadar da meşhurdur.

73. – 76. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۜ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ ۜ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا
يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ۜ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ
قَدْرِهِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ
النَّاسِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۜ
وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾

Meâli

73- Ey insanlar! Bir misal verilmektedir, şimdi onu dinleyin. Sizlerin Allah'ı bırakıp taptıklarınız bir araya gelseler bir sinek bile yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa onu kurtaramazlar. İsteyen de istenen de aciz.

74- Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür.

75- Allah meleklerden ve insanlardan peygamberler seçer. Doğrusu Allah herşeyi işiten herşeyi görendir.

76- O, geçmişlerini ve geleceklerini bilir. Bütün işler Allah' döner.

Tefsiri

٧٣- ﴿يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۜ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ
يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ ۜ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ۜ ضَعُفَ
الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾

73- Ey insanlar! Bir misal verilmektedir, şimdi onu dinleyin. Sizlerin Allahı bırakıp taptıklarınız bir araya gelseler bir sinek bile yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa onu kurtaramazlar. İsteyen de istenen de aciz.

Sehl ve Yakub'a göre « تَدْعُونَ » fiili « يَدْعُونَ » şeklindedir. Allah tan başka yalvardığınız batıl ilahlar bir sinek yaratmak için bir araya gelseler elbette bir sineği yaratamazlar. « لَنْ » gelecekte ki olumsuzluğu tekid içindir. Bu radaki te'kidi, onların bir sineği bile yaratmalarının mümkün olmaya cağını göstermek içindir. Sanki "yaratmaları mümkün değildir" demiştir. sineğin seçilmesi hakir, zayıf ve pis olduğundandır. « ذُبَابٌ » sinek olarak adlandırıldı. Çünkü o pis olduğu için uzaklaş-tırıldığında geri dönmektedir. « وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ » cümlesi hal olarak mahallen mansuptur. Sanki onların sineği yaratmak için toplanmaları ve bu hususta yardımlaşmaları şart koşulduğu halde bile onların sineği yaratmaları mümkün değildir, denilmiştir. Bu Kureyş'in cehleti ile ilgili indirilenlerin en beliğlerindendir. Şöyle ki, onlar güç getirebileceklerin tamamı üzerine iktidarı ve sonuna kadar bütün yaratılmışların kuşatılmasını (bilinip idare edilmesini) gerektiren ilahlığı suretler ve heykeller olarak vasfettiler. Onlardan hiçbirinin, yine Allah'ın yarattığı en ufak ve zelil bir şeyi -hepsi bir araya gelseler bile- Tealanın yaratması mümkün değildir. « شَيْئًا » kelimesi « يَسْلُبْهُمْ » fiilinin ikinci mefuludür. Bu küçük, zelil mahluk onlardan bir şey kapsa -onlar da onu ondan kurtarmak için bir araya gelseler- buna güç yetiremezler. Rivayete göre İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir:

"Onlar, onları (putları) zaferanla sıvıyorlardı. Başlarına da bal sürüyorlardı. Sinek ondan bir şey aldığında putlar onu almaktan aciz kalı-yordu. İsteyende acizdir, istenen de kendisinden istenen puttur. Put kendisinden alınan şeyi talepten acizdir, istenen de aldığıyla birlikte sinektir. Bu acizlikte onlarla sineği eşitlemek gibidir. Eğer incelersen isyetenin daha aciz olduğunu görürsün. Çünkü sinek hayvandır, diğer ise cansız bir varlıktır. Sinek galip, put ise mağluptur.

٧٤- ﴿ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴾

74- Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür.

Onu gereği gibi tanıyamadılar da bu aciz putu ona ortak koştular. Şüphesiz ki Allah kadir ve galiptir. Aciz ve mağlup olan nasıl ona benzetiliyor? Ya da o, dostlarına yardıma güç getirendir, düşmanlarından da intikam alandır.

٧٥- ﴿اَللّٰهُ يَصْطَف۪ي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌۚ﴾

75- Allah meleklerden ve insanlardan peygamberler seçer. Doğrusu Allah herşeyi işitendir, görendir.

Meleklerden olan peygamberler Cebrail, Mikail, İsrafil ve diğerleridir. İnsanlardan olan peygamberler İbrahim, Musa, İsa, Muhammed ve diğerleridir. -Allahın selamı üzerlerine olsun- Bu insanlardan peygamber olacağını kabul etmeyenlere cevaptır. Ayrıca Allah'ın peygamberlerinin melek ve insan olarak iki kısım olduğunu açıklamaktadır. Denildi ki: "Bu ayet "Kur'an aramızdan buna mı indirildi" dedikleri vakit indi. Şüphesiz ki Allah onların sözünü işitendir. Elçiliği için seçtiği kişiyi görendir. Ya da peygamberlerin, akılların kabul ettiği hususlardaki sözlerini işitendir, milletin red ve kabul hususundaki hallerini görendir.

٧٦- ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ﴾

76- O, geçmişlerini ve geleceklerini bilir. Bütün işler Allah'a döner.

Bütün işlerin mercii O'dur. Bu sıfatlara sahip olan yaptıklarında sual olunmaz. Hiç kimse de O'nun hükmüne, tedbirlerine ve peygamberlerini seçmesine itiraz edemez. Şam kıraat imamları, Hamza ve Ali'ye göre « تَرْجِعُ » şeklindedir.

❁ ❁ ❁

77. - 78. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِه۪ ۜ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدّ۪ينِ مِنْ حَرَجٍ ۜ مِلَّةَ اَب۪يكُمْ اِبْرٰه۪يمَ ۜ هُوَ سَمّٰيكُمُ
الْمُسْلِم۪ينَ مِنْ قَبْلُ وَف۪ي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَه۪يدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا
شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ ۜ هُوَ
مَوْلٰيكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ ﴿٧٨﴾

Meâli

77- Ey iman edenler! Ruku edin, secde edin ve Rabbinize kulluk edin. Hayır işleyin ki saadete erişesiniz.

78- Allah yolunda gereği gibi cihad edin. O, sizi seçmiş, babanız İbrahim'in yolu olan dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır. Daha önce ve Kur'an'da, peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için size müslüman adını veren O'dur. Artık namaz kılın, zekat verin, Allah'a sarılın. O sizin sahibinizdir. Ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır.

Tefsiri

٧٧- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۚ﴾

77- Ey iman edenler! Ruku edin, secde edin ve Rabbinize kulluk edin. Hayır işleyin ki saadete erişesiniz.

Ey iman edenler! Namazlarınızda rûkü ve secde edin. İlk müslümanlar, namazlarını rukusuz ve secdesiz olarak kılıyorlardı. Daha sonra, namazlarını, rükûlu ve secdeli olarak kılmakla emrolundular. Bunda, amellerin imandan olmadığına dair delil vardır. Bu secde, namaz içindir. Tilavet secde için değildir. Rükû ve secdelerinizle Allah'ın rızasını arayın, putlarınınkini değil. Hayır işleyin ki başarasınız. Ya da bütün bunları, emin olarak değil, kurtuluşu umarak yapın.

Amellerinize güvenmeyin. Denildiki: *"Zikir, diğer taatlara karşı üstün meziyetlere sahip olduğu için Allah, müminleri zikir için olan namaza çağırdı.* Nitekim ayet-i kerime de: *"Zikrim için namaz kıl"* buyurul muştur. Sonra namazın dışındaki oruç, hac ve sair ibadetlere çağırdı. Son ra da teşviki, diğer bütün hayırlara teşmil etti." *Denildiki: "bununla, sıla-ı rahim ve güzel ahlâk kastedilmiştir."*

٧٨- ﴿وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾

78- Allah yolunda gereği gibi cihad edin. O, sizi seçmiş, babanız İbrahim'in yolu olan dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır. Daha önce ve Kur'an'da, peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için size müslüman adını veren O'dur. Artık namaz kılın, zekat verin, Allah'a sarılın. O sizin sahibinizdir. Ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır.

Savaş ya da cihad-ı ekber olan nefis mücadelesiyle emretti. Ya da o zalim sultana karşı hak sözü söylemektir. *"Ona yaraşacak şekilde Allah uğrunda kınayıcının kınamasından korkmamaktır" "O hakikaten alimdir, cidden alimdir" denir.*

« حَقَّ جِهَادِهِ » buradan gelmektedir. Kıyasa göre « حَقَّ جِهَادِهِ وَفِيهِ » ya da « حَقَّ جِهَادٍ كُمْ فِيهِ » şeklinde olmalıdır. Fakat izafet en düşük uy-

gunlukla ve ihtisasla olur. Cihad « لِوَجْهِهِ » ya da « مِنْ اَجْلِهِ » için mef'ul olması yönüyle Allah'a mahsus olunca ona izafet kılınması sahih olur. Zarfta genişletilmenin olması caizdir « وَيَوْمٌ شَهِدْنَاهُ سَلِيمًا وَعَامِرًا » "*Onu, sağsalim uzun ömürlü olarak gördüğümüz gün*" sözünde olduğu gibi.

O, sizi dini ve yardımı için seçmiştir. Din hususunda üzerinize hiç bir zorluk yüklemedi. Bilakis, taharet, namaz, oruç, hac ve teyemmüm gibi mükellef kılınan bütün hususlarda size, ima, kısaltma ve sefer, hastalık, yiyeceğin ve bineceğin olmaması sebeplerine binaen yemek yeme ruhsatı vermiştir. Babanız İbrahim'in dinine tabi olun. Ya da ihtisas olarak mansuptur. Yani, dinle, babanızın dinini kastediyorum, demektir. Onu, bütün ümmetin babası olmasa da baba olarak adlandırdı. Çünkü o, Resûlüllah (s.a.v.)'ın babasıdır. Bu sebeple onun ümmetinin de babasıdır. Çünkü peygamberin ümmeti, onun evladı hükmündedir. Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

"Şüphesiz ki ben sizin için babanızın bir benzeriyim"[2] Allah sizi geçmiş kitaplarda ve Kur'anda müslümanlar olarak adlandırmıştır. Bu yorumun delili, Ubey'in "*Allah, sizi, müslümanlar olarak adlandırdı*" şeklindeki kıraatidir. Yani sizi, diğer ümmetlere karşı üstün kıldı ve sizi bu şerefli adla adlandırdı, demektir. Peygamber şahittir. Çünkü, Rabbinizin davetini size tebliğ eden odur. Sizin insanlara şahit olmanız ise, peygamberin, Allahın davetini, onlara tebliğ ettiğine şahit olmanızdır. Zira Allah, bu şerefi size tahsis etti. Namazı, vaciblerine riayet ederek kılın. Zekâtı, şartlarına riayet ederek verin. Namaza ve zekâta değil, Allah'a tevekkül edin. O, sizin yardımcınızdır, işlerini üstlenendir. O, ne güzel mevlâdır. İsyanlarınız sebebiyle rızkınızı kesmiyor. O, ne güzel yardımcıdır. Taat işlemenize yardım ediyor. Mevlâsı ve yardımcısı o olan gerçekten kurtulmuştur. Doğruya ulaştıran Allah'tır.

---

[2] Nesai, 1/38; İbni Mace: 313; Ahmed b. Hanbel 2/250

Sûre -23

MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

118 ayettir.

Cüz - 18

Tefsiri

١- ﴿ قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾

1- Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir.

« قَدْ » olması beklenen bir şeyin varlığını ve yokluğunu ispat eden şeyin zıddıdır. Müminler böyle bir müjdeyi bekliyorlardı. O da, kendileri için kurtuluşun var olduğunu bildirilmesiydi. Bekledikleri şeyin varlığına delalet eden şeyle hitap olundular.

« فَلاَحْ » istenileni kazanmak ve korkudan kurtulmaktır. Yani onlar, istediklerini kazandılar. Korktuklarından da kurtuldular, demektir.

İman; lügatte tasdik etmek, demektir. mümin ise, tasdik eden kişidir. Şeriatta ise; kelime-i şehadeti kalben inanarak söyleyen herkes mü'mindir. Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Allah, cenneti yarattı ve ona "konuş" dedi. o da üç defa "gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir dedikten sonra" "Ben her cimri ve riyakara haram kılındım" dedi.* Çünkü riya ile bedenî ibadetler iptal olur. Onun malî ibadeti de yoktur.

٢- ﴿ اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلاَتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴾

2- Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler.

Kalpleri korku içindedir, azaları da sakindi. Denildiki: *"Namazda ki huşu, bütün fikri namaza vermek, ondan başka şeylerden yüz çevirmek, gözünü namaz kıldığı yerden ayırmamak, başka şeylerle ilgilenmemek, oynamamak, sağa dola meyletmemek, parmakları çıtlatmamak, taşlarla oynamamak ve benzeri şeylerdir."* Ebu Derda'dan rivayet edildiğine göre *"O, sözün samimiyeti, makamın büyüklüğü, yakinin tamlığı ve dikkatin toplanmasıdır"* Namaz kılan, namazdan istifade ettiği için, namaz, kendisi için kılınan (Allah'a) değil de namaz kılanlara izafe olunmuştur. Çünkü o, onun hazırlığı ve azığıdır. Kendisi için namaz kılınan (Allah) ise bundan müstağnidir.

٣- ﴿ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴾

3- Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler.

Lağv: yalan, küfür ve alay gibi kadri düşüren sözlerdir. Yani, onlarda kendilerini, saçmalıklardan uzaklaştıran ciddiyet vardır. Onları, namaz larında huşu sahibi olmakla vasfetti. Sonra da saçmalıklardan uzak olmak la vasfetti. Bunu, nefislere zorluk veren ve teklif binasının iki direği olan yapmayı ve terk etmeyi onlarda bir araya getirmek için yaptı.

٤- ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴾

4- Onlar ki, zekât (vazifelerini) **yerine getirler.**

« فَاعِلُونَ » kelimesi, « مُؤَدُّونَ » "Eda ederler" kelimesinin hilafına devamlılığa delalet eder.

Denildiki: *"Zekât, müşterek bir isimdir. Ayn için kullanılır. O, zekât verenin nisabından çıkarıp fakire verdiği miktardır. Mana için kullanılur. O da zekât verenin fiilidir ki o, temizliktir"* Buradaki maksat da budur. Zekât verenleri, onu yapanlar niteledi. Çünkü fiil lafzı, vurmak, öldürmek ve sair bütün fiilleri içine almaktadır.

« فِعْلٌ » (fiil) ve « فَاعِلٌ » "yapan" aynı kökten gelmektedir. Vuran, öldüren ve zekât veren için dövme, öldürme ve temizleme işini yaptı der-sin. Zekât kelimesiyle aynın kastedilmesi de caizdir. O zaman da burada mahzuf bir muzaf takdir olunur. O da « الأَدَاءُ » "eda" kelimesidir.

« لِ » mefulun öne geçmesinden dolayı gelmiştir. İsm-i fail amel etmemiştir. Çünkü sen « هَذَا ضَارِبٌ لِزَيْدٍ » *"Bu, Zeydi dövendir"* dersin de « ضَرَبَ لِزَيْدٍ » *"Zeyd'i dövdü"* demezsin.

٥- ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴾

5- Ve onlar ki, iffetlerini korurlar.

Ferc; erkek ve kadının avret yerleridir.

٦- ﴿إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴾

6- Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) **hariç.** (bunlarla ilişkiden dolayı) **kınanmış değillerdir.**

« إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ » hal makamındadır. Yani, eşlerine hükmettikleri ve baktıkları halleri müstesna, demektir. senin « كَانَ زِيَادٌ عَلَى الْبَصْرَةِ » *"Zeyd Basra'ya hükmediyordu"* sözünde olduğu gibi. Mana *"Onlar evlilik ve cariyelik hali haricindeki bütün hallerde ırzlarını korurlar" demektir. Ya da* « عَلَى » « غَيْرُ مَلُومِينَ » "kınanmazlar" sözünün delalet ettiği mahzuf bir kelimeye taalluk etmektedir.

Sanki eşleri hariç kınanırlar, denilmiştir. Yani, kendilerine serbest bırakılanın dışındaki bütün ilişkiler için kınanırlar, demektir. çünkü onlar serbest bırakılan için kınanmazlar. Ferra şöyle demiştir: *"Ancak eşlerinden korumazlar"* ellerinin sahip oldukları, cariyelerdir.

« مَنْ » demedi. Çünkü köleler, akılsızların gördüğü muameleye tabi dirler. Bu sebepten onlar, hayvanların satılışı gibi satılırlar. Eğer onlar, ha nımlarına ve cariyelerine karşı avret yerlerini korumazlarsa, onlara kınama yoktur.

٧- ﴿ فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذٰلِكَ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴾

7- Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.

Bu ikisinden başka yerde şehvetini gidermek isteyenler, haddi aşma da dört dörtlüktürler. Bunda, şehveti gidermek için yapılan mut'a nikâhının ve masturbasyonun haram olduğuna delil vardır.

٨- ﴿ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴾

8- Ve onlar (müminler) **emanetlerine ve ahitlerine özen gösterirler.**

Mekkî ve Sehl'e göre « أَمَانَتِهِمْ » şeklindedir.

Korunmak için bırakılan şeyi emanet; üzerinde anlaşılan şeyi de ahit olarak isimlendirdi. Şu ayet-i kerime'de *"Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi emrediyor"* kuşkusuz ki ayınlar verilir, manalar değil. Bununla kastedilen, genel olarak emanete konu olabilen ve Allah tarafından ve mahlukat tarafından anlaşma yapılan her şeydir.

« رَاعِي » "Çoban" korumak ve ıslah etmek için bir şeyin başında duran. Koyun çobanı gibi.

٩- ﴿ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴾

9- Ve onlar ki namazlarına devam ederler.

Ebu Bekir'in dışındaki Kûfelilere göre « صَلَاتِهِمْ » şeklindedir.

Namazlarına vakitlerinde devam ederler. Namazın tekrar edilmesi öneminden dolayıdır. Ve ondaki huşû da ona devam etmek değildir. Ya da o namaz, birincisinde, huşûun, namaz cinsinde olduğunu ifade etmek için tekil kılındı. Sonuncusunda ise namazdaki farz, vacib, sünnnet ve nafilelerin her birinin korunduğunu ifade etmek için çoğul kılındı.

١٠- ﴿ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴾

10- İşte, varis olacak onlardır.

Bu vasıfları cem ederler. Varisler olarak adlandırılmaya hak kazanmışlardır. Onlara düşmanlık yapanlar değil. Sonra « وَارِثُونَ » kelimesini şu sözüyle açıklıyor.

١١- ﴿ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

11- Firdevsê varis olan bu kimseler, orada ebedi kalırlar.

Onlar, kâfirlere mirasçı olurlar. Hadis-i Şerifte: "*Sizden hiç kimse yoktur ki, onun iki meskeni olmasın. Meskenin biri cennette, diğeri de cehennemdedir. Eğer ölür ve cennete girerse cehennemliktir onun meskenine varis olur. Eğer ölür ve cehenneme girerse cennetlikler olnun yerine varis olur.*

Firdevs; çeşitli mahsulleri içinde bulunduran geniş bostandır. Kutrub şöyle demiştir: "*O cennetlerin en üstünüdür.*"

Firdevsi, cennet « الْجَنَّةَ » yorumuyla müennes kıldı.

12. – 16. ÂYETLER

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِى
قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا
الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ
اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

Meâli

12- Andolsun ki biz, insanı çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık.

13- Sonra onu emin ve sağlam bir karargâhta (rahimde) nutfe halin de yerleştirdik.

14- Sonra nutfeyi alakaya (embriyoya) çevirdik. Alakayı (embriyoyu) bir çiğnemlik ete çevirdik. Bir çiğnemlik eti kemiklere çevirdik. Kemiklere et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir.

15- Sonra siz, bunun ardından öleceksiniz.

16- Sonra da sizler, kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.

Tefsiri

١٢- ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾

12- Andolsun ki biz, insanı çamurdan (süzülüp çıkarılmış) **bir özden yarattık.**

İnsandan maksat Adem (a.s.)'dir. « مِنْ سُلَالَةٍ » deki « مِنْ » başlangıç içindir. « سُلَالَةٍ » ise öz demektir. çünkü o, bulanık şeyin arasından sü zülmüştür. Denildiki: *"Adem'in yaratıldığı toprak "sülale"* olarak adlandırılmıştır. Çünkü o, bütün topraklardan süzülmüştür.

« مِنْ طِين » deki « مِنْ » beyan içindir. « مِنَ الْاَوْثَانِ » (putlardan) sözünde olduğu gibi.

١٣- ﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَكِينٍ ﴾

13- Sonra onu emin ve sağlam bir karargahta (rahimde) **nutfe halinde yerleştirdik.**

Ondan maksat, onun neslidir. Muzaf hazfedilmiştir ve muzafun ileyh, onun yerine getirilmiştir. Çünkü Adem (a.s.) nufte (sprem) haline gelmedi. Bu şu ayetteki gibidir. *"İnsanı yaratmaya topraktan başladı. Sonra da onun neslini, kıyametsiz bu suyun özünden yarattı"* denildiki: *"İnsan, Ademoğullarıdır, öz ise, nutfedir."*

Araplar nutfeye « سُلَالَةٌ » öz de derler. İnsanı bir özden yani topraktan süzülmüş nutfeden yarattık, demektir. yani, topraktan olan bir mah lukatan yarattık, demektir ki o da Adem (a.s.)'dir.

١٤- ﴿ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾

14- Sonra nutfeyi alakaya (embriyoya) **çevirdik. Alakayı** (embriyoyu) **bir çiğnemlik ete çevirdik. Bir çiğnemlik eti kemiklere çevirdik. Kemiklere et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir.**

Sonra o spremi, embriyoya dönüştürdük. İki meful alması «خَلَقْنَا » nın dönüştürdük manasına geldiğine delalet etmektedir. Yaratmak fiili ise tek meful alır. Manası, beyaz spermi, kırmızı embriyoya dönüştürdük, demektir.

Embriyoyu, çiğnenilecek miktardaki bir ete dönüştürdük. Bu eti, kemiklere dönüştürdük. Kemiklerin üzerinden et bitirdik de ona elbise gibi oldu.

Şamî ve Ebubekir'e göre « عَظْمًا » ve « الْعَظْمَ » şeklinde Yakub'tan rivayetle Zeyd'e göre « عَظْمًا » ve « الْعِظَامَ » şeklinde, Ebu Zeyd'ten yapılan rivayete göre « عِظَامًا » ve « الْعَظْمَ » şeklindedir.

Ebu Zeyd şöyle demiştir: *"Çoğul yerine tekil olarak zikredilmesi etle kaplanmadığı döneme aittir. Çünkü normal insan birçok kemiğe sahiptir."*

« أَنْشَأْنَاهُ » *"onu yaptık"* daki zamir, insana ya da zikredilene döner. Sonra onu, ilk hâline benzemeyen bir şekilde yarattık. O, cansız bir varlıktı. Onu, konuşan, işiten ve gören bir canlı haline getirdi. Bu sıfatlar onda yoktu. Bunun için dedik ki: *"Biri, bir yumurta çalsa ve o yumurtadan civciv çıksa, o yumurtayı öder, civcivi geri vermez. Çünkü o, yumurtadan ayrı başka bir mahluktur. Allah'ın, kudretine ve ilmine dair işi yüce oldu."*

« أَحْسَنُ » bedel ya da muzaf bir mübtedanın haberidir. Sıfat değildir. Çünkü muzaf kılınsa da nekradır. « الْخَالِقِينَ » takdir edenler, demektir. yani takdir edicilerin en güzeli-dir, demektir. « الْخَالِقِينَ » kelimesinin dela letinde dolayı temyizi zikretme di.

Denildiki: "Abdullah b. Ebi Serh, Nebi (s.a.v)'nin kâtibiydi. Nebi (s.a.v.) ona yazdırmada önce o, bu sözü söyledi. Resûlullah (s.a.v)'da ona: *"Yaz, o bu şekilde indi"* buyurdu. Bu sebepten dolayı Abdullah *"Eğer Muhammed kendisine vahyolunan bir peygamberse, ben de kendisini vahyolunan bir peygamberim"* dedi ve dinden döndü. Sonra da Mekke'ye gitti. Daha sonra Mekke'nin fethi günü tekrar müslüman oldu. Denildiki: *"Bu hikâye doğru değildir. Çünkü onun dinden dönmesi Medine'de oldu. Bu sûre ise Mekke'de nazil olmuştur."* Bu sözü söyleyenin Ömer ya da Muaz (r.a.) olduğu da söylenmiştir.

١٥- ﴿ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴾

15- Sonra siz, bunun ardından öleceksiniz.

Zikrettiğimiz bu durumunuzdan sonra eceliniz geldiğinde öleceksi-niz.

١٦- ﴿ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴾

16- Sonra da sizler, kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.

Ceza ve mükafat görmek için diriltileceksiniz.

17. – 22. AYETLER

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾
وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِى الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ
لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا
فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَآءَ
تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِى الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً
نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾
وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

Meâli

17. Andolsun ki biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan gafil değiliz.

18- Gökten belli miktarda yağmur indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.

19- Böylece onun (yağmurun) sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik ki, bunlarda sizin için birçok meyveler vardır. Ve siz onlardan yersiniz.

20- Yine onunla Tûr-i Sînâ'da yetişen ağaç meydana getirdi. Bu ağaç, hem yağ hemde yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin) verir.

21- Hayvanlarda da sizin için ibretler vardır. Karınlarındakinden size içiriyoruz. Onlarda sizin için bir takım faydalar daha vardır. Ayrıca on lardan yersiniz.

22- O (hayvanların) üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.

Tefsiri

١٧- ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ﴾

17. Andolsun ki biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan gafil değiliz.

« طَرَآئِقَ », « طَرِيقَة » "Yol" kelimesinin çoğuludur. Onlar da gökler dir. Çünkü gökler meleklerin yolları ve dolaştıkları yerlerdir.

« الْخَلْق » "yaratmak" kelimesiyle gökleri kastetti.

Sanki o şöyle dedi: *"Onlar, üzerinizde yarattık. Ve biz, onları korumaktan gafil değiliz"* ya da insanları kastetti. Rızık ve bereketleri insanlara, göklerden indirmek için gökleri yarattık. O onlardan ve onlara fayda veren şeylerden gafil değildir.

١٨- ﴿وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِى الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ﴾

18- Gökten belli miktarda yağmur indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.

Onunla zarardan korunmalarını ve marifete ulaşmalarını takdir ederek yağmur indirdik. Ya da ihtiyaçlarına yetecek miktarda indirdik, demektir. *"Onu yerde durdurduk" "Onu yeryüzündeki kaynaklara soktu" ayetindeki gibidir. Denildiki: "Onu yeryüzündeki sabit kıldık. Ayrıca yeryüzünün bütün suyu göktendir"* daha sonra *"bizim onu gidermeye de gücümüz yeter"* sözüyle şükürlerini yerine getirmelerini istedi. Yani, gücümüz onu indirmeye yettiği gibi, gidermeye de yeter. Bu nimeti, şükürle elde tutun, demektir.

١٩- ﴿فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ﴾

19- Böylece onun (yağmurun) sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik ki, bunlarda sizin için birçok meyveler vardır. Ve siz onlardan yersiniz.

Onlarda sizin için hurma ve üzümden başka birçok meyveler vardır. Siz o bahçelerin meyvelerinden yersiniz. Bunun, onların *"falan, çalıştığı meslekten ve yaptığı sanattan yer"* sözleri gibi olması caizdir. Yani o meslek onu yedirdi. Rızkı ondan geliyor demektir. sanki şöyle demiştir: *"Bu bahçeler, rızıklarınızın ve yaşamınızın sebebidir. Onlar sayesinde rızıklanıyor ve onlar sayesinde yaşıyorsunuz."*

٢٠- ﴿وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ﴾

20- Yine onunla Tûr-i Sînâ'da yetişen ağaç meydana getirdi. Bu ağaç, hem yağ hemde yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin) verir.

« شَجَرَةً » kelimesi « جَنَّاتٍ » üzerine atıftır. Ve o zeytin ağacıdır. Tûr-i seyna ve Tûr-i Sînîn. Ya tur kelimesi, bulunduğu bölgenin ismine (Sînâ ve Sînûn) izafe olunmuştur. Ya da bir ağın muzaf ve muzafun ileyhten oluşan ismidir. İmru'l-Kays gibi. O Filistin dağıdır.

"Seyna" herhalde gayrı munsarıftır. Hicazî ve Ebu Amr'a göre marife ve yabancı kelime olduğu için « سَيْنَاءَ » kelimesinin « س » i kesralıdır. Ya da diğerlerinin kıraatine göre fethalıdır. Çünkü elif «صَحْرَاءَ » kelimesinde olduğu gibi müenneslik içindir.

Zeccac « بِالدُّهْنِ » deki « بِ » nin hal için olduğunu söylemiştir. Yani kendisiyle birlikte yağ olduğu halde yetişir, demektir. Mekkî ve Ebu Amr'a göre « تُنْبِتُ » şeklindedir. *"Ta ki sebze gelişti"* sözünde olduğu gibi. « أَنْبَتَ » « نَبَتَ » *"Bitti, gelişti"* manasınadır. Ya da mefulu hazfedilmiştir. Yani, içinde yağ olan zeytinini bitirir, demektir.

Mukatil şöyle demiştir: *"Allah, bunda katık ve yağ yaratmıştır. Katık, zeytindir, yağ ise zeytınyağıdır"* denildiki: *"O tufandan sonra biten ilk ağaçtır. Bu üç hususu kendisinde toplamıştır. Çünkü o, ağaçların en şereflisi, en üstünü ve en faydalısıdır."*

٢١- ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا

﴿مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾

21- Hayvanlarda da sizin için ibretler vardır. Karınlarındakin den size içiriyoruz. Onlarda sizin için bir takım faydalar daha vardır. Ayrıca onlardan yersiniz.

« أَنْعَامٌ » « نَعَمٌ » kelimesinin çoğuludur. Deve, sığır ve koyun için kullanılır. Şamî, Nafî ve Ebubekir'e göre « نَسْقِيكُمْ » şeklindedir.

«سَقَى » ve « أَسْقَى » iki ayrı kelimedir. Sizin için, onların karnından içimi kolay süt çıkarırız. Onlarda sütten başka, daha birçok faydalar vardır. O da, onların yününden, kılından ve tüyünden istidafe etmenizdir. Ayrıca onların etlerinden de yersiniz.

٢٢- ﴿وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾

22- O (hayvanların) **üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.**

Kara seferlerinizde hayvanlar üzerinde, deniz seferlerinde de gemiler üzerinde taşınırsınız. Bu ayet « أَنْعَام » kelimesiyle kastedilenin deve olduğuna işaret etmektedir. Çünkü normalde üzerine binilen odur. Bu sebebten onu gemilerle birlikte zikretti. Çünkü o, kara gemisidir.

Zurrumme: *"Kara gemisinin dizginleri yanağımın altındadır"* demiş ve bununla devesini kastetmiştir.

❁ ❁ ❁

23. – 25. ÂYETLER

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى اٰبَائِنَا الْاَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتّٰى حِينٍ ﴿٢٥﴾

Meâli

23- Andolsun ki biz Nuh'u kavmine göderdik. "Ey kavmim, Allaha kulluk edin. Ondan başka tanrınız yoktur. Hâla sakınmaz mısınız?" dedi.

24- Bunun üzerine kavminin içinden ileri gelen inkârcı ile grup (şöyle) dedi: "Bu da sizin gibi insandan başka bir şey değildir. Size üstün gelmek istiyor. Eğer Allah (elçi göndermek) dileseydi, melekleri indirirdi. Biz ilk babalarımızdan böyle bir şey işitmedik."

25- Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, süreye kadar ona katlanıp (durumu) gözetleyin bakalım.

Tefsiri

٢٣- ﴿وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

23- Andolsun ki biz Nuh'u kavmine göderdik. "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Ondan başka tanrınız yoktur. Hâla sakınmaz mısınız?" dedi.

Allah'a ibadet edin. Onu birleyin « غَيْرُهُ » mahallen ötre ile, lafzen esre iledir. Cümle başlagınç cümlesidir. İbadetle emretmenin sebebi yerine geçmiştir. Hiçbir konuda, ibadet edilmeye müstehak olmayan varlık-

lara ibadet ettiğinde, rabbiniz ve yaratıcınız olan Allah'ın azabından kork muyor musunuz?

٢٤- ﴿ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَأَنْزَلَ مَلٰئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴾

24- Bunun üzerine kavminin içinden ileri gelen inkârcı ile grup (şöyle) **dedi: "Bu da sizin gibi insandan başka bir şey değildir. Size üstün gelmek istiyor. Eğer Allah** (elçi göndermek) **dileseydi, melekleri indirirdi. Biz ilk babalarımızdan böyle bir şey işitmedik."**

Bu sözü kavminin eşrafı, kavminin avam tabakasına söylüyor. Bu da sizin gibi yiyor, içiyor. İnsandan başka bir şey değil o. Eğer Allah elçi ler göndermeyi dileseydi melekleri gönderirdi. İnsanların elçi olarak gönderildiğini ya da bize emrettiğini şu tevhidi ve tanrılarımızı kötülemeyi ilk babalarımızdan işitmedik. Onlar şaşılacak insanlar doğrusu. Taşın tanrılığını kabul ediyorlar da insanın elçiliğini kabul etmiyorlar.

٢٥- ﴿ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتّٰى حِينٍ ﴾

25- Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, süreye kadar ona katlanıp (durumu) **gözetleyin bakalım.**

Onun işi açığa çıkıncaya kadar bekleyin ve sabredin. Deliliğinden ayılırsa ayılır. Değilse onu öldürürsünüz.

❁ ❁ ❁

26. – 30. ÂYETLER

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَأَوْحَيْنَٓا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ
بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَٓاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ
زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِى
فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ
عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ
رَبِّ أَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِى ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

Meâli

26- Nuh: "Rabbim, beni yalanlamaları karşısında bana yardım et" dedi.

27- Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: "Gözlerimizin önünde ve bildirdiğimiz şekilde o gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynayınca, her cinsten iki çift ve aileni de alıp ona bindir. Yalnız onlar içinde aleyhinde söz geçmiş (azabımıza uğrama hükmü giymiş) olanları bırak. Zulmedenler hakkında bana yalvarma. Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.

28- Sen yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde "bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun" de.

29- Ve de ki: "Beni bereketli bir yere indir. Sen konuklatanların en hayırlısısın."

30- Şüphesiz ki bunda sizin için bir takım ibretler vardır. Çünkü biz, böyle denemişizdir.

Tefsiri

٢٦- ﴿قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ﴾

26- Nuh: "Rabbim, beni yalanlamaları karşısında bana yardım et" dedi.

Onların imanlarından ümidi kestiğinde, Allah'a onlardan intikam alması için dua etti. Mana *"Onları beni yalanlamaları sebebiyle helak et"* demektir. Çünkü Allah'ın yardımı helâk edilmesi demektir. Ya da « انْصُرْنِي » "Bana yardım et" cümlesi « بِمَا كَذَّبُونِ » "yalanlamalarına karşı" cümlesine karşılıktır. Senin "Bu sanadır" yani "şuna karşılıktır" sözünde olduğu gibi. Mana *"Onların yalanlamasının getirdiği gamı, onlara karşı kazanılan zaferin tesellisine çevir"* demektir.

٢٧- ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾

27- Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: "Gözlerimizin önünde ve bildirdiğimiz şekilde o gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynayınca, her cinsten iki çift ve aileni de alıp ona bindir. Yalnız onlar içinde aleyhinde söz geçmiş (azabımıza uğrama hükmü giymiş) **olanları bırak. Zulmedenler hakkında bana yalvarma. Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.**

Onun duasına icabet ettik. Ve gemiyi gözlerimizin önünde yapmasını ona vahyetti. Yani sen Allah'ın seni koruduğuna ve gördüğüne inanarak onu yap. Ya da onu, bizim korumamız ve gözetimimiz altında yap, demektir. sanki senin yanında, sana saldırılmasın ve yaptığın işi tahrip edilmesin diye Allah'tan gelen ve seni gözleriyle takip edem muhafızlar vardır. *"Onun üzerine ilâhi, koruyucu bir göz vardır"* sözü de bunun gibidir. *"Vahyimizle"* sözü, onu yapmasını emretmemiz ve öğretmemizle, demektir. Rivayete göre ona, gemiyi, kuş göğsü şeklinde yapması vahy edilmiştir. Azapla ilgili emrimiz geldiğinde ve tandır kaynadığında, deve ve at gibi her sınıftan dişi-erkek çiftleri ve Allah tarafından helâk edilmelerine hükmedilmiş olanlar dışındaki hanımlarını ve çocuklarını gemiye bindir. "iki çift" sözü, at ve kısrakta olduğu gibi bir erkek bir dişiden

meydana gelen tek çift manasına gelmektedir.

« اثْنَيْنِ » "iki" kelimesi tekit içindir. Ve bir artı açıklamadır.

Rivayet edildiğine göre gemide ancak memeliler ve yumurtlayanlar taşınmıştır. Sinek, sivrisinek ve kurtçuk gibi hayvanlar taşınmamıştır. Allah tarafından heâak edilmelerine hükmedilmiş aile halkı ise, oğlu ve iki karısından birisidir.

Zararlı olanın zikrinden sonra « عَلَى » harfi cerri kullanıldı. Faydalı olanın zikrinden sonra « لِ » harfi ceri kullanıldığı gibi « وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ» *"Elbette ki hükmümüz elçi kullarımızın lehine gerçekleşti"* ve « لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ » *"Kazandığı iyilik kendi lehine, kazandığı kötülük de kendi aleyhinedir"* ayetlerinde olduğu gibi. İnkâr edenlerin kurtarılmasını benden isteme. Çünkü ben, onları boğacağım.

٢٨- ﴿فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

28- Sen yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde "bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun" de.

Kâfirler helâk edildiği ve onlardan kurtuldukları için hamd etmelerini emretti. *"sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde"* sözü *"yer leştiğinde"* manasında olsa da *"de"* dedi. çünkü o, onların peygamberi ve imamıdır. Onun sözü, onların sözüdür. Ayrıca burada peygamberliğin üstünlüğüne işaret vardır.

٢٩- ﴿وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِى مُنْزَلاً مُبَارَكاً وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾

29- Ve de ki: "Beni bereketli bir yere indir. Sen konuklatanların en hayırlısısın."

Gemiye bindiğinde ya da indiğinde de *"Rabbim, beni mübarek bir inişle indir. Ya da mübarek bir yere indir"* de.

Ebubekir'e göre « مُنْزَلاً » « مَنْزِلاً » şeklindedir. Mekan manasına ge

lir. Sen konuklatanların en hayırlısısın. Gemi de bereket ve kurtuluşu, ondan çıktıktan sonra da nesil bolluğunu ve hayırların devamını lütfet.

٣٠- ﴿إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ﴾

30- Şüphesiz ki bunda sizin için bir takım ibretler vardır. Çünkü biz, böyle denemişizdir.

Nuh'a ve kavmine yapılan bu işte nice ibretler ve nice öğütler vardır. « إِنْ » « إِنَّ » den hafifletilmiştir. « لَمُبْتَلِينَ » deki « لَ » olumsuz « إِنْ » olmadığını gösteren « لَ » dır.

Mana: *"Nuh, kavmini büyük bir belâ ve şiddetli bir azap ile bu şekilde cezalandırdı. Ya da kullarımızı, kimler ibret alıp düşünecek diye bu şekilde denedik"* demektir. *"Onu ibret olarak bıraktık ibret alan yok mu?"* ayetinde olduğu gibi.

❁ ❁ ❁

31. - 41. ÂYETLER

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ
قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا
هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾
وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا
مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا
تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ
بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ
بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ٣٩ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ
لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا
لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

Meâli

31- Sonra onların ardından bir başka nesil getirdik.

32- Bunun üzerine, aralarından kendilerine "Allaha kulluk edin, çün kü sizin ondan başka bir tanrınız yoktur. Hâlâ Allah'tan korkmaz mısınız? (mesajını ileten) bir elçi gönderdik."

33- Onun kavminden, kâfir olup ahirete ulaşmayı inkâr eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler, "Bu sadece sizin gibi bir insandır. Sizin yediğinizden yiyor, sizin içtiğinizden içiyor" dediler.

34- Eğer sizin gibi bir insana itaat ederseniz o taktirde siz, mutlaka ziyana uğrayanlar olursunuz.

35- Size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını haline geldiğiniz zaman yeniden hayata çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?

36- Heyhat. Size vaad edilen o şey ne kadar tuzak!

37- Dünya hayatından başka gerçek yoktur. Ölürüz, yaşarız, bir daha diriltilecek değiliz.

38- Bu adam, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir kimsedir. Biz ona inanmıyoruz.

39- (O peygamber) "Rabbim beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et" dedi.

40- (Allah) : "Az sonra onlar pişman olacaklar" dedi.

41- Derken korkunç ses onları hak ile yakaladı da onları sel süprüntüsü haline getirdik. Zalimler topluluğunun can cehenneme.

Tefsiri

٣١- ﴿ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴾

31- Sonra onların ardından bir başka nesil getirdik.

Nuh'un kavminden sonra Hûd'un kavmi Âd'ı yarattık. Buna, Hûd'un *"hatırlayın sizi Nuh'un kavminden sonra halef kılmıştık ya"* sözü ve A'râf, Hud ve Şuârâ Sûrelerinde Hûd kıssasının, Nuh kıssasının sonra gelmesi şehadet etmektedir.

٣٢- ﴿ فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلاَ تَتَّقُونَ ﴾

32- Bunun üzerine, aralarından kendilerine "Allah'a kulluk edin, çünkü sizin ondan başka bir tanrınız yoktur. Hâla Allah'tan korkmaz mısınız? (mesajını ileten) **bir elçi gönderdik."**

« اَرْسَلَ » fiili « اِلَى » harfi cerri ile müteaddi olur. « فِى » harfi cerri ile müteaddi olmaz. *"Seni ümmet içinde gönderdik" "bir kentte gönder-*

medik" gibi ayetlerde ve burada ümmet kelimesi ve kent kelimesi, gönderilme yeri kılınmışlardır.

Rumenin: "Düşüncesizce saldıran Musab'ı orada gönderdim" sözünde olduğu gibi. Gönderilen elçi Hud (a.s.)'dır.

« أَنْ » « أَرْسَلْنَا »'yı açıklamak için gelmiştir. Yani, onlara, elçi lisanıyla *"Allaha ibadet edin"* dedik.

٣٣- ﴿وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ﴾

33- Onun kavminden, kâfir olup ahirete ulaşmayı inkâr eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler, "Bu sadece sizin gibi bir insandır. Sizin yediğinizden yiyor, sizin içtiğinizden içiyor" dediler.

Â'raf ve Hûd sûrelerinde Hûd kavminin cevabını "vav" sız zikretti. Çünkü bu, *"onun kavmi ne dedi?"* şeklinde sorulan bir sorunun takdirine göredir. Ona *"şöyle şöyle dediler"* denir. Burada ise "vav" la zikredilmiştir. Çünkü burada onların sözü, elçinin sözüne atıftır. Manası, netice de hak da batıl da zikredilmiştir. Nebi (s.a.v.)'in sözüne bitişik bir cevap değildir. « ف » sız gelmiştir. Nuh (a.s.)'ın kıssasında « ف » ile gelmiştir. Çünkü o , onun sözüne cevap olarak ardından söylenmiştir.

« الَّذِينَ كَفَرُوا » , « الْمَلَأُ » kelimesinin ya da « قَوْمِهِ » kelimesinin sıfatıdır.

"Ahirette ulaşmayı yalanladılar" yani, ondaki hesap, sevap, azap ve diğer şeyleri yalanladılar, demektir. onların nimetlendirilmesi de mal ve evlat çokluğuyladır.

« تَشْرَبُونَ » den sonra, bir öncesinin delaletinde dolayı « مِنْهُ » kelimesi hazfedilmiştir. Yani, sizden gibi biri, Allah'ın elçiliğini nereden iddia ediyor, demektir.

٣٤- ﴿وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ﴾

34- Eğer sizin gibi bir insana itaat ederseniz o taktirde siz, mutlaka ziyana uğrayanlar olursunuz.

Emrettiği ve yasakladığı hususlarda sizin gibi bir insana itaat ederseniz o taktirde size, kendi benzerinize uymakla hüsrana uğrayanlardan olursunuz.

« إِذًا » kelimesi, şartın cezasında gelmiştir. Ve kavimlerinden elçiler le mücadele edenler için cevaptır. Onlar, benzerlerine tabi olanların baba sıdır. Hatta onlardan daha aciz olanlara bile ibadet etmektedirler. Bu da onların ahmaklıklarındandır.

٣٥- ﴿أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ﴾

35- Size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını haline geldiğiniz zaman yeniden hayata çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?

Nafî, Hamza, Ali ve Hafs'a göre « مِتُّمْ » diğerlerine göre « مُتُّمْ » şeklindedir. Size, sual, hesap, sevap ve azap için diriltileceğinizi mi vaad ediyor. « أَنَّكُمْ » u tekit için iki defa zikretti. Bunu, birinci « أَنَّكُمْ » ile haberi arası zarf ile ayrıldığı için yaptı.

«مُخْرَجُونَ » birinci « أَنَّكُمْ » un haberidir. Takdiri ise *"size, öldüğünüz, toprak ve kemik haline geldiğiniz zaman diriltileceğinizi mi vaad ediyor?"* şeklindedir.

٣٦- ﴿هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ﴾

36- Heyhat. Size vaad edilen o şey ne kadar tuzak!

Yezid'e göre « هَيْهَاتِ » nin kesresiyledir. Ondan her ikisinde de kesreli ve tenvinli şekilde rivayet edildi. Kisaî « ه » ile vakfe yapıyor. diğerleri ise « ت » ile vakfe yapıyor. O isim fiildir. Faili gizli olan « بَعُدَ » fiilinin yerine gelmiştir. Yani, size vaad edilen azabın tasdiki ya da mey-

dana gelmesi ne kadar uzak. Ya da onun faili « مَا تُوعَدُونَ » dir. « لِ » zaittir. Yani, vaad olunduğunuz diriliş ne uzak oldu, demektir.

٣٧- ﴿إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾

37- Dünya hayatından başka gerçek yoktur. Ölürüz, yaşarız, bir daha diriltilecek değiliz.

« هِيَ » zamirdir. Bununla ne kastedildiği ancak açıklanmasıyla anlaşılır. Aslı « اِنْ الْحَيَاةُ » "hayat değildir" şeklindedir. « هِيَ » yi, hayat yerine koydu. Çünkü haber ona delalet etmektedir ve onu açıklamaktadır. Mana: *"İçin de bulunduğumuz ve beraber olduğumz bu hayattan başka hayat yok" şeklindedir.* Çünkü olumsuz « إِنْ » cinse delalet eden *"hayat"* manasında ki « هِيَ » nin başına gelmiştir. Ve ona olumsuzlamıştır. Böylece cinsi olumsuzlayan « لاَ » ya eşit olmuştur.

Kimimiz ölür, kimimiz doğar, bir asır gider, diğeri gelir. Ya da bunda takdim ve tehir vardır. Yani, yaşarız ve ölürüz, demektir. Nitekim bu, Ubey ve İbni Mesud (r.a.)'un kıraatidir. Ve biz öldükten sonra diriltilecek değiliz.

٣٨- ﴿إِنْ هُوَ إِلاَّ رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ﴾

38- Bu adam, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir kimsedir. Biz ona inanmıyoruz.

O, peygamber olduğuna dair iddasında ve dirilişe dair vaadinde ancak Allah'a iftira atan biridir. Biz onu tasdik etmiyoruz.

٣٩- ﴿قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ﴾

39- (O peygamber) "Rabbim beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et" dedi.

Allah, elçisinin duasına şu sözüyle icabet etti.

٤٠- ﴿ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴾

40- (Allah) : "Az sonra onlar pişman olacaklar" dedi.

« قَلِيلٍ » "az" kelimesi zaman için sıfattır. "Onu ne eskiden ne de yakında görmedim" sözündeki "eskiden" ve "yakında" kelimelerinde olduğu gibi. « قَلِيلٍ » kelimesi yakında manasındadır. « مَا » zaittir. Ya da "şey" manasınadır. Ya da zamandır ve « قَلِيلٍ » de ondan bedeldir. Hazf edilmiş yeminin cevabı *"kendilerine olanı gördüklerinde pişman olacaklardır"* sözüdür.

٤١- ﴿ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾

41- Derken korkunç ses onları hak ile yakaladı da onları sel süprüntüsü haline getirdik. Zalimler topluluğunun can cehenneme.

Onları, Cebrail'i sesi adaletle yakaladı. O, onlara karşı kuvvetle bağırdı ve onları helâk etti. Falan hak ile yani adaletle hükmeder denir. Onları, helâk edilişlerinde çerçöpe benzetti. O çerçöp selin taşıdığı eskimiş ve kararmış yapraklar ve odunlardır.

« فَبُعْدًا » helâk olsun, demektir. « بَعُدَ بُعْدًا » ya da « بُعْدًا » yani helâk oldu, denir. O açık olarak kullanılmayan fiillerin mansup mastarlarındandır. « لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ » « بَعُدَ » kelimesiyle aleyhine beddua edilen kişileri açıklamaktadır. « هَيْتَ لَكَ » "beri gel" gibi.

❁ ❁ ❁

42. – 49. ÂYETLER

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا
يَسْتَاْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّمَا جَٓاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا
كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا
يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾
اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه۪ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُٓوا اَنُؤْمِنُ
لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ
الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

Meâli

42- Sonra onların ardından başka nesiller yetiştirdik.

43- Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.

44- Sonra biz peygamberlerimizi peyderpey gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse onlar onu yalanladılar. Biz de onları ardı ardına devirdik ve hepsini birer efsane yaptık. Artık iman etmeyen kavmin canı cehennem.

45- Sonra Musa'yı ve kardeşi Harun'u âyetlerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

46- Firavun'a ve ileri gelen adamlarına. Bunun üzerine onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenen bir topluluk oldular.

47- Bu yüzden dediler ki: "Kavimleri bize kötülük ederken, bizim benzerimiz olan bu iki adama mı inancağız."

48- Onları yalanladılar ve helak edilenlerden oldular.

49- Doğru yolu bulsunlar diye Musa'ya kitabı verdik.

Tefsiri

٤٢- ﴿ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَ﴾

42- Sonra onların ardından başka nesiller yetiştirdik.

Salih'in, Lût'un, Şuayb'ın ve diğerlerinin kavmini.

٤٣- ﴿ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴾

43- Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.

« مِنْ » sıladır. Hiçbir ümmet kendisi için yazılmış ecelini ve ölümü için tayin edilmiş vakti ne öne alabilir ne de geri bırakabilir.

٤٤- ﴿ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّمَا جَٓاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾

44- Sonra biz peygamberlerimizi peyderpey gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse onlar onu yalanladılar. Biz de onları ardı ardına devirdik ve hepsini birer efsane yaptık. Artık iman etmeyen kavmin canı cehennem.

« تَتْرَا » « فَعْلَى » veznindedir. Elif « سَكْرَى » da olduğu gibi müenneslik içindir. Çünkü « رُسُلْ » "peygamberler" kelimesi çoğuldur. Bu sebepten tenvinlenmez. Çünkü o, gayrı munsarıftır. Mekkî, Ebu Amr ve Yezid'e göre « تَتْرَى » elifin « اَرْطَى » da olduğu gibi ilhak için olması üzerine tenvinlidir. Her iki kıraatte de hal olarak mansuptur. Yani, üzerine tenvinlidir. Her iki kıraatte de hal olarak mansuptur. Yani, peşpeşe, birbiri ardınca, demektir.

Onun « ت » si « و » dan bedeldir. Aslı « وَتْرَى » dır. Vitirden gelmektedir. O da tek demektir. « و » « تُرَابْ » da olduğu gibi « ت » ye kalb oldu.

Peygamber, gönderenle, kendilerine gönderilenler arasındaki ilişkiyi kurar. İzafet bu ilişkiyle olur. Ayrıca onun her ikisine de izafeti sahihtir. Ümmetler ve asırlar yok olarak birbirlerini kovaladılar. Onları, işitilen ve hayrette bırakan efsaneler haline getirdik.

« اَحَادِيثْ » , « حَدِيثْ » kelimesinin çoğul ismidir. « اَحَادِيثُ النَّبِيِّ » "peygamberin hadisleri" buradan gelmektedir. Ayrıca « اُحْدُوثَةْ » kelimesinin de çoğuludur. O da insanların kendisiyle eğlenmek ve hayrete düşmek için birbirine anlattıkları şeydir. Buradaki maksat da budur.

٤٥- ﴿ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَرُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴾

45- Sonra Musa'yı ve kardeşi Harun'u âyetlerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

« هَرُونَ » « أَخَاهُ » dan bedeldir. Âyetlerimiz kelimesinden maksat dokuz mucizedir.

٤٦- ﴿ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴾

46- Firavun'a ve ileri gelen adamlarına. Bunun üzerine onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenen bir topluluk oldular.

Böbürlenerek ve kibirlenerek imanı kabûlden kaçındılar.

٤٧- ﴿ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴾

47- Bu yüzden dediler ki: "Kavimleri bize kötülük ederken, bizim benzerimiz olan bu iki adama mı inancağız."

"Beşer" kelimesi tekil olarak da çoğul olarak da kullanılır. « مِثْلُ » ve « غَيْرُ » kelimeleri ile de tesniye, cemi, müzekker ve müennes olanlar, sıfatlanırlar. O ikisinin kavmi, İsrailoğullarıdır. «عَابِدُونَ » kelimesi, boyun eğerler, itaat edenler manasındadır. Sultana boyun eğen kişiler için Araplar: "O, ona tapandır, boyun eğendir" derler.

٤٨- ﴿ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴾

48- Onları yalanladılar ve helâk edilenlerden oldular.

Boğularak helâk edildiler.

٤٩- ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴾

49- Doğru yolu bulsunlar diye Musa'ya kitabı verdik.

Musa'nın kavmine, şeriatıyla amel ederler ve öğütlerini dinlerler diye Tevrat'ı verdik.

50. – 56. ÂYETLER

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾
يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوا
أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي
غَمْرَتِهِمْ حَتَّى حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾
نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

Meâli

50. Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alamet kıldık. Onları, yerleşmeye elverişli, sulu bir tepeye yerleştirdi.

51- Ey peygamberler, temiz ve helâl olan şeylerden yiyin. Güzel amel ve hareketlerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim.

52- "Ve işte sizin bu ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse benden sakının" (dedik)

53- Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendinde bulunan ile sevinip böbürlendi.

54- Bir süreye kadar onları, gafletleri ile başbaşa bırak.

55- 56- Sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz servet ve oğullar ile onlara faydalar sağlamak için koşuyoruz? Hayır, anlamıyorlar.

Tefsiri

٥٠- ﴿وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾

50. Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alâmet kıldık. Onları, yerleşmeye elverişli, sulu bir tepeye yerleştirdi.

Meryem oğlu ve annesini de, kudretimizin dilediğimiz şeye yeteceğini göstermek için bir alâmet kıldık. Çünkü o, spermsiz yaratıldı.

« اٰيَةً » "alamet" kelimesini tekil olarak getirdi. Çünkü ikisinde meydana gelen harikulade olay tektir. Ya da kastolunan mana, Meryemoğlunu bir alâmet, annesini de bir alâmet kıldı, şeklindedir. Ancak ikinci "alâmet" birinciye delalet ettiği için birincisi hazfedildi.

Şamî ve Asım'a göre « رَبْوَةٍ » diğerlerine göre « رُبْوَةٍ » şeklindedir. Yüksek bir yer demektir. orası, Beytü'l-Makdis, Şam, Remle ya da Mısır dır.

"Yerleşmeye elverişli" düzgün bir şekilde yayılmış yerdir. Ya da mahsulü ve suyu olan bir yerdir. Yani, oranın halkı oraya mahsulü için yerleşirler, demektir.

« مَعِينٍ » ise, yer üzerinde akan, görünen bir sudur. Mefuldur. Yani ortaya çıkmasıyla beraber gözle görülendir. Gözle görüldüğünde kullanılan « عَانَ » fiilinden gelmektedir. Ya da « فَعِيلٌ » vezninde faildir. Çünkü o ortaya çıkışıyla ve akışıyla fayda vermektedir. Menfaat manasına olan « مَاعُونَ » kelimesinden türemiştir.

٥١- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ عَل۪يمٌۜ ﴾

51- Ey peygamberler, temiz ve helâl olan şeylerden yiyin. Güzel amel ve hareketlerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim.

Bu nida ve hitap, zahiri üzere değildir. Çünkü peygamberler, muhte lif zamanlarda ayrı ayrı gönderilmişlerdir. Mana: Her peygambere kendi zamanında bu şekilde nida olunduğunu ve bununla emredildiğini bildirmektir. Bunun faydası, işiten kişiyi, bunun, bütü peygamberlere nida edilip emredilmiş, bağlanılması ve amel edilmesi gereken önemli bir iş oldu ğuna inandırmaktadır. Ya da bu, faziletinden dolayı Muhammed (s.a.v.)'e hitaptır. Çünkü o ganimetlerden yiyordu. Ya da yukarıda zikredilen İsa (a.s.)'ya hitaptır. Çünkü o annesinin eğirdiği ipin gelirinden yiyordu.

O, temizlerin en temizidir. Temizden maksat helâl olandır. Buna göre emir gereklilik içindir. Ya da temiz ve lezzetli olandır. Buna göre de emir, tavsiye ve serbestlik içindir. Şeriata uygun ameller işleyin. Çünkü ben, sizin yaptıklarını bilirim. Ve sizi amellerinize göre mükafatlandırır ya da cezalandırırım.

٥٢- ﴿ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴾

52- "Ve işte sizin bu ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse benden sakının" (dedik)

« وَاِنَّ هَذِهِ » Kûfi'ye göre başlangıçtır. Hicazî ve Basrî'ye göre « لِاَنَّ هَذِهِ » manasınadır. *"Benden korkun çünkü"* demektir. Ya da kendinden öncesine atfedilmiştir. Yani *"Ben sizin yaptıklarınızı ve sizin ümmetinizin tek ümmet olduğunu bilirim" "Ben sizin yaptıklarınızı ve sizin ümmetinizin tek ümmet olduğunu bilirim"* demektir. Ya da *"bilin ki bu sizin ümmetiniz"* şeklinde takdir edilir.

"Ümmetimiz" kelimesi hal olarak mansup olmuştur. Din tek dindir, o da İslam'dır. *"şüphesiz ki Allah katında din, İslam'dır"* âyetinde olduğu gibi. Yalnızca ben sizin Rabbinizim. Öyleyse emrime muhalefet hususunda azabımdan korkun.

٥٣- ﴿ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴾

53- Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendinde bulunan ile sevinip böbürlendi.

« تَقَطَّعَ » parçaladı manasına gelmektedir. Yani, dini işlerini parçaladılar, demektir. « زُبُرًا » « زَبُورْ » kelimesinin çoğuludur. Kitaplar, demektir. Yani, dinlerini, çeşitli dinler haline getirdiler, demektir.

Denildiki: *"Dinlerinde grupla ayrıldılar. Ve her grup bir kitaba uydu"* Hasan'dan rivayet göre *"Allah'ın kitabını parçalara ayırdılar ve onu tahrif ettiler"* şeklindedir.

« زُبْرَة » "Parça" kelimesinin çoğulu olarak «وَزُبْرًا» şeklinde de okunmuştur. Dinlerini parçalayan bu farklı gruplardan her biri yanlarındaki

kitaptan ve dinden ya da bu meyil ve görüşlerinden memnundurlar. Ve kendilerinin hak üzere olduklarına inanmaktadırlar.

٥٤- ﴿ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِينٍ ﴾

54- Bir süreye kadar onları, gafletleri ile başbaşa bırak.

Onları öldürülmelerine ya da ölümlerine kadar cehaleti ve gafletleriyle başbaşa bırak.

٥٥- ﴿ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴾

٥٦- ﴿ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾

55- 56- Sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz servet ve oğullar ile onlara faydalar sağlamak için koşuyoruz? Hayır, anlamıyorlar.

« أَنَّمَا » daki « مَا », « الَّذِى » manasınadır. « نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ » « أنّ » nin haberidir. « أنّ » nin haberinden, ismine dönen zamir hazfedilmiştir. Yani « نُسَارِعُ لَهُمْ بِهِ » şeklindedir.

Mana: Bu yardım, onlara ancak günahlarını artırmaları için yapılmaktadır. Halbuki onlar, onu, kendilerinin hayrına olan bir koşturma ve yaptıkları güzel işlere karşı mükafat olarak verilen bir sevap zannediyorlar.

Bu âyet, aslah meselesinde, Mutezile'ye karşı bir delildir. Çünkü onlar, *"Allah, herkes için ancak kendisine dinen en faydalı olanı yaratır"* Burada ise, bunun, onlar için dinen hayırlı ve faydalı olmadığı bildirildi.

« بَلْ » "Hayır" kelimesi *"Zannediyorlar mı?"* sözünü tamamlamak içindir. Yani onlar, hayvanlara benzerler. Şuurları yoktur ki bu konuda düşünsünler. Bunun onlara belli bir zamana kadar verilmiş bir mühlet olduğunu ya da hayırda koşturma olduğunu anlasınlar. Daha sonra, Allah, dostlarının şanını beyan etti.

57. - 61. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَٓا اٰتَوْا
وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِي
الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

Meâli

57- Onlar ki Rablerine olan saygıdan dolayı titrerler.

58- Ve onlar ki Rablerinin ayetlerine inanırlar.

59- Ve onlar ki Rablerine ortak koşmazlar.

60- Verdiklerini, Rablerinin huzuruna dönecekleri düşüncesiyle kalpleri korkudan titreyerek verirler.

61- İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar.

Tefsiri

٥٧- ﴿إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ﴾

57- Onlar ki Rablerine olan saygıdan dolayı titrerler.

Korkarlar.

٥٨- ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾

58- Ve onlar ki Rablerinin âyetlerine inanırlar.

Allah'ın bütün kitaplarına inanırlar. İşlerini aralarında parçalayan ehl-i kitabın yaptığı gibi kitaplar arasında fark gözetmezler.

٥٩- ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ٥٩﴾

59- Ve onlar ki Rablerine ortak koşmazlar.

Arap müşrikleri gibi.

٦٠- ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴾

60- Verdiklerini, Rablerinin huzuruna dönecekleri düşüncesiyle kalpleri korkudan titreyerek verirler.

Yani, zekât ve sadakalardan verdiklerini verirler. « يَأْتُونَ مَا أَتَوْا » şeklinde de okumuştur. Yani *"Yaptıklarını yaparlar"* demektir. kalpleri de kusurlarından dolayı kendilerinden kabul edilmeyecek diye korkar. Cumhur « أَنَّهُمْ » u « لأَنَّهُمْ » şeklinde takdir etmiştir.

٦١- ﴿ أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴾

61- İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar.

« أُولَئِكَ » « انّ الَّذِينَ » deki « انّ » nin haberidir. Tâata rağbet ederler ve onlara koşuşurlari hayır işler için cennetlere doğru yarışırlar ya da hayır işler için insanları geride bırakırlar.

❁ ❁ ❁

62. - 67. ÂYETLER

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ
هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰى اِذَا اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ
يَجْئَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْئَرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ
اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ
بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

Meâli

62- Biz hiç kimseyi, gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır. Onlara asla haksızlık edilmez.

63- Fakat onların kalpleri bu hususta cehalet içindedir. Ayrıca onların bundan öte bir takım kötü işleri vardır ki, onlar hep o işler için çalışırlar.

64- Nihayet varlıklarını azap ile yakaladığımızda, bakarsın ki, feryadı basarlar.

65- Feryat etmeyin bugün. Zira bizden yardım göremeyeceksiniz.

66- Âyetlerimiz size okunurdu da siz arkanızı dönerdiniz.

67- Âyetlerime karşı kibirlenerek geceleyin hezeyanlar savururdunuz.

Tefsiri

٦٢- ﴿وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ﴾

62- Biz hiç kimseyi, gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü

kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır. Onlara asla haksızlık edilmez.

Salihlerin vasfedildiği şeyler, güç ve tâatin üstüne çıkmazlar. Kullarını mükellef kıldığı bütün hususlar böyledir. Bu, güç getirilemeyeceğini söyleyenlere karşı bir cevaptır. Katımızda Levh-i Mahfuz ya da amel defterleri var. Kıyamet günün de ondan, ancak doğruyu ve adil olanı okuyacaklar. Onda ne bir fazlalık ne de bir noksanlık yoktur. Onlardan hiç kimse, fazla bir azapla ya da noksan bir sevapta zulme uğramaz. Ya da güç getiremeyeceği bir şeyi yapmakla emrolunmaz.

٦٣- ﴿بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ﴾

63- Fakat onların kalpleri bu hususta cehalet içindedir. Ayrıca onların bundan öte bir takım kötü işleri vardır ki, onlar hep o işler için çalışırlar.

Fakat kâfirlerden kalpleri gafler içindedir. Bu vasıflara sahip müminlerin üzerinde bulundukları durumdan habersizdirler. Onların, mümin lerin vasfedildiği sıfatlardan başka, pis, mütecaviz ve saldırgan işleri vardır. O işler için çalışırlar. Onlar üzerinde dururlar. Allah, onları azapla yakalayıncaya kadar onları bırakmazlar.

٦٤- ﴿حَتّٰى إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ﴾

64- Nihayet varlıklarını azap ile yakaladığımızda, bakarsın ki, feryadı basarlar.

Kendilerine nimet verilenleri, dünya azabıyla yakaladığımız da bir de bakarsın ki yardım isteyerek feryat ediyorlar. « الْجُؤَارْ » yardıma çağırma, demektir. Bu, Nebi (s.a.v.)'nin müşriklere karşı yaptığı bedduadan sonra ortaya çıkan ve yedi yıl süren kuraklıktır. Ya da onların Bedir günü öldürülmeleridir.

« حَتّٰى » kendinden sonra sözün başladığı kelimedir. Buradaki söz de « إِذَا » ile başlayan şart cümlesidir.

٦٥- ﴿ لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴾

65- Feryat etmeyin bugün. Zira bizden yardım göremeyeceksiniz.

Feryat etmeyin. Çünkü feryat size fayda vermez. Bizden size yardım ulaşmaz.

٦٦- ﴿ قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴾

66- Âyetlerimiz size okunurdu da siz arkanızı dönerdiniz.

Âyetlerden maksat Kur'an'dır. « نُكُوصْ » arkaya bakmadan geri geri gitmek demektir. Bu en çirkin yürüyüştür. Çünkü bu şekilde, yürüyen, arkasını görememektedir.

٦٧- ﴿ مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴾

67- Âyetlerime karşı kibirlenerek geceleyin hezeyanlar savururdunuz.

Müslümanlara karşı kibirleniyordunuz. « مُسْتَكْبِرِينَ », « تَنْكِصُونَ » den haldir. « بِهٖ » Kâbe'de ya da haram bölgede, demektir. çünkü onlar *"bize kimse galip gelemez. Çünkü biz haram bölgenin ahalisiyiz" derlerdi.*

Bu zamirini, onların, Kâbe ile övünmeleri bilindiği için Kabe'ye ya da ayetlere gitme ihtimali vardır. Çünkü bu ayetler, kitap manasınadır. Onların Kur'an'a karşı büyüklenmeleri ise onu, büyüklenerek yalanlamalarıdır.

« اِسْتَكْبَرَ » "Büyüklendi" kelimesinin içinde "yalandı" manasını soktu da bu sebeple o, onun gibi müteaddi oldu. Ya da « بِ » harfi cerri « سَامِرًا » sözüne taalluk etmektedir. Gece sıhbetinizi Kur'an'ın zikriyle ve ona atmakla geçiriyordunuz. Onlar, Kâbe'nin etrafına toplanırlar, gece sohbeti yaparlardı. Sohbetlerinin geneli, Kur'an'ın zikrine ve onun şiir ve sihir olarak adlandırılmasına dairdi.

« سَامِرًا » kelimesi çoğul için kullanılma hususunda « خَاضِرٌ » gibidir. « سُحَّارًا » şeklinde de okundu. Ya da « ب » harfi cerri «تَهْجُرُونَ » dir. « سُحَّارًا » şeklinde de okundu. « تَهْجُرُونَ », « هُجْرٌ » kelimesinden gelmektedir. Hezeyan savunmak demektir. Nafi'ye göre konuşmada fahiş sözler sarfedildiğinde kullanılan « اَهْجَرَ » den gelmektedir.

❁ ❁ ❁

68. - 75. ÂYETLER

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ
يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَ
هُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ
لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ
ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا
يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا
بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

Meâli

68. Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

69. Yoksa Peygamberlerini henüz tanımadılar da bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar?

70. Yoksa onda bir delilik olduğunu söylüyorlar? Aksine o, kendilerine hakkı getirmiştir. Halbuki onlar, haktan hoşlanmamaktadırlar.

71. Eğer bak, onların isteklerine uysaydı, gökler ve yer ile bunlarda bulunan kimseler bozulur giderdi. Hayır, biz onlara zikirlerini getirdik. Fakat onlar zikirlerinden yüz çeviriyorlar.

72. Yoksa sen onlardan bir vergi mi istiyorsun? Rabbinin vergisi daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73. Muhakkakki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.

74. Ahirete inanmayanlar ise, ısrarla yoldan çıkmaktadırlar.

75. Eğer onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı giderseydik,

yine azgınlıklarında bocalamaya devam ederlerdi.

Tefsiri

٦٨- ﴿أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ﴾

68. Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? yoksa kendi lerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

Kur'an'ın açık bir gerçek olduğunu bilmeleri ve onu ve onu getireni tasdik etmeleri için Kur'an'ı düşünmediler mi? Yoksa onlara, önceki atalarına gelmeyen şey mi geldi de bu sebepten onu inkar ediyorlar ve uzak görüyorlar.

٦٩- ﴿أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ﴾

69. Yoksa peygamberlerini henüz tanımadılar da bu yüzden mi onu inkar ediyorlar?

Muhammed (s.a.v.), doğrulukla, güvenilirlikle, zekilikle, şerefli bir aileye mensubiyetle ve güzel ahlâkla tanımadılar mı? Evet, onu, bu sıfatlarla tanıdılar. Ama onlar, onu, taşkınlıklarında ve hasetlerinden dolayı inkâr ediyorlar.

٧٠- ﴿أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ﴾

70. Yoksa onda bir delilik olduğunu söylüyorlar? Aksine o, kendilerine hakkı getirmiştir. Halbuki onlar, haktan hoşlanmamaktadırlar.

Öyle olmadığı halde onda delilik olduğunu mu söylüyorlar? Halbuki onlar, onun akılca en olgunları, fikirce de en isabetlileri olduğunu biliyorlar. Hayır, kendilerine apaçık hakkı, dosdoğru yolu, şehvetlerine ve hevalarına ters düşen şeyi, yani, tevhidi ve İslam'ı getirmiştir. Ona verecek cevap ve mazeret bulamadılarda onu, deliliğe nisbet ettiler. Onların çoğu haktan hoşlanmıyorlar da onu, deliliğe nisbet ettiler. Bunda, onların azının hakkı çirkin görmediklerine dair delil vardır. Onlar, ona iman etmeyi, küçük düşürten ve kavimlerinin azarlamasından çekindiklerinden dolayı terk etmişlerdir. Ebu Talip gibi, onların *"Sabiî oldu ve babalarının dininden döndü"* demelerinden korkmuşlardır.

٧١- ﴿وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ﴾

71. Eğer bak, onların isteklerine uysaydı, gökler ve yer ile bunlarda bulunan kimseler bozulur giderdi. Hayır, biz onlara zikirlerini getirdik. Fakat onlar zikirlerinden yüz çeviriyorlar.

Eğer Allah onların tanrılarla ilgili inançlarına uysaydı, gökler ve yer fesada giderdi. Bu ayet *"O ikisinde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, muhakkak ki fesada giderlerdi"* âyetinin bir benzeridir. Onlar da bulunan kimseler de fesada giderdi. Burada akıllılar zikretti. Çünkü diğerleri onlara tabîidirler. Biz onlara kendi öğütleri ya da kendi şerefli olan kitabı getirdik. Çünkü peygamber onlardandır. Kur'an onların diliyledir. Ya da azarladıkları ve *"keşke yanımızda öncelilerin delili olsaydı"* dedikleri delili getirdik, demektir. Fakat onlar, kötü seçimleriyle şan ve şereflerinden yüz çevirdiler.

٧٢- ﴿أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾

72. Yoksa sen onlardan bir vergi mi istiyorsun? Rabbinin vergisi daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

Hicazî, Basrî ve Asım'a göre « خَرْجًا » ve « فَخَرَاجُ » şeklinde Şamî'ye göre « خَرْجًا » ve « فَخَرْجُ » şeklinde, Ali ve Hamza'ya göre ise « خَرَاجًا » ve « فَخَرَاجُ » şeklindedir.

Haraç; Devlete, arazinin zekâtından verdiğin ve işçiye de ücret olarak verdiğin şeydir. « خَرْجٌ » , « خَرَاجٌ » dan daha özeldir. Sen, köyün haracı derken « خَرَاجُ » kelimesini, Kûfe'nin haracı derken « خَرْجُ » kelimesini kullanırsın.

Lafızdaki harf çokluğu mana genişliği demektir. bu sebebten birinci okuyuş daha güzeldir. Mana, sen, onları doğruya hidayet ettiğin için onlardan mahlukatın vergisi olarak az bir şey mi istiyorsun. Halbuki yaratıcının verdiği çok daha hayırlıdır. O verenlerin en üstünüdür.

٧٣- ﴿وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

73. Muhakkakki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.

O da İslâm dinidir. Bunun için onların sana icabet etmeleri gerekmektedir.

٧٤- ﴿وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ﴾

74. Ahirete inanmayanlar ise, ısrarla yoldan çıkmaktadırlar.

Zikredilen bu yoldan, "Sırat-ı Müskatim"den sapmaktadırlar.

٧٥- ﴿وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

75. Eğer onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı gidenseydik, yine azgınlıklarında bocalamaya devam ederlerdi.

Allah onları kuraklıkla yakalayınca Alhez[1] yemeye başladılar. Sonunda Ebu Süfyan Resûlüllah (s.a.v.)'a geldi ve "Allah ve merhameti adına sana soruyorum. Sen âlemlere rahmet olarak gönderildiğine inanan değil misin?" dedi. Resûlüllah (a.s.) *"Elvette inanıyorum"* buyurdu. Bunun üzerine Ebu Süfyan: *"Babaları kılıçla, çocukları da açlıkla öldürdün"* dedi. Bu söz üzerine bu ayet indi.

Mana: Allah onlardan, kendilerine isabet eden bu kuraklığı rahmetiyle kaldırsaydı yine o eski böbürlenmelerine ve Allah Resûlüne ve müminlere karşı düşmanlıklarına geri dönecekler ve onun huzurundaki bu yaltaklanmalarını unutacaklardı.

❁ ❁ ❁

[1] Kanla deve yünü karıştırılarak yapılan yemektir.

76. – 83. ÂYETLER

وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتّٰى اِذَا
فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَد۪يدٍ اِذَا هُمْ ف۪يهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ٓي
اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَل۪يلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي
ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يُحْي۪ي وَيُم۪يتُ وَلَهُ
اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ
﴿٨١﴾ قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا
نَحْنُ وَاٰبَٓاؤُ۬نَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨٣﴾

Meâli

76- Andolsun ki, biz onları sıkıntıya düşürdük de yine Rablerine boyun eğmediler, tazarru ve niyaz da bulunmuyorlar.

77- Nihayet üzerlerine azabı şiddetli bir kapı açtığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar, orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır.

78- O, sizin için kulağı, gözleri ve gönülleri inşa etti. Ne de az şükr ediyorsunuz.

79- Ve o sizi yeryüzünde yaratıp yaydı. O'na götürüleceksiniz.

80- Ve o, yaşatan ve öldürendir. Gecenin ve gündüzün değişmesi onun eseridir. Aklınızı kulanmıyor musunuz?

81- Hayır, onlar da öncekilerin dedikleri gibi dediler.

82- Dediler ki: "Öldüğümüz, toprak ve kemik haline geldiğimiz zaman diriltileceğiz, öyle mi?"

83- Andolsun ki bu tehdit, biz de bizden önce atalarımıza da yapıldı. Bu öncelilerin masallarından başka bir şey değildir.

Tefsiri

٧٦- ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ﴾

76- Andolsun ki, biz onları sıkıntıya düşürdük de yine Rablerine boyun eğmediler, tazarru ve niyaz da bulunmuyorlar.

"Biz onları ilk önce kılıçla ve Bedir günü liderlerinin öldürülmesi ve esir alınması şeklinde aleyhlerine cereyan eden olaylarla yakaladık sözleri, buna delil olarak getirilmiştir. Bu halde siz, onlardan hiçbirinin, ne boyun eğdiğini ve ne de yalvardığını göremezsin. *"Niyazda bulunmu yorlar"* sözü, onların bu halinin devamını göstermektedir. Yani, onlar, bundan sonra bile, bu hal üzere devam etmektedirler. Bundan dolayı *"niyazda bulunmadılar"* şeklinde söylemedi.

« اسْتَكَانَ » kelimesi « اسْتِفْعَال » babındandır. « كَوْن » kelimesinden türemiştir. Bu halde diğer hale dönüştü, demektir « اسْتِحَال » kelimesi gibi.

٧٧- ﴿حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ﴾

77- Nihayet üzerlerine azabı şiddetli bir kapı açtığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar, orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır.

Yezid'e göre « فَتَّحْنَا » şeklindedir. Azabı şiddetli kapıdan aksat, esaretten de ölümden de daha kötü olan açlık kapısıdır.

Onlar, şaşkına dönmüşler ve bütün hayırlardan ümitlerini kesmişlerdir. Onların, inat hususunda cesareti en fazla olanı ve en azılısı, sana şefkat dilenmek için geldi. ya da, biz, onları, ölüm ve açlık gibi sıkıntılar la denedik de onlarda, bu hal oldukları halde bile yumuşaklık ve itaat görülmedi. Ta ki, cehennem azabıyla azap edilinceye kadar. İşte o zaman şaşkına dönerler ve ümidi keserler. *"kıyamet koptuğu gün günahkârlar, ümidi keserler"* âyetinde olduğu gibi.

٧٨- ﴿وَهُوَ الَّذِى أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ﴾

78- O, sizin için kulağı, gözleri ve gönülleri inşa etti. Ne de az

şükrediyorsunuz.

Özelliklere bunları zikretti. Çünkü dini ve dünyevi faydalarla ilgili olan şeyler, başkasına değil, bunlara dayanır. Çok az zikrediyorsunuz. «» tekit içindir *"gerçekten"* manasınadır.

Mana: Siz bu nimetlerin büyüklüğünü anlayamadınız ve onları asıl maksatlarının dışında kullandınız. Bu sebepten gözleriniz ve kulaklarınız, Allah'ın âyetleri ve işleri hususunda iş görmedi. Dolayısıyla, kalplerinizle de düşünemediniz ve nimet vereni tanıyamadınız. O'na hiç şükürde bulunmadınız.

٧٩- ﴿وَهُوَ الَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾

79- Ve o sizi yeryüzünde yaratıp yaydı. O'na götürüleceksiniz.

O, sizi yeryüzünde yaratan ve nesiller vererek yayandır. Dağılıp gittikten sonra kıyamet gününde onun huzurunda toplanacaksınız.

٨٠- ﴿وَهُوَ الَّذِى يُحْيِى وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

80- Ve o, yaşatan ve öldürendir. Gecenin ve gündüzün değişmesi onun eseridir. Aklınızı kulanmıyor musunuz?

Canlıları yaratarak diriltir, yok ederek öldürür. Gece ve gündüzün değişmesi onun eseridir. Birinin diğeri ardından gelmesi ve karanlık ve aydınlıktaki ya da uzayıp kısalmadaki değişimleri onun eseridir. Bu ona mahsustur. Ondan başkası onların taarrufuna güç getiremez. Aklınızı kullanmıyor musunuz? Kullanın da diriltme hususndaki kudretimizi anlayın. Ya da yapılanla yapana yol bulun da imana gelin.

٨١- ﴿بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ﴾

81- Hayır, onlar da öncekilerin dedikleri gibi dediler.

Mekke ahalisi, kendilerinden önceki kâfirlerin dedikleri gibi dediler, sonra onların ne dediklerini şu sözüyle açıkladı.

٨٢- ﴿قَالُوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ﴾

82- Dediler ki: "Öldüğümüz, toprak ve kemik haline geldiğimiz zaman diriltileceğiz, öyle mi?"

Nafî, Hamza, Ali ve Hafs'a göre « مِتْنَا » şeklindedir.

٨٣- ﴿لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هٰذَآ إِلَّآ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾

83- Andolsun ki bu tehdit, biz de bizden önce atalarımıza da yapıldı. Bu öncelilerin masallarından başka bir şey değildir.

Bu diriltme tehdidi Muhammed'in gelişinden önce de yapıldı.

« أَسَاطِيرُ » , « سَطْرٌ » kelimesinin çoğulu « أَسْطَارٌ » kelimesinin çoğuludur. O, öncekilerin yazdığı gerçek dışı şeydir. « أُسْطُورٌ » kelimesinin çoğulu olması da uygundur. Sonra Peygamber (s.a.v.)'ine müşriklere karşı şu sözüyle delil getirmesini emretti.

❁ ❁ ❁

84. - 92. ÂYETLER

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ ۚ قُلْ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ
شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ
فَأَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ
اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلٰهٍ إِذًا لَذَهَبَ كُلُّ إِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۚ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

Meali

84-85- Deki: Şayet biliyorsanız dünya ve içinde bulunanlar kimindir?" "Allah'ındır" diyecekler. "O halde düşünmüyor musunuz?" de.

86- "Yedi kat göklerin Rabbi ve büyük arşın Rabbi kimdir?"

87- 88- "Biliyorsanız (söyleyin) herşeyin melekûtu (mülkü ve yönetimi) elinde olan, herşeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunup kullan maya muhtaç olmayan kimdir?" de.

89- (Bunların hepsi) "Allah'ındır" diyecekler. "O halde nasıl olup da büyüleniyorsunuz?" de.

90- Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik. Şüphesiz ki onlar yalancılardır.

91- Allah çocuk edinmemiştir. O'nunla beraber hiçbir tanrı yoktur. Öyle olsaydı her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare eder ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah onların tanımlamalarından uzak tır.

92- (O) görünmeyeni ve görüneni bilir. Onların ortak koştukları şey lerden yücedir.

Tefsiri

٨٤- ﴿ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

٨٥- ﴿ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾

84-85- Deki: Şayet biliyorsanız dünya ve içinde bulunanlar kimindir?" "Allah'ındır" diyecekler. "O halde düşünmüyor musunuz?" de.

Onlar, onun yaratıcı olduğunu kabul ediyorlar. Ama ancak düşündüklerinde, yeryüzünü ve içindekileri yaratanın, onları, tekrar yaratmaya kadir olduğunu ve Rablik hususunda, yaratılmışların bir kısmının, ona eş koşulmamasını gerektiğini bilecekler.

Hamza, Ali ve Hafs'a göre « تَذَكَّرُونَ » şeklinde, diğerlerine göre « تَذَّكَّرُونَ » şeklindedir.

٨٦- ﴿ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴾

86- "Yedi kat göklerin Rabbi ve büyük arşın Rabbi kimdir?"

Ondan korkmuyor musunuz? Korkun ki ona eş koşmayın. Ya da, bu eşyaları yaratmaya gücünün yettiğini itiraf etmenize rağmen yeniden diril teceğini inkâr etmekten korkmuyor musunuz?

٨٧- ﴿ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴾

٨٨- ﴿ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

87- 88- "Biliyorsanız (söyleyin) herşeyin melekûtu (mülkü ve yönetimi) elinde olan, herşeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunup kollanmaya muhtaç olmayan kimdir?" de.

Melekût, mülktür. « و » ve « ت » mübalağa için gelmiştir. Mülkün

azametinden haber vermektedir.

Birine, bir başkasına karşı yardım ettiğinde ya da onu ondan men ettiğinden *"falana karşı filana yardım ettim"* dersin. Yani, dilediğine, dilediği kişi tarafından yardım eder, ona karşı, kimse kimseye yardım edemez.

٨٩- ﴿سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ﴾

89- (Bunların hepsi) "Allah'ındır" diyecekler. "O halde nasıl olup da büyüleniyorsunuz?" de.

Haktan ya da onun tevhidinden ve tâatından nasıl sapıyorsunuz? Saptıran şeytan ve boş arzulardır. Birinci « لِلّٰهِ » icma iledir. Çünkü soru "kim içindir?" şeklindedir. İkinci ve üçüncü « لِلّٰهِ » ise Basra'lıların dışındakilere göre mana yönüyle aynıdır. Çünkü sen *"bunun sahibi kimdir?" dediğinde bunun manası "bu kimdir?" demektir. Şairin sözünde olduğu gibi:*

"Mezalif ve köylerin sahibi kimdir?" denildiğinde:

"Ve kılı kısa atların sahibi?" denildiki: "Halid'in"

Yani "mezalif kimindir?" demektir. Mezalif: yeşillik ve sulak olan yerle çöl arasında bulunan köylere denir. Kim de onu, hazfıyla okursa, o zaman zahire göredir. Çünkü sen "bunun sahibi kimdir?" dediğinde, cevabı "falandır" şeklindedir.

٩٠- ﴿بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾

90- Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik. Şüphesiz ki onlar yalancılardır.

O'na çocuk nisbeti abes, şirk koşmak batıldır. Onlar *"Allah çocuk edindi"* demelerinde ve ortak koşmalarında yalancıdırlar. Sonra şu sözüyle onların yalanlarını tekit etti.

٩١- ﴿مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ
وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾

91- Allah çocuk edinmemiştir. Onunla beraber hiçbir tanrı yoktur. Öyle olsaydı her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare eder ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah onların tanımlamalarından uzaktır.

O, tür ve cinsten münezzehtir. Adamın çocuğu onun cinsindendir. Uluhiyette ona ortak yoktur. Öyle olsaydı tanrılardan herbiri yarattığına yönelir ve onunla baskı kurardı. Ayrıca onlardan her birinin mülkü diğerinden ayrılırdı. Dünya sultanlarında olduğu gibi bir kısmı diğerlerine galebe çalardı. Memleketleri ayrı ve kendileri mücadele içinde olurlardı. Mülkün parçalanması ve mücadele ile ilgili hiçbir iz rastlayamazsınız. Bilin ki, o tek bir tanrıdır. Her şeyin mülkü, idaresi, onun elindedir.

« إذًا » ancak ceza ve cevap cümlesinin başına gelir denemez. Burada « لَذَهَبَ » ceza ve cevap olarak gelmiştir. Ayrıca onun başına ne şart ne de soru soranın sorusu gelmiştir. Çünkü şart hazfedilmiştir.

Takdiri ise *"onunla birlikte ilâh yoktur"* âyetinin de delaletiyle *"eğer onunla birlikte ilâhlar olsaydı"* şeklindedir. Bu, onunla tartışan müşriklere verilmiş bir cevaptır. Allah'ı onların *"ortakları vardır, çocuk edinmiştir"* gibi vasıflandırmalarından tenzih ederiz.

٩٢- ﴿ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾

92- (O) görünmeyeni ve görüneni bilir. Onların ortak koştukları şeylerden yücedir.

« عَالِمِ » mecrurdur. « لله » nin sıfatıdır. Medenî ve Hafs'ın dışındaki Kûfe'lilere göre merfudur. Hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. O, gizliyi de aleniyi de bilir. Onların ortak koştukları put v.s. şeylerden yücedir.

❁ ❁ ❁

93. - 100. ÂYETLER

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلاَ تَجْعَلْنِى فِى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ
السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ
الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ
الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّى أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلاَّ إِنَّهَا
كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

Meâli

93- 94- Deki: "Rabbim, eğer onlara yöneltilen tehdidi, mutlaka bana göstereceksen Rabbim, beni, şu zalim kavim içinde bırakma."

95- Biz onlara yönelttiğimiz tehdidi sana göstermeye elbette ki kadiriz.

96- Kötülüğü en güzel şeyle def et. Biz onların (seni) nasıl vasıflandıracaklarını biliyoruz.

97- Ve dedi ki: "Rabbim, şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım."

98- "Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."

99- Niyahet onlardan birine ölüm gelip çattığında "Rabbim, beni ge ri gönderiniz" der.

100- "Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş yapayım" Hayır onun söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecek güne kadar (süren) bir berzah vardır.

Tefsiri

٩٣- ﴿قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ﴾

٩٤- ﴿رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِى فِى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

93- 94- Deki: "Rabbim, eğer onlara yöneltilen tehdidi, mutlaka bana göstereceksen, Rabbim beni şu zalim kavim içinde bırakma."

« مَا يُوعَدُونَ » deki « مَا » ve « نَ » tekit içindir. Yani onların dünyada ya da ahirette karşılacakları tehdit edildikleri azabı mutlaka bana göstereceksen, demektir.

Beni onlara arkadaş kılma. Bana, onların azabıyla azap etme. Hasan (r.a.)'dan rivayete göre "Allah onun ümmetinin azapla karşılaşacağını haber vermiştir. Ama ne zaman olacağını bildirmemiştir. Ancak bu duayla dua etmesini ona emretmiştir. Masum olan Nebi (s.a.v)'in, Rabbine karşı kulluğunu ve tevazusunu göstermek için, Rabbinin, yapacağını bildiği bir şeyi istemesi ya da yapmayacağını bildiği bir şeyden de ona sığınması caizdir. O, bir meclisten kalktığında yetmiş defa istiğfar yapardı.

« فَلَا » daki « فَ » şartın cevabı içindir. « رَبِّ » ise, ikisi arasına tekit için gelmiş mutarizadır.

٩٥- ﴿وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ﴾

95- Biz onlara yönelttiğimiz tehdidi sana göstermeye elbette ki kadiriz.

Onlar, kendilerine vaad olunan azabı inkâr ediyorlar ve gülüyorlardı. Onlara denildiki: Şüphesiz ki Allah vaad ettiğini gerçekleştirmeye kadirdir. Eğer düşünürseniz, bu inkârınıza yol bulamazsınız.

٩٦- ﴿اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ﴾

96- Kötülüğü en güzel şeyle def et. Biz onların (seni) nasıl vasıflandıracaklarını biliyoruz.

Kötülüğü en güzel hasletle def et. Bu *"kötülüğü iyilikle def et"* sözünden daha beliğdir. Çünkü burada tadil sigası kullanılmıştır. Mana: Onların hatalarını affet ve onlara karşı mukabeleni mümkün olan en güzel yolla yap.

İbni Abbas (r.a.)'tan yapılan rivayete göre *"O Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadettir"* Buradaki kötülük, selam verirken ortaya konan şirk ve çirkin sözdür ya da kötülüğü öğütlemektir. *"Bu, kılıç âyetiyle nesh edilmiştir"* denilmiştir. *"Muhkemdir. Dine zarar vermediği müddetçe teşvik edilmiştir"* denilmiştir. Biz, onların nasıl şirk koştuklarını ya da seni nasıl vasıflandırdıklarını ve kötü konuşmalarını biliyoruz. Onları, bu hususta cezalandıracağız.

٩٧- ﴿وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ﴾

97- Ve dedi ki: "Rabbim, şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım."

Onların vesveselerinden ve dürtülerinden sana sığınırım. « اَلْهَمْزَةُ » dürtmek demektir. « هَمَزَاتٌ », « هَمْزَةٌ » un çoğuludur. At yetiştiricisinin mahmuzu « مِهْمَازْ » buradan gelmektedir. Mana: *"At yetiştiricilerinin, hayvanlarını yürütmek için mahmuzlaması gibi, şeytanlar, insanları günaha teşvik ederler" demektir.*

٩٨- ﴿وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ﴾

98- "Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."

Hemen her zaman ya da Kur'an okunurken ya da elbise çıkarıldığı esnada şeytanların hazır olmalarına ve dürtmelerine karşı Rabbe yalvararak nida edilmesini ve ona sığınılmasını, nidayı ve sığınmayı tekrarlayarak emretmiştir.

٩٩- ﴿حَتّٰى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ﴾

99- Nihayet onlardan birine ölüm gelip çattığında "Rabbim, beni geri gönderiniz" der.

« حَتّٰى » « يَصِفُونَ » fiiline taalluk etmektedir. Yani onlar, ölüm vakti gelinceye kadar şirk koşmaya devam ederler. Ya da bu vakte kadar kötü hal üzere devam ederler, demektir. bundan önceki iki âyet mutarıza ve tekit olarak gelmiştir. Tekit, aklını çalmaya uğraşan ve intikam almaya sevkeden şeytana karşı Allah'tan yardım dileyerek onların görmezden

gelinmesi içindir. Rabbim, beni dünyaya geri döndürünüz, der. Allah'a sultanlara hitap edildiği gibi tazim için çoğul bir lafızla hitap etti.

١٠٠- ﴿لَعَلِّى أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّآ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۖ وَمِنْ وَرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾

100- "Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş yapayım" Hayır onun söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecek güne kadar (süren) bir berzah vardır.

Terk ettiğim yerde yani dünyada hayırlı bir iş yapayım. Çünkü o, dünyayı terk edip ahirete gitti. Katade şöyle demiştir: *"Bunu ancak kaçırdığı tahsil için istedi. Ailesine ve aşiretine dönmek için değil."*

Kûfî, Sehl, ve Yakuba göre « لَعَلِّى » deki « ى » sakindir. *"hayır"* sözü, dönüş talebini, azarlamakta, kabul etmemekte ve imkânsız görmektedir.

« كَلِمَةٌ » sözünden maksat, düzgün kurulmuş bir cümledir. O da *"Rabbim beni geri gönderiniz. Taki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş yapayım"* sözüdür. Bu, onun, hasret ve pişmanlığın istilasından dolayı susmaksızın söylediği bir sözdür. *"gerisinde"* sözü, önünde, manasınadır.

«وَرَآئِهِمْ» deki, zamir topluluk içindir. Berzah; onlarla dünyaya dönüş arasındaki engeldir. *"Yeniden dirilecekleri güne kadar"* dedi. *"Diriliş günü dönecekler"* şeklinde demedi. Bu, umudu, tam olarak kırmaktadır. Çünkü, bu dirilişten sonra ancak ahirete dönüş olacağını bildirmektedir.

❁ ❁ ❁

101. – 107. AYETLER

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾
فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ
فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ
النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾ أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا
تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾
رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا
تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

Meâli

101- Sûr'a üflendiği zaman, artık o gün aralarında soy sop yoktur ve birbirlerine sormazlar.

102- Kimlerin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

103- Kimleri de tartıları hafif gelirse, işte onlar kendilerini ziyana sokanlar, cehennem de ebedi kalanlardır.

104- Onlar, orada, dişleri açıkta olduğu halde ateş yüzlerini yalar.

105- Ayetlerim size okunurda siz, onları yalanlardınız, değil mi?

106- Derler ki: "Rabbimiz, azgınlığımız bizi altetti. Biz, sapık bir topluluk idik."

107- "Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer bir daha dönersek, artık belli ki biz zalim insanlarız."

108- Buyurur ki: "Alçaldıkça alçalın orada! Bana bir şey söylemeyin."

Tefsiri

١٠١- ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ فَلَآ أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ﴾

101- Sûr'a üflendiği zaman, artık o gün aralarında soy sop yoktur ve birbirlerine sormazlar.

Bu üflemenin ikinci üfleme olduğu söylendi. Ebu Amr'a göre iki ayrı kelimede de olsa benzer iki harfin bir araya gelmesinden dolayı « أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ » idğamla okunur.

İdğam: Harfleri birbirine katarak okumaktır. Soylar arasında ayrılık meydana gelir. Mükafat görenler ve ceza görenler diye iki kısma ayrılırlar. Kendi aralarında soy sebebiyle buluşma meydana gelmez. Çünkü kişi, kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğlundan kaçar. Aralarındaki buluşma amelleri sebebiyle olur. Dünyada iken istedikleri gibi, bir araya gelmeyi istemezler. Çünkü onlardan her biri kendi haline düşmüştür. Bununla *"Onlardan bir kısmı, bir kısmına sorarak yöneldi"* âyeti arasında tezat yoktur. Kıyamette çeşitli yerler vardır. Bir yerde, onlar üzerindeki korku artar da birbirlerine sormazlar. Başka bir yerde ise kendilerine gelirler ve sorarlar.

١٠٢- ﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

102- Kimlerin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

« مَوَازِينُ », « مَوْزُونٌ » kelimesinin çoğuludur. Tartılan salih ameller manasına gelmektedir onlar için Allah tarafından takdir olunmuş bir ağırlık manasına gelmektedir. Onlar için Allah tarafından takdir olunmuş bir ağırlık vardır. Nitekim âyet-i kerimede *"Kıyamet gününde onlar için terazi kurmayız"* buyurulmuştur.

١٠٣- ﴿وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا أَنْفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾

103- Kimleri de tartıları hafif gelirse, işte onlar kendilerini ziyana sokanlar, cehennem de ebedi kalanlardır.

Kimlerin de tartıları günahlar yüzünden hafif gelirse, onlar, nefisleri ne zulmetmişlerdir.

« فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ », « خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ » dan bedeldir. Bu ikisinin irapta mahalli yoktur. Çünkü sılanın mahalli yoktur. Ya da « اُولٰئِكَ » için haberden sonraki haberdir. Ya da mahzuf bir mübtedanın haberidir.

١٠٤- ﴿ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴾

104- Onlar, orada, dişleri açıkta olduğu halde ateş yüzlerini yalar.

Suratları asık olduğu halde ateş yüzlerini yakar. Onlara şöyle denir:

١٠٥- ﴿ اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴾

105- Âyetlerim size okunurda siz, onları yalanlardınız, değil mi?

Dünyada iken size Kur'an okunur da siz, onları yalanlardınız ve onların Allah'tan olmadığına inanıyordunuz, değil mi?

١٠٦- ﴿ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴾

106- Derler ki: "Rabbimiz, azgınlığımız bizi altetti. Biz, sapık bir topluluk idik."

Hamza ve Ali'ye göre « شَقَاوَتُنَا » şeklindedir.

« شِقْوَتُنَا » ve « شَقَاوَتُنَا » nın ikisi de mastardır. Yaptığımız kötü ameller sebebiyle bedbaht olduk.

Tevil ehlinin "Bedbahtlıktan üzerimize yazılan şey bizi altetti" şeklindeki sözleri doğru değildir. Çünkü o, kulun yapacağı şeyi ve seçeceği bildiği şeyi yazar. Seçeceğini bildiğinden başkasını yazma emirleri hususunda gösterdikleri gevşekliğin bahanesi olarak söylüyor. Kendilerinin işleri ile ilgili hususlarda bahane bulmakta aceleci davranıyorlar. Biz hak tan ve doğrudan sapmış bir topluluk idik.

١٠٧- ﴿ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴾

107- "Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer bir daha dönersek, artık belli ki biz zalim insanlarız."

Bizi ateşten çıkar. Küfre ve yalanlamaya bir daha dönersek, artık gerçekten nefislerimize zulmetmiş oluruz.

١٠٨- ﴿ قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴾

108- Buyurur ki: "Alçaldıkça alçalın Orada! Bana bir şey söylemeyin."

Zelil ve aşağılık bir şekilde susun. Üzerinizden azabın kaldırılması hususunda bana bir şey söylemeyin. Çünkü o ne kaldırılır, ne de hafifletilir. Denildiki *"Bu onların konuştukları son sözdür. Bundan sonra onlardan sadece soluma ve inleme işitilir."*

Yakub'a göre « أَنْ يَحْضُرُونِي », « ارْجِعُونِي » ve « وَلَا تُكَلِّمُونِي » lafızları vasl halinde de vakf halindede « ى » ile okunurlar. Diğerlerine göre ise « ى » sız okunurlar.

❁ ❁ ❁

109. – 118. ÂYETLER

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِى يَقُولُونَ رَبَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ
خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِى
وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ اِنِّى جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا اَنَّهُمْ
هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا
لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْئَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا
لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ
اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ
الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَاِنَّمَا
حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ
وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

Meâli

109- 110- Zira kullarımda bir grup: "Rabbimiz, biz iman ettik. Bizi bağışla. Bize acı. Sen acıyanların en hayırlısısın" demişlerdi. Siz onları alaya aldınız. Sonun da bu davranışınız size beni yad etmeyi unutturdu. Çünkü siz onlara gülüyordunuz.

111- Bu gün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim. Onlar, hakikaten muratlarına ermişlerdir.

112- (Allah inkârcılara): "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız" diye sorar.

113- "Bir gün ya da günün bir kısmı kaldık, sayanlara sor" derler.

114- "Sadece az bir süre kaldınız. Keşke bilseydiniz" der.

115- Bizim sizi boş yere yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp geti rilmeyeceğinizi mi sandınız?

116- Mutlak hakim ve hak olan Allah, pek yücedir. O'ndan başka ilâh yoktur. O, bereketli arşın sahibidir.

117- Kim Allah ile birlikte diğer bir tanrıya taparsa -ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.

118- Resûlüm! De ki: Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhametlilerin iyisisin.

Tefsiri

١٠٩-﴿ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِى يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴾

١١٠- ﴿فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِى وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴾

109- 110- Zira kullarımda bir grup: "Rabbimiz, biz iman ettik. Bizi bağışla. Bize acı. Sen acıyanların en hayırlısısın" demişlerdi. Siz onları alaya aldınız. Sonun da bu davranışınız size beni yad etmeyi unutturdu. Çünkü siz onlara gülüyordunuz.

« سِخْرِيًّا » ikinci mefuldur. Medenî, Hamza ve Ali'ye göre damme iledir. Her ikisi de « سَخَرٌ » gibi « سَخِرَ » nin mastarıdır. Nispet « ى » sında mübalağa vardır.

Denildiki: *"O maskaraya alınanlar, ashabı kiramdır"* onların sadece Ashab-ı Suffe oldukları da söylendi. Manası: Onları alaya aldınız ve onlarla dalga geçerek uğraştınız. Sizin bu şekilde onlarla uğraşmanız, beni zikretmeyi unutmanıza sebep oldu. Siz onlarla alay edip gülüyordunuz.

١١١-﴿ إِنِّى جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾

111- Bu gün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim. Onlar, hakikaten muratlarına ermişlerdir.

« هُمُ الْفَائِزُونَ » cümlesinin ikinci meful olması caizdir. Yani onları

kurtulup muratlarına ermeleriyle mükafatlandırdım. Çünkü « جَزَى » fiili iki meful alır. *"Onları sabretmelerine karşılık cennetle mükafatlandırdı"* âyetinde olduğu gibi. « أَنَّهُمْ » Hamza ve Ali'ye göre başlangıç içindir. Yani, kurtuluşa erenler hakikaten onlardır, siz değilsiniz, demektir.

١١٢- ﴿ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴾

112- (Allah inkârcılara): "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız" diye sorar.

Allah ya da onlara soru sormakla görevlendirilmiş melek şöyle der Mekki Hamza ve Ali'ye göre « قُلْ » şeklindedir. Onlara sorulmak üzere sana verilmiş bir emirdir. « كَمْ », « لَبِثْتُمْ » fiiliyle mansup kılınmıştır. « عَدَدَ » ise temyizdir.

١١٣- ﴿ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْئَلِ الْعَادِّينَ ﴾

113- "Bir gün ya da günün bir kısmı kaldık, sayanlara sor" derler.

Onlar, orada ebedi kalacaklarını düşünmelerinden ve azab içerisinde olmalarından dolayı günaha kalış müddetlerini kısa gördüler. Çünkü sıkıntı çekene sıkıntılı günleri uzun gelir, sevinçli günleri kısa gelir. Hesap edenlere ya da kulların ömürlerini sayan meleklere sorun.

« فَاسْئَلِ » Mekkî ve Ali'ye göre « فَاسَلْ » şeklinde hemzesizdir.

١١٤- ﴿ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

114- "Sadece az bir süre kaldınız. Keşke bilseydiniz" der.

Ancak az bir zaman ya da az kaldınız demektir. Allah'u Teâlâ, onların, dünyada kalış yılları ile ilgili sözlerini doğrulamakta ve önceki gaflet lerinden dolayı onları azarlamaktadır. Hamza ve Ali'ye göre de «قُلْ » şeklindedir.

١١٥- ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾

115- Bizim sizi boş yere yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp

getirilmeyeceğinizi mi sandınız?

« عَبَثًا » haldir. Yani oyun ve eğlence edinerek demektir. ya da mefulun lehtir. Yani, boş yere demektir. Hamza ve Ali ve Yakub'a göre « تُرْجَعُونَ », « تَرْجِعُونَ » "dönüp gelmeyeceğinizi) şeklindedir.

« وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ » cümlesi « أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ » üzerine ya da « عَبَثًا » üzerine atfen bilakis sizi, sorumluluk yüklemek, sonra da sorum luluk dünyasından mükafat ve ceza dünyasına döndürmek, iyilere sevap vermek, kötüleri cezalandırmak için yarattık.

١١٦- ﴿ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴾

116- Mutlak hakim ve hak olan Allah, pek yücedir. O'ndan başka ilâh yoktur. O, bereketli arşın sahibidir.

Mutlak hakim ve hak olan Allah, boş bir şey yaratmaktan yücedir. Mülkün kendisine aidiyeti sabittir. Çünkü herşey ondandır, onadır. Ya da o kendisi ve mülkü yok olmadandır. O, bereketli arşın sahibidir. Arşı kerem (bereket) sıfatıyla vasfetti. Çünkü rahmet ondan iner. Ya da onu keremlilerin en keremlisi olan Allah'a nisbetinden dolayı kerem sıfatıyla vasfetti. « الْكَرِيمُ » kelimesi, « رَبُّ » kelimesine sıfat olmak üzere şaz bir şekilde merfu olarak da okunmuştur.

١١٧- ﴿ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴾

117- Kim Allah ile birlikte diğer bir tanrıya taparsa –ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nez dindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.

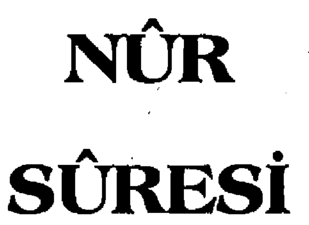
١١٨- ﴿ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴾

118- Resûlüm! Deki: Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhametlilerin iyisisin. Zira Allah'ın rahmetine kavuşan kişi, başkasının rahmetine ihtiyaç duymaz. Fakat başkasının rahmeti, Allah'ı rahmetinden müstağni kılınmaz.

Sûre - 24

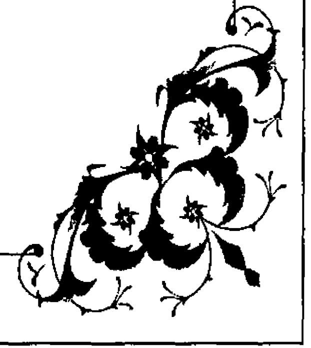

NÛR SÛRESİ

Bu sûre Medine'de nazil olmuştur;
64 âyettir..

Cüz - 18

1. – 4. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾
اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلاَ تَأْخُذْكُمْ
بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ اللهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ
عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ اَلزَّانِى لاَ يَنْكِحُ اِلاَّ زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً
وَالزَّانِيَةُ لاَ يَنْكِحُهَٓا اِلاَّ زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾
وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَ فَاجْلِدُوهُمْ
ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلاَ تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

Meâli

1. Bu indirdiğimiz ve *(hükümlerinin uygulanmasını)* farz kıldığımız bir suredir. Düşünüp öğüt almanız için onda açık seçik ayetler indirdik.

2. Zina eden kadın ve zina eden erkekten herbirine yüz sopa vurun. Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini *(ni tatbik)* hususunda sizi sakın acıma duygusu kaplamasın. Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.

3. Zina eden erkek, zina eden müşrik olan kadından başkasıyla evlenemez. Zina eden kadın da veya müşrik olan erkekten başkasıyla evlenemez. Böyleleriyle evlenmek müminlere haram kılınmıştır.

4. Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup sonra da dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun. Ve artık onların şahitliğini hiç bir zaman kabul etmeyin. İşte onlar fasıklardır.

Tefsiri

١- ﴿ سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾

1- Bu indirdiğimiz ve (hükümlerinin uygulanmasını) **farz kıldığımız bir sûredir. Düşünüp öğüt almanız için onda açık seçik ayetler indirdik.**

« سُورَةٌ » Mahfuz bir mübtedanın haberidir. Yani, "bu bir suredir" demektir. «اَنْزَلْنَاهَا » *"onu indirdik"* «سُورَةٌ» un sıfatıdır. Talha «زَيْدًا ضَرَبْتُهُ» *"Zeydi dövdüm"* ya da «اُتْلُ سُورَةً » *"Sûreyi oku"* şeklinde düşünerek «سُورَةً» şeklinde okumuştur. Sûrenin başından sonuna kadar bütün ayetleri Medine'de inmiştir. "Onda bulunan hükümleri farz kıldık." فرض kelimesinin aslı, "kesmek, ayırmak" demektir. Yani o hükümleri onda kesilmiş biçilmiş olarak kıldık, demektir. Mekkî ve Ebu Amr, müsbetliğini ve onun te'kidini mubalağa için ya da onda farklı farklı kılınanların çokluğunu ifade için «فَرَّضْنَاهَا» şeklinde şeddeli oku muşlardır. Öğüt almanız için onda açık deliller indirdik. Hamza, Ali, Halef ve Hafs'a göre تَذَكَّرُونَ ، تَذْكُرُونَ şeklindedir. Sonra hükümleri tekrar açıkladı. Şöyle buyurdu:

٢- ﴿ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

2- Zina eden kadın ve zina eden erkekten herbirine yüz sopa vurun. Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini (ni) tatbik hususunda sizi sakın acıma duygusu kaplamasın. Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.

« اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى » Mübteda olarak merfudur, haber hazfedilmiştir. Yani, üzerinize farz kılınan hususta zinâkar kadını ve zinâkar erkeği

sopalayın. Ya da haber «فَاجْلِدُوا» (sopalayın) kelimesidir. «ال», «الذى» manasına olduğu ve şart manasını içerdiği için «ف» gelmiştir. Takdiri, zina eden kadını ve zina eden erkeği sopalayın" şeklindedir. Senin *"kim zina etmiş onu sopalayın"* sözünde olduğu gibi. *"İffetli kadınlara iftira atan sonra da dört şahit getiremeyen kişileri sopalayın"* ayetinde olduğu gibi.

İsa b. Ömer, zahirin açıkladığı gizli bir fiilin varlığı üzere « اَلزَّانِيَةَ وَالزَّانِيَ » şeklinde mansup okumuştur. Bu, emir için olan fiilden dolayı «سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا» şeklinde okunmasından daha iyidir.

Celd; Tene vurmaktır. Bunda, acının ete ulaşması için mübalağa edilmemesi gerektiğine işaret vardır. Hitap, devlet başkanlarınadır. Hadlerin uygulanması dindendir. Onların sorumluluğu herkesin üzerinedir. Ancak onların hepsinin bir araya gelmesi mümkün değildir. Bu işe onların adına imam bakar. Bu, özgür ve evlenmemiş olanın hükmü dür. Evlenmiş olanın hükmü ise, taşlanarak öldürülmektir. Taşlanarak öldürülmenin şartları şunlardır: hürriyet, akıl, baliğ, islâm ve sağlam bir nikâhla evlendiği kadınla başbaşa kalıp ilişkiye girmektir. Bu, sürgünün meşru olmadığına dair delildir.

Çünkü «ف» cezaya dahil o-lur. Sürgün ile ilgili rivayet edilen hadis *"O kadınları evlerde hapse-din"* ve *"o ikisine eza verin"* ayetlerindeki hapis ve işkencenin nesh edildiği gibi neshedilmiştir. Mekki «رَأْفَةٌ» kelimesini, «رَآفَةٌ» şeklinde okumuştur. Bu, ayrı bir kelimedir.

Denildiki: «رَأْفَةٌ» "Re'fet (acıma) kötülüklerin giderilmesinde kullanılır. Rahmet ise, "sevgiliye ulaştırmakta" mana, müminlere gere ken Allah'ın dini hususunda şart olup dayatmaktır. Hadlerin uygulanmasında gevşeklik göstermemektir. Değilse hadleri kaldırırlar ya da hafifletirler. Allahın dininden maksat, ona ya da hükmüne boyun eğmektir. "Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız" sözü tahrik babındadır. Allah ve dini için gazap ateşini yakmayı hedeflemektedir. Şartın cevabı gizlidir. Yani, sopalananlardan bir gurup hazır olsun. Bunun

« عَذَابَ » "azap" olarak isimlendirilmesi ceza olduğuna dair delildir.

Grubun, ibret almak için had uygulanacak yerde halka çevirmiş ve had uygulanacak kişinin azarlanması caizdir. Grup en az üç ya da dört kişi olmalıdır. Bu, galip bir sıfattır ve sanki o üç dört kişi, bir şeyin etrafını çevirmiş grup gibidir.

İbni Abbas (a.s.) dan rivayet edildiğine göre, dört ila kırk adam olmalıdır.

٣- ﴿اَلزَّانِى لاَ يَنْكِحُ إِلاَّ زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لاَ يَنْكِحُهَآ إِلاَّ زَانٍ اَوْ
مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾

3- Zina eden erkek, zina eden müşrik olan kadından başkasıyla evlenemez. Zina eden kadın da veya müşrik olan erkekten başkasıyla evlenemez. Böyleleriyle evlenmek müminlere haram kılınmıştır.

Zina alışkanlığı olan murdar kişi, saliha kadınlarla evlenmeye rağbet etmez. Kendisi gibi murdarlara ya da müşriklere rağbet eder. Aynı şekilde salih erkekler de o murdar kadınlarla evlenmeye rağbet etmez. O kadınlara, kendileri gibi fâsık ve müşrik olanlar rağbet eder. Ayet, haddi aşanlarla evlenmekten uzaklaştırmaktadır. Çünkü zina çirkinlikte şirkin eşidir. İman ise iffet ve namusun eşidir. Bu ayet *"Pis kadınlar, pis erkekler içindir"* ayetinin bir benzeridir. Denildiki: "İslam'ın başlangıcında zinakar kadınlarla evlenmek yasaktı. Daha sonra bu *"sizden olan dullarla evlenin"* ayetiyle neshedildi. Denildiki *"Nikahtan maksat, ilişkidir. Çünkü zinâkardan başkadı, zinakar kadını iğrenir, ona karşı şehvet duymaz."* Bu doğrudur ve seni şu söze götürür. *"Zinâkar erkek, ancak zinâkar kadınla, zinâkar kadın da ancak zinâkar erkekle zina eder."*

Resulullah (s.a.v.) den bir kadınla zina eden sonra da onunla evlenen kişinin durumu soruldu, *"Başı zina, sonu nikahtır"* buyurdu. Birinci cümlenin durumu zinâkar erkeğin özelliği, iffetli kadınlara değilde günahkâr kadınlara rağbet etmesidir. İkincisinin manası ise, zinâkar kadının özelliği, ona, namuslu kişilerin değil, zinâkar kişilerin rağbet etmesidir. Bu ikisi farklı iki manadır. Birincisinde, zinâkar kadın, zinâkar erkekten önce zikredilmiştir. İkincisinde ise, erkek kadından önce zikredilmiştir. Çünkü bu ayet, işledikleri kötülükten dolayı

cezalandırılmaları için indirilmiştir. Kadın, bu kötülüğün kendisinden kaynaklandığı unsurdur. Çünkü o, erkeği arzulamasaydı, ona kapı açıp imkân vermeseydi, erkek onu arzulamaz ve ona sahip olamazdı. Bu hususta, kadın asıl olunca zikriyle başladı. İkincisi ise nikâhtan bahsetmektir. Bunda asıl olan ise erkektir. Çünkü isteyen odur ve talep ondan gelmektedir. «لَا يَنْكِحُ» nehiy olarak «لَا يَنْكِحْ» şeklinde de okunmuştur. Aynı şekilde merfu halinde de nehiy manası vardır. Ve o daha beliğ ve daha te'kitlidir. Onun o ikisinin adetlerinin bu şekilde olduğu manasına haber olması da caizdir. Mümine gereken nefsini bu tip alışkanlıklara bulaştırmamak ve korumaktır. Zina yapmak ya da zina yoluyla para kazanması maksadıyla fahişelerle evlenmek haram kılınmıştır. Ya da bunda, fasıklara benzeyiş, töhmet altında kalmak, kötü söze, gıybete ve kötülerle oturmaya sebep olmak gibi kötülükler olduğu için haram kılınmıştır. O meclislerde günaha kapı açan nice taşınlıklar yapılır. Ya da zinâkarların ve kahpelerin bir araya gelmesiyle neler olur? Bir düşünün.

٤- ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

4- Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup sonra da dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun. Ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir.

Ali'ye göre «الْمُحْصَنَاتُ» «الْمُحْصِنَاتُ» şeklindedir. Yani müslüman, mükellef, iffetli ve hür kadınlara zina isnadında bulunanlar, demektir. Kazif (isnatta bulunmak) zina ve başka hususlarda olur. Buradaki, zina isnadıdır. Bunu, zinakârlardan hemen sonra namuslu kadınların zikredilmesiyle ve dört şahit getirilmesinin şart koşulmasıyla anlıyoruz. Sonra da zinaya tanıklık eden dört şahit getiremezse ve eğer isnatta bulunan hürse, ona, seksen sopa vurun. Zinanın dışındaki "ey fasık, ey faiz yeyici" gibi ifadelerle atılan kaziflerde iki şahit yeterlidir. Cezası da tazirdir. Kazif atılan kişide bulunması gereken şartlar şunlardır. Hürriyet, akıl, bülûğ, islâm ve iffet, kazif cezasının gerekliliği hususunda erkek de kadın gibidir. Yani erkeğe atılan isnadda kadında olduğu gibi cezalandırılır.

«ثَمَانِينَ» kelimesi, mastarların naspedilişi gibi naspedilmiştir. Bize

göre onun, hadlerle ilgili şahitliği reddedilir. Ayrıca haddin tamamının ya da bir kısmının bilindiği şekil üzere uygulanmasına taalluk etmektedir. Yani had uygulanmazsa şahitlik reddedilmez. Şafiiye göre ise onun şehadetinin reddolunması kazifin kendisine taalluk eder. Haddin uygulanmasıyla bir ilgisi yoktur. Bize göre kazif olan şartın cezası, sopanın vurulmasıdır. Şehadetleri ebedi olarak yani yaşadıkları müddetçe kabul edilmez. Onlar, yoldan çıkmış kimselerdir. Bu, başlangıç cümlesidir. Şartın cezasına dahil değildir. Sanki bu, şart cümlesi bittikten sonra, kazif atanların Allah katındaki halinin hikâyesidir.

❁ ❁ ❁

5. – 13. ÂYETLER

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾
وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ
فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾
وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَؤُا
عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا
فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ
جَاؤُ بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ
لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلّٰى
كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ
الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هٰذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾
لَوْلَا جَاؤُ عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولٰئِكَ
عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

Meâli

5. Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

6. Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların herbirinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek

şahitlik etmesi,

7. Beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

8. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ile şahitlik etmesi,

9. Beşinci defa da, eğer *(Kocası)* doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.

10. Ya Allah'ın size bol lûtfû ve merhameti olmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı *(haliniz nice olurdu)?*

11. Bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir grup-tur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın. Aksine o, sizin için bir iyiliktir, onlardan herbir kişiye, günah olarak ne işlemişse *(onun karşılığı ceza)* vardır. Bu günahın büyüğünü yüklenen kimse içinde çok büyük bir azap vardır.

12. Erkek ve kadın müminlerin, bu iftirayı işittiklerinde kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup da *"bu, apaçık bir iftiradır"* demeleri gerekmez miydi?

13. Bu iftirayı ortaya atanların da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki şahit getirip isbat edemediler, öyle ise onlar, Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir.

Tefsiri

٥ – ﴿إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

5- Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

Zina ısnadında bulunduktan sonra tevbe edip hallerini düzeltenler müstesnadır. Bunlar, fasıklardan istisna edilmişlerdir. Buna *"Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."* Sözü delalet etmektedir. Yani; onların günahlarını bağışlar ve onlara merhamet eder, demektir. Bize göre istisnanın hakkı mansup olmaktır.

Çünkü o olumlu cümledendir. İstisnayı ikinci cümleye tealluk

ettirenlere göre ise لَهُمْ deki هُمْ dan bedel olmak üzere, mecrur olmaktır. Yabancı kadınlara zina isnadında bulunmanın hükmünü zikrettikten sonra, eşlere zina isnadında bulunmanın hükmünü açıkladı. Şöyle buyurdu:

6- ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾

6- Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların herbirinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi,

7- ﴿وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾

7- Beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

Hanımlarına zina isnadında bulunup da kendilerinden başka sözlerini tasdik edecek şahitleri olmayanlara gelince, onların herbirinin şahitliği, kendisinin, bu zina isnadında doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci şahitlikte de, bu zina isnadında eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

«إِلَّا أَنْفُسُهُمْ», «شُهَدَاءُ» kelimesinden bedel olmak üzere merfudur. «أَرْبَعُ» Ebubekir'in dışındaki Kûfe'lilere göre haber olmak üzere merfudur. Mübteda «فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ» dir.

Diğerlerine göre ise mensubtur. Çünkü o, mastara muzaf kılınmasıyla mastar hükmünü almıştır. Ondaki amil, mastardır. O da «فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ» dir. Buna göre haberi hazfedilmiştir.

Takdiri ise *"Onların herbirinin şahitliği vacibtir"* şeklindedir. Buradaki «الْخَامِسَةُ» kelimesinin merfu olduğu hususunda bilindiği kadarıyla ihtilaf yoktur. «وَالْخَامِسَةُ» mübteda, «أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ» haberdir.

٨- ﴿وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ﴾

8- Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ile şahitlik etmesi,

٩- ﴿وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

9- Beşinci defa da, eğer (Kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.

Ondan azabı yani cezayı kaldırır. «يَدْرَاُ» fiilinin faili, « اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَةٍ بِاللّٰهِ » cümlesidir. Hafs, «الْخَامِسَةَ» kelimesini « اَرْبَعُ شَهَادَةٍ » üzerine atfederek mensup kılmıştır.

Diğerleri ise başlangıç olarak merfu kılmışlardır. «اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ » onun haberidir. Nafi, « اَنَّ لَعْنَةَ اللّٰهِ » ve «اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ » deki «اَنَّ » leri «اَنْ» olarak okumuştur. Ayrıca «غَضَبَ» nin «ض» ını esreli okumuştur. Her iki «اَنْ» de «اَنَّ» hükmündedir. Sehl, Yakup ve Hafsa göre « اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ» şeklindedir.

Gazap kelimesini, kadınla yanyana kıldı. Çünkü kadınlar, hadiste de geçtiği üzere laneti çok kullanırlar. Dilleri alıştığı ve kalpleri önemsediği için yalan yere lânete cüret ederler diye onun yanında "gazap" kelimesini zikretti. Bunu men edici olması için yaptı, bize göre liân (lanetleşme), lânet kelimesiyle birlikte kullanılan yeminlerle kuvvetlendirilmiş şahitliklerdir. Erkek hakkında kazif cezasının yerine geçer. Kadın hakkında ise, zina cezasının yerine geçer. Çünkü Allah'u Teala onu, şehadet olarak isimlendirmiştir. Karı ve koca şehadet ehli olup, koca karısına zina isnadında bulunursa aralarında liân yapılır. Nehir kitabında da açıklandığı gibi birbirleriyle lânetleştiklerinde, kadı aralarını ayırıncaya kadar, aralarında ayrılık meydana gelmez. Allah ona rahmet etsin Züfer'e göre ayrılık, lânetleşmeleriyle meydana gelir. Ayrılık, bain olarak boşatmaktır. Ebu Yusuf, Züfer ve Şafiî'ye göre

artık ebedi haramlık sözkonusudur. Liân ayeti, Hilâl b. Ümeyye yada Uveymir hakkında indi. O *"Karım Havle'nin üzerinde Şüreyk b. Semhan'ı gördüm"* demiş, karısı da onu yalanlamıştı. Bunun üzerine Nebi (s.a.v.) onlara liân yaptırmıştı.

١٠- ﴿ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴾

10- Ya Allah'ın size bol lütfû ve merhameti olmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu)?

Yani, Allah'ın, size ihsanı ve nimeti olmasaydı, demektir. «لَوْلَا» nın cevabı, hazfedilmiştir. Takdiri ise, *"sizi utandırırdı"* yada "size biran önce azap ederdi" şeklindedir.

١١- ﴿ اِنَّ الَّذِينَ جَاؤُ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ
بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ وَالَّذِى تَوَلّٰى كِبْرَهُ
مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾

11- Bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın. Aksine o, sizin için bir iyiliktir, onlardan herbir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) **vardır. Bu günahın büyüğünü yüklenen kimse içinde çok büyük bir azap vardır.**

İfk sözü, yalan ve iftiradan oluşan mananın en beliğidir. Aslı «الأفك» dur. Değiştirmek ve çevirmek demektir. Çünkü o, anlamı değiştirilmiş bir sözdür. Burada kastedilen Aişe (r.a.)'nın üzerine atılan iftiradır.

Aişe anlatıyor: "Beni Mustalık gazasında gerdanlığımı kaybettim. Bu sebepten geri kaldım. Hafifliğimden dolayı hevdecin boş olduğu anlaşılmadı. Onlar gittiklerine Safvan b. Muattal (geldi) devesini çöktürdü. (Deveye bindim) ve onu sevketti. Onlar konakladıktan sonra onlara yetiştik. Benim hakkımda helâk olan olmuştur. Bir ay hastalandım. Nebi (s.a.v.) "Nasılsın?" diye soruyordu. Önceleri gördüğüm lütfû ondan göremiyordum. Babamın teyzesi Ümmü Mıstah (bize gelmişti, yürürken) tökezleyince "kahrolası Mıstah" dedi. Bu sözüne karşı çıktım, o da bana iftira olayını haber verdi. Bunu işitince hastalığım

arttı. Ana-babamın (evine gittim) orada geceledim. Gözyaşım dinmiyordu, uyuyamıyordum. O ikisi (anam babam) ciğerimin parçalandığını zannettiler. Sonunda Nebi (s.a.v.) "Ey Humeyra, müjdeler olsun sana. Şüphesiz ki Allah beraatini indirdi" buyurdu. "Allaha hamdolsun, sana teşekkür yok" dedim.

«عُصْبَةٌ» Ondan kırka kadar, bir araya gelmiş kişiden oluşmuş bir topluluktur. Onlar; münafıkların başı Abdullah b. Ubey, Zeyd b. Rifaa, Hassan b. Sabit, Mistah b. Esare, Hamne binti Cahş ve onların yar dımcılarıdır. Bu içinizden, müslüman cemaatinden bir gruptur. Onlar, iftiranın müminlerden değil de kâfirlerden meydana geldiğini zannetmişlerdi. Bu iftirayı Allah katında şer olarak hesap etmeyin. Aksine o sizin için hayırlıdır. Çünkü Allah size o belâyı isabet ettirdi sonra da onsekiz ayetlik beraati indirdi. Hitap, Resulullah (s.a.v.)'e, Ebu Bekire, Aişe'ye Safvan'a ve bu hususta ona kötülük yapan müminleredir. O topluluktan herbiri için, günahı, bu işe daldığı kadar olan bir ceza vardır. Çünkü bir kısmı gülmüş, bir kısmı konuşmuş ve bir kısmı da susmuştu. O topluluktan günahın büyüğünü yüklenen Abdullah b. Ubey içinde büyük bir azap, yani cehennem vardır. Anlatıldığına göre Safvan, Aişe'nin hevdeciyle onun yanından geçti. O kavminden olan bazı kimselerle birlikteydi. "bu kimdir?" dedi. "Aişe'dir" dediler. Bu cevap üzerine o "Vallahi, o ondan, o da ondan kurtulmamıştır" dedi. Bundan sonra Allah bu işe dalanları azarlamıştır. Şöyle buyurmuştur:

١٢- ﴿لَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا
وَقَالُوا هٰذَآ إِفْكٌ مُبِينٌ﴾

12- Erkek ve kadın müminlerin, bu iftirayı işittiklerinde kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup da "bu, apaçık bir iftiradır" **demeleri gerekmez miydi?**

Erkek ve kadın müminlerin, bu iftirayı işittiklerinde, kendilerinden olan kimselere karşı hüsnü zanda bulunup onların iffetli ve salih kimseler olduklarını düşünmesi gerekmez miydi? Çünkü mü'minler tek bir can gibidir. Bu *"Birbirinizi ayıplamayın"* ayetinde olduğu gibidir.

Rivayet edildiğine göre Ömer (r.a.) Resulullah (s.a.v)'e "Ben münafıkların yalanını keserim. Çünkü Allah, seni tenine sinek konmasından bile korumuştur. Çünkü o, necasetlere konar, onlara bulaşır.

Allah seni, bu kadarlık bir pislikten bile korurken, bu tip çirkinliklere bulaşmış kişilerin (münafıkların) arkadaşlığından niye korumuyor?" dedi.Osman: "Şüphesiz ki Allah, üzerine hiç kimse basmasın diye senin gölgeni yaratmadı. Senin gölgene basmak hiç kimseye nasip olmuyorsa, eşinin namusunu kirletmesi nasıl oluyor?" dedi. Aynı şekilde Ali (r.a.): "Cebrail, ayakkabılarının üzerinde pisliğin olduğunu sana bildirdi ve pislik bulaştı diye ayakkabılarını çıkarmanı sana emretti. Kendisine fuhuştan bir parça bulaştığı takdirine göre, sana onu boşamayı niçin emretmiyor?" dedi. yine rivayet olduğuna göre, Ebu Eyyub el-Ensarî, hanımına şöyle dedi: "Denilenleri duydun mu?" karısı "Safvanın yerinde sen olsaydın, Resulullah (s.a.v.)'in haremine karşı bir kötülük düşünürmüydün?" dedi. O "Hayır" dedi. Hanımı: "Eğer ben Aişe'nin yerinde olsaydım, Resulullah'a ihanet etmezdim. Aişe benden daha hayırlıdır, Safvan'da senden daha hayırlıdır." Muhatap sıgasından gaib sıgasına, zamirden zahire geçildi. *"Birbiriniz hakkında hayır düşünmeli ve bu açık bir iftiradır demeliydiniz"* demedi. Muhataptan gaibe geçişiyle yüz çevirmek manasına azarlamada mübalağa yapmıştır. İman lafzının açık ifadesiyle de, o konudaki birliktelikten dolayı hiçbir mü'minin, kardeşi aleyhine olan ayıplayıcı yada kötüleyici sözleri kabul etmemesini ifade etmiştir. Bu edeptendir. Buna dikkat eden, uygulayan ne kadar da azaldı. Keşke sen işittiğini konuşmayan, kardeşleri hakkında duyduğunu yaymayan kişileri bulabilsen. Onların hak etmediği apaçık bir yalandır.

١٣- ﴿لَوْلَا جَٓاؤُ۫ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَۚ فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَٓاءِ فَاُو۬لٰٓئِكَ
عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾

13- Bu iftirayı ortaya atanların da bu konuda dört şahit getir meleri gerekmez miydi? Madem ki şahit getirip isbat edemediler, öyle ise onlar, Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir.

Eğer doğru sözlü iseler, kazifleri hususunda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki dört şahit getiremediler, öyleyse onlar, Allah'ın hüküm ve şeriatına göre yalan yere zina isnadında bulunanlardır. Çünkü Allah'u Teala, isnadı doğru olanla, isnadı yalan olanın arasını ayırmak için dört şahitin şehadette bulunup bulunmamasını, ölçü olarak koymuştur. Aişe (r.a.)'ya iftira atanların, sözlerini destekleyecek delilleri yoktu, onlar yalancılardı.

14. – 25. ÂYETLER

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَٓا
اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ
بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ
عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا
سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِٓ اَبَدًا
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
﴿١٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ
عَذَابٌ اَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾
وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَٓاءُ
وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ
يُؤْتُوٓا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا
وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾ اِنَّ
الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا

وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ
وَاَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُوَفّ۪يهِمُ اللّٰهُ د۪ينَهُمُ
الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُب۪ينُ ﴿٢٥﴾

Meâli

14. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütûf ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız yaygarada size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

15. Çünkü siz, bu iftirayı, gelişi güzel olarak birbirinizin ağzından alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız *(bu uydurma haberi)* ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu Allah katında çok büyük *(suç)* tur.

16. Onu duyduğunuz da, "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Haşa! Bu büyük bir iftiradır" demeli değilmiydiniz?

17. Eğer inanmış insanlarsanız, Allah bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.

18. Ve Allah, ayetlerini size açıklıyor. Allah, çok iyi bilir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

19. İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada ve ahirette çetin bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütûf ve merhameti olmasaydı; Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı *(haliniz nice olurdu)*

21. Ey iman edenler! şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, şunu bilsin ki, o edepsizlikleri ve kötülükleri emreder. Eğer Allah'ın lütûf ve merhameti üzerine olmasaydı, içinizden hiçbir kimse temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.

22. İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler, akrabaya, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere bir şey vermemeye yemin etme-

sinler. Affetsinler, hoşgörsünler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

23-24. Namuslu, kötülükten habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Dilleri, elleri ve ayaklarının, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edeceği birgünde onlar için çok büyük bir azap vardır.

25. O gün, Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın bir gerçek olduğunu anlayacaklar.

Tefsiri

١٤- ﴿ وَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِى مَا اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾

14. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütûf ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız yaygarada size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

«لَوْلاَ» Geçmişin aksine, bir şeyin, başka bir şeyin varlığından dolayı mümkün olmaması için kullanılır. Yani, ben, size, dünyada iken nimet vererek -ki tevbe için mühlet vermek de bu cümledendir- ihsanda bulunmaya ve ahirette de af ve mağfiretle merhamet etmeye hükmetmeseydim, o yaygarasını kopardığınız iftira dolu sözlerinizden dolayı sizi azapla derhal yakalardım. «اَفَاضَ» kelimesiyle ilgili olarak *"söze daldı, söze girişti"* denir.

١٥- ﴿ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللهِ عَظِيمٌ ﴾

15. Çünkü siz, bu iftirayı, gelişi güzel olarak birbirinizin ağzından alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız (bu uydurma haberi) **ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu Allah katında çok büyük** (suç) **tur.**

« اذْ » « مَسَّكُمْ » yada « اَفَضْتُمْ » için zarftır.

Onu bir kısmınız bir kısmınızdan aldı. *"Sözü ağızdan aldı ve ezberledi"* denir. Bir kısmınız bir kısmınıza *"Sana Aişe'nin haberi ulaştı mı?"* diye soruyordu. Sonunda bu, onlar arasında yayıldı ve bunun konuşulmadığı ne bir ev, ne de bir meclis kaldı. *"Hakkın da bilgi sahibi olmadığınız bu şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyordunuz"* sözler, ancak ağızla söylendiği halde *"ağızlarınızla"* kelimesini kullandı. Çünkü bilinen bir şeyin bilgisi kalpte olur. Sonra dil onu ifade eder. Bu iftirada ise, kalpteki bir bilgiden kaynaklanmayan, sadece dillerde dolaşan bir sözdür. *"Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlar"* ayetinde olduğu gibi. Aişe (r.a.) hakkında konuşmanızı küçük bir şey zannediyorsunuz. Halbuki o, Allah katında büyük günahtır, onlardan biri ölümü esnasında üzüntülüydü. Ona bunun sebebi soruldu da o: *"kasıtlı olarak işlemediğim bir günahtan korkuyorum. O da Allah katında büyüktür"* dedi.

١٦- ﴿وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ﴾

16. Onu duyduğunuz da, "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Haşa! Bu büyük bir iftiradır" demeli değilmiydiniz?

«لَوْلَا» ile «قُلْتُمْ» arasını zarfla ayırdı. Çünkü zarfların bir durumu vardır. O da, eşyada vaki oldukları için, eşyadan kendi menzilesine düşmeleridir. Çünkü onlar, eşyadan ayrılmaz. Bu sebeplen başkasında genişlèmeyen onda genişler. Zarfın öne alınmasının faydası, onlara vacib olan, bu iftirayı ilk duyduklarında kendilerini konuşmaktan men etmeleriydi, manasını vermesidir. Vaktin zikredilmesi önemli olunca onu öne aldı. Mana, bu iftirayı duyduğunuzda *"bunu konuşmamız uygun olmaz"* demeli değilmiydiniz, demektir.

«سُبْحَانَكَ» olayın büyüklüğüne karşı şaşkınlık ifadesi için gelmiştir. Tesbih kelimesinde şaşkınlık manasının olması şuradan gelmek tedir. Biri, Allah'u Teala'nın yarattıklarından acaip bir şey gördüğünde Allah'ı tesbih etti. Daha sonraları bu, her acaip iş karşısında kullanılmaya başlandı. Ada bu kelime de, peygamberinin hanımının sapık biri olmasından Allah'a tenzih vardır. Peygamberinin hanımının Nuh ve Lut (a.s.) ın hanımları gibi kafir olması caizdir. Ama sapık biri olması caiz değildir. Çünkü peygamber, kafirleri İslam'a davet için gönder-

miştir. Dolayısıyla onunla birlikte, onları kendisinden nefret ettirecek hiçbir şey olmamalıdır. Küfür ise onlar için nefret ettirici bir şey değildir. Ama fuhşa ses çıkarmamak, nefret ettirici sebeplerin en büyüklerindendir. Bu, işitenin apışıp kaldığı büyük bir yalandır. Yukarıda *"bu apaçık bir iftiradır"* denildi. Burada da *"bu büyük bir buhtandır"* denildi. Hz. Aişe'nin iffeti hususunda mubalağa için onların, bu ikisiyle emrolunmaları da caizdir.

١٧- ﴿ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾

17- Eğer Allah bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.

Biri, mükellef olduğunuz müddetçe büyük bir yalan sözü isnad etmeyi yada ona kulak vermeyi tekrarlamayınız. Bunda, öğüt almaya teşvik vardır. Yine bunda, tekrarın terkini gerektiren şeyi -ki o, bütün kötülüklerden uzaklaştıran imandır- hatırlatmak vardır.

١٨- وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

18- Ve Allah, ayetlerini size açıklıyor. Allah, çok iyi bilir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

Allah, size açık delilleri, şer'i hükümleri ve güzel adabı açıklıyor. Allah sizi ve amellerinizi bilir. Ve size amellerinize göre karşılık verir. Ya da O, amellerdeki ihlas ve samimiyeti bilir ve ona göre beraatiyle hükmeder.

١٩- ﴿ اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾

19- İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada ve ahirette çetin bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

«فَاحِشَةً» Çirkin görülen şey, demektir. Mana, çirkin görülen şeyleri isteyerek severek yayıyorlar, demektir. Onlar için dünyada had cezası vardır. Nebi (s.a.v.), Abdullah b. Ubey'e, Hassan'a ve Mistah'a had cezasını tatbik etmiştir. Ahirette de tevbe etmedikleri taktirde vad

olundukları ateş azabı vardır. Allah, işlerin arka planını ve kalplerin gizlediklerini bilir. Siz ise bilmezsiniz. O, kötülüğü yaymayı sevenin sevgisini bilir ve onu, ona göre cezalandırır.

٢٠- ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَح۪يمٌ﴾

20- Ya sizin üstünüze Allah'ın lütûf ve merhameti olmasaydı; Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)

Allah'ın size lütûf ve merhameti olmasaydı azabı derhal getirirdi. Allah, azabın derhal verilmemesi ihsanını tekrar etti. Onlara olan ihsan ve azarlamasında mübalağa olsun diye, bunu cevabı hazfederek yaptı. Allah şefkatlidir, kendisine zina isnad edilenin beraatini ortaya koymuş ve ona sevap vermiştir. Merhametlidir, tevbe ettiğinde, zina isnadında bulunanın da suçunu affetmiştir.

٢١- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ﴾

21- Ey iman edenler! şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, şunu bilsin ki, o edepsizlikleri ve kötülükleri emreder. Eğer Allah'ın lütûf ve merhameti üzerine olmasaydı, içinizden hiçbir kimse temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.

İftiraya kulak asmak ve o hususta konuşmak suretiyle şeytanın izlerine ve vesveselerine tabi olmayın. Çünkü o, çirkinliği son haddine varmış şeyleri ve nefislerin kabul etmediği, nefret ettiği ve razı olmadığı şeyleri emreder. Eğer Allah size samimi tevbeyi nasip etmeseydi, sizden hiç kimse, sonsuza kadar bu iftiranın pisliğinden temizlenemez di. Fakat Allah, samimi olduklarında, tevbelerini kabul ederek tevbe kârları temizler, Allah, onların sözlerini işitir. Kalplerindekini ve sami miyetlerini bilir.

٢٢- ﴿وَلَا يَأْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُو۬لِي الْقُرْبٰى

وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

22- İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler, akrabaya, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere bir şey vermemeye yemin etmesinler. Affetsinler, hoşgörsünler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

«لَا يَأْتَلِ» Yemin etmesin, demektir. «اَلْيَّةُ» mastarının iftiâl babından «اِئْتَلَى» dan gelmektedir. Ya da «اَلُوٌّ» mastarındandır.

O zaman da mana, vermekte kusur etmesin, demektir. Sizden din de fazilet ve dünyada servet sahibi kimseler, işledikleri suçtan dolayı aralarında düşmanlık olsa bile, ihsana hak kazanmış kimselere iyilik etmeyeceklerine dair yemin etmesinler. Yada onlara iyilik etmede kusur etmesinler. *"Affetsinler"* örtünsünler, kapansınlar, demektir. "Hoş görsünler; bıraksınlar, vazgeçsinler demektir. Yani, eza ve cefa vermekten vazgeçsinler, yüz çevirsinler, demektir. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Öyleyse onlara, hatalarının çokluğuna rağmen Rablerinin kendilerine yapmasını arzuladıkları şeyi yapsınlar. Allah bağışlayandır, merhamet edendir. Öyleyse Allah'ın edebiyle edeplenin. Bağışlayın ve merhamet edin. Bu ayet, Ebubekir (r.a.)'ın durumuy la ilgili olarak inmiştir. O, Aişe (r.a.) ya iftirada ileri giden teyzesinin oğlu Mistaha yardım etmeyeceğine dair yemin etmişti. Mis-tah, hicret etmiş, Bedir'e katılmış fakir biriydi. Nebi (s.a.v.) bu ayeti Ebubekir'e okuduğunda o *"Elbette Allah'ın beni bağışlamasını severim"* demiş ve Mistah'a nafakasını vermiştir.

٢٣- ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾

٢٤- ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

23-24- Namuslu, kötülükten habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Dilleri,

elleri ve ayaklarının, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edeceği birgünde onlar için çok büyük bir azap vardır.

"Kötülükten habersiz mü'min kadınlar"; imanın gerektiği şeylere inanan, hile hurdadan habersiz, kalbi ve düşüncesi temiz, saf kadınlardır. Çünkü onlar hayati tecrübelere sahip değildirler. İbni Abbas (r.a.) dan rivayet edildiğine göre "Onlar, Nebi (s.a.v.)'in zevceleridir. Denildi ki: "Onlar, inanan bütün kadınlardır, çünkü lafzın genel olmasına bakılmalı, sebebin özel olmasına değil" Yine denilene göre *"Sadece Aişe (r.a.) a kastedilmiştir. Çoğul olarak kullanılması, peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından birine bile zina isnadında bulunulması, hepsine bulunulması ile eşdeğer olduğundandır."* Zina isnadında bulunanlar, eğer tevbe etmezlerse dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Ahirette de büyük bir azapla tehdit edilmişlerdir.

«يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ» deki amil, «يُعَذَّبُونَ» (azap edilirler) fiilidir. «تَشْهَدُ» Hamza ve Ali'ye göre «ى» iledir. Onların dilleri, elleri ve ayakları, attıkları iftira yada bühtandan dolayı aleyhlerine şahitlik ederler.

٢٥- ﴿يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾

25- O gün, Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın bir gerçek olduğunu anlayacaklar.

«الْحَقَّ» Mensuptur. Ceza manasındaki «دِين» kelimesinin sıfatıdır. Hak ettikleri sabit ceza, demektir. Mücahit «الْحَقُّ» kelimesini, «اللّٰهُ» lafzına sıfat olarak merfu okumuştur. Ubey'in, « يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ الْحَقُّ دِينَهُمْ» şeklindeki kıraatın da olduğu gibi. Mensup olarak okunmasına göre de «حَقّ» kelimesinin «اللّٰه» lafzına medih olarak sıfat olması mümkündür.

İşte o zaman, onlar şüpheler kalktığı ve zaruri ilim meydana geldiği için Allah'ın bir gerçek olduğunu anlayacaklar. Allah'u Teala, Kur'anı Kerim'de, günahlardan hiçbiri hususun da Aişe (r.a.)'ya atılan

iftira da olduğu kadar sert ve katı davranmamışır. Bu hususta ifadeyi kısa tuttu, geniş tuttu, açıkladı, özetledi, yineledi ve tekrarladı. Bütün bunları bir iş için yaptı. İbni Abbas (r.a.) dan rivayet edildiğine göre, *"Kim bir günah işler sonra da tevbe eerse tevbesini kabul ederim. Ancak Aişe'nin işi hususunda söz edenlerden müstesna"* Bu iftira ile ilgili Allah'ın tazimi ve mübalağasıdır.

Allah'u Teala, dört kişiyi dört şeyle temize çıkartmıştır. Yusuf (a.s.)'ı, kadının ailesinden olan bir şahitle, Musa (a.s.)'ı yahudilerin kendisi hakkındaki sözlerinden, elbisesini götüren taşla, Meryem (r.a.)'yı, çocuğunun konuşturulmasıyla ve Aişe (r.a.)'yı da kıyamete ka dar bu mübalağalarla okunacak olan mucize kitabındaki bu büyük ayet lerle temize çıkarmıştır. Bir bak bakalım onunla diğerleri arasındaki fark ne kadar büyük. Bu, ancak peygamberinin derecesini göstermek ve onun ve ailesinin konumunun yüceliğini artırmak içindir.

❁ ❁ ❁

26. – 31. ÂYETLER

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ
وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَ ۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى
تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَا ۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾
فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَٓا اَحَدًا فَلاَ تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ ۚ وَإِنْ قِيلَ
لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ ۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾
لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ ۜ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ
اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۜ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ ۜ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا
يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ
فُرُوجَهُنَّ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى
جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَٓائِهِنَّ اَوْ اٰبَٓاءِ بُعُولَتِهِنَّ
اَوْ اَبْنَٓائِهِنَّ اَوْ اَبْنَٓاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ إِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنٖٓى إِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنٖٓى
اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَٓائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى
اْلاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَٓاءِ ۖ وَلاَ

يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا
أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

Meâli

26. Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu *(sonuncular, iftiracıların)* söylediklerinden uzaktırlar. Bunlara, bağışlama ve güzel bir rızık vardır.

27. Ey İman edenler! kendi evinizden başka evlere, izin alıp halkına selâm vermeden girmeyin. Herhalde bunun, sizin için daha iyi olduğunu düşünüp anlarsınız.

28. Orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size *"Geri dönün"* denirse hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha temizdir. Allah, yaptıklarınızı bilir.

29. İçinizde kendinize ait şeylerin bulunduğu oturulmayan bir eve girmenizde herhangi bir sakınca yoktur. Allah sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.

30. Mümin erkeklere, gözlerini *(harama)* dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

31. Mümin kadınlara da söyle: gözlerini *(harama bakmaktan)* korusunlar. Namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları *(mümin kadınlar)* ellerinin altında bulunan *(aileleri)* erkeklerden, kadına ihtiyacı kalmamış *(cinsi güçten düşmüş)* hizmetçiler, yahut henüz kadınların kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hep birden Allaha tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.

Tefsiri

٢٦-﴿اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾

26- Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere; temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu (sonuncular, iftiracıların) **söylediklerinden uzaktırlar. Bunlara, bağışlama ve güzel bir rızık vardır.**

«اُولٰٓئِكَ» Lafzı iyileri işaret etmektedir. Onlar, kötü olanların dedikleri kötü sözlerden beridirler, kötü sözler; Hz. Aişe hakkında söylenmiş çirkin sözlerdir ve onun iffet ve temizlikle ilgili haline uymayan iftiralardır.

«اُولٰٓئِكَ» nin ehli beyti de işaret etmesi mümkündür. Çünkü onlar, iftiracıların dediklerinden beridirler. «اَلْخَبِيثَاتُ» kelimesiyle, kötü erkeklerle evlenen kötü kadınların kastedilmesi de mümkündür. Kötü erkekler de kötü kadınlarda evlenirler, iyiler de böyledir.

«اَلْخَبِيثَاتُ» Başlangıç cümlesidir. Ya da haberden sonra haberdir. Onlar için cennette güzel bir rızık vardır, İbni Abbas (r.a.) hastalığında Aişe (r.a.) nın yanına geldi. O, Allah'ın huzuruna varmaktan korkuyordu. İbni Abbas (r.a.) "Korkma, çünkü sen ancak bağışlanmış ve güzel bir rızıkla rızıklanmış olarak Allaha varacaksın" dedi ve bu ayeti okudu. Bunu duyan Hz. Aişe sevincinden bayıldı.

Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: *"Bana hiçbir kadına verilmeyen dokuz şey verilmiştir. Resulullah (s.a.v)in benimle evlenmesi emredildiğinde Cebrail kendi elbisesiyle benim sûretimde indi. Resulullah beni, bakire olarak aldı. Benden başka hiçbir bakireyle evlenmedi. Başı benim kucağımdayken vefat etti. Kabri evimin içindedir. Ben onun yorganı altındayken ona (s.a.v.) vahiy geldi. Ben onun halifesi ve dostunun kızıyım. Benim özrüm gökten indi. İyi olanın yanında iyi yaratıldım. Ve bağışlanma ve güzel rızıkla vadolundum."*

Hassan onun hakkında özür dileyerek şöyle demiştir:

İffetlidir, vakurdur, zan altında bırakılmaz,

Gafil kadınlar ve saldıran açlar çok konuştular.

Din ve makamca insanların en hayırlısının eşidir.

Hidayet peygamberi, güzelliklerin ve üstünlüklerin peygamberinin eşidir.

Ve onu bütün pisliklerden ve batıldan temizledi.

٢٧- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى
تَسْتَاْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾

27- Ey İman edenler! kendi evinizden başka evlere, izin alıp halkına selâm vermeden girmeyin. Herhalde bunun, sizin için daha iyi olduğunu düşünüp anlarsınız.

Sahip olmadığınız ve oturmadığınız evlere izin almadan ve selâm vermeden girmeyin.

Rivayete göre İbni Abbas (r.a.) «تَسْتَاْنِسُوا» kelimesini «تَسْتَاْذِنُوا» şeklinde okumuştur. « تَسْتَاْنِسُوا » , «اٰنِسَ» fiili istifğal babındandır.

Bir şeyi öğrenmek istemek demektir. Mana, size izin verilip verilmeyeceğini sorup öğreninceye kadar, demektir. Bu da, « سُبْحَانَ اللّٰهِ» demekle, tekbir getirmekle, hamdetmekle yada öksürmekle olur. Selâm vermek, üç defa « اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ » *"Girebilirmiyim"* demektir. İzin verilirse ne ala, değilse geri döner. Denildiki *"eğer karşılaşırlarsa selam verir, değilse önce izin ister"* Bu izin isteme ve selâm verme, sizin için cahiliye halkından biri, başkasının evine gittiğinde *"sabahınız hayrola"* *"Akşamınız hayrola"* der sonrada girerdi. Ancak baban ev sahibini karısıyla yatarken bulurdu. Bu düşünüp ibret alasınız ve izin istemek hususunda ne ile emrolunduğunuzu bilesiniz diye size söylendi.

٢٨- ﴿فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾

28- Orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size "Geri dönün" denirse hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha temizdir. Allah, yaptıklarınızı bilir.

Evlerde izin verecek kimseyi bulamazsanız, size izin verecek birini buluncaya kadar oraya girmeyin. Ya da, o ev halkından birini bula mazsanız, ihtiyacınız olsa bile, ev halkından izinsiz oraya girmeyin. Çünkü başkasının mülkünü kullanmak ancak sahibinin rızasıyla olur. Eğer evdeki birileri size *"geri dönün"* derse, geri dönün. İzin koparmak için, kapının açılması için ısrar etmeyin, dayatmayın, kapılarda beklemeyin. Çünkü bu çirkinliğe sebep olan işlerdendir. Menedildiğinde ise artık kapıyı çalmak ve ev sahibine seslenmek gibi çirkinliğe yol açan sebeplerden uzak durulmalıdır.

Ebu Ubeyd *"Kapıda dıurduğumu bilen hiç kimsenin kapısını tıklatmadım"* demiştir. Geri dönüş, sizin için daha temiz ve daha güzeldir. Çünkü bu sayede kalpler ve duygular incinmez, zan ve töhmet altında kalmaktan da uzaklaşılır. Ya da geri dönüş, sizin için daha faydalı ve daha bereketlidir. Yani o, hitap edildiklerinizden, yaptıklarınızı ve yapmadıklarınızı bilir ve onun cezasını da ona göre verir, demektir.

٢٩- ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾

29. İçinizde kendinize ait şeylerin bulunduğu oturulmayan bir eve girmenizde herhangi bir sakınca yoktur. Allah sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.

Hanlar, tekkeler ve ticaret yerleri gibi meskun olmayan yerleri, girişi için izin alınması gereken evlerden istisna etti. Bu evlerde sizin için, içinde sıcak ve soğuktan korunmak, hayvanları ve malları koymak ve alışverişi yapmak gibi bir takım menfaatler vardır. Denildiki: "Tuvalet ihtiyacı için çıkılan harabelerdir."

«مَتَاعٌ» ise tuvalete çıkmak demektir." *"Allah sizin gizledikleri*

nizi de açığa vurduklarınızı da bilir" sözü, harebelere ve boş evlere giren töhmet altındaki kişiler için bir tehdittir.

٣٠- ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
أَزْكٰى لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾

30. Mümin erkeklere, gözlerini (harama) **dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.**

«مِنْ أَبْصَارِهِمْ» deki «مِنْ» tebyiz içindir.

Yani bakışların tümü için değil, bir kısmı içindir. Burada kastolunan, bakışların helâle çevrilip harama çevrilmemesidir. Irzlarını da zinadan korusunlar. İkisini birbirinden ayırarak zikretti. Çünkü, zinaya hiçbir şekilde ruhsat yoktur. Ama yabancı kadının yüzüne, ellerine ve bir rivayete göre de ayaklarına bakılabilir. Mahrem olanların ise başına, göğsüne dizden aşağısına ve pazularına bakabilir. Gözü sakınmak ve ırzı korumak, sizin için günah kirinden daha temizdir. Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır. Burada hem teşvik hem de korkutma vardır. Yani o, onların hallerini, işlerini ve nasıl baktıklarını bilir. Gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediklerini de bilir. Bunu bildikten sonra onlara düşen, bütün hareketlerinde dikkat ve takva üzere olmaktır.

٣١- ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا
يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ
زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ اٰبَائِهِنَّ أَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ
أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا
عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ
وَتُوبُوا إِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

31. Mümin kadınlara da söyle: gözlerini (harama bakmaktan) **korusunlar. Namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları** (mümin kadınlar) **ellerinin altında bulunan** (aileleri) **erkeklerden, kadına ihtiyacı kalmamış** (cinsi güçten düşmüş) **hizmetçiler, yahut henüz kadınların kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hep birden Allaha tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.**

Kadınlar da gözlerini sakınmakla emrolundular. Kadınların, yabancı birinin göbekle diz kapağı arasına bakması helâl değildir. Eğer şehvete gelirse diğer yerlerine de bakamaz. Kadınlara bakması da böyledir. Aslen yabancı erkeklere hiç bakmaması daha evladır. Gözlerin sakınılması, ırzların korunmasından önce zikredildi. Çünkü bakış, zinanın habercisi ve kötülüğün casusudur. Hevanın tohumu, gözün bakmasıdır. *"Zinetlerini teşhir etmesinler"*

Zinet; Kadının kendisiyle süslendiği, takı, sürme ve kına gibi şeylerdir. Mana; zinet yerlerini göstermesinler, demektir. Bu sebeple burada kastolunan, onların yerleridir. Ya da mana, onları, yerlerinde oldukları halde iken, kendilerini değil de yerlerini göstermek için göstermektir. Onların yerleri, baş, kulak, boyun, göğüs, pazular, dirsek ve ayaktır. Takılar ise, taç şeklinde örülmüş baş bağı, küpe, gerdanlık, kayış, pazubant, bilezik ve halhaldır. Adete ve yaratılışa göre görünenler kapanmaktan istisna edilmiştir. Onlar da, yüz eller ve ayaklardır. Çünkü bunların örtülmesinde açık bir zorluk vardır. Zira kadın, eşyayı, elleriyle kullanmak mecburiyetindedir. Özellikle şahitlik, yargı ve nikâh gibi hususlarda yüzünü açmaya muhtaçtır. Fakir kadınlar başta olmak üzere yollarda yürümek ve ayakları da açıkta olmak durumundadırlar.

"Başörtülerini üzerine örtsünler" «وَلْيَضْرِبْنَ» lafzı, ellerini duvar üzerine koyduğunda dediğin «ضَرَبْتُ بِيَدَىَّ عَلَى الْحَائِطِ» sözünden gelmektedir. «خُمُرٌ» , «خِمَارٌ» un çoğuludur. «جُيُوبِهِنَّ» kelimesi, Medenî, Basri ve

Asıma göre, "cim"in ötresiyledir.

Onların yakaları genişti. Oradan göğüsleri ve göğüslerinin ertafı görülüyordu. Örtülerini arkadan sarkıtıyorlardı. Ön taraflar ise açık kalıyordu. Bu sebepten onları örtecek şekilde ön taraftan sarkıtmakla emrolundular. Göğüs, dizden aşağısı, baş ve benzeri gizli zinet yerlerini, kocaları, babaları, dedeleri, kocalarının sonradan mahremi olmuş babaları, kendi oğulları, torunları, kocalarının sonradan mahrem olmuş oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerin oğulları, erkek kardeşlerinin torunları, kızkardeşlerin oğulları, kız kardeşlerin torunları, amcaları, dayıları, hür olan müslüman kadınları, ellerinin altında bulunan köle kadınları, kadına ihtiyacı kalmamış erkek hizmetçiler ve henüz kendilerinde şehvet olmadığı için kadınların mahrem yerlerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye göstermesinler.

«بُعُولَةٌ» , «بَعْلٌ» çoğuludur. Erkek kölenin kadının avret yerlerine bakması helâl değildir. Kölenin iğdiş edilmiş olması cinsel ilişkide bulunmasına mani hastalığının olması ya da dölü alınmış olması hükmü değiştirmez.

Said b. Müseyyeb şöyle demiştir: *"Nûr suresi sizi aldatmasın. O, köle kadınlar hakkındadır. Erkekler hakkında değildir."*

Rivayet edildiğine göre Hz. Aişe (r.a.) kölesinin kadına bakmasını mübah görmüştür.

«غَيْرِ » kelimesi, Şamî, Yezid ve Ebubekir'e göre bedel yada sıfat olmak üzere mecrurdur.

«غَيْرِ اُولِى اْلاِرْبَةِ» kadınlara ihtiyacı olmayan kimselerdir.

Denildiki: *"Onlar, yiyeceğinizin artanından yemek için sizden ayrılmayan kişilerdir."* Onların kadınlara ihtiyacı olmaz. Çünkü onlar, durumlarını anlayamayacak kadar saftırlar. Ya da bunlar yaşlı salih kimselerdir. Ya da cinsel yönden iktidarı olmayanlardır. Ya da iğdiş edilmiş kimselerdir. Ya da kadınsı davranışlar sergileyen ve kadınsı yönleri ağırbaşan kimselerdir.

Rivayete göre onlar hadım olanlardır. Doğrusu birincisidir. « مِنَ

«الرِّجَالِ» haldir. «الطِّفْلِ» (küçük çocuk) cinsi ifade etmektedir. Bununla çoğulun kasdedilmesi uygundur. "kadınların mahrem yerlerinin farkına varmayan çocuklar" yani, şehvetleri olmadığı için farkına varmayanlar, demektir. « ظَهَرَ عَلَى الشَّيْءِ » dan geçmektedir.

Bir şeye baktığında ve ona vakit olduğunda kullanılır. Ya da bülûğ çağına ermemiş çocuklar demektir. Ya da cinsel ilişkiye kudreti olmayan çocuklar demektir. «ظَهَرَ عَلَى فُلاَنٍ» den gelmektedir. Birine karşı galip geldiğinde kullanılır. Kadınlar, halhal sesini duysunlar ve onun halhal sahibi olduğunu bilsinler diye yürürken ayaklarını yere vururlardı. Bundan mendildiler. Zira zinetin sesini işittirmek, onu güttürmek gibidir. Takıların vesvas (vesvese veren şeytan) olarak adlandırılması da bundandır.

« أَيُّهَ » kelimesi, Şamî'ye göre, iki sakin harf biraraya geldiği için elifin hazfinden sonra kendinden önceki harfin harekesi damme olduğundan «أَيُّهُ» şeklini almıştır.

Diğerlerine göre ise «هـ» fethalıdır. Çünkü taktirde ondan sonrası eliftir. Ey müminler! Hep birden Allaha tevazu ediniz ki kurtuluşa eresiniz. Kul, emir ve yasaklar hususunda çok çalışsa da hata ve tevbe ettiklerinden sonra da kurtuluş ümidi beslemeleri tavsiye edilmiştir. Denildiki: *"Tevbeye en çok muhtaç olan, kendisinin tevbeye ihtiyacı olmadığını zanneden kişidir."* Ayetin zahiri, günah işlemenin imana zarar vermeyeceğine delalet etmektedir.

❁ ❁ ❁

32. – 36. ÂYETLER

وَاَنْكِحُوا الْأَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَآئِكُمْ إِنْ
يَكُونُوا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾
وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ
فِيهِمْ خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِى اٰتٰيكُمْ وَلاَ تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ
عَلَى الْبِغَآءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ
يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَآ
إِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلاً مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾ اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا
مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ
مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لاَ شَرْقِيَّةٍ وَلاَ غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيٓءُ
وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَآءُ
وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾ فِى بُيُوتٍ أَذِنَ
اللّٰهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿٣٦﴾

Meâli

32. Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden salih leri evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfû ile onları zenginleştirir. Allah *(lütfû)* geniş olan ve *(herşeyi)* bilendir.

33. Evlenme imkanını bulamayanlar ise, Allah lütfû ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan (köle ve cariyelerden) mükatebe yapmak isteyenlere, eğer kendilerinde *(hürriyete kavuşmalarında kendileri için) bir* iyilik görüyorsanız, hemen mükatebe yapın. Allahın size vermiş olduğu malından sizde onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah *(onlar için)* çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

34. Andolsun ki biz size, açıklayıcı ayetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan bir temsil ve takvaya bulaşmış kimseler için öğüt indirdi.

35. Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili, için de lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba cam içindedir. Cam, sanki inciden bir yıldız. Doğuya da batıya da nispet edilemeyen mübarek zeytin ağacından yakılır. Ki neredeyse ateş değmese de yağı ışık verir. Işığı parıl parıldır. Allah dilediği kimseyi nurunu iletir. Allah insanlara misaller verir. Allah herşeyi bilir.

36. *(Bu kandil)* bir takım evlerdedir ki, Allah *(o evlerin)* yücelmesine ve içlerinde isminin okunmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam onu tesbih ederler.

Tefsiri

٣٢- ﴿وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَائِكُمْ اِنْ
يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

32- Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden salihleri evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfû ile onları zenginleştirir. Allah (lutfu) **geniş olan ve** (herşeyi) **bilendir.**

« أَيَامَى » , « أَيِّمْ » in çoğuludur. Eşi olmayan bekar ya da dul olan erkek ya da kadındır. Aslı «أَيَائِمْ» dir. «أَيَامَى» şekline kalbedilmiştir, dönüştürülmüştür. "Salih olanlar" hayırlı olanlar ya da mümin olanlardır.

Mana, sizden olan özgür -kadın, erkek- bekârları ve kadın-erkek salih köleleri evlendirin, demektir. Emir teşvik içindir. Çünkü nikah yapmak menduptur. Eğer malca fakirlerse Allah, onları yeterli miktar malla ve kanaatla zenginleştirir. Ya da iki rızkı biraraya getirmekle rızıklandırır. Nitekim hadis-i şerifte *"Rızkı nikâhla arayın"* buyurulmuştur.

Hz. Ömer (r.a.)' den de buna benzer bir söz nakl edilmiştir. Allah zengindir. Genişlik sahibidir. Mahlûkatı zenginleştirmesi ondan hiçbir şeyi eksiltmez.

O, rızkı dilediğine verir ve dilediği için takdir eder. Denildiki "Bu ayet, köleleri ve cariyeleri evlendirmenin, efendiler üzerine olduğuna delâlet ettiği gibi, kadınların ve bekârların da evlendirilmesinin veliler üzerine olduğuna delalet eder."

Dedik ki, *"Dul erkeğe ve kadına izinleri olmadan hiçkimse veli olamaz. Çünkü bu işi dul kendisi düzenler."*

٣٣- ﴿وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

33- Evlenme imkânını bulamayanlar ise, Allah lütfû ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan (köle ve cariyelerden) **mükatebe yapmak isteyenlere, eğer kendilerinde** (hürriyete kavuşmalarında kendileri için) **bir iyilik görüyorsanız, hemen mükatebe yapın. Allahın size vermiş olduğu malından sizde onlara verin. Dünya hayatının geçi-**

ci menfaatlerını elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah (onlar için) **çok bağışlayıcı ve merhametlidir.**

Mehir ve nafaka gibi yükümlülüklerini yerine getiremedikleri için evlenme imkânı bulamayanlar, Allah kendilerini lütfûndan zengin edip mehir ve nafakaya güç yetirinceye kadar iffetlerini korusunlar. İffetleri korumaya gayret göstersinler. Sanki «الْمُسْتَعْفِفُ» kendi nefsinden korunmayı isteyen kişidir.

Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Ey Gençler topluluğu! Sizden kim imkân bulursa evlensin. Çünkü o, gözü harama bakmaktan, avret yerini de zinaya düşmekten korur. Gücü yetmeyen ise oruç tutsun. Çünkü o, onun şehvetini keser."*

Bak şu emirleri nasıl tertip etti. Önce fitneden koruyan ve günah töhmeti altında kalmaktan uzaklaştıran şeyi, yani bakmamayı emretti. Sonra haramdan uzak bir dini hayat için koruyucu nikâhı emretti. Sonrada evlenmekten aciz kalanların evleninceye kadar, nefsi emmarelerini dizginleştirmeye ve iffet sahibi olmaya çalışmalarını emretti, eğer kendilerinde çalışıp kazanabilecekleri gücü görüyorsanız ya da kendilerinde güvenilirlik ve dindarlık görüyorsanız mukatebe yapmak isteyen kölelere mükatebe anlaşması yapın.

« الْكِتَابُ » ve « الْمُكَاتَبَةُ » kelimeleri, « الْعِتَابُ » ve « الْمُعَاتَبَةُ » kelimeleri gibidirler.

Mükatebe: Efendinin, kölesine *"seninle ben bin dirheme mükatebe yaptım"* dedikten sonra, o kölenin bin derhemi ödediğinde azad olmasıdır. Bunun manası, *"şu kadar malı getirdiğinde benden azad olmanı üzerime gerekli kıldım. O malı, bana ödemeni de senin üzerine gerekli kıldım"* demektir. Yada *"sana, malı ödeyerek vefa göstermeni, bana da azad etmeyi gerekli kıldım"* demektir. Mutlak olara kullanıldığından dolayı malın derhal ya da daha sonra, peşin ya da taksitle olması mümkündür.

« اَلَّذِينَ » kelimesi başlangıç olarak merfudur. Ya da « فَكَاتِبُوهُمْ » lafzının açıkladığı bir fiille mensuptur. *"Mükatebe yapın"* emri müste-

hap yollu bir emirdir.

« فَكَاتِبُوهُمْ » deki «فَ» şart manası içerdiği için gelmiştir. Mendup emir *"Eğer kendilerinde bir iyilik görürseniz"* şartına taalluk etmektedir. "Allahın size verdiği malından onlara da verin" Burada müslümanlara, mükatep kölelere yardım etmeleri ve onlara zekâttan para vermeleri için vacib yollu emretti.

Nitekim zekât ayetinde de « وَفِي الرِّقَابِ » *"kölelik altında bulunanlara"* lafzı geçmektedir.

Allah'ın rahmeti üzerine olsun Şafiî'ye göre bunun manası, anlaşma bedelinden dörtte bir kadar bir miktarı düşürmektir. Bize göre bu emfir müstehap yolludur. Birinci görüşün olması müşkildir. Çünkü vermek temlik etmektir. Borçtan düşürmeyi kapsamamaktadır. Bu ayet, efendisi Huveytıb'dan, kendisi için mükatebe anlaşması yapması nı isteyen ve efendisi de bundan kaçınan Sabih ile ilgili olarak inmiştir.

Sen bil ki köleler dörttür. Birincisi köle oğlu köledir. Hizmet için satın alınmıştır. İkincisi, ticaret yapmaya izinli olandır. Üçüncüsü, mükatep (anlaşmalı köle) dir. Dördüncüsü de kaçan köledir.

Birincinin misali, halveti tercih ederek uzlete çekilen ve insanlarla muaşereti terkedenin misali gibidir. İkincisi, insanlarla muaşereti seçmiş, onlarla sırdaş olmuştur. Geçimini temin için insanlarla birlikte yaşar, onlara ibretle bakar ve ibretle emreder. O, Allah'ın hükmüyle hükmeden Resulullah (s.a.v)'in halifesidir. Allah için alır. Allah için verir. Allah'ı anlamaya çalışır. Onunla konuşur. Dünya onun ticaretinin pazarıdır. Akıl onun malıdır. Gazap ve Rıza hususundaki adaleti onun ölçüsüdür. Fakirlik ve zenginlik hususun daki ölçülülüğü onun adresidir. İzzet onun sığınağı ve menzilidir. Kur'an, mevlasından gelen kitabıdır. O, insanlar arasında dış görünüşüyle bulunmaktadır. Sırlarıy la onlardan uzaktır. İç dünyası itibarıyla, onları, kendi lehine, onların aleyhine olan hususlarda Allah için terketmiştir. Onların lehine olan hususlarda ise zahiri olarak onlarla birlikte olmuştur. O, onların arasında yaşamakla kaybolmuş değildir.

Nitekim altın madeninin aslı da topraktır. Yediklerinden yer, içtiklerinden içer.

Onun Allah'ın velisi olduğunu, göklerin ve yerin Allah'ın emriyle ayakta durduğunu müşahade ettiğini nereden bilecekler. Sanki onun hakkında şöyle denilmiştir.

Aralarında olduğun halde anlasaydı insanlar

Miskin, ceylan kanından bir parça olduğunu.

Uzlet velisinin hali, daha net ve daha tatlıdır. Muaşeret velisinin hali ise daha uygun ve daha yüksektir. Allah katında, birincisinin derecesi, sultanın yanındaki hizmetçi mesabesindedir. İkincinin ki ise, vezir mesabesindedir. Nebi (s.a.v.) ise, her iki tarafın en şereflisi idi, her iki madenin özü, her iki halin kendisinde toplandığı yer ve her iki hayat suyunun menba idi. Onun hallerinin batını, uzlet velisini hidayete götürür. İşlerinin zahiri, muaşeret velisinin uyduklarıdır. Üçüncüsü, cihad eden, nefsini hesaba çeken, çalışkan ve görevlerini yerine getiren kişidir. Üzerine yüklenen günde beş vakit namazı yılda ikiyüz dirhemde beş dirhem vererek zekâtı, senede bir ay Ramazan orucu, ömürde bir defa kâbe ziyareti gibi ibadetleri yapmaya çalışan kişidir. Sanki o, nefsini, zamana yayılan bu ibadetlerle, rabbinden, satın almıştır. Ve o, cennet bahçelerine girmek ve o nimetlerden dilediği için de istifade edebilmek için kölelik boyunduruğu altında kalmaktan korkarak bütün arzusuyla hürriyet kapısını aralamaya çalışan kişidir. Dördüncü ise kaçan köledir. Onlar, ne kadar da çoktur. Hatta hırsızlar, zinakârlar ve gasıplar bir yana, birçok zalim kadı, amel etmeyen alim, riyâkar abid ve dedikleriyle amel etmeyen laf ebeliği yapan ve sözleri kendisine fayda vermeyen vaiz bunlardandır.

Onlar hakkında Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz ki Allah, bu dine ahirette hiçbir nasibi olmayan kişilerle de yardım eder."* Dünya hayatının geçici menfaatlerini, yani fuhşa zorlanan cariyelerin ücretlerini ve çocuklarını elde etmek için, namuslu kılmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. İbni Ubey'in, Muaze, Mesike, Umeyme, Umare, Erva ve Katîle adında altı tane cariyesi vardı. Onları fuhşa zorluyordu. Ve onları belli miktardaki bir parayla yükümlü tutmuştu.

Onlardan ikisi durumu Resulullah (s.a.v.)'e şikayet etti ve bu sebepten dolayı bu ayet indi.

« فَتًى » ve « فَتَاةٌ » (genç erkek ve genç kız) « بِغَاءٌ » kelimesi ise

« بَغْتٌ » kelimesinin mastarıdır. Zina demektir. Özellikle kadınlar için kullanılır.

Bunu *"Onlar zinadan korunmayı istiyorlarsa"* şartıyla kayıt altına aldı. Çünkü, zorlama ancak korunmayı istemekle olur. İsteyen zina eden birine zina etmesini emreden kişi, zorlayıcı olarak adlandırılmaz.

٣٤- ﴿وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلاً مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ﴾

34- Andolsun ki biz size, açıklayıcı ayetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan bir temsil ve takvaya bulaşmış kimseler için öğüt indirdi.

Hicazî, Basrî, Ebubekir ve Hammad'a göre «مُبَيَّنَاتٌ» şeklindedir. «ى» nın harekesi üstündür.

Murad, bu surede, hükümler ve hadlerle ilgili olarak beyan olunan, açıklanan ayetlerdir. Aslının « مُبَيَّنَاتٌ » (orada açıklanan) şeklinde olması da caizdir. Zarfta genişlik gösterdi. Yani onu mefulun bih makamında kullandı.

« يَوْمٌ شَهِدْنَاهُ » *(ona gördüğümüz gün)* sözünde olduğu gibi. Diğerlerine göre ise « مُبَيِّنَاتٌ » şeklindedir. « ى » nın harekesi esredir. Yani hükümleri ve hadleri bu ayetler beyan etmiştir, demektir. Onun için fiili mecaz kılmıştır. Yada « تَبَيَّنَ » manasına gelen « بَيَّنَ » kelimesindendir.

"Gözleri olan için sabah oldu" darb-ı meselide ondandır. Sizden öncekilerin temsillerine benzeyen bir temsil de indirdik. Yani Yusuf ve Meryem kıssası gibi şaşkınlık veren bir kıssayı, yani Aişe (r.a.) nın kıssasını indirdik.

"Takvaya ulaşmış kimseler için öğüt indirdik"

Öğüt; ayetler ve deyimler vasıtasıyla nasihat olunan şeydir. *"Al*

lah'ın dini hususunda onlara karşı sizi merhamet tutmasın" "Allah'ın size olan nasihatini işittiğinizde bir daha bunun bir benzerine dönmemeli değil miydiniz?" misallerinde olduğu gibi. Muttakiler, bu öğütlerden faydalananlardır. Öğüt herkes için olsa da faydalananlar, muttakilerdir.

٣٥ - ﴿اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

35- Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba cam içindedir. Cam, sanki inciden bir yıldız. Doğuya da batıya da nispet edilemeyen mubarek zeytin ağacından yakılır. Ki neredeyse ateş değmese de yağı ışık verir. Işığı parıl parıldır. Allah dilediği kimseyi nurunu iletir. Allah insanlara misaller verir. Allah herşeyi bilir.

"Allah, göklerin ve yerin nurudur." "Onun nurunun misali" ve *"Allah dilediği kimseyi nuruna iletir"* sözlerindeki mana; göklerin nurunun sahibidir, şeklindedir. Senin *"Zeyd kerem ve cömertlik sahibi oldu. İnsanlar, onun kerem ve cömertliğiyle yaşıyorlar"* sözünde olduğu gibi. *"Göklerin ve yerin nuru, haktır."* Hakkı görünüşü ve açıklığı itibarıyla nur benzetti. *"Allah iman edenlerin velisidir. Onları, karanlıklardan nura çıkarır"* ayetinde olduğu gibi. Yani batıldan hakka çıkarır, demektir. Gökler ve yer aydınlanacak kadar, aydınlatmasının genişliğine ve yaygınlığına delalet etsin diye, nuru göklere ve yere nisbet etti. Burada gök ve yer halkının da kastedilmesi mümkündür. Çünkü onunla onlar aydınlanmaktadır. Onun şaşkınlık veren nurunun aydınlatmadaki durumu, mişkatın durumu gibidir. Mişkat; pencereden başka duvar içindeki oyuktur. Onun içinde aydınlatıcı büyük bir lamba vardır. Lamba camdan olan bir kandil içindedir.

Şamî'ye göre «زُجَاجَةٍ» , «زِجَاجَةٍ» şeklindedir. Cam sanki inciden

bir yıldız, « دُرِّىٌّ » kelimesinde « د » ötreli « ى » şeddelidir. Yani aydınlatmasının ve berraklığının aşırılığından dolayı o, inciye nispet edildi. Amr ve Ali'ye göre «د» esreli «ى» da hemze şeklindedir. Ve sanki o, ışığıyla karanlığı savmaktadır. Ebubekir ve Hamza'ya göre ise «د» ötreli ve «ى» hemze şeklindedir.

Bu şekilde o, parlaklığı hususunda müşteri ve zühre gibi parlak yıldızlardan birine benzetilmiştir. « يُوقَدُ » kelimesi, Hamza, Ali ve Ebubekire göre « تُوقَدُ » şeklindedir.

Yani, camın lambası yakılır, demektir. Şamî, Nafî ve Hafsa göre « يُوقَدُ » şeklindedir. Mekki ve Basriye göre ise « تَوَقَّدَ » şeklindedir. Yani, lamba yakılır demektir. Onun aydınlatması, zeytin ağacının yağından başlamaktadır. Yani o lambanın fitili o ağacın yağını emmiştir, demektir. «مُبَارَكَةٍ » faydası çok, demektir. Ya da o, alemler için mubarek kılınan bir yerde bittiği için bu şekilde denmiştir. Denildiki: *"Orada mübarek kılınması için yetmiş peygamber dua etmiştir. İbrahim (a.s.) da onlardandır."*

« زَيْتُونَةٍ » kelimesi, «شَجَرَةٍ» den bedeldir, onun sıfatıdır. Doğuya da batıya da nisbet edilemeyen zeytin ağacından yakılır. Yani onun yetiştiği yer Şam'dır. O, ne doğuya nede batıya aittir. İkisinin tam ortasındadır. Zeytinin en iyisi Şam'ın zeytinidir.

Denildiki: *"O güneşin sadece doğarken ya da batarken üzerine vurduğu bir yer değildir. Bilakis sabah akşam her zaman üzerine vurduğu yerdir. Dolayısıyla o, güneşin hem doğuşuna ve hem de batışına mazhardır,"* demektir. Neredeyse yağı, ateş düşmese de ışık verir. Yağı; berraklık ve parlaklıkla vasfetti. Parlaklığından dolayi neredeyse ateş olmadan ışık verir. Işığı parıl parıldar. Bu ayette, oyuk, cam, lamba ve yağ kelimeleri biribirini teyid etmektedir. Öyle ki, ışığı takviye edecek başka bir şey kalmamıştır. Çünkü lamba, oyuk gibi dar bir yerde olursa, ışığı daha çok olur. Geniş bir yer böyle değildir. Orada ışık dağılır. Kandil ise aydınlatmanın kuvvetli olmasına yardım eden en önemli şeydir. Yağ ve berraklığı da böyle. Darb-ı mesel bili-

nen somut şeylerle olur. Belli olmayan ve görülmeyen şeylerle değil.

Ebu Temmam halife Memun hakkında şöyle demişti:

"Amr'ı öne geçirmek, Hatem'in cömertliği

Ahnef'in vakarı ve İyas'ın zekâsı hususunda"

Ona, *"Halife senin kendisine benzetmek istediklerinden daha üstündür"* denildiğinde, irticalen şöyle dedi:

"Ondan aşağı kimselerle ona misal vermemi yadırgamayın.

Çiğden ve karıştırmaktan kaçmak içindir bu."

Allah, nuru için daha azını, oyuktan ve lambadan misal verdi. Allah, kullarından dilediğini bu parlak nuruna iletir. Yani kullarından dilediğini, kendisinden bir ilhamla ya da delile bakmasıyla Hakkı bulmaya muvaffak kılar. Allah, insanlara, ibret alıp iman etsinler diye anlayış seviyelerine göre misaller verir. Allah herşeyi bilir. Ve herşeyi bilinmesi mümkün olan şeyle açıklar.

İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir:

"Onun nurundan maksat, Allah'ın nurudur ki onunla mümini hidayet eder."

İbni Mesud (r.a.), ayeti:

« مَثَلُ نُورِهِ فِى قَلْبِ الْمُؤْمِنِ كَمِشْكَاةٍ » *"Onun, müminin kalbindeki nurunun misali, oyuk gibidir."* Şeklinde okumuştur.

Ubey ise « مَثَلُ نُورِ الْمُؤْمِنِ » *"Mü'minin nurunun misali"* şeklinde okumuştur.

٣٦- ﴿ فِى بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴾

36- (Bu kandil) **bir takım evlerdedir ki, Allah** (o evlerin) **yücelmesine ve içlerinde isminin okunmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam onu tesbih ederler.**

« فِى بُيُوتٍ » , « مِشْكَاةٍ » kelimesine taalluk etmektedir. Yani Allahın bazı evlerindeki, yani mecsidlerdeki oyuklar gibidir. Sanki şöyle denilmiştir:

"Onun nurunun misali, mescidlerde gördüğü şu şu vasıflardaki oyuğun nuru gibidir."

Ya da «تُوقَدُ» kelimesine taalluk etmektedir. Yani, evlerde yakılır, demektir. Yada «يُسَبِّحُ» kelimesine taalluk etmektedir. Yani, evlerdeki adamlar, onu tesbih ederler, demektir. Burada tekrar ve tekid vardır. (Yani fiilin sonradan gelmesi tekrarı ve tekidi gerektirmiştir)

«زَيْدٌ فِى الدَّارِ جَالِسٌ فِيهَا» "Zeyd evde oturmaktadır" sözünde olduğu gibi. Ya da mahzuf bir fiile taalluk etmektedir. Yani, evlerde tesbih edin, demektir. *"Yücelmesine"* lafzı, bina edilmesine *"İzin vermiştir"* lafzı da, emretmiştir, demektir. *"Onu (göğü Allah) yaptı. Tavanını yükseltti. Onu düzenledi." "Hani İbrahim temelleri yükseltiyordu"* ayetlerinde olduğu gibi.

Ya da *"yücelmesine"* lafzı «رِفْعَة» mastarındandır. Yüceltilmesine manasına gelmektedir.

Hasan'dan rivayet edildiğine göre: *"Allah, binaların yükseltilmesini değil, yüceltilmesini emretmiştir"* demiştir.

Onlarda isminin zikredilmesine, yani, o evlerde kitabının okunmasına izin vermiştir. Ya da zikir kelimesi genel manadadır. Bütün zikir çeşitlerini kapsamaktadır. Orada sabah akşam onu tesbih ederler. Yani, orada onun için sabahları sabah namazını kılarlar, gün ortasından sonra öğle namazını, ikindiyi, akşamı ve yatsıyı kılarlar.

« غُدُوّ » (sabah) lafzını tekil getirdi. Çünkü onun namazı tektir. « آصَال » ise « أُصُل » kelimesinin, oda « أَصِيل » kelimesinin çoğuludur. «أَصِيل» ikindi ile yatsı arasındaki zaman dilimidir.

37. – 41. ÂYETLER

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءِ
الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ
اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ
الظَّمْاٰنُ مَاءًۜ حَتّٰى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ
حِسَابَهُۜ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ
يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌۜ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا
فَوْقَ بَعْضٍۜ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَاۜ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ
نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍۜ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُۜ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

Meâli

37. Kandillerini ne ticaretin, ne de alışverişin Allahı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymadığı erkekler, *(onlar),* kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.

38. Çünkü Allah, kendilerini, yaptıklarının en güzeli ile mükafatlandıracak ve lütfûndan onlara fazlasıyla verecektir. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır.

39. İnkar edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder. Nihayet ona vardığında orada her

hangi bir şey bulamamış, üstelik yanıbaşında da *(inanmadığı)* Allahı bulmuştur. Allah ise onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.

40. Yahut *(onların işleri)* engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir. *(Öyle bir deniz)* ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor, üstünde de bulut, birbiri üstüne karanlıklar, insan elini çıkarıp uzatsa, nerdeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah, nuru vermemişse, artık o kimsenin ışık ve aydınlıktan nasibi yoktur.

41. Göklerde ve yerde bulunanlara dizi dizi kanat çırpıp uçan kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez misin? Herbiri kendi tesbihi ni ve duasını bilmiştir. Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilir.

Tefsiri

٣٧- ﴿رِجَالٌ لاَ تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلاَ بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ
وَإِيتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ﴾

37- Kandillerini ne ticaretin, ne de alışverişin Allah'ı anmak tan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymadığı erkekler, (on lar), **kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.**

«رِجَالٌ» , «يُسَبِّحُ» nun failidir. «يُسَبِّحُ» Şami ve Ebubekir'e göre «يُسَبَّحُ» şeklindedir. Üç zarftan birine, yani «لَهُ» , «فِيهَا» ve « بِالْغُدُوِّ » ye isnad olunur. «رِجَالٌ» , «يُسَبِّحُ» nun delaletiyle merfudur.

Yani onu tesbih ederler, demektir. Onları, sefer ve ikamet halindeki ticaretleri, kalp ve dille Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz.

Denildiki: "Ticaret kelimesi alım satım için kullanılan cins ismidir. Ya da genel olduktan sonra sadece satışa mahsus kılınmıştır. Çünkü o, alım manasından hızla uzaklaşmaktadır. Çünkü satışta kâr kesindir. Alımda ise şüphelidir.

« أَقَامَ » lafzı aslında «إِقَامَة» şeklindedir. «إِقَامَة» deki «ة» iğlal-den dolayı düşen aynel fiilin yerine gelmiştir. Aslı «إِقْوَام» idi. Vav, elife dönüştürülünce iki elif yanyana geldi. Hazfedilenin yerine «ة» ge tirildi.

Muzaf kılındığında ise izafet hali «ة» yerine geçti ve «ة» düşürül dü. Mana şudur: onların kendilerini meşgul edecek ticaretleri yoktur. Uzlet velilerinde olduğu gibi yada onlar, bir yandan alım satım işini yaparlar, bir yandan da Allah'ı zikrederler. Namaz vakti geldiğinde de tembellik göstermezler, namaza kalkarlar. Muaşeret velilerinde olduğu gibi, kıyamet gününden korkarlar.

«يَخَافُونَ», «تُلْهِيهِمْ» deki zamirden haldir. Yada «رِجَالٌ» kelimesi, için başka bir sıfattır. O günde yürekler ağıza gelir. Gözler donuklaşır ve kararır. Ya da kalpler, inkârdan sonra imana gelir. Güzlerde gerçekleri bizzat müşahade eder. *"Senden örtünü kaldırdık. Allah bugün gözün keskindir"* ayetinde olduğu gibi.

٣٨- ﴿ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾

38- Çünkü Allah, kendilerini, yaptıklarının en güzeli ile mükafatlandıracak ve lütfûndan onlara fazlasıyla verecektir. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır.

Allah, onları amellerinin karşılığı olarak en güzel mükafatla mükafatlandırsın diye Allahı tesbih ederler ve ondan korkarlar. Yani kat kat sevap versin diye.

Nitekim Allah, amellere karşı vadettiği sevabı kat kat artırır. Allah dilediğini hesapsızca rızıklandırır. Yani dilediğine, mahlûkatın hesabına girmeyen sevapları verir. Bu, Allah'ın nuruyla hidayet bulunanların sıfatıdır, bundan uzaklaşanlar ise şu ayette zikredilmişlerdir.

٣٩- ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَٓاءًۜ

حَتّٰى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾

39- İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder. Nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanıbaşında da (inanmadığı) **Allah'ı bulmuştur. Allah ise onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.**

Serap: Çöllerde, öğle vakti, güneş ışığından dolayı toprağın üzerinde su akıyormuş gibi görülmesidir. «قيعة» yer parçası demektir. Yada «قاع» kelimesinin çoğuludur ki "yaygın düz arazi, manasına gelmektedir. «جار» ve «جيرة» da olduğu gibi.

Susuz olan, onu su zanneder. Şu zannettiği şeye geldiğine de hiç bir şey bulamaz. Sadece Allah'ın cezasını bulur. *"Allah'ı bağışlayıcı ve esirgeyici olarak bulur"* ayetinde olduğu gibi. Yani onun bağışlanmasını ve merhametini bulur demektir. Allah ona amelinin cezasını tastamam verir. Çoğuldan sonra tekil olarak zikretti. Çünkü her bir kâfire cezaları ayrı ayrı verilir. Allah, hesabı tez görendir. Çünkü onun saymaya ve işlemde bulunmaa ihtiyacı yoktur. Birini hesaba çekmesi, diğerini de hesaba çekmesine mani olmaz. Ya da Allah hesabı yakın olandır, demektir. Çünkü her gelen yakındır, iman etmeyen ve hakka tabi olmayan kişilerin işledikleri ve Allah katında kendilerine faydalı olacağını ve kendilerini onun azabından kurtaracağını zannettikleri salih amelleri, Allah, seraba benzetmiştir. Çünkü onlar, sonuçta umutlarının boşa çıktığını ve tam tersi bir durumla karşılaştıklarını görürler. Kâfir, kıyamet gününün susuzluğundan dolayı onu su zanneder. Yanına gelir de umduğunu bulamaz. Yanında Allah'ın zebanilerini bulur. Onlar da onu alırlar ve cehenneme atarlar. Ona kaynar su ve kötü kokulu içecekler içirirler. Onlar, Allah'ın kendilerini hakkında "çalışırlar, yorulurlar" "Onlar, kendilerinin iyi bir iş yaptıklarını zannederler" buyurduğu kimselerdir.

Denildiki: "Bu ayet, Utbe b. Rebia b. Umeyye hakkında inmiştir. O, cahiliyye döneminde dine yönelmiş uzlet hayatı yaşıyordu. Ama İslam gelince inkâr etti."

٤٠- ﴿أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾

40- Yahut (onların işleri) **engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir.** (Öyle bir deniz) **ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor, üstünde de bulut, birbiri üstüne karanlıklar, insan elini çıkarıp uzatsa, nerdeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah, nuru vermemişse, artık o kimsenin ışık ve aydınlıktan nasibi yoktur.**

Burada ki «أَوْ» , «أَوْ كَصَيِّبٍ» deki «أَوْ» gibidir. «لُجِّيٍّ» derin, suyu çok olan ve denizdeki büyük su kütlelerine ait, manalarına gelmektedir.

Denizi ya da denizde olanı dalga kaplar. O dalganın üzerinde başka bir dalga, onun üzerinde de bulut vardır. Birbiri üstüne karanlıklar. Bu karanlıklar; bulutun karanlığı, dalganın karanlığı ve denizin karanlığıdır. Dalganın karanlığı, denizin karanlığı üstünde, dalganın karanlığı dalganın üstünde ve bulutun karanlığı dalganın üstündedir. Suyun içindeki kişi, elini çıkarsa neredeyse onu dahi göremez.

«لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا» *"Onu dahi göremez"* sözünde mubalağa vardır. Yani, onu görmek bir yana, onu görmeye yanaşamaz bile, demektir. Önce onların amellerini, faydalarının kaybolması ve zararının meydana gelmesi yönüyle seraba benzetti. Çünkü o serap onu uzaktan aldattı. Yanına geldiğinde bir şey bulamadı. Ve o serap, onun ümitsizliğini ve üzüntüsünü gidermedi. Başka bir şey bulamadığı gibi serapta kayb oldu. Onun yerinde sadece tuttuğunu cehenneme atan zebanileri buldu. İkinci olarak, onların amellerini, batıl olmalarından dolayı karanlıkları itibariyle ve hakkın nurundan soyutlanmış olmaları itibariyle üstüs te karanlıklara, yani derinliğe, dalgalara ve buluta benzetmişti. Allah kime hidayet vermediyse o yolunu bulamaz.

Hadisi şerifte: *"Allah, mahlukatı karanlık içinde yarattı. Sonra onların üzerine nurundan serpti. O nurdan kimse isabet ettiyse o, ki hidayet buldu. Kime de isabet etmediyse o, sapıttı"* buyurulmuştur.

٤١- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَآفَّاتٍ ۖ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ ۗ وَاللهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾

41- Göklerde ve yerde bulunanlara dizi dizi kanat çırpıp uçan kuşların Allah tesbih ettiklerini görmez misin? Herbiri kendi tesbihini ve duasını bilmiştir. Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilir.

Ey Muhammed! Sen gözle görmüş gibi kesin ilimle göklerde ve yerde bulunanlara, havada kanatlarını açarak uçan kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini bilmiyor musun?

«طَيْرُ» , «مَنْ» üzerine atıftır. «صَآفَّاتٍ» ise «طَيْرُ» kelimesinden haldir. Herbiri kendi duasını ve tesbihini bilmiştir. « عَلِمَ » deki zamir «كُلٌّ» lafzına ya da « اللهَ » lafzına gider. « صَلَاتَهُ » ve « تَسْبِيحَهُ » daki zamirlerde aynı şeklindedir. «صَلَاةٌ» dua demektir.

Allahım, kuşlara, akıllıların bile bilemeyecekleri incelikteki diğer ilimleri ilham ettiği gibi, kendisine duasını ve tesbihini de ilham etmesi mümkün olmayan bir şey değildir. Allah yapmakta olduklarını bilir. Onun ilminden hiçbirşey kaçmaz.

❁ ❁ ❁

42. – 51. ÂYETLER

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ
يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ
خِلَالِهِ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ
يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ ؕ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ؕ ﴿٤٣﴾
يُقَلِّبُ اللّٰهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ
خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ ؕ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا
يَشَاءُ ؕ إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ ؕ
وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللّٰهِ
وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَا أُولٰئِكَ
بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ؕ ﴿٤٩﴾
أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَرَسُولُهُ ؕ بَلْ أُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا
دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ؕ
وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

Meâli

42. Göklerin ve yerin mülkü Allahındır. Dönüş de ancak O'nadır.

43. Görmez misin ki Allah bulutları sürüklüyor, sonra onları bir araya getirip üstüste yığıyor. Arasından yağmur çıktığını görürsün. O, gökten, oradaki dağlar *(büyüklüğünde bulutlar)* dan daha dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir. Dilediğinden de onu uzak tutar. Şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır.

44. Allah gece ile gündüzü evirip çeviriyor. Şüphesiz gözleri olanlar için bunda bir ibret vardır.

45. Allah her canlıyı sudan yarattı. Onlardan kimi karnı üzerinde *(sürünerek)* yürür. Kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi de dört ayağı üstünde yürür, Allah dilediğini yapar. Çünkü Allah herşeye kadirdir.

46. Andolsun ki biz *(gerçekleri)* açıklayan ayetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir.

47. *"Allaha ve peygambere inandık ve itaat ettik"* diyorlar. Ondan sonra da içlerinden bir grup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değiller dir.

48. Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler.

49. Ama, eğer hüküm kendi lehlerine olursa, itaat ederek gelirler.

50. Kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüphe ve tereddüt için de midirler? Yoksa Allah ve Resulünün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir.

51. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulü'ne davet edildiklerinde, *"İşittik ve itaat ettik"* demek, sadece müminlerin söyleyeceği sözdür. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.

Tefsiri

٤٢- ﴿وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ﴾

42- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dönüş de ancak O'nadır.

Çünkü o ikisini o yarattı. Kim bir şeye sahipse, onun mülkiyeti,

ancak ona aittir. Herşeyin dönüşü Allah'adır.

٤٣- ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا
فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ
فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ
بِالْأَبْصَارِ ﴾

43- Görmez misin ki Allah bulutları sürüklüyor, sonra onları biraraya getirip üstüste yığıyor. Arasından yağmur çıktığını görürsün. O, gökten, oradaki dağlar (büyüklüğünde bulutlar) **dan daha dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir. Dilediğinden de onu uzak tutar. Şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır.**

Allah'ın, bulutları dilediği yere sürüklediğini görmedin mi? sonra onları birbirine geçirir, sonra onları üstüste yığar. Sonunda da aralarından yağmurun çıktığını görürsün. O gökteki dağlar gibi büyük bulut parçalarından bir dolu indirdir de o doluyla dilediği insanı ve ekini vurur. Dilediğine de onu isabet ettirmez. Yada o, dilediğine onunla azap eder, dilediğine de isabet ettirmeyerek azap etmez.

«سَحَابًا» , «سَحَابَةٌ» (bulut) kelimesinin çoğuludur, zamir ve fiillerin müzekker olarak kullanılması «سَحَابًا» lafzının müzekker olmasındandır. «خِلَالِهِ» , «خَلَلٍ» (iki şey arasındaki aralık) kelimesinin çoğuludur. «جِبَالٍ» ve «جَبَلٍ» de olduğu gibi. «يُنَزِّلُ» Mekki, Medeni ve Basri'ye göre «يُنْزِلُ» şeklindedir. «مِنَ السَّمَاءِ» deki «مِنْ» gayenin başlangıcı içindir. Çünkü yağdırmanın başlangıç yeri göktür. «مِنْ جِبَالٍ» deki «مِنْ» tebğiz içindir. Çünkü Allah'ın indirdikleri bu dağ kadar olan bulutların sadece bir kısmıdır. «مِنْ بَرَدٍ» deki «مِنْ» beyan içindir. Ya da «مِنَ السَّمَاءِ» ve « مِنْ جِبَالٍ» deki «مِنْ» ler başlangıç için «مِنْ بَرَدٍ» deki «مِنْ» tebğiz içindir. Manası o, doluyu, gökteki dağ bulutundan indirir.

Birinciye göre « يُنَزِّلُ » nun mefulü «مِنْ جِبَالٍ» dir. Yani, oradaki

buz dolu dağlarını indirir, demektir. Dolu dağlarından maksat şudur: Allah, yeryüzünde taştan dağlar yarattığı gibi, gökte de doludan dağlar yaratır, demektir. Ya da dağların zikriyle çokluğu kastediyor. "Falanın dağlar kadar altını var" denildiği gibi. Yezid'e göre «يَذْهَبُ», «بِ» ile birlikte «يُذْهِبُ» şeklindedir.

٤٤- ﴿يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِي الْاَبْصَارِ﴾

44- Allah gece ile gündüzü evirip çeviriyor. Şüphesiz gözleri olanlar için bunda bir ibret vardır.

Allah gece ile gündüzü uzatıp kısaltarak ve peşpeşe getirerek çevirir. Bulutların yüzdürülmesinde, yağmurun ve dolunun yağdırılmasında ve gece ile gündüzün evrilip çevrilmesinde akıl sahipleri için ibretler vardır. Bütün bunların zikredilmesi, onun rablığının delillerini sayılmasındandır. Şöyle ki, göklerde ve yerde olanların ve o ikisi arasında uçanların tesbihi ve duası bulutların ve diğer zikredilenlerin sevki, bakan ve düşünenler için onun varlığını gösteren ve onun sıfatlarını açıklayan delillerdir. Daha sonra bir başka delil açıkladı, şöyle buyurdu.

٤٥- ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰى بَطْنِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰٓى اَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ﴾

45- Allah her canlıyı sudan yarattı. Onlardan kimi karnı üzerinde (sürünerek) **yürür. Kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi de dört ayağı üstünde yürür, Allah dilediğini yapar. Çünkü Allah her şeye kadirdir.**

« خَلَقَ كُلَّ » lafzı, Hamza ve Ali'ye göre «خَالِقُ كُلِّ» şeklindedir.

Dabbe; yeryüzünde hareket eden canlılara denir. Allah, her canlıyı o canlıya ait bir çeşit sudan yarattı. Ya da, ona mahsus bir sudan, yani nutfeden *(spermden)* yarattı. Daha sonra mahlûkatın nutfelerini *(spermlerini)* yarattı. Daha sonra mahlûkatın nutfelerini *(spermlerini)* farklı farklı yarattı. Haşereler, insanlar ve hayvanlar onlardandır. Bu "tek bir su içirilirler" bazısını bazısının üzerine yeme hususunda üstün

kılarız" sözü gibidir. Bu, onların bir yaratıcısı ve bir sevk-i idare edicisi olduğuna delildir. Değilse aslın bir olmasından dolayı farklı farklı olmazlardı. *"Her canlıyı sudan yarattık"* sözünde kastolunan; hayvanların cinsleri, suyun cinsinden yaratılmıştır. O ikisi arasına vasıtalar girse de asıl odur.

Dediler ki: Allahın ilk yarattığı şey sudur. Ondan ateşi, rüzgarı ve çamuru yarattı. Ateşten, cinleri, rüzgârdan, melekleri ve çamurdan, Adem'i ve hayvanları yarattı. "Dabbe kelimesi, akıllı olan ve olmayanı kapsayınca, akıllı olanlar üstün gelir ve onların hükmü diğerlerine de verilir.

Sanki bütün hayvanlar akıllı olurlar, işte bu sebepten orada « فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ » denildi. Yılan ve balık gibileri karnı üzerinde sürünerek yürür. Karnı üzerinde sürünmek, istiare olarak yürümek şeklinde adlandırılmıştır. Devamlı olan bir iş için de, *"bu iş yürüyor"* denir. Ya da sürünenleri yürüyenlerle beraber zikretmek için uygunlaştırma yolu seçilmiştir. İnsan ve kuş gibileri iki ayağı üstünde yürür. Dört ayaklı hayvanlar da dört ayağı üstünde yürüyendir. Sonra iki ayağı üstünde yürüyeni, sonra da dört ayağı üzerinde yürüyeni zikretti. Allah dilediğini dilediği şekilde yaratır. Çünkü Allah, herşeye kadirdir. Ona hiçbir şey zor gelmez.

٤٦- ﴿ لَقَدْ اَنْزَلْنَا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللّٰهُ يَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴾

46- Andolsun ki biz (gerçekleri) **açıklayan ayetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir.**

Allah, dilediğini, lütfû ve dilemesiyle, cennetine ulaştıran İslâm dinine hidayet eder. Ayetler delili ortaya koymak içindir. Ayetlerin indirilmesini zikrettikten sonra, insanların, üç gruba ayrıldığını söyledi. Birincisi zahiren tasdik etmiş, kalben yalanlamıştır. Bunlar münafıklardır. İkincisi, zahiren ve kalben tasdik etmiştir. Bunlar ihlas sahipleridir. Üçüncüsü ise, zahiren ve kalben yalanlamış olanlardır. Bunlar kâfirlerdir. Bu tertip üzere münafıklarla başladı, şöyle dedi:

٤٧- ﴿ وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرٖيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنٖينَ ﴾

47- "Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik" diyorlar. Ondan sonra da içlerinden bir gurup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir.

Dilleriyle *"Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik"* diyorlar. Allaha ve Resulüne inandık ve itaat ettik sözünden sonra içlerinden bir gurup Allah'ın ve Resulü'nün hükmüne tabi olmaktan yüz çeviriyor. Onlar, ihlas sahibi müminler değildirler. Bu *"iman ettik ve itaat ettik"* diyenlere işarettir. Sadece yüz çevirenlere değil. Burada, o küçük grubun inandıklarına inanmalarından dolayı onların tamamın dan imanın kaldırıldığı bildirilmektedir. Yüz çevirme, bir kısmı tarafından gerçekleştirilen bir şey olsa da yüz çevirmeye rıza gösterilmesi hepsi tarafından meydana gelmiştir.

٤٨- ﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ﴾

48- Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve peygam bere çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler.

Allah'a ve Resulüne sözü, Allah'a ve Allah'ın Resulüne, demektir. Senin, Zeyd'in cömertliğii kastederek, *"Zeyd ve cömertliği hoşuma gitti"* sözünde olduğu gibi. Aralarında peygamber hüküm versin diye yüz çeviriyor. Bu ayet, münafıklardan Bişr ve onun Yahudi hasmı hakkında inmiştir. Bir yer hususunda ihtilafa düşmüşlerdi. Yahudi, onu Resulullah (s.a.v.)'e çekiyor, münafık da, onu Ka'b b. Eşref'e çekiyor ve *"Muhammed bize zulmediyor"* diyordu.

٤٩- ﴿وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ﴾

49- Ama, eğer hüküm kendi lehlerine olursa, itaat ederek gelirler.

Hak, kendi lehlerine, diğerlerinin aleyhine olduğunda itaat ederek peygambere gelirler. «مُذْعِنِينَ» haldir. Yani, peygamberlerinin hük müne razı oldukları için değil, haklarını talep için koşarak itaat ederler.

Zeccac: *"İz'an: itaatla birlikte olan koşmaktır"* demektir. Mana, onlar, acı gerçeğin ve kesin adaletin senin yanında olduğunu bil-

dikleri için, durum aleyhlerine olduğunda, hakkı onlardan alacağından dolayı, sana, muhakeme edilmeye gelmekten kaçınırlar. Eğer hak, onlar lehine ve hasımlarının aleyhine olursa, hasmın zimmetindeki kendi lerine ait şeyi alman için sana koşarlar ve senin hükmünden başkasına razı olmazlar, demektir.

٥٠- ﴿أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

50- Kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüphe ve tereddüt içinde midirler? Yoksa Allah ve Resulünün kendilerine zulum ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir.

Durum aleyhlerine olduğunda, peygamberin hükmetmesinden yüz çevirmeleri işini, Allah, kısımlara ayırdı. Kalplerinin hasta olması yeni münafık olmaları, onun peygamberliği hususunda şüphe içinde olmaları ve onun, hükmünde zulmetmesinden korkmalar. Hayır, onlar, onu iyi tanıdıklarından dolayı kendilerine zulmedilmesinden korkmuyorlar. Onlar, kendileri zalimler oldukları için, kendileri üzerinde hakkı olanlara zulmetmek istiyorlar. Bu, Resulullah (s.a.v.)'ın meclisinde yapamadıkları bir şey olduğundan dolayı da ona muhakeme olmaktan kaçınıyorlar.

٥١- ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

51- Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulüne davet edildiklerinde, "işittik ve itaat ettik" demek, sadece müminlerin söyleyeceği sözdür. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.

Hasan'dan yapılan rivayete göre « قَوْلَ » , « قَوْلُ » şeklinde merfudur. Mensup olması daha kuvvetlidir. Peygamber (s.a.v.)'in, aralarında, Allah'ın indirdikleriyle hükmetmesi için Allah'a ve peygambere davet edildiklerinde inananların sözü ancak *"onun sözünü işittik ve iman ettik"* demeleridir.

52. – 58. ÂYETLER

يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٥٢﴾
وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا
طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا
الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَاِنْ
تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللّٰهُ
الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا
اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ
وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا
وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا
الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَاْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا
الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ
ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَٓاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ
عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى
بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

Meâli

52. Her kim Allaha ve Resulüne itaat eder, Allahtan korkar ve o *(nun azabı)*n dan korunursa, işte kurtuluşa erenler onlardır.

53. Sen kendilerine emrettiğin taktirde mutlaka *(savaşa)* çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allaha yemin ettiler. Dedi ki: "Yemin etmeyin *(sizden istenen yalan yere yemin etmek değil)* güzel itaattir. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

54. De ki: Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, peygamberin sorumluluğu kendisine yüklenen *(tebliğdir)*, sizin sorumluluğunuz da size yüklenen *(itaat)* tir, eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygambere düşen, sadece açık bir şekilde duyurmaktır.

55. Allah, sizden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi kendilerine de yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve geçirdikleri korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vadetti. Çünkü onlar, bana kulluk ederler. Hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse işte onlar yoldan çıkanlardır.

56. Namazı kılın, zekâtı verin. Peygambere itaat edin ki merhamete nail olasınız.

57. İnkâr edenlerin, yeryüzünde *(Allahı)* aciz bırakacaklarını sanmayasın. Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri.

58. Ey iman edenler! ellerinizin altında bulunan *(köle ve cariyele rini)* ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah nama zından önce öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra *(yanınıza gireceklerinde)* sizden üç vakitte izin istesinler. Bunlar, mah rem halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için, ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah, ayetleri size böyle açıklar. Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Tefsiri

٥٢- ﴿يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ﴾

52- Her kim Allah'a ve Resulü'ne itaat eder, Allahtan korkar ve O (nun azabı)**n dan korunursa, işte kurtuluşa erenler onlar dır.**

Kimler, farz kıldığı hususlarda Allah'a, sünnetlerinde resulüne itaat eder, belalarına karşı Allah'tan korkar ve kalan ömründe de ondan korunursa işte kurtuluşa erenler onlardır.

Rivayete göre; sultanın biri, tek başına yeterli bir ayeti sormuş da ona bu ayeti okumuşlar, bu kurtuluşun bütün sebepleri biraraya getirmiştir.

«يَتَّقْهِ» Ebu Amr'a ve Ebubekir'e göre «هـ» vakıf kastıyla sakindir. Hafs'a göre «ق» sakin, «ه» kesralıdır. Diğerlerine göre «ق» ve «هـ» kesralıdır.

٥٣- ﴿وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

53- Sen kendilerine emrettiğin taktirde mutlaka (savaşa) **çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allah'a yemin ettiler. Dedi ki: "Yemin etmeyin** (sizden istenen yalan yere yemin etmek değil) **güzel itaattir. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

Münafıklar, yeminlerinin var gücüyle Allah'a yemin ettiler. Çünkü onlar, tüm gayretlerini yemine harcadılar. Gücünün son haddine ulaştığında, yeminde aşırı gittiğinde ve şiddet ve sağlamlığın son haddine ulaştığında «جَهَدَ يَمِينَهُ» cümlesi, «جَهَدَ نَفْسَهُ» dan istiare olarak kullanılır.

İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre *"Kim billahi derse yeminde mübalağa yapmıştır."*demiştir.

«اَقْسَمَ» nin aslı yemin etmektir. Burada ise var gücüyle yemin etmiştir. Fiil hazfedilmiş, mastar mef'ulün önüne geçirilmiş ve ona

muzaf olarak fiilin yerine geçirilmiştir. «فَضَرْبَ الرِّقَابِ» sözünde olduğu gibi.

Bu mansubun hükmü, halin hükmüdür. Sanki o, şöyle demiştir: *"Yeminlerini kuvvetle yapar oldukları halde" "Eğer Muhammed, bize savaşmak için gazaya çıkmamızı ya da ülkenizi terketmemizi emretse çıkarız"* dediler. Onlara deki: "Yalan yere yemin etmeyin. Çünkü o, günahtır. Ama size, bu yalan yerine layık ve gerekli olan, güzel bir itaattir.

«طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ» mübtedadır. Haberi hazfedilmiştir. Ya da haberdir. Mubteda hazfedilmiştir. Ya da haberdir. Mubteda hazfedilmiştir. Yani, sizden istenen ihlas sahibi müminlerin itaati gibi şüphenin ve tereddütün olmadığı bilinen güzel bir itaattir. Kalplerinizin hilafına ağızlarınızla yaptığınız yemin değil. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı ve kalplerinizdekini bilir. Ona sırlarınızdan hiçbirşey gizli kalmaz. Ve o sizi, kaçışı olmayan bir şekilde rezil eder. Ve sizi, münafıklığınızdan ötürü cezalandırır.

٥٤- ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾

54- De ki: Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, peygamberin sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğdir), **sizin sorumluluğunuz da size yüklenen** (itaat) **tir, eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygambere düşen, sadece açık bir şekilde duyurmaktır.**

Sözü iltifat yoluyla gaibten muhataba çevirdi. Onların azarlanması hususunda bu, daha edebidir. Eğer yüz çevirirseniz ona zarar vermeksizin, kendinize zarar verirsiniz. Çünkü Resulün üzerinde Allah'ın ona yüklediği ve mükellef kıldığı davet ve tebliğden başka bir şey yoktur. Bunu da eda ettiğinde de vebalden sıyrılmış olur. Size gelince, size düşen mükellef kılındığınız şeyleri süratle kabul etmektir. Bunu yapmayıp yüz çevirirseniz nefsinizi Allah'ın gazabına ve azabına arzetmiş olursunuz. Eğer ona, emrettiklerinde ve yasakladıklarında itaat ederseniz, hidayetten nasibinizi almış olursunuz. Yüz çevirme-

nizdeki zarar ve fayda size dönecektir. Peygambere düşen, ancak sizin kalplerinize fayda verecek şeyleri tebliğ etmektir. Sizin yüz çevirmenizde ona bir zarar yoktur.

«بَلَاغٌ» tebliğ manasındadır. Yerine getirmek manasına gelen «أَدَاءٌ» gibi. «الْمُبِينُ» açık, demektir. Bu, tebliğ, ayetlerle ve mucizelerle birlikte yapıldığı için gelmiştir. Bundan sonra ihlas sahiplerini zikretti, şöyle dedi:

٥٥- ﴿وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

55- Allah, sizden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi kendilerine de yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve geçirdikleri korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayaca-ğını vad etti. Çünkü onlar, bana kulluk ederler. Hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse işte onlar yoldan çıkanlardır.

Hitap, Nebi (s.a.v) e ve onunla birlikte olanlaradır. «مِنْكُمْ» deki «مِنْ» beyan içindir.

Denildiki "Bundan murat muhacirlerdir. Ve «مِنْ» de tebğiz içindir. Onları, kâfirlerin topraklarına hükümran kılıcak. Medine topraklarına hükümran kılacak da denildi. Ama doğru olan onun umumi olmasıdır.

Nitekim Resulullah (s.a.v.)'in hadisinde *"Elbette bu din, gecenin girdiği her yere girecektir"* buyurulmuştur.

«اسْتَخْلَفَ» Ebu Bekire göre «اُسْتُخْلِفَ» şeklindedir. «وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ»

Mekkî ve Ebubekir'e göre «وَلَيُبْدِلَنَّهُمْ» şeklindedir.

Bu ayette, Allah kâfirlere karşı İslam'a yardım edeceğini, zorbaları helâk ettikten sonra İsrail oğullarını Mısır ve Şam'a mirasçı kıldığı gibi müslümanları yeryüzüne varis ve hükümran kılacağını, razı olduğu dini -ki İslam dinidir- yerleştireceğini, sağlamlaştıracağını ve kuvvetlendireceğini, onların kalplerinin inandırılacağını ve onlarda bulunan korkunun giderileceğini vadetmiştir. Resulullah (s.a.v.) ve ashabı, Mekke'de onüç yıl korkarak yaşadılar. Hicretten sonra ise sabah akşam silahlarla yatıp silahlarla kalktılar. Öyle ki adamın biri: "Emin olarak yaşadığımız ve silahları bıraktığımız bir gün gelecek mi?" dedi. bu söz üzerine bu ayet indi.

Resulullah (s.a.v.) de şöyle buyurdu: *"Çok geçmez bizden bir adam büyük bir topluluk içinde kuşağını kuşanır da yanında demir (den kılıcı) olmaz."* Allah vadini yerine getirdi. Onları Arap yarımadasına hakim kıldı. En uzak doğu ve batı ülkelerini fethettiler. Kayserlerin mülkünü parçaladılar. Hazinelerine sahip oldular. Dünyaya hakim oldular.

«لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ» da «ل» ve «ن» olduğu için yemin hazfedilmiştir.

Takdiri şöyledir: Allah onlara vadetti. Ve onları hükümran kılaca ğına yemin etti. Ya da Allah'ın vadi, gerçekleşmesi hususunda yemin derecesine çıktı. Ve yeminin karşıladığı şeyi karşıladı. Sanki şöyle denildi: *"Allah onları hükümran kılacağına yemin etti."* Çünkü onlar bana kulluk ederler.

«يَعْبُدُونَنِي» yi, başlangıç cümlesi yaparsan irapta mahalli olmaz. Sanki şöyle denilmiş olur: *"Onlara ne oluyor da halef oluyorlar ve iman ediyorlar?"* onlara şöyle denir:

"Çünkü onlar, bana beni birleyerek kulluk ederler" Birinci halden bedel olarak hal olması mümkündür. Eğer onu, «وَعَدَ» den hal kıldıysan mana şöyle olur: *"Allah, bunu onlara ibadet etmeleri halinde vadetti."* Mahallen de mensup olur.

«لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا», «يَعْبُدُونَنِي» nin failinden haldir, yani bana

beni birleyerek kulluk ederler, demektir. Birinci halden bedel olarak hal olması da mümkündür. Artık bu vaadden sonra kim inkâr ederse onlar, bu büyük nimeti inkâr etmek ve küfranı nimette bulunma cesaretini göstermek suretiyle günahkârlıkta kemale ulaşmışlardır. Bu nimeti ilk defa inkâr edenler, Osman (r.a.)'ın katilleridir. Kardeş olduktan sonra birbirlerini vurdular. Ve onlardan korku gitti. ayet, Hulefai Raşidin'in (r.a.) hilafetlerinin sıhhatine en açık delildir. Çünkü iman edip salih amel işleyen halifeler onlardır.

٥٦- ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَآتُوا الزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

56- Namazı kılın, zekâtı verin. Peygambere itaat edin ki merhamete nail olasınız.

«أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ أَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ» ye atfedilmiştir. Araların da uzun bir fasılanın olmasının zararı yoktur. Sizi davet ettiği hususta peygambere itaat edin. Peygambere itaati, vacib olduğunu tekid için tekrar etti. Merhamete nail olasınız diye. Çünkü bunlar rahmeti çeken şeylerdendir. Bundan sonra kâfirleri zikretti, şöyle dedi:

٥٧- ﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾

57- İnkâr edenlerin, yeryüzünde (Allah'ı) **aciz bırakacaklarını sanmayasın. Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri.**

Yeryüzünde, Allah'ın, onlara güç getiremeyeceği şeklinde, önüne geçeceklerini sanma.

«تَحْسَبَنَّ» deki, «ت» Nebi (s.a.v.)'e hitaptır ve o faildir. Mef'uller ise «الَّذِينَ كَفَرُوا» ve «مُعْجِزِينَ» dir.

Şamî ve Hamza'ya göre «يَحْسَبَنَّ» şeklinde «ى» iledir. Fail zikri geçtiği için Nebi (a.s.) dır.

Mef'uller de «الَّذِينَ كَفَرُوا» ve «مُعْجِزِينَ» dir. «وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ» , «لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ» üzerine atfedilmiştir.

Sanki şöyle denmiştir:

"O kâfirler, Allah'ın önüne geçemezler. Onların varacağı yer, cehennemdir. Ne kötü bir gidiş yeridir o cehennem."

٥٨- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَٓاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

58- Ey iman edenler! ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyelerini) ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) **sizden üç vakitte izin istesinler. Bunlar, mahrem halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için, ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah, ayetleri size böyle açıklar. Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.**

Allah, köle ve cariyelerin izin istemelerini emretti. Ergenlik çağına girmemiş olanlar, ergenlik çağına girmemiş hür çocuklardır. «حُلُم» kelimesi hafifletilerek «حُلْم» şeklinde okunmuştur.

Gece ve gündüz müddetince üç vakitte izin istediler. Sabah namazından önce. Çünkü o, yataktan kalkma ve gecelikleri çıkarıp günlük elbiseleri giyme vaktidir. Öğle vakti. Bu, yazın sıcak günlerindeki gün ortasıdır ve kaylûle uykusu için elbiseler bu vakitte çıkarılır. Yatsı namazından sonra. Bu, günlük elbiselerin çıkarıldığı ve geceliklerin giyildiği vakittir. Bunlar üç mahrem vakittir.

«ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ» da mübteda ve muzaf hazfedildi. Hafs'ın dı-

şındaki Kûfeli'lere göre «ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ», «ثَلَاثَ مَرَّاتٍ» dan bedel olarak mansuptur. Üç mahrem vakit. Bu hallerden herbiri mahrem olarak adlandırılmıştır. Çünkü insan onda örtünmeye ihtiyaç duyar. Avret, aralık, gedik, demektir.

«أَعْوَرْ» (gözü sakat) da bundandır. Ensardan Müdlic b. Amr adın da ki bir çocuk öğle vakti Ömer (r.a.)'ın yanına girmiştir. O uyuyordu ve elbisesi açılmıştı. Ömer (r.a.) *"Allah'ın, bu saatlerde izinsiz girmeyi yasaklamasını arzuladım"* dedi. ve Nebi (s.a.v.)'in yanına gitti. O'na (s.a.v.) bu ayet inmişti. Daha sonra şu sözüyle, onların bu üç vak tin dışında izin almayı terketmelerini mazur saydı. Bunların dışında izinsiz girme hususunda ne size ne de diğer zikredilenlere bir günah yoktur. Daha sonra bu vakitlerde izin alınmasının terkedilmesinin sebebini şu sözüyle beyan etti: *"Yanınızda dolaşırlar"*

Yani onlar, ev işlerinden dolayı etrafınızda dolaşır, demektir. «بَعْضُكُمْ» mübtedadır, haberi «عَلَى بَعْضٍ» dir. Onun takdiri; bazınız, ba zınızın etrafında dolaşırsınız, şeklindedir.

Yukarıdaki «طَوَّافُونَ» *"dolaşanlar, dolaşırlar"* lafzının delaletinden dolayı buradaki «طَائِفٌ» *"dolaşan"* lafzı hazfedildi. Bu cümlenin kendinden önceki cümleden bedel olması ve açıklayıcı ve tekid edici olması mümkündür. Yani sizin ve onların, bir araya gelmeye ve girip çıkmaya ihtiyacınız var. Onlar, hizmet için sizin etrafınızda dolanırlar. Siz de hizmet istemek için onların etrafında dolanırsınız. Eğer her vakitte izin istemek emredilseydi, zorluk meydana gelirdi. Bu ise nasla defedilmiştir. İşte Allah, ayetleri, size böyle açıklar. Yani, size, izin istemenin hükmünü açıkladığı gibi, açıklanmasına ihtiyaç duyduğunuz diğer ayetleri de açıklar. Allah, kulların ihtiyaçlarını bilendir. Muradını açıklama hususunda da hikmet sahibidir.

❁ ❁ ❁

59. – 62. ÂYETLER

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ
مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ
ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۖ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى
الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ
بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ
تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ
تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ
عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ
فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾

Meâli

59. Çocuklarınız ergenlik çağınagirdiklerinde, kendilerinden öncekiler izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini böyle açıklar. Allah, alimdir, hakîmdir.

60. Evlenme arzusu kalmamış, *(ihtiyar)* kadınların, zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarına kendileri için bir günah yoktur. Ama sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.

61. Â'mâya güçlük yoktur. Topala güçlük yoktur. Hastaya da güçlük yoktur. Size de kendi evlerinizden, yahut babalarınızın evlerin den, yahut annelerinizin evlerinden, yahut kardeşlerinizin evlerinden, yahut kız kardeşlerinizin evlerinden, yahut amcalarınızın evlerinden, yahut halalarınızın evlerinden, yahut dayılarınızın evlerinden, yahut teyzelerinizin evlerinden, yahut anahtarları ellerinizde bulunan evler den, yahut arkadaşlarınızın evlerinden yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak, yahut ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak birbirinize selâm verin. İşte Allah, düşünüp anlayasınız diye size ayetlerini böyle açıklar.

62. Müminler o kimselerdir ki Allah'a ve Resulü'ne *(gönülden)* inanmışlardır. Peygamberle birlikte toplumsal bir işle meşgul iken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. *(Resul'um!)* şu senden izin iste yenler, hakikaten Allah'a ve Resulüne iman etmiş kimselerdir. Öyleyse bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver. Onlar için Allah'tan mağfiret dile. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

Tefsiri

٥٩- ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

59- Çocuklarınız ergenlik çağınagirdiklerinde, kendilerinden öncekiler izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini böyle açıklar. Allah, alimdir, hakîmdir.

Hür olan çocuklar, ergenlik çağına girdikleri vakit, sizin yanınıza girmek istediklerinde kendilerinden öncekilerin istedikleri gibi bütün vakitlerde izin istesinler. Yani, onlardan önce bülûğa ermiş kişilerin yani adamların istedikleri gibi istesinler.

Ya da *"Ey iman edenler! izin almadıkça ve halkına selâm vermedikçe evinizin dışındaki evlere girmeyin"* ayetinde zikredilenle-rin istedikleri gibi isteyin, demektir. Mana; çocuklara üç mahrem vaktin dışında girmeye izin vardır. Çocuklar bunu adet edinir sonra da bülûğa ererler ya da yaşla reşid olurlarsa, bu adeti terketmeleri ve izinsiz girmeyen büyük adamlar gibi bütün vakitlerde izin isteme teşebbüsünde bulunmaları vacib olur. Maalesef insanlar bundan gafildir.

Rivayete göre İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: *"Üç ayet var ki, insanlar onlara karşı ilgisiz davrandılar. Bütün izinler, "Allah katın da en üstününüz en muttaki olanınızdır"* ayeti ve *"Taksimata hazır olduğunda..."* ayeti."

Rivayete göre Said b. Cübeyr şöyle demiştir: *"Onlar, neshedilmiştir diyorlar. Vallahi hayır, onlar neshedilmemiştir."* Allah, insanların ihtiyaçlarını bilendir. Açıkladığı hükümlerde hikmet sahibidir.

٦٠- ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

60- Evlenme arzusu kalmamış, (ihtiyar) **kadınların, zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarına kendileri için bir günah yoktur. Ama sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.**

«قَوَاعِدُ» , «قَاعِدٌ» un çoğuludur. Bu, «طَالِقٌ» (boşanmış kadın) ve «حَائِضٌ» (adetli kadın) kelimelerinde olduğu gibi kadınlara mahsus sıfatlardandır. Yani yaşlılık sebebiyle hayızdan ve çocuk yapmaktan kesilmiş demektir. Mübtedanın sıfatıdır. O da «قَوَاعِدُ» dur. Haber ise «فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ» dur.

Elif lam sebebiyle, mübteda da, şart manası bulunduğundan habere «فَ» dahil olmuştur. Dış elbiseleri, baş örtüsü üzerine giyilen ehram ve çarşaf gibi örtülerdir. «غَيْرَ» haldir.

"Zinetlerini göstermeksizin" sözüyle, saç, boyun, baldır ve sair gizli zinet yerlerinin gösterilmemesi kastediliyor. Yani onlar, dış elbiselerini çıkarmakla zinet yerlerini göstermeyi kastetmesinler demektir. Fakat bu kolaylık ve zinetlerin açığa çıkarılmasının hali kati, gizlenmesi vacib olan şeylerin açığa çıkarılmasını gerektiriyor. Elbisesi çıkarmamayı talep etmeleri kendileri için daha iyidir.

«وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ» mübtedadır. Haberi «خَيْرٌ لَهُنَّ» dir. Allah o kadınların açıkladıklarını işitir ve ne kastettiklerini bilir.

٦١- ﴿ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى
الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَٓائِكُمْ اَوْ
بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ
بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُٓ اَوْ
صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ
بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾

61- Â'mâya güçlük yoktur. Topala güçlük yoktur. Hastaya da güçlük yoktur. Size de kendi evlerinizden, yahut babalarınızın evlerinden, yahut annelerinizin evlerinden, yahut kardeşlerinizin evlerinden yahut kız kardeşlerinizin evlerinden, yahut amcalarınızın evlerinden, yahut halalarınızın evlerinden, yahut dayılarınızın evlerinden, yahut teyzelerinizin evlerinden, yahut anahtarları ellerinizde bulunan evlerden, yahut arkadaşlarınızın evlerinden yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak yahut ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak birbirinize selâm verin. İşte Allah, düşünüp anlayasınız diye size ayetlerini

böyle açıklar.

Said b. Museyyeb şöyle demiştir: *"Müslümanlar, Nebi (s.a.v.) ile birlikte gazaya çıkarken evlerinin anahtarlarını, âmâya, hastaya, topala ve akrabalarına bırakıyorlardı. Onlara, evlerinden yemelerine izin veriyorlardı. Ama onlar, bundan çekiniyorlar ve "Biz, onların bu izni gönül rahatlığıyla vermemiş olmalarından korkuyoruz"* diyorlardı. Bu sebepten onlara ruhsat olarak bu ayet indi.

"Kendi evinizden yemenizde bir güçlük yoktur" yani, çocuklarınızın evlerinden yemenizde bir güçlük yoktur, demektir. Çünkü kişinin çocuğu, onun bir parçasıdır. Onun hükmü, kendi hükmü gibidir. Bu sebepten ayette çocukları zikretmedi.

Nitekim, Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Sen ve malın babana aitsiniz."* Ya da bu eşlerinizin evlerinden, demektir. Çünkü eşler tek bir can gibi olmuşlardır. Kadının evi de kocanın evi gibi olmuştur. Çocukların, babaların, annelerin, kardeşlerin, kızkardeşlerin, amcala-rın, halaların, dayıların ve teyzelerin evleriyle ilgili izi delaleten sabittir.

«مَفَاتِحُ» , «مِفْتَحٌ» (anahtar) kelimesinin çoğuludur. İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: *"O, malı ve hayvanları hususunda kişinin vekili ve naibidir. Malının gelirinden yiyebilir, hayvanlarının sütünden içebilir." "Anahtarlara sahip olmak"* sözüyle onların, onun elinde ve muhafazasında bulunduğu kastedilmiştir. Denildi ki: *"Bununla kölesinin evi kastedilmiştir. Çünkü köle ve elindekiler efendisine aittir." "Arkadaşınız"* sözünden maksat, arkadaşlarınızdır.

«صَدِيقٌ» kelimesi tekil için de çoğul için de olur. *Arkadaş;* onunla ilgili sevginde sana inanan ve seninle ilgili sevgisinde kendisine inandığı kişidir.

Seleften biri arkadaşı yokken evine gitmiş, cariyesinden cüzdanını istemiş ve cüzdandan dilediği kadar almıştı. Efendisi gelince cariye ona bunu bildirdiğinde o, sevinçten cariyeyi azad etmişti. Ama şimdi, cimrilik, insanlara galip geldiğinden izinsiz yenmiyor.

«أَشْتَاتًا» , «شَتٌّ» (ayrı ayrı) kelimesinin çoğuludur. Bu ayet Leys b. Amr oğulları hakkında indi. Onlar, tek başına yemekten çekiniyorlardı. Hatta bazen biri sofraya oturuyor akşama kadar gün boyunca

bekliyordu. Kendisiyle birlikte yiyecek birini bulamayınca da zaruretten yiyordu. Ya da ayet, Ensardan bir gurup hakkında indi. Onlar, kendilerine bir misafir geldiğinde onsuz yemezlerdi. Ya da insanların yemek hususundaki çeşitliliğinden ve bazılarının başkaların dan daha çok yemelerinden dolayı, yemekte biraraya gelmekten çekindikleri için inmiştir. Bu evlerden birine yemek için girdiğinizde dini yönden ve akrabalık yönünden sizden olan ev halkına selâm verin.

Ya da boş eve veya mescide girdiğinizde «اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ» *"Selâm, bize ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun"* deyiniz. «تَحِيَّةً» , «سَلِّمُوا» lafzıyla mansuptur. Çünkü o, selâm vermek manasınadır. Ve «قَعَدْتُ جُلُوسًا» şeklindedir. *"Allah tarafından"* yani onun emriyle sabit olmuş ve onun tarafından meşru kılınmış, demektir. Ya da selam, kendisine selâm verilen kişi için Allah'tan selâmet ve esenliğin istenmesidir. Selâmı bereket ve güzellikle vasıflandırdı. Çünkü o, müminin mümine duasıdır. Bununla, Allah'ın hayrı ve güzel rızkı artırması umulur.

٦٢- ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللهَ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

62- Müminler o kimselerdir ki Allah'a ve Resulüne (gönülden) **inanmışlardır. Peygamberle birlikte toplumsal bir işle meşgul iken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler.** (Resul'um!) **Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resulüne iman etmiş kim selerdir. Öyleyse bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver. Onlar için Allah'tan mağfiret dile. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.**

Toplumsal işten maksat; insanların kendisi için biraraya geldiği cihad ve harplerle ilgili alınan tedbir faaliyetleridir. Cuma ve bayran namazları da dahil olmak üzere Allah için bir araya gelinen her faali-

yet buna dahildir, onlar izin istemedikçe ve onlara izin verilmedikçe gitmezler. Allah, onlara, peygamberle birlikte toplumsal bir faaliyet yaparken onun meclisinden izinsiz olarak ayrılmadaki cinayetin büyüklüğünü göstermek isteyince, onların izinsiz gitmeyi terketmelerini, Allah'a ve Resulüne imandan sonra üçüncü olarak zikretmiş ve o iki imanı ona övgü gibi kılmış ve onu zikretmek için mukaddime olarak kullanmıştır.

Bu cümle, «اِنَّمَا» ile başlamış, «اَلْمُؤْمِنُونَ» mübteda kılınmış ve mübtedadan haber veren ismi mevsulun sılası iki imanı ihata etmiştir. Bundan sonra onun tekid ve şiddetini artıracak şeyi getirmiştir. Onu başka bir uslupla tekrarlamıştır.

Şöyle demiştir. *"Senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resulüne iman etmiş kimselerdir."*

Bunun içerdiği mana başka bir şeydir. O da bu izin istemeyi, iki imanın sıhhati için ölçü kılmasıdır. Daha sonra münafıkların halini arzetti ve onların gizlice sıvışıp gittiklerini bildirdi.

"Senden gidiş için izin istediklerinde, onlardan dilediğine izin ver." Burada, Resulullah'ın (s.a.v.) konumunu yükseltmiştir. İzin isteyenler için mağfiret talep edilmesinin zikredilmesi, efdal olanın izin istememek olduğuna delildir.

Dediler ki: *"İnsanların, idarecilerine ve dini ve ilmî önderlerine karşı bu şekilde olmaları gerekir. Onlara yardımcı olmaları ve izinsiz olarak onlardan ayrılmamaları gerekir."*

Denildiki: *"Bu ayet, hendek harbinde inmiştir. Münafıklar, izinsiz olarak evlerine gidiyorlardı."*

❁ ❁ ❁

63. – 64. ÂYETLER

لَا تَجْعَلُوا دُعَٓاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَٓاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًاۜ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ
الَّذ۪ينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًاۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذ۪ينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِه۪ٓ اَنْ
تُص۪يبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُص۪يبَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٣﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا ف۪ي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قَدْ يَعْلَمُ مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِۜ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ
فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٤﴾

Meâli

63. *(Ey mü'minler!)* Peygamberin çağırmasını, birinizin diğerini çağırmasıyla bir tutmayın. İçinizden, birini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azab isabet etmesinden sakınsınlar.

64. Bilmiş olun ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne yolda, ne durumda olduğunuzu iyi bilir. Huzuruna döndürüleceğiniz günde ise, yapmış olduklarınızı hemen size bildirir. Allah, herşeyi hakkıyla bilendir.

Tefsiri

٦٣- ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَٓاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَٓاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًاۜ قَدْ يَعْلَمُ
اللّٰهُ الَّذ۪ينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًاۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذ۪ينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِه۪ٓ اَنْ تُص۪يبَهُمْ
فِتْنَةٌ اَوْ يُص۪يبَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ﴾

63- (Ey mü'minler!) **Peygamberin çağırmasını, birinizin diğerini çağırmasıyla bir tutmayın. İçinizden, birini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azab isabet etmesinden sakınsınlar.**

Resulûllah (s.a.v.), bir iş için sizin toplanmanıza muhtaç olurda sizi çağırırsa, onun yanından izinsiz ayrılmayın. Onun sizi çağırmasını birbirinizi çağırmanıza ve çağırandan izinsiz meclisten ayrılmanıza kıyas etmeyin. Ya da onu, birbirinizi isimlendirdiğiniz ve ana babasının verdiği isimle çağırdığınız gibi çağırmayın. *"Ya Muhammed!"* demeyin. Saygı ve tazim göstererek alçak sesle *"Ya Nebiyyallah, ya Resulallah"* deyin. Şüphesiz ki Allah, sizden, birbirinin arkasına gizlenerek parça parça çıkıp gidenleri bilir.

« لِوَاذًا » haldir. Yani, saklanarak, demektir.

«لِوَاذ» ve « مُلَاوَذَة » birşeyin, diğerinin arkasına saklanmasıdır.

Yani, cemaattan, saklanarak ve birbirini hedef yaparak gizlice ayrılıyorlar, demektir. Onun emrinden yüz çevirenler, dünyada, başlarına bir bela gelmesinden, ahirette de, kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar. Bunlar münafıklardır. Müminle değil, yasak ettiği bir işi yapmak için gittiğinde «خَالَفَهُ اِلَى الْاَمْرِ» denir.

"Size yasak ettiğim şeylerde aykırı hareket etmek istemem" ayeti de bundandır. Menettiği bir şeyden yüz çevirdiğinde de « خَالَفَهُ عَنِ الْاَمْرِ» denir.

«اَمْرِهِ» deki zamir, Allah'a ya da Resule gider. Mana, ona itaat etmekten ve onun dininden yüz çevirenler, demektir. «يَحْذَرِ» fiilinin mefulu «اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ» dur. Onlara dünyada zorluk ya da katledilme ya da zelzeleler ve korkular ya da zalim sultanın musallat kılınması ya da Allah'u Teala'yı bilmeye karşı kalp katılığı ya da istidrac olarak bol nimet verilmesi belası isabet eder. Ayet, bu emrin vacip olduğuna delalet etmektedir.

٦٤- ﴿اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

64- Bilmiş olun ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne yolda, ne durumda olduğunuzu iyi bilir. Huzuruna döndürüleceğiniz günde ise, yapmış olduklarınızı hemen size bildirir. Allah, herşeyi hakkıyla bilendir.

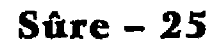
«أَلَا» Göklerde ve yerde bulunan şeylerin kendisine ait olduğu zatın emrine muhalefet edilmemesine dair uyarıdır. Allah, onların dine muhalif durumlarıyla ilgili bilgisini tekid için fiilin başına «قَدْ» lafzını getirdi. İlmin tekidi, tehditin tekidine götürmektedir. Mana, göklerde ve yerde ne varsa hepsi, yaratılış, mülkiyet ve ilim itibarıyle ona aittir. Böyle olunca, münafıkların durumları, gizlemeye çalışsalarda ona nasıl gizli kalır.

Yakub'a göre «يَرْجِعُونَ» , «يُرْجَعُونَ» şeklindedir. Yani o, cezalandırılması için döndürüldükleri günü -ki kıyamet günüdür- bilir.

"O, sizin ne durumda olduğunuzu bilir." Ve *"huzuruna döndürülecekleri günde"* cümlelerindeki muhatap ve gaip sigalarının, iltifat yoluyla toptan münafıklar için olması mümkündür. *"O, sizin ne durumda olduğunuzu bilir."* Sözünün umum için olması, *"huzuruna döndürülecekleri günde"* sözünün münafıklar için olması mümkündür. Kıyamet gününde, gizledikleri çirkin amellerini, onlara haber verir. Ve onlara hak ettikleri cezayı verir. Allah herşeyi hakkıyla bilendir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz.

Rivayet edildiğine göre İbni Abbas (r.a.) Nûr Sûresini, mimber üzerinden büyük bir kalabalığa okudu ve tefsir etti, eğer Rumlar bunu işitseydi müslüman olurlardı. Allah daha iyisini bilir.

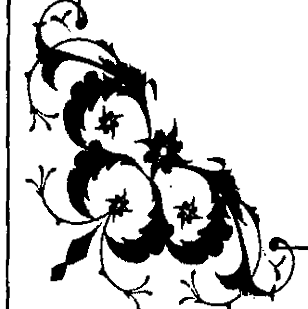
❁ ❁ ❁

Sûre - 25

FURKÂN SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
77 âyettir.

Cüz - 19

1. - 7. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

تَبَارَكَ الَّذِى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ اَلَّذِى
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى
الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً لَا
يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا
يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا
إِفْكٌ افْتَرٰيهُ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ فَقَدْ جَاؤُ ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾
وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ
أَنْزَلَهُ الَّذِى يَعْلَمُ السِّرَّ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا
﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى الْأَسْوَاقِ لَوْلَا
أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾

Meali:

1. Âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna Furkan'ı indiren *(Allah)* pek kutludur.

2. Göklerin ve yerin mülkü onundur. O, çocuk edinmemiştir. Mül künde ortağı yoktur. Herşeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir.

3. Ondan ayrı olarak hiçbir şey yaratmayan, kendileri yaratılan ve kendilerine bile ne zarar ne de fayda veremeyen, öldüremeyen, yaşatamayan, *(ölüleri, diriltip)* kaldıramayan bir takım tanrılan edindi-

ler.

4. İnkâr edenler: Bu *(Kur'an)* olsa olsa onun *(Muhammed'in)* uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir" dediler. Kesin bir haksızlığa ve iftiraya başvurdular.

5. Yine onlar dediler ki: *(Bu ayetler),* eskilerin masallarıdır ki onu bir kâtibe yazdırmıştır. Çünkü o, sabah akşam kendisine okunurda *(onu ezberler)*

6. *(Rasûlüm!)* deki: *"Onu göklerdeki ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi."* Şüphesiz ki o, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

7. Onlar şöyle dediler: *"Bu ne biçim peygamber, yemek yiyor, çarşılar da geziyor? Ona, kendisiyle beraber uyarıcı olarak bir melek indirilmeli değil miydi?"*

Tefsiri

١- ﴿ تَبَارَكَ الَّذِى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴾

1- Âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren (Allah) **pek kutludur.**

«تَبَارَكَ», «بَرَكَة» kelimesinin «تَفَاعُل» babındandır. Hayrın çokluğu ve artışı demektir.

Mana; *"Allah kutlu oldu, hayrı arttı, çoğaldı."*

Yada *"sıfatlarında ve fiillerinde herşeyden çok ve herşeyden yüce oldu,"* demektir.

«تَبَارَكَ» tazim kelimesidir. Sadece Allah için kullanılır. Ve sadece mazisi kullanılır. «فُرْقَان» mastardır. İki şeyin arasını ayırdığında «فَرَّقَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ» denir.

Kur'an bununla isimlendirilmiştir. Hak ile batılın, helâl ile haramın arasını ayırdığı için, yada bir defa da toptan indirilmeyip parça

parça ara ara indirilmesinden dolayı bu şekilde isimlendiril-miştir.

"İnsanlara dura dura okuman için parçalara ayırdığımız ve parça parça indirdiğimiz Kur'an" ayetini görmüyor musun? Kuldan maksat Muhammed (a.s.)'dır. *"Âlemler için uyarıcı olsun diye"* deki *"uyarıcı"* kul ya da Furkan'dır. Âlemlerden kasıt, cinler ve insanlardır. Peygamberliğin umumi olması Peygamber (s.a.v.)'in özelliklerindendir.

«نَذِيرًا» uyarıcı, yani korkutucu manasına yada inkâr manasında ki «نَكِيرِ» gibi uyarıcı manasınadır. *"Benim azabım ve korkutmam nasılmış"* ayeti de bundandır.

٢- ﴿ اَلَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴾

2- Göklerin ve yerin mülkü onundur. O, çocuk edinmemiştir. Mülkünde ortağı yoktur. Herşeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir.

«اَلَّذِى» Hazfedilmiş mübtedanın haberi olarak merfudur. Ya da «اَلَّذِى نَزَّلَ» den bedel olarak merfudur. Bedelle, bedel olunan arasında fasılanın olması caiz görülmüştür. « لِيَكُونَ » de böyledir. Sılası « نَزَّلَ » onun kendisinden bedel kıldığı fiildir. «لِيَكُونَ» Onun illetidir. Sanki kendisinden bedel kılınan ancak onunla tamamlanmıştır.

Yada «اَلَّذِى» medih olarak mensuptur. Göklerin ve yerin mülkü sadece ona aittir. Yahudi ve Hıristiyanların Üzeyr ve Mesih (a.s.) hakkında zannettikleri gibi o, çocuk edinmemiştir. Putperestlerin zannettikleri gibi mülkünde ortağı yoktur. Herşeyi tek başına yarattı. Mecusilerin ve putperestlerin dedikleri gibi ışık, karanlık, yezdan ve ehrimen tarafından değil. *"Şüphesiz ki Allah şeydir"* *"Kur'an mahluktur"* diyenlerin bu hususta bir şüpheleri yoktur. Çünkü fail, bütün sıfatlarıyla meful olamaz.

Şey lafzı, «وَخَلَقَ» *"Ve yarattı"* karinesiyle yaratılması caiz olan lara mahsus kılınmıştır. Bu, kulların fiillerinin yaratılması caiz olanlara mahsus kılınmıştır. Bu, kulların fiillerinin yaratılması hususunda bizim için Mutezileye karşı bir delildir. Onu, elverişli olduğu şey için pürüzsüz olarak hazırladı. İnsanı gördüğün süret ve şekilde yarattığı gibi. Onu, din ve dünya ile ilgili hususlarda kendisiyle ilgili tekliflere ve maslahatlara uygun olarak düzenledi. Ya da onun, malum bir süreye kadar kalmasını takdir etti, demektir.

٣- ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا﴾

3- Ondan ayrı olarak hiçbir şey yaratmayan, kendileri yaratılan ve kendilerine bile ne zarar ne de fayda veremeyen, öldüremeyen, yaşatamayan, (ölüleri, diriltip) **kaldıramayan bir takım tanrılar edindiler.**

«وَاتَّخَذُوا» deki zamir, âlemler kavramının içerisinde olduklarından ya da «نَذِيرًا» (uyarıcı) kelimesinin delaletinden dolayı kâfirlere aittir. Çünkü onlar uyarılanlardır. *"Bir takım tanrılar"* dan maksat, putlardır. O kâfirler, hiçbir şeyi yaratmaya güç getiremeyen, kendileri yaratılan acizlere ibadeti, ilâhlıkta, hükümranlıkta, yaratıcılıkta ve takdirde tek olanın ibadetine tercih etmişlerdir. O putlar, herhangi bir zararı kendilerinden defedemezler, herhangi bir menfaati de kendilerine kazandıramazlar. Öldürmeye, diriltmeye ve ölümden sonra ki diriltmeye güçleri yetmez. Onlara ibadet edenlerin inancından dolayı Allah, onları akıllılara benzetti.

٤- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرٰيهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ فَقَدْ جَاؤُ ظُلْمًا وَزُورًا﴾

4- İnkâr edenler: Bu (Kur'an) **olsa olsa onun** (Muhammed'in) **bir uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir" dediler. Kesin bir haksızlığa ve iftiraya baş vurdular.**

İnkâr edenler: *"Bu Kur'an, Muhammed'in, kendinden uydurduğu yalandan başka bir şey değildir. Bu hususta ona Yahudiler, Addas, Yesar ve Ebu Fakihe er Rumi yardım etti"* dediler. Bu sözü, Nadr b. Haris söyledi. Kesin bir haksızlığa ve zulme başvurdular. Bu, Allah'u Teâlâ'nın kâfirlere cevap mahiyetindeki bir ihbarıdır.

«جَاؤُ» daki zamir kafirlere döner «جَاءَ» fiili *"Yaptı"* manasında da kullanılmaktadır. Ve o haliyle geçişli olmaktadır. Ya da «ظُلْمًا» in başındaki «ب» harfi ceri hazfedilmiştir. Meful direk fiile bitiştirilmiştir. Onların zulmü, bütün Arap ediplerini fesahatiyle susturan Arapça bir sözü, Arap olan birinin Arap olmayan Rumlardan aldığını söylemeleridir. Yalanları ise, onu kendisiyle hiç alakası olmayan bir şeye nisbet etmeleridir.

٥- ﴿وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَصِيلاً﴾

5- Yine onlar dediler ki: (bu ayetler), **eskilerin masallarıdır ki onu bir kâtibe yazdırmıştır. Çünkü o, sabah akşam kendisine okunurda** (onu ezberler)

Bu, Rüstem ve sair geçmişlerin sözler ve yazdıklarıdır. «اَسَاطِيرُ», «اَسْطَارُ» ve «اُسْطُورَةٌ» *(efsane, masal)* kelimelerin çoğuludur. «اُحْدُوثَةٌ» da bunun gibidir. Sabah akşam kitabından kendisine yazdırılıyor da , kendisi için yazıyor, kendisine bu yazdırılanları ezberliyor sonra da bize okuyor.

٦- ﴿قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِى يَعْلَمُ السِّرَّ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۜ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

6- (Rasûlüm!) **deki "Onu göklerdeki ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz ki o, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.**

Ey Muhammed! Deki: *"O Kur'an'ı göklerdeki ve yerdeki bütün gizlilikleri bilen indirdi."*

Yani Kur'an, Muhammed'in, normalde öğrenmek sizin bilmesi mümkün olmayan gizlilikleri içerdiğinden, bu, onun, gizlillikleri bilen Allah katından geldiğine delalet etmektedir. Allah, çok bağışlayıcı ve çok esirgeciyidir. Kibir göstermeleri yüzünden hakettilerse de O, onlara, mühlet verir ve azap hususunda acele etmez.

٧- ﴿وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا﴾

7- Onlar şöyle dediler: "Bu ne biçim peygamber, yemek yiyor, çarşılar da geziyor? Ona, kendisiyle beraber uyarıcı olarak bir melek indirilmeli değil miydi?"

«مَالِ» deki «لِ» ana mushafta «هـ» dan ayrı yazıldığı için sünnete riayet ederek değiştirilmeksizin bu şekilde ayrı yazılmıştır. Onu, peygamber diye adlandırmaları alay etmek içindir. Sanki onlar: *"Hangi şey, kendini peygamber zanneden bu kişinin lehinedir?"* demişlerdir.

« يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ » haldir. Bundaki âmil «هٰذَا» dir.

❁ ❁ ❁

8. – 17. ÂYETLER

أَوْ يُلْقٰى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ
تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا
فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ
ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ
كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ
مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا
مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا
ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ
كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاؤُنَ خَالِدِينَ كَانَ عَلٰى
رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُلًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ
ءَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هٰؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

Meâli

8. "Yahut kendisine bir hazine verilmesi veya içinden yeyip *(meşakkatsizce geçimini sağlayacağı)* bir bahçesi olmalı değil miydi?" O zalimler; *(müminlere): "Siz olsa olsa büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız"* dediler.

9. *(Rasûlüm!)* Bak senin hakkında ne biçim temsil getirdiler. Böy lece onlar sapmışlardır. Ve artık *(hidayete)* hiçbir yol bulamazlar.

10. *(Allahın şânı)* yücedir ki O, dilerse sana bunlardan daha iyi-

sini, altlarından ırmaklar akan bahçeleri verir. Ve sana saraylar ihsan eder.

11. Onlar, üstelik o saati *(kıyameti)* de yalan saydılar. Biz ise, o vakti yalan sayanlar için alevli bir ateş hazırladık.

12. Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerine görününce, onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler.

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman oracıkta yok olmayı isterler.

14. Bugün bir defa yok olmayı istemeyin. Aksine bir çok defalar yok olmayı isteyin.

15. Deki: *"Bu mu daha iyi yoksa takva sahiplerine vadedilen ebe dilik cenneti mi?"* Çünkü orası, onlar için bir mükafattır ve bir varış yeridir.

16. Onlar için orada ebedi kalıcılar olarak diledikleri herşey mev cuttur. Çünkü bu, Rabbinden yerine getirilmesi istenen bir vaaddir.

17. O gün Rabb'in onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri top lar da der ki: *"Şu kullarımı siz mi saptırdınız? Yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?"*

Tefsiri

٨- ﴿ أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۗ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴾

8- "Yahut kendisine bir hazine verilmesi veya içinden yeyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) **bir bahçesi olmalı değil miy di?" O zalimler,** (müminlere)**: "Siz olsa olsa büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız" dediler.**

Eğer onun Allah'ın Resûlü olduğu doğru olsaydı bizim yediğimiz gibi yemek yemez, bizim gezdiğimiz gibi çarşılarda gezmezdi. Bununla, onun, yemekten ve geçim derdinden uzak melek olması gerektiğini kastediyorlardı. Sonra bu düşünceden onun yanında kendisine yardım etmesi gereken bir melek olması gerektiği fikrine geriledi-

ler. Sonra geçimi için çalışıp kazanmaya muhtaç bırakmayacak bir hazinenin kendisine gökten indirilmesi fikrine gerilediler. Daha sonra da *"Onun ve bizim içinden yiyeceğimiz bir bostanı olmalı değil miydi?"* demeye başladılar.

Nitekim Ali ve Hamza'ya göre «يَأْكُلُ» , «نَأْكُلُ» şeklindedir. Hasan «يُلْقَى» ve «تَكُونُ» ya aralarına bir muzari yani «يَكُونُ» girdiği için «أُنْزِلَ» üzerine atfedilmiştir. Meşhur okuşuya göre «فَيَكُونَ» mensuptur. Çünkü «هَلَّا» (değil mi?) manasına olan «لَوْلَا» nın cevabıdır. Onun hükmü sorunun hükmüdür.

«وَقَالَ الظَّالِمُونَ» sözündeki zalimlerle onları kastetmiştir. Şu kadar var ki onların, dediklerinde zalim olduklarını tescil için gizli yerine açık getirmiştir. Onlar Kureyş kâfirleridir. *"Siz ancak sihir yapılmış, cinlenmiş birine yada sihir yapan, cin sahibi birine tabi oluyorsunuz"* dediler. Bununla onun melek olmadığını insan olduğunu kastettiler.

٩- ﴿اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾

9- (Rasûlüm!) **Bak senin hakkında ne biçim temsil getirdiler. Böylece onlar sapmışlardır. Ve artık** (hidayete) **hiçbir yol bulamazlar.**

Senin hakkında bu sözleri söylediler. Ve senin için *"Onu kendi uydurdu"* *"ona yazdırıldı"* ve *"cinlendi"* gibi sıfatları ve halleri uydurdular da haktan saptılar. Artık bir daha ona yol bulamazlar.

١٠- ﴿تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا﴾

10- (Allah'ın şânı) **yücedir ki O, dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan bahçeleri verir. Ve sana saraylar ihsan eder.**

Onun hayrı çoktur. Dilerse sana, onların söylediklerinden daha hayırlısını ihsan eder. O da sana, ahirette vadettiği cennetlerin ve sa-

rayların bir benzerini vermesidir. «جَنَّاتٍ» , «خَيْرًا» den bedeldir. Mekkî, Şamî ve Ebubekir'e göre «يَجْعَلْ» merfudur. Çünkü şart, mazi olarak geldiğinde, cevabının cezimli ya da merfu olması caizdir.

١١- ﴿كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا﴾

11. Onlar, üstelik o saati (kıyameti) **de yalan saydılar. Biz ise, o vakti yalan sayanlar için alevli bir ateş hazırladık.**

Bu cümle hikâye edilenler üzerine atıftır. Bütün bunlardan daha acaibini söylediler. O da, kıyameti yalanlamalarıdır. Ya da bu cümle, kendisinden sonra gelene bitişiktir. Sanki o şöyle demiştir:

"Bilakis onlar kıyameti yalanladılar. Bu cevaba nasıl iltifat etsinler? Onlar ahirete inanmıyorlar ki sana orada vadedilenin bir benzerini verilmesini tasdik etsinler?"

١٢- ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا﴾

12. Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerine görününce, onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler.

Cehennem onları uzak bir yerden görünce, onlarla karşılaşınca, yani cehennem uzaktan bakanların görüş alanına girince, onun kaynamasını işitirler, demektir. Bu sesi, öfkeli birinin sesine benzetti. Ya da cehennem zebanileri onları gördüğünde gazapla o kâfirlere karşı öfkelenirler ve homurdanırlar.

١٣- ﴿أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا﴾

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman oracıkta yok olmayı isterler.

Mekkî'ye göre «ضَيْقًا» , «ضَيِّقًا» şeklindedir. Sevinç, genişlikle beraber olduğu gibi, üzüntü de darlıkla berabedir. Bu sebepten cennet, eni, gökler ve yer kadar olan, şeklinde vasıflandırılmıştır.

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre o: *"Mızraktaki dip demiri sıktığı gibi o da onları sıkar"* demiştir. Onlar, bu darlık halinde iken

zincirlerle bağlanmışlardır. Elleri kelepçelerle boyunlarına bağlanmıştır. Yada her kâfirle şeytan aynı zincirle bağlanmıştır. Ayaklarında da kelepçeler vardır. İşte o zaman orada yok olmayı isterler. Yani *"Ey ölümüm! Gel, yetiş"* derler. O zaman onlara şöyle denir:

١٤- ﴿لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا﴾

14. Bugün bir defa yok olmayı istemeyin. Aksine bir çok defalar yok olmayı isteyin.

Siz ölümünüzün tek bir defa olmayacağı bir yere düştünüz. Hakikaten o, birçok ölümdür.

١٥- ﴿قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ
جَزَٓاءً وَمَصِيرًا﴾

15. Deki: "Bu mu daha iyi yoksa takva sahiplerine vadedilen ebedilik cenneti mi?" Çünkü orası, onlar için bir mükafattır ve bir varış yeridir.

Cehennemin zikredilen bu özellikleri mi daha hayırlı yoksa Allah'ın muttakilere vadettiği ebedilik cenneti mi? İsmi mevsule dönen zamir hazfedilmiştir. Kâfirleri azarlamak için, cehennemde hayır olmadığı halde *"Bu mu hayırlı?"* diye sormuştur. «كَانَتْ» şeklin de mazi kullanıldı. Çünkü Allah'ın vadettiği şey sanki gerçekleşmiş, olmuş bitmiştir. Ya da bu, Allah, onları yaratmadan önce Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır.

١٦- ﴿لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُنَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُلًا﴾

16. Onlar için orada ebedi kalıcılar olarak diledikleri herşey mevcuttur. Çünkü bu, Rabbinden yerine getirilmesi istenen bir vaaddir.

«خَالِدِينَ» , «يَشَاؤُنَ» deki zamirden haldir. «كَانَ» deki zamir « مَا يَشَاؤُنَ» içindir. Bu, Rabbinin vadedilmiş istenen bir vâdidir. Ya da isten-

meye layık bir va'didir. Ya da müminlerin ve meleklerin dualarında istedikleri va'didir. *"Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla bize va'dettiklerini ver." "Rabbimiz! Bize, dünyada iyilik, ahirette de iyilik ver" "Rabbimiz! Onları va'd ettiğin Adn cennetlerine girdir."*

١٧- ﴿ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هٰؤُلَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴾

17. O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar da der ki: "Şu kullarımı siz mi saptırdınız? Yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?"

«يَحْشُرُهُمْ» Mekkî, Yezid, Yakup ve Hafs'a göredir. Cumhûra göre ise «نَحْشُرُهُمْ» şeklindedir. Allah'tan başka tapılanlardan maksat; Melekler, Mesih İsa ve Üzeyr (a.s.)'dır. Kelbî'den yapılan bir rivayete göre: *"Putlardır. Allah onları konuşturur."* Denildiki: "Bu umûmidir. Akıllıları ve diğerlerini kapsar. Çünkü onunla, vasıf kastedildi. Sanki *"Onların ibadet ettikleri"* denilmiştir.

«فَيَقُولُ» Şamî'ye göre «فَنَقُولُ» şeklindedir. «ضَلُّوا السَّبِيلَ», kıyasa göre «ضَلُّوا عَنِ السَّبِيلِ» şeklindedir. Ancak onlar, harf-i ceri, «هَدَاهُ الطَّرِيقَ» de terkettikleri gibi terkettiler. Onun da aslı «اِلَى الطَّرِيقِ» ya da «لِلطَّرِيقِ» şeklindedir. «ضَلَّ» , «اَضَلَّهُ» nun mutavaatıdır.

Mana şudur: *"Onları siz mi bir takım şüpheler sokmak suretiyle doğru yoldan uzaklaştırıp sapıklığa düşürdünüz? Yoksa onlar, kendileri mi saptılar?"*

"Bu kullarımı saptırdınız mı, yoksa saptılar mı?" şeklinde demedi. "siz" ve "onlar" kelimeleri ziyade kılındı. Çünkü soru fiille ve onun varlığıyla ilgili değil. Zaten onun varlığı olmasaydı bu azar olmayacaktı. O soru onu yapan hakkındadır. Bu sebepten onun zikri ve onun sorulduğunun bilinmesi için de soru zamirinden sonra gelmesi gerekmektedir. Sorduğunu bilmesine rağmen Allah'u Teâlâ'nın onlara sormasının faydası, ibadet edenleri, ibadet edilenlerin yalanlamalarıyla azarlamak ve bu sayede onların pişmanlıklarını arttırmaktır.

18. – 20. ÂYETLER

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِى لَنَآ اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ
وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَۚ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ
كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَۙ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًاۚ وَمَنْ يَظْلِمْ
مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّآ اِنَّهُمْ
لَيَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى الْاَسْوَاقِۜ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةًۜ
اَتَصْبِرُونَۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

Meâli

18. Onlar "Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz. Fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda *(seni)* anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular" derler.

19. İşte *(taptıklarınız!)* Söyledikleriniz de sizi yalancı çıkardılar. Artık ne *(azabınızı)* geri çevirebilir, ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden kim zulmederse, ona, büyük bir azap tattıracağız.

20. Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı, sizin bir kısmınızı, diğer kısmınıza imtihan *(vesilesi)* kıldık. *(Bakalım)* sabredecek misiniz? Rabbin herşeyi hakkıyla görmektedir.

Tefsiri

١٨– ﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِى لَنَآ اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ
اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَۚ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا﴾

18. Onlar "Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar

edinmek bize yaraşmaz. Fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) **anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular" derler.**

«سُبْحَانَكَ» sözü, onlara söylenene karşı, onların şaşkınlığının ifadesidir. Bununla, onu, ortaklardan tenzih etmeyi ve hiçbir peygamberin, meleğin ya da başka bir şeyin onun eşi benzeri olamayacağını kastetmişlerdir. Sonra şöyle dediler: *"Senden başka birini dost edinmek bizim için ne mümkün ne de doğrudur. Bizden başkalarının seni bırakıp da bizi dost edinmelerini kabullenmek ise nasıl mümkün olur?"*

«نَتَّخِذَ» Yezid'e göre «نُتَّخَذَ» şeklindedir. «اِتَّخَذَ» fiili, bazan tek, ba-zan iki mef'ul olur. *"Dost edindi"* ve *"Filanı dost edindi"* gibi. Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde ilâhlar mı edindiler?"* *"Allah, İbrahim'i dost edindi."* Birinci okuyuş tek mef'ul almıştır. O da «مِنْ اَوْلِيَاءَ» dir.

Bunun aslı «اَنْ نَتَّخِذَ اَوْلِيَاءَ» şeklindedir. Olumsuzluk manasını pekiştirmek için «مِنْ» ilâve edilmiştir.

İkinci okuyuş ise, iki mef'ul almıştır. Birinci mef'ul, fiilin kendisi için bina edildiği şeydir. İki mef'ul almıştır. Birinci mef'ul, fiilin kendisi için bina edildiği şeydir.

İkincisi ise «مِنْ اَوْلِيَاءَ» dir. «مِنْ» tebğiz içindir. Yani, bir takım dost lar edinmeyiz, demektir. Çünkü «مِنْ» ikinci mef'ulde ziyade kılınmaz, birinci de kılınır.

Sen «مَا اتَّخَذْتُ مِنْ اَحَدٍ وَلِيًّا» (kimseyi dost edinmedim) dersin ama «مَا اتَّخَذْتُ اَحَدًا مِنْ وَلِيٍّ» demezsin.

Fakat sen, onları ve babalarını, mallarla, çocuklarla, uzun ömürle ve azaptan salim kalmakla nimetlendirdin de onlar Allah'ın zikrini, ona imanı, Kur'anı ve şeriatları unuttular ve Allah katında helâki hak eden bir ka-

vim oldular. «بُورًا» , «بَائِرٌ» (helâk) in çoğuludur. «عُوذٌ» ve «عَائِذٌ» da olduğu gibi. Bundan sonra, gaipten muhatap sıgasına geçilerek kâfirlere şöyle denir;

١٩- ﴿ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴾

19. İşte (taptıklarınız!) **Söyledikleriniz de sizi yalancı çıkardılar. Artık ne** (azabınızı) **geri çevirebilir, ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden kim zulmederse, ona, büyük bir azap tattıracağız.**

Bu şekilde bir hızlı delillendirme ve köşeye sıkıştırma güzel bir uslüptur. Özellikle muhatap sıgasıyla ve sözün hazfiyle olursa. Bunun bir benzeri, *"Ey kitap ehli, belli bir aradan sonra size açıklayan elçi-miz geldi" "Size müjdeleyici ve uyarıcı geldi"* şairin sözü de bunun bir benzeridir.

Dediler ki: Horasan sefer yapmamız istenen en uzak yerdir. Şüphesiz geldik Horosanımıza.

Onlar hakkında *"Onlar ilâhlar"* dır, şeklindeki sözlerinizi yalanladılar.

Burada ki «بِ» , «بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ» *"Hakkı yalanladılar"* ayetindeki gibidir. Cer ve mecrur, zamirden bedeldir. Sanki *"dediklerinizi yalanladılar"* denilmiştir.

«تَقُولُونَ» İbni Kesir'e göre «يَقُولُونَ» şeklindedir.

Manası; onlar *"Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz"* sözleriyle sizi yalanladılar. Öyle olunca «بِ» , «كَتَبْتُ بِالْقَلَمِ» *"kalemle yazdım"* sözündeki gibidir. «فَمَا يَسْتَطِيعُونَ» yani, sizin ilahlarınız, ne sizden azabı giderebilir, ne de size yardım edebilir. Hafs'a göre «فَمَا تَسْتَطِيعُونَ» şeklindedir.

Yani; *Ey kâfirler, sizler ne azabı kendinizden giderebilir, ne de*

kendinize yardım edebilirsiniz. Daha sonra, bütün mükelleflere genel olarak şu sözüyle hitap etti. İçinizden kim, zulmedip şirk koşarsa ona büyük bir azap tattıracağız. Zulüm, bir şeyi yerinin dışına koymaktır. Kim de, yaratılanı yaratanının ortağı kılarsa şüphesiz zulmetmiştir. Bunu şu âyet-i kerime teyid etmektedir. *"Şüphesiz ki şirk, büyük bir zulumdür." "Büyük azap"* cehennemde sonsuz kalmakla tefsir edilmiştir. O da fasıklara değil de müşriklere layıktır. Mutezile ve Hariciler aksi görüştedir.

٢٠- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾

20. Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı, sizin bir kısmınızı, diğer kısmınıza imtihan (vesilesi) **kıldık.** (Bakalım) **sabredecek misiniz? Rabbin herşeyi hakkıyla görmektedir.**

«إِنَّهُمْ» daki «إنَّ» haberine «لـ» dahil olduğu için «إنَّ» şeklindedir.

«إلَّا» dan sonraki cümle hazfedilmiş mevsufun sıfatıdır. Mana; senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki onlar yemesinler ve çarşılarda dolaşmasınlar. Cer mecrurla yani «مِنَ الْمُرْسَلِينَ» lafzıyla yetinilerek «أَحَدًا» lafzı hazfedilmiştir.

"Bizden yoktur ki, onun bilinen bir makamı olmasın" sözü bunun gibidir. Yani, *"Bizden hiç kimse yoktur ki, onun bilinen bir makamı olmasın"* demektir. Denildiki: *"Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşılarda geziyor"* sözünü söyleyene karşı bir delildir. Nebi (s.a.v.) içinde tesellidir, *"sizi birbirinize imtihan vesilesi kıldık."* Bu ifade Resûlullah (s.a.v.)'e, fakirlikle ve çarşılarda gezmekle ayıplamalarına karşı sabrı telkin etmektedir. Yani o, zenginleri fakirler için fitne kıldı. Bu sebepten o, dilediğini zenginleştirir, dilediğini fakirleştirir. Bakalım bu fitneye sabredip ecire hak kazanacak mısınız? Yoksa sabretmeyip da tasanızı artıracak mısınız?

Anlatıldığına göre salihlerden biri geçim sıkıntısından usanmış.

Sıkılarak dışarı çıkmış. Bu arada insanlar arasında hasiy olan *(erkeklik yumurtaları çıkarılmış)* birini görmüş ve kalbine bazı düşünceler arız olmuş. Bu esnada biri bu ayeti okumuş. Bunu duyunca *"Elbette sabr edeceğiz ey Rabbimiz"* demiş. Ya da mana; seni, onlar için fitne kıldım, demektir. Çünkü sen hazineler sahibi zengin biri olsaydın, onların sana itaati dünya için olacaktı. Ya da dünya ile karışık olacaktı. Ama biz, seni, sadece bizim için itaat edilesin diye fakir olarak gönderdik. Rabbin herşeyi görendir. İmtihan ettiği husustaki doğruyu bilendir. Ya da o, kimin sabredeceğini, kimin de mızmızlanacağını bilendir, demektir.

❁ ❁ ❁

21. – 26. ÂYETLER

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰئِكَةُ أَوْ نَرٰى
رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ
الْمَلٰئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾
وَقَدِمْنَا إِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ
بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۗ
وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

Meâli

21. Bize kavuşmayı ummayanlar, *"Bize melekler indirilmeliydi, yahut Rabbimizi görmeliydik, değil mi?"* dediler. Andolsun ki onlar, kendileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir.

22. Melekleri gördükleri gün, işte o gün günahkârlara hiçbir sevinç haberi yoktur. Ve *"size sevinmek yasaktır, yasak"* derler.

23. Onların yaptıkları herbir *(iyi)* işi dikkate alırız. Fakat onu saçılmış zerreler haline getiririz.

24. O gün cennetliklerin kalacakları yer çok iyi, dinlenecekleri yer çok güzeldir.

25. Göğü bulutların parçaladığı, meleklerin bölük bölük indirildiği gün.

26. İşte o gün, gerçek hükümranlık, çok merhametli olan Allah ındır. Kâfirler için ise, o pek çetin bir gündür.

Tefsiri

٢١- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰئِكَةُ أَوْ نَرٰى رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا﴾

21. Bize kavuşmayı ummayanlar, *"Bize melekler indirilmeliy di, yahut Rabbimizi görmeliydik, değil mi?"* dediler. Andolsun ki onlar, kendileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir.

Onlar, hayırla karşılaşacaklarını ummazlar. Çünkü onlar inkârcılardır. Öldükten sonraya dirilmeye inanmazlar. Yada onlar, azabımızdan korkmazlar. Bu, ya umanın umduğu şey hususunda, korkan bir kişi gibi üzüntü içinde olmasından, ya da Tihame kabilesinin lûgatında da olduğu üzere korku içerisinde olmasındandır. Bize peygamber olarak insanlar değil melekler gönderilmeli değil miydi? Ya da onun peygamberliğine ve peygamberlik davasına şahit olmak üzere melekler gönderilmeli değil miydi? Ya da biz, Rabbimizi, açıkça görüp, o bize onun peygamberliğini ve ona tabi olmayı haber vermeli değil miydi? Hakikaten onlar içlerinde Hakka karşı kibir beslediler. O kibir, onların kalplerindeki küfür ve inattır. Zulümde haddi aştılar. Haddi aşmayı "büyük" lafzıyla sıfatlandırdı. Böylece ifratta mübalağa yapmış oldu. Yani onlar, bu büyük sözü söylemeye, kibirin son haddine ve haddi aşmanın son noktasına vardıkları için cesaret edebilmişlerdir.

«لَقَدْ» deki «لَ» hazfedilmiş bir yeminin cevabıdır.

٢٢- ﴿يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا﴾

22. Melekleri gördükleri gün, işte o gün günahkârlara hiçbir sevinç haberi yoktur. Ve "(size sevinmek) yasaktır, yasak" derler.

Melekleri, ölüm günü ya da diriliş günü görürler. «يَوْمَ», «لَا بُشْرٰى» nun delaletiyle mansuptur. Yani, melekleri gördükleri gün, müjdeden menedilirler. «يَوْمَئِذٍ» (işte o gün) «يَوْمَ»yi pekiştirmek için gelmiştir.

Ya da «يَوْمَ» gizli bir «أُذْكُرْ» (zikret) lafzıyla mansuptur. Yani, melekleri görecekleri günü zikret. Sonra haber verdi ve şöyle dedi: *"O gün, cennette müjde yoktur"* «يَوْمَئِذٍ», «يَرَوْنَ» ile mansup değildir. Çünkü muzafun ileyh, muzafta amel etmez. «بُشْرَى» ile de mansup değildir. Çünkü o, mastardır. Mastar, kendisinden öncesinde amel etmez. «لا» ile olumsuz olan da, «لا» nın öncesinde amel etmez.

"Günahkârlara" sözünü, zamir yerine açık açık zikretti. Ya da bu sözle bütün günahkârlar kastedilmiştir. Bundan da maksat, kâfirlerdir. Çünkü mutlak olarak kullanılan isimler, isimlendirilenlerin en üst noktasındakileri ifade ederler. Melekler onlara: *"Size müjde yasak kılınmıştır, yasak"* derler.

Yani Allah, bunu, onlara haram kılmıştır. Müjde ise müminler içindir. «حِجْرًا» mastardır. Kesra ve fetha ile okunuşu ayrı lûgatlardır. İkisiyle de okunmuştur. *"Onu menetti"* sözünden gelmektedir. Açıktan ifadesi terkedilmiş fiillerde mansup kılınmış mastarlardandır. «مَحْجُورًا» ise, «حِجْرًا» in manasını pekiştirmek için gelmiştir. *"Ölüm öldürücüdür"* sözünde olduğu gibi.

٢٣- ﴿وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾

23. Onların yaptıkları herbir (iyi) **işi dikkate alırız. Fakat onu saçılmış zerreler haline getiririz.**

«مَنْثُورًا» sıfattır. «قَدِمْنَا» sözünde mana itibarıyla *"öne geçiş"* yoktur. Ancak onların halleri ve küfür halindeyken yaptıkları sıla-i rahim, muhtaçlara yardım ve misafir ağırlamak gibi amelleri temsil getirilmiştir. Bu, sultana muhalefen eden, karşı gelen, eşyasına ve elinin altındakilere kasteden, onları parça parça edip mahveden ve onlardan hiçbir iz bırakmayan kişinin halidir. Mensur ise; parçalanmış demektir. Bu, onun, biraraya gelemeyecek ve kendisinden istifade edilemeyecek bir şekle getirilmesinden istiaredir. Bundan sonra, cennetliklerin cehennemlikler üzerine olan üstünlüğünü açıkladı, şöyle dedi;

٢٤- ﴿أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا﴾

24. O gün cennetliklerin kalacakları yer çok iyi dinlenecekleri yer çok güzeldir.

«مُسْتَقَرًّا» temyizdir. Müstekar: zamanlarının çoğunda, içinde bulundukları, oturdukları ve konuştukları yerdir. «مَقِيلًا» eşleriyle bir ara ya gelmek için sığındıkları yerdir. Cennette uyku yoktur. Ancak hurilerle biraraya gelme yeri benzetme yoluyla "Mekîl" olarak adlandırılmıştır.

Rivayet edildiğine göre, kişi bu günün yarısında hesaptan kurtulur. Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme giderler. «أَحْسَنُ» lafzında onları yüceltmek vardır.

٢٥- ﴿وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَٰئِكَةُ تَنْزِيلًا﴾

25. Göğü, bulutların parçaladığı, meleklerin bölük bölük indirdildiği gün.

Göğün, bulutlarla parçalandığı günü zikret. «تَشَقَّقُ» nun aslı, «تَتَشَقَّقُ» dur. Kûfî ve Ebu Amr'a göre «ت» hazfedilmiştir. Diğerleri ise onu «ش» a idğam etmişlerdir. Göğün yarılması, bulutun doğması sebebiyle olduğundan, bulutu, göğü, bizzat parçalayan gibi kılmıştır. *"Hörgücü bıçakla parçaladım, onunla parçalandı"* sözünde olduğu gibi. «نُزِّلَ» Mekkî'ye göre «نُنْزِلُ» şeklindedir. «تَنْزِيلًا» fiilinin lafzından ayrı bir mastardır.

Mana; gök, kendisinden çıkan beyaz bir bulutla açılır. Bulutun içinde inen melekler vardır. Ellerinde de kulların amellerini içeren sahifeler vardır.

٢٦- ﴿اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾

26. İşte o gün, gerçek hükümranlık, çok merhametli olan Allah'ındır. Kâfirler için ise, o pek çetin bir gündür.

«اَلْمُلْكُ» mübtedadır. «يَوْمَئِذٍ» onun zarfıdır. «اَلْحَقُّ» onun sıfatıdır. Sabit manasına gelmektedir. Çünkü o gün bütün hükümranlıklar yok olur. Sadece onun hükümranlığı kalır. «لِلرَّحْمٰنِ» , «اَلْمُلْكُ» nun haberidir. O gün kâfirler için pek şiddetli bir gündür. *"Ona sıkıntılı geldi"* denir. O da «عَسِيرٌ» ve «عَسِرٌ» (sıkıntı) dır. Bundan, o günün müminler için rahat geçeceği anlaşılmaktadır.

Nitekim hadis-i şerifte: *"Kıyamet günü müminlere kolay gelir. Hatta onlara dünyada kıldıkları farz bir namazdan daha hafif olur."*

❁ ❁ ❁

27. – 35. ÂYETLER

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ
سَبِيلاً ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاَنًا خَلِيلاً ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي
عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلإِنْسَانِ خَذُولاً ﴿٢٩﴾
وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾
وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا
وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً
كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً ﴿٣٢﴾ وَلاَ يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلاَّ
جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ
إِلَى جَهَنَّمَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾

Meâli

27. O gün zalim ellerini ısırıp *"Ne olaydı, keşke ben elçiyle beraber bir yol edineyim"* der.

28. Ne yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeseydim.

29. O beni, bana gelen zikirden (Kur'an'dan) saptırdı. Zaten şeytan, insanı yapayalnız ve yardımcısız bırakır.

30. Peygamber dedi ki: *"Ya Rab! Kavmim bu Kur'an'ı terkedilmiş bıraktılar."*

31. *(Rasûlüm!)* İşte biz, böylece her peygamber için günahkârlar

dan düşmanlar peyda ederiz. Hidayet verici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.

32. İnkâr edenler: *"Kur'an ona topluca indirilmeli değil miydi?"* dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle *(indirdik)* ve onu tane tane okuduk.

33. Onların sana karşı getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, *(onun karşılığında)* sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim.

34. Yüzü koyun cehenneme (sürülüp) toplanacak olanlar var ya, işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır.

35. Andolsun ki Musa'ya Kitab'ı verdik. Kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık.

Tefsiri

٢٧- ﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً﴾

27- O gün zalim ellerini ısırıp "Ne olaydı, keşke ben elçiyle beraber bir yol edineyim" der.

Elleri ısırmak; öfkeden ve pişmanlıktan kinayedir. Çünkü o, onlardan sonra yapılan şeylerdendir. Sonradan gelenin zikredilmesi, ondan öncekine delalet etmektedir. Ve onunla sözün edebi kalitesi yükselir. Onu işiten kişi, onu işittiğinde nefsinde duyduğu hazzı, kendisinden kinaye olunan lafzın zikredilmesinde duymaz.

«الظَّالِمُ» daki, «ال» ahdi zihni içindir. Bununla Ukbe b. Ebi Muayt kastedilmiştir. Hakikat kendisine ayan olunca bunu yapmıştır. Ya da «ال» cins içindir. Ukbe ve diğer kâfirleri içermektedir.

"Ne olaydı, keşke bende dünyada Muhammed (a.s.) la beraber kurtuluşa ve cennete giden yola girseydim" der. O yol imandır.

٢٨- ﴿يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِى لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا﴾

28- Ne yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeseydim.

«يَا وَيْلَتِى» , «يَا وَيْلَتٰى» şeklinde de okunmuştur. Asıl olan budur. Çünkü kişi kendi helâkini çağırır. Ona *"gel, bu senin gelmen gereken anlardır"* der.

«ى» «صَحَارَى» ve «مَدَارَى» da olduğu gibi elife dönüştürülmüştür.

«فُلَانًا» kelimesi, kavmin ulularından kinayedir. Şayet zalim kelimesiyle Ukbe kastedilmişse, mana, *"Keşke ben Ubey b. Halef'i dost edinmeseydim"* olur. Ve onun isminden kinaye yapılmış olur.

Rivayete göre; Ukbe bir ziyafet verdi. Ziyafete, Resulullah (s.a.v.)'i de davet etti. O, onun yemeğinden kelime-i şehadet getirinceye kadar yemedi. O da getirdi. Dostu Ubey b. Halef ona: *"Bu dinden dönmediğin müddetçe yüzüm yüzüne haramdır. (seninle konuşmam)"* dedi. O da döndü. Eğer zalim kelimesiyle cins kastedilmişse, o zaman o zalimler, her saptırıcıyı dost edinenlerdir. Onun dostunun muayyen bir ismi vardır. Ama «فُلَانًا» kelimesini ondan kinaye kıldı.

Denildiki: O, şeytandan kinayedir.

٢٩- ﴿لَقَدْ اَضَلَّنِى عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَٓاءَنِى وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا﴾

29- O beni, bana gelen zikirden (Kur'an'dan) saptırdı. Zaten şeytan, insanı yapayalnız ve yardımcısı bırakır.

O beni, bana Allah'tan gelen zikirden saptırdı. Zikirden maksat; Allah'ın zikri, yada Kur'an, ya da imandır. Zaten şeytan, kendisine tabi olanı insanı yapayalnız, hor ve hakir bir şekilde bırakır, şeytandan maksat; dostudur. Onu şeytan olarak adlandırdı. Çünkü o, onu şeytanın saptırdığı gibi saptırdı. Ya da şeytandan maksat iblistir. Çünkü onu, saptıranla dost olmaya ve peygambere muhalif olmaya sevkeden odur.

«خَذُولاً» kelimesi, «خذلان» *"Birine yardım etmeyip, onu, hor ve hakir bir şekilde terketmek"* dan mübalağadır. Bu, ya Allah'ın sözünün yada zalimin sözünün hikayesidir.

٣٠- ﴿وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِى اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا﴾

30- Peygamber dedi ki: "Ya Rab! Kavmim bu Kur'anı terk edilmiş bıraktılar."

Kavim, Kureyş kavmidir. Yani, onu terkettiler ve ona inanmadılar.

«مَهْجُورًا» , «هجْرَان» (kesmek, terketmek) den gelir. Bu, «اتَّخَذَ» nin ikinci mefulüdür. Bunda, şikayet için tazim, kavmi içinde korkutma vardır. Çünkü peygamberler, kavimlerini, Allah'a şikayet ettiklerinde onların üzerine azap iner. Ve onlara mühlet tanınmaz. Bundan sonra ona teselli ederek yöneldi ve ona, karşı zaferi vadetti. Şöyle dedi:

٣١- ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا﴾

31- (Rasûlüm!) **İşte biz, böylece her peygamber için günahkârlardan düşmanlar peyda ederiz. Hidayet verici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.**

İşte bu şekilde senden önceki bütün peygamberler, kavimlerinin düşmanlığına maruz kalmışlardır. Onları mahvetme ve onlara karşı zafer kazanma yoluna seni hidayet edici ve sana yardım edici olarak ben yeterim. Düşmanın bir kişi ya da birden çok olması mümkündür. «بِرَبِّكَ» deki «ب» zaittir. Yani, hidayet edici olarak Rabbin yeter, demektir. «هَادِيًا» temyizdir.

٣٢- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾

32- İnkâr edenler: "Kur'an ona topluca indirilmeli değil miydi?" dediler. Biz onu senin kalbime iyice yerleştirmek için böyle (indirdik) **ve onu tane tane okuduk.**

İnkâr edenler Kureyş'liler ya da yahudilerdir. «جُمْلَةً» , «اَلْقُرْاٰنُ» dan haldir.

Yani, Kur'an, ona diğer üç kitabın indirildiği gibi bir defada indirilmesi değilmiydi? Ona ne oluyor ki parça parça indiriliyor. Bu fuzuli bir söz ve faydası bir çıkıştır. Çünkü aciz bırakma ve onunla delil getirme işi, bir defada ya da parça parça olarak inmesiyle farklılık arz etmez.

Buradaki «نُزِّلَ» , «أُنْزِلَ» (bir kerede indirildi) manasınadır.

Değilse, parça parça indirildi manasına olacağından bu itiraz boş bir itiraz olurdu. *"bir kerede indirildi"* manasına geldiğine "bir defa da" cümlesinin kullanılması delalet etmektedir. Onlar, en küçük sûrelerden birine nazire yazmak istediler de acizlikleri yüzüstüne çıktı, sonunda savaşa sığındılar. Canlarını ve sevdikleri şeyleri sonuna kadar bu uğurda harcadılar. İşte bu şekilde yirmi sene ya da yirmi üç sene zarfında parça parça indirildi.

«كَذٰلِكَ» deki «ذٰلِكَ» *"Kur'an, ona bir defada indirilmeli değil miydi?"* sözünün delalet ettiği şeye işarettir.

Çünkü manası; Kur'an'ı, senin üzerine parça parça indirmemiz, senin kalbine iyice yerleştirmemiz içindir. Taki onu koruyasın ve ezberleyesin. Çünkü telkin olunanın kalbi, bilgiyi, ancak mesele mesele parça parça ezberleyebilir. Eğer ona bir defada indirilseydi, onu ezberlemekten aciz kalırdı. Ya da kalbini sıkıntıya karşı sağlamlaştırmak için böyle indirdik. Yani inişi ardarda yaptık ve Resûl de onu takip etti. Ayrıca seven sevdiğinin kitaplarının ulaşmasıyla tatmin olur.

«وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا» , «كَذٰلِكَ» nin taalluk ettiği fiil üzerine atıftır. Sanki şöyle demiştir:

Bu şekilde onu parçalara ayırdık ve tane tane okuduk. Yani onu ayet ayet şeklinde takdir ettik. Ya da onu, tane tane okumamızı bize emretti.

Nitekim ayet-i kerime de: *"Kur'anı tane tane oku"* buyurulmaktadır. Yani onu, tane tane, dura dura oku, demektir. Ya da onu, bir güzel açıkladık, demektir.

Tertil; tane tane ve dura dura okumada aşikâr olmaktır.

٣٣- ﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾

33- Onların sana karşı getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, (onun karşılığında) **sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim.**

Getirilen temsiller, onların batıl sorularıdır. Sanki onlar, batıl olma hususunda darb-ı mesel haline gelmişlerdir. Onların sordukları hiçbir batıl soru yoktur ki, sana, onun, kaçışı olmayan doğru cevabını ve mana olarak da en güzel açıklamasını vermeyelim.

«بِمَثَلٍ» den sonra «مِنْ مَثَلِهِمْ» (onların temsillerinden, yani, sorularından) sözü hazfedilmiştir. Çünkü cümlede buna delil vardır. Senin, *"Zeyd ve Amr'ı gördüm. Amr'ın yüzü daha güzeldi"* sözünde, "Zeyd den" daha güzel olduğunu kastetmiş olduğundan, onun manasının yerine konulmuştur. *"Bu sözün açıklaması şöyle şöyledir. Ya da manası şu şu şekildedir."* Denir. Ya da onlar, sana, *"Kur'an, sana bir defada indirilmeli değil miydi?"* diyerek acaip bir hal ve sıfatla gelmezler ki, biz, sana, hikmetimiz gereği, sana verilmesi layık olan hali ve getirdiğin hususu en güzel şekilde açıklayacak ve onun parça parça indirilişinin doğruluğuna ve bu parçalardan birinin bile bir benzerinin getirilemeyeceği hususunda onlara karşı meydan okumaya delalet edecek en güzel şeyi vermeyelim. Hepsinin toptan indirilişi bir tarafa, ona ait herşey, inişinde, icazı *(muhatapları aciz bırakma)* gerçekleştirmektedir.

٣٤- ﴿اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى جَهَنَّمَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾

34- Yüzü koyun cehenneme (sürülüp) toplanacak olanlar var ya, işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır.

«اَلَّذِينَ» mübtedadır. «أُولَئِكَ» ikinci mübtedadır. «شَرٌّ» , «أُولَئِكَ»

nin haberidir. «أُولَئِكَ شَرٌّ» , «الَّذِينَ» nin haberidir. Ya da takdir, « هُمُ الَّذِينَ» (onlar o kimselerdir ki) yada «أَعْنِي الَّذِينَ» (o kimseleri kasdediyorum ki) şeklindedir. «أُولَئِكَ» başlangıç içindir.

"Yerleri" sözünden maksat; makam ve derecesi ya da mesken ve evidir. Yolun sapıklıkla nitelenmesi, mecazi isnaddandır.

Mana, *"sizi, bu soruları sormaya sevkedenlerin yollarını sapık görüyorsunuz, mekan ve makamlarını küçümsüyorsunuz. Eğer insaflı bir gözle baksaydınız -ki yüzü koyun cehenneme sürükleneceklerden olduğunuz halde- kendi mekanlarınızın, onları mekanından daha kötü, kendi yolunuzun onların yolundan daha sapık olduğunu bilirdiniz."*

Nitekim ayet-i kerime de: "De ki: *"size, Allah katında sevapça bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah'ın lanet ve gazap ettiği kişidir."*

Nebi (s.a.v.) den de şöyle rivayet olunmuştur: *"Kıyamet gününde insanlar üç sınıf halinde haşrolunurlar. Bir sınıf hayvanlar üzerinde, bir sınıf da yüzleri üzerinde."* Denildi ki: *"Ya Resulullah, onlar yüzleri üzerinde nasıl yürürler?"* şöyle buyurdu: *"sizi ayaklarınız üzerinde yürüten, onları da yüzleri üzerinde yürütür."*

٣٥- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا﴾

35- Andolsun ki Musa'ya Kitab'ı verdik. Kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık.

Sana, Kur'an'ı verdiğimiz gibi, Musa'ya da Tevrat'ı verdik. «هٰرُونَ» , bedel ya da atıf beyandır. «وَزِيرًا» lügatte, sığınılacak yer, demektir. «وِزْرٌ» *"bir şeyi yüklenmek, vezir olmak"* kelimesinden gelmektedir. Yardımcı olmak, peygamberliği ortadan kaldırmaz. Aynı anda birçok peygamber gönderiliyor ve onlar, birbirlerine yardımcı olmakla emrolunuyorlardı.

❁ ❁ ❁

36. – 46. ÂYETLER

فَقُلْنَا اذْهَبَٓا اِلَى الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْم۪يرًاۜ ﴿٣٦﴾
وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةًۜ
وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِم۪ينَ عَذَابًا اَل۪يمًاۚ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ
وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَث۪يرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَۘ وَكُلًّا تَبَّرْنَا
تَتْب۪يرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّت۪ٓي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۜ اَفَلَمْ
يَكُونُوا يَرَوْنَهَاۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ
يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذ۪ي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ
لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ح۪ينَ
يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُۜ
اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَك۪يلًاۙ ﴿٤٣﴾ اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ
يَعْقِلُونَۜ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٤٤﴾ اَلَمْ تَرَ اِلٰى
رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّۚ وَلَوْ شَٓاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًاۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ
عَلَيْهِ دَل۪يلًاۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَس۪يرًا ﴿٤٦﴾

Meâli

36. *"Âyetlerimizi yalan sayan kavme gidin"* dedik. Sonunda *(yola gelmedikleri için)* onları yerle bir ediverdik.

37. Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalanladıkları vakit, onları da boğduk ve onları insanlara bir ibret yaptık. Zalimlere acı bir

azap hazırladık.

38. Âdı, Semûdu, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok ne silleri de *(helâk ettik.)*

39. Onların herbirine misaller getirdik. *(ama öğüt almadıkları için)* hepsini kırdık geçirdik.

40. *(Şu Mekkeli müşrikler)* bela yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Onun durumunu görmüyorlar mıydı *(ki ibret alsınlar)* hayır. Onlar tekrar dirilip kalkmayı ummamaktadırlar.

41. Seni gördükleri zaman *"bunu Allah'ın peygamber olarak gön derdiği"* diye seni alaya alıyorlar.

42. *"Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, neredeyse bizi tanrılarımızdan saptıracaktı"* diyorlar. Azabı gördükleri zaman, kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler.

43. Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Şimdi ona sen mi vekil olacaksın?

44. Yoksa sen onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini yahut akıllanacağını mı sanıyorsun? Gerçekte onlar, hayvanlar gibidir. Hatta onlar yolca daha sapıktırlar.

45. Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi ona delil kıldık.

46. Sonra *(güneş yükseldikçe)* onu yavaş yavaş çekip aldık.

Tefsiri

٣٦- ﴿ فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴾

36- "Âyetlerimizi yalan sayan kavme gidin" dedik. Sonunda (yola gelmedikleri için) **onları yerle bir ediverdik.**

Firavun ve kavmine gidin. Takdiri şöyledir: İkisi onlara gittiler. Onları uyardılar. Fakat onlar o ikisini yalanladılar. İşte bu sebepten onları, acaip bir şekilde yerle bir ediverdik. Kıssayı kısaltmayı diledi. Bu sebepten başını ve sonunu zikretti. Çünkü kıssada anlatılmak istenen yerler buralardır. Yani, peygamberlerin gönderilmesiyle delilin

getirilmiş olması ve onların yalanlamaları sebebiyle de yok edilmeyi hak etmiş olmaları kastedilmiştir.

٣٧- ﴿وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا﴾

37- Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalanladıkları vakit, onları da boğduk ve onları insanlara bir ibret yaptık. Zalimlere acı bir azap hazırladık.

Nuh kavmini de, Nuh'u, İdris'i ve Şit'i yalanladıklarında helâk etti. Ya da onların onlardan birini yalanlaması hepsini yalanlamaları manasına geldiğinden bu şekilde ifade edilmiştir. Onları tufanla boğduk. Onların boğulmasını ya da hikâyesini, ders alsınlar diye insanlara ibret kıldık. Buradaki zalimlerden maksat, Nuh kavmidir. Bunun aslı, onlar için azap hazırladık, şeklindedir. Ancak Allah, onlara zalimliği nispet etmeyi diledi ve bunu açıkça ifade etti. Ya da bu ifade şirk koşma zulmünü işleyen herkese şamildir. Genel manada olması sebebiyle de hepsini kapsar. Acı azap, ateştir.

٣٨- ﴿وَعَادًا وَثَمُودَا وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا﴾

38. Âdı, Semûdu, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de (helâk ettik.)

«ثَمُودَ» Hamza ve Hafs'a göre kabile manasındadır. «ثَمُودَ » şeklindedir. Diğerlerine göre ise, mahal manasına olduğu ya da büyük babalarının adı olduğu için «ثَمُودًا » şeklindedir.

Ashab-ı Ress; Şuayb'ın kavmidir. Putlara tapıyorlardı. Şuayb'ı yalanladılar. Onlar, örülmemiş bir kuyunun etrafında iken, kuyu onlarla birlikte çöktü. Onlar da yurtları da çöktü.

Denildi ki: Ress; peygamberlerini öldüren ve bu sebepten helâk edilen bir köydür. Ya da onlar, Ashab-ı Uhduddur.

Uhdud; hendek, çukur, demektir. Bu zikredilenler arasında Allah'tan başka kimsenin bilmediği nice ümmetleri helâk ettik. Onlara

peygamberler gönderildi de onları yalanladılar. Bu sebepten de helâk edildiler.

٣٩- ﴿وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَۘ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا﴾

39. Onların herbirine misaller getirdik. (ama öğüt almadıkları için) **hepsini kırdık geçirdik.**

Öncekilerin hikâyelerinden şaşkınlık veren nicelerini onlara açıkladık.

Birinci «كُلًّا» , «ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ» sözünün delaletiyle mensuptur. Onlara misaller getirdik yani, onları uyardık ya da sakındırdık, demektir.

İkinci «كُلًّا» ise «تَبَّرْنَا» ile mensuptur. Çünkü o, ona müsaittir.

٤٠- ﴿وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّت۪ٓي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۜ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَاۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا﴾

40. (Şu Mekkeli müşrikler) **belâ yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Onun durumunu görmüyorlar mıydı** (ki ibret alsınlar) **hayır. Onlar tekrar dirilip kalkmayı ummamaktadırlar.**

Belde Sedomdur. Lût kavminin en büyük şehirlerindendir. Beşte dördünü Allah, ahalisiyle birlikte helâk etti. Allah, onlara taş yağdırdı. Yani, Kureyş ticaret için Şam'a giderken gökten taş yağmuruna tutularak helâk edilen bu beldeye birçok defa uğramıştır, demektir.

«مَطَرَ السَّوْءِ» ikinci mefuldur. Aslı, beldeye yağmur yağdırıldı, şeklindedir. Yada zaid harfleri hazfedilmiş mastardır.

Yani «اِمْطَارَ السَّوْءِ» *"belânın yağması"* şeklindedir. Şam'a giderken gözleriyle bunu görmediler mi ki, düşünsünler de iman etsinler. Bilakis onlar, dirilişi inkâr eden bir kavmidir. Dirilişten korkmuyorlar. Dolayısıyla da iman etmiyorlar. Ya da onlar, dirilişi, müminlerin, amellerinin sevabına ulaşma arzularından dolayı umduğu gibi ummuyorlar.

٤١- ﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلاَّ هُزُوًا أَهٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولاً﴾

41- Seni gördükleri zaman "bunu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği" diye seni alaya alıyorlar.

«إِنْ» olumsuz kılan «إِنْ» dir. «اتَّخَذَهُ هُزُوًا» *"onunla alay etti"* manasınadır. Aslı, onu alay yeri edindi. Yada onu, alaya alınan biri edindi, şeklindedir. *"bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği"* sözü, kapalı sözden sonra hikâye olunandır. Bu söz, küçük görme ve alaya almadır. Yani, onlar *"bu mu Allahın peygamber olarak gönderdiği?"* diyerek seni alaya alırlar.

Hazfedilen «قَائِلِينَ» (diyerek) sözü, haldir. «الَّذِى» ye dönen zamir de hazfedilmiştir. O da «بَعَثَهُ» şeklinde idi.

٤٢- ﴿إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلاَ أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلاً﴾

42- "Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, neredeyse bizi tanrılarımızdan saptıracaktı" diyorlar. Azabı gördükeri zaman, kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler.

«إِنْ» , «إِنَّ» den hafifletilmiştir. «لِ» farikadır. O lam, Resûlüllah (s.a.v.)'in davetindeki gayretinin ve onlara gösterdiği mucizelerin çokluğuna delildir. Öyle ki, kendi düşüncelerine göre, aşırı inatları ve tanrılarının ibadetine sımsık yapışmaları olmasaydı, neredeyse dinlerini terkedip İslam'a gireceklerdi. *"Azabı gördükleri zaman kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler"* Bu bir tehdittir. Mühlet müddeti uzasa da onların buna maruz kalacaklarına delalet etmektedir. Bu, onların *"şayet tanrılarımızdan saptıracaktı"* sözüne cevap gibidir. Çünkü bu söz Resûlüllah (s.a.v.)'i sapıklığa nisbet etmektedir. Ancak o, kendisi sapanlar müstesna kimseyi saptırmaz.

٤٣- ﴿أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوٰيهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً﴾

43- Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Şimdi ona sen mi vekil olacaksın?

Yaptığı ve yapmadığı hususlarda hevasına tabi olanı gördün mü? O, hevasının kuludur. Ve onu tanrı edinmiştir. Allah'u Teâlâ Resulüne şöyle buyuruyor: *"Hevasından başka tanrı tanımayan bu kişiyi hidayete çağırmaya nasıl güç getireceksin?"*

Rivayete göre, cahiliyye halkından biri taşa tapıyordu. Daha güzel bir taş bulursa öncekini terkediyor, ikinciye tapıyordu. Hasan' dan yapılan rivayete göre bu, hevasına tabi olan herkes hakkındadır. Şimdi *"Ona, sen mi, hevasına tabi olmaktan ve heveslerine kul olmaktan onu koruyan muhafız olacaksın? Sen mi, ona vekil olacaksın da onu hevasından uzaklaştırıp hidayete sevkedeceksin?"* burada Allah, Resûlullah'a (s.a.v.), ona sadece tebliğ yapmasını bildirmiştir.

٤٤- ﴿أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلاَّ كَالأَنْعَامِ
بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلاً ﴾

44- Yoksa sen onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini yahut akıllanacağını mı sanıyorsun? Gerçekte onlar, hayvanlar gibidir. Hatta onlar yolca daha sapıktırlar.

« أَمْ » munkatıadır. *"Yoksa sanıyor musun?"* anlamındadır.

Sanki buradaki aşağılama yukarıdakinden daha şiddetlidir. Öyle ki onu bırakmış buna geçmiş. Bu da onların işitme ve düşünme yetilerinin alınmış olmasıdır. Çünkü onlar, hakka, kulak vermezler, onu düşünmezler. Gaflet ve şaşkınlık hususunda mesel haline gelmiş hayvanlara benzerler. Düşünmeyi terkettikleri için şeytan, onların dizginlerini aşağılayarak ele geçirmiştir. Sonra onlar, o hayvanlardan daha şaşkındırlar. Çünkü onlar, Rablerini tesbih ederler. Ona secde ederler. Onlara yiyecek verene tabi olurlar. Kendilerine iyilik ya da kötülük yapanı tanırlar. Fayda vereni isterler, zarar verenden kaçınırlar. Otlaklara ve su bulunan yerlere giderler. Ama ya diğerleri. Onlar Rablerine boyun eğmezler. Düşmanları şeytanın kötülüklerine karşı onun iyiliklerini tanımazlar. Faydaların en büyüğü olan sevabı istemezler. Zararların en kötüsü olan azaptan korunmazlar. Hazmı kolay tatlı kaynağa yani hakka gitmezler.

Denildi ki: "Melekler, ruh ve akıldan; hayvanlar, nefis ve hevadan ibarettir. İnsanlar ise imtihan sebebiyle bütün bu hasletlerin toplandığı yerdir. Dolayısıyla, insanda, nefis ve heva galip gelirse hay-

vanlar ondan üstün olur. Ruh ve akıl galip gelirse, o melaike-i kiramdan üstün olur."

Ayette *"Onların çoğu"* denildi. Çünkü onlar arasında İslam'dan uzaklaştırmayanlar da var. Kimi başkanlık sevgisinden -ki o, ona müzmin bir hastalık olarak yeter- dolayı onlar arasındadır. Kimi de iman ettiği halde onlarla yaşamaktadır.

٤٥- ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا﴾

45- Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi ona delil kıldık.

Rabbinin yaptıklarına ve kudretine bakmadın mı? Gölgeyi nasıl yaydığını ve onun yeri nasıl kapladığını görmedin mi?

Cumhura göre bu, fecir vaktinden, güneş doğuşu anına kadar olan zaman dilimidir. Çünkü o, uzatılmış, yayılmış bir gölgedir. Orada ne güneş ne de karanlık vardır. Bu, cennetin gölgesi hakkında *"uzatılmış gölge"* buyurulduğu gibidir. Zira orada ne güneş, ne de karanlık vardır. Eğer Allah dileseydi onu, her daim hareketsiz bırakırdı. Güneş de onu gideremezdi. Sonra biz güneşi o gölgeye delil kıldık. Çünkü, gölge güneşle bilinir. Güneş olmasaydı, gölge bilinmezdi. Nitekim eşya, zıddıyla bilinir.

٤٦- ﴿ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا﴾

46- Sonra (güneş yükseldikçe) **onu yavaş yavaş çekip aldık.**

Sonra bu uzatılmış gölgeyi, kolayca dilediğimiz yere çektik. «يَسِيرًا» kelimesi, zor olmayan kolay bir şekilde demektir. Ya da az az, yani, üzerine düşen güneş vasıtasıyla onu, parça parça çektik, demektir.

«ثُمَّ» kelimesini, işlerin kendi aralarındaki üstünlüğünden dolayı getirdi. Sanki ikinci birinciden, üçüncü de ikinciden daha büyüktür. İkisi arasındaki üstünlük farkını, hadiselerin kendi aralarındaki zaman farkına benzetti.

47. – 55. ÂYETLER

وَهُوَ الَّذ۪ى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ
نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ٓى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِه۪ۚ
وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً طَهُورًاۙ ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِىَ بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ
مِمَّا خَلَقْنَٓا اَنْعَامًا وَاَنَاسِىَّ كَث۪يرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواۘ
فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا ف۪ى كُلِّ قَرْيَةٍ
نَذ۪يرًاۘ ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَجَاهِدْهُمْ بِه۪ جِهَادًا كَب۪يرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ
الَّذ۪ى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌۚ وَجَعَلَ
بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذ۪ى خَلَقَ مِنَ الْمَٓاءِ بَشَرًا
فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًاؕ وَكَانَ رَبُّكَ قَد۪يرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْؕ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّه۪ ظَه۪يرًا ﴿٥٥﴾

Meâli

47. Sizin için geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü yayılıp çalışma *(zamanı)* yapan odur.

48- 49. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen odur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su sağlamak için gökten tertemiz su indirdik.

50. Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşit çeşit şekillerde anlattık, ama insanların çoğu nankörlükte direnmektedir.

51. Şayet dileseydik elbette her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik.

52. O halde kâfirlere boyun eğme. Ve bununla *(Kur'an'la)* onlara karşı olanca gücünle cihad et.

53. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerinin ki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir perde koyan odur.

54. *O (hakir)* sudan bir insan yaratıp onu hesap ve sihriyet akrabalıklarına dönüştüren O'dur. Rabbinin herşeye gücü yeter.

55. Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar veremeyen şeylere kulluk ediyorlar. İnkârcı olan kimse Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.

Tefsiri

٤٧- ﴿وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا﴾

47. Sizin için geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü yayılıp çalışma (zamanı) **yapan odur.**

Karanlığı, elbise gibi örtücü kıldı. Uykuyu, bedenleriniz için rahatlık ve işleriniz için paydos kıldı. «السَّبْتُ» kesmek, demektir. Uyu-yan ise kesilmiş demektir. Çünkü onun, işlemesi ve hareket etmesi kesilmiştir.

Denildi ki: «السُّبَاتُ» ölümdür, «مَسْبُوتٌ» ise ölüdür. Çünkü o, hayatı kesilmiş demektir.

Bu; Allah'u Teala'nın *"O, sizi gecede öldürür"* ayetinde olduğu gibidir. Bunu, mukabilinde «نُشُورًا» kelimesinin zikredilmesi kuvvetlendirmektedir. «نُشُورٌ» mahlukat, geçimi için uyanır, kalkar.

Bu ayet, Allah'u Teâlâ'nın kudretine delalet ettiği gibi, onun mahlukatına bahşettiği nimetleri de açığa çıkarmaktadır. Çünkü gecenin örtüsüyle örtünme de bir takım dinî ve dünyevî faydalar vardır.

Ölüme ve hayata benzeyen uyku ve uyanıklıkta ibret alacaklar için dersler vardır. Lokman, oğluna şöyle dedi: *"Uyuduğun gibi uyanırsın"* öldüğün gibi dirilirsin sözü de bu şekildedir.

٤٨- ﴿وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾

٤٩- ﴿لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا﴾

48- 49. Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen odur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su sağlamak için gökten tertemiz su indirdik.

Mekkî'ye göre «الرِّيَاحَ» , «الرِّيحَ» şeklindedir. Bununla kastedilen cinstir. «بُشْرًا» , «بُشُرًا» kelimesinin hafifletilmiş şeklidir. «بَشُورٌ» *"yağmuru müjdeleyen rüzgâr"* ın çoğuludur. Rahmetten maksat, yağmurdur. Çünkü rahmet, önce rüzgâr, sonra bulut, sonra da yağmurdur. Bu, güzel bir istiaredir. Gökten son derece temiz yağmuru indirdik. «طَهُورًا» senin, *"temiz su"* sözünde olduğu gibi sıfattır. Kendisiyle abdest alındığı için *"abdest suyu"* kendisiyle ateş yakıldığı için "yakacak" denildiği gibi, kendisiyle temizlenilen şeye de «طَهُورٌ» (temizleyici) denir. Dolayısıyla *"Tahûr"* isimdir. Aynı zamanda senin, «تَطَهَّرْتُ طَهُورًا حَسَنًا» (Güzel bir şekilde temizlendim) sözünde olduğu gibi *"temizlemek-temizlenmek"* manasına gelen bir mastardır.

Peygamber (s.av.)'ın şu sözü de ondandır. *"Temizlenme olmadan namaz olmaz"* yani, namaz ancak temizlenmeyle olur. Saleb'ten şöyle rivayet olunmuştur: *"Zatında temiz olan şey, başkası için temizleyicidir."* Bu, Allah rahmet eylesin Şafiî'nin mezhebidir.

Eğer bu, temizliğin artışının beyanı ise güzeldir. Ve bunu Allah'u Teâlâ'nın *"Üzerinize, gökten, sizi kendisiyle temizlemek için su indirir"* ayeti desteklemektedir.

Değilse, «فَعُولٌ» vezni müteaddi değildir. Bunun «قَطُوعٌ» (çok çok

kesen) ve «مَنُوعٌ» (çok çok meneden) gibi müteaddi fiillerden türetilmiş kelimelere kıyas edilmesi doğru değildir. Çünkü «فَعُولٌ» nun binası mubalağa içindir. «فَعُولٌ» fiil, müteaddi olursa müteaddi, lazım olursa lazım olur. «بَلْدَةً» kelimesini «بَلَدٌ» (şehir) ya da «مَكَانٌ» (yer) manasına aldığından «مَيْتًا» kelimesini müzekker olarak zikretmiştir.

«مِمَّا خَلَقْنَا», «اَنْعَامًا وَاَنَاسِيَّ» den haldir. Yani yarattıklarımızdan oldukları halde hayvanlara ve insanlara su sağlamak için, demektir. «سَقَى» ve «اَسْقَى» iki ayrı lügattir. Mufaddal ve el-Bercemî «نَسْقِيَهُ» şeklinde okumuşlardır. «اَنَاسِيَّ» kıyasa göre, «اِنْسِيٌّ» un çoğuludur. «كُرْسِيٌّ» ve «كَرَاسِيُّ» de olduğu gibi. Ya da «اِنْسَانٌ» un çoğuludur. Aslı «اَنَاسِينُ» dur. «سِرْحَانٌ» ve «سَرَاحِينُ» da olduğu gibi. «ن», «ى» ye dönüştürüldü, sonra da önceki harfe idğam edildi.

Yeryüzünün diriltilmesi, hayvanların ve insanların suvarılmasından önce zikredildi. Çünkü yeryüzünün canlılığı, onların yaşama sebebidir. Su içen hayvanlardan davar cinsinin özellikle zikredilmesi, insanların istifadesine olan şeylerin genelinin onlarla ilişkisinin olmasındandır. Sanki hayvanların suvarılması, onların suvarılması gibidir.

«اَنْعَامُ» ve «اَنَاسِيَّ» kelimelerinin nekra kılınması ve insanların çoklukla nitelendirilmesi, insanların birçoğunun vadi ve nehirlere yakın yerlere yerleşmelerindendir. Oralarda yaşayanlar, yağmur suyuna ve onun birikintilerine muhtaç değildirler. Çünkü onlar çokturlar ve Allah'ın, rahmetinden indirdikleriyle yaşarlar.

«بَلْدَةً» kelimesinin nekra kılınması, bu beldelerin su kaynakların dan uzak bölgelerde olduğunu ifade içindir. İnsanlar için suyun indirilmesi ve onun temiz ve temizleyici olarak vasfedilmesi, onlara ikramdır ve onların zahiren ve batınen temizlenmeleri gerektiğine dair beyandır. Çünkü temizlik, diriltmenin şartıdır.

٥٠- ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا﴾

50- Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşit çeşit şekillerde anlattık, ama insanların çoğu nankörlükte direnmektedir.

«لِيَذَّكَّرُوا» Hamza ve Ali'ye göre «لِيَذْكُرُوا» şeklindedir.

Bu sözü, insanlar arasına çevirip çevirip anlattık. Kur'an'da ve peygamberlere indirilen diğer kitaplarda bunu, çeşitli şekillerde anlattık. Bu söz, düşünsünler, ibret alsınlar ve nimetin hakkını tanısınlar da şükretsinler diye. Bulutların yaratılması ve yağmur damlalarının indirilmesinin zikridir. Onların çoğu ancak nankörlükte direnirler, nimeti inkâr ederler ve nimete aldırış etmezler. Ya da yağmuru, çeşitli beldelere, farklı vakitlerde, sağanak, çisinti ve çiğ gibi farklı şekillerde indiririz. Onlar ancak nankörlük ettiler. Ve *"Biz falan yıldızın sayesinde yağmura kavuştuk"* derler. Allah'ın yarattığını ve onun rahmetini zikretmezler.

İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, o *"Hiçbir yılın yağmuru diğer yıllardan az değildir. Ancak Allah, onu, dilediği yere yağdırır"* dedi ve bu ayeti okudu.

Rivayet olduğunduğuna göre melekler, her yıl inen yağmur damlalarının sayısını ve miktarını bilirler. Çünkü o, değişir. Yağdığı beldeler de değişir.

Burada «بَلْدَةً» , «أَنْعَامًا» ve «أَنَاسِيَّ» kelimelerinin nekra olması hususunda bir cevap çıkmaktadır. Yağmurların, yıldızlara nisbet edilmesi ve yağmurların ve yıldızların Allah'u Teâlâ'nın mahlukatından olduklarını inkâr küfürdür. Eğer Allah'u Teâlâ'nın onları yaratttığını ve yıldızları onlara delalet eden işaretler kıldığını kabul ederse küfre girmez.

٥١- ﴿وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا﴾

51- Şayet dileseydik elbette her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik.

Şayet dileseydik, bütün beldelerin uyarıcılığı yükünü senden kal-

dırırdık. Ve her beldeye, kendilerini uyaran bir peygamber gönderirdik. Lakin biz, seni, bütün âlemlere elçi olarak göndermekle, sende, bütün peygamberlerin üstünlüklerini toplamayı diledik. Bu sebepten işi sana hasrettik. Tek başına, onların hepsi gibi olman için seni, onunla yücelttik. Bu sebepten, çoğul sıgayla *"Ey peygamberler"* şeklinde muhatap alındı. O da bunu teşekkür, sabır ve sebatla mukabele etti.

٥٢- فَلاَ تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

52- O halde kâfirlere boyun eğme. Ve bununla (Kur'an'la) **onlara karşı olanca gücünle cihad et.**

Seni, uyuşmalarından ve ikiyüzlülüklerinden dolayı kendisine davet ettikleri hususlarda kâfirlere uyma. Seni büyün peygamberlere tercih ettiğim gibi, sen de, benim rızamı bütün heveslere tercih et. Bununla, onu ve müminleri heveslendirmeyi ve harekete geçirmeyi murad ediyorum. Onlara karşı Allah ile, yani Allah'ın yardımı ve tevfiki ile cihad et. Ya da Kur'an ile cihad et. Yani, onunla onlara karşı cihad et. Ve onlara aciz bırakarak durdur. Cihad esnasında bir takım zorluklar çekildiğinden, Allah katında mevkii yüksek manasına « جِهَادًا كَبِيرًا» denmiştir.

«بِهِ» deki zamirin, bütün beldelerin uyarıcısı olmasından dolayı, *"şayet dileseydik elbette her beldeye bir uyarıcı gönderirdik"* ayetinin delalet ettiği şeye gitmesi caizdir. Çünkü her beldeye bir uyarıcı gönderilseydi, her uyarıcıya beldesiyle mücadele vacip olacaktı. İşte Allah'ın Resûlünde bu mücadeler birleşmiş oldu. ve onun cihadı bu sebepten büyüdü, yüceldi. İşte bu sebepten ona: *"Onlarla bütün beldelerin uyarıcısı olman sebebiyle, bütün mücadeleleri ihtiva eden büyük bir cihad yap"* demiştir.

٥٣- ﴿وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا﴾

53. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerinin ki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir perde koyan odur.

O, yanyana bitişik olan iki denizi birbirine salmıştır. Otlaması için hayvanı saldığında «مَرَجَ الدَّابَّةَ» dersin. Çok ve geniş olan iki su, iki deniz olarak adlandırılmıştır. «فُرَاتٌ» , «عَذْبٌ» un sıfatıdır. Yani, neredeyse helva gibi, çok tatlı, demektir. «اُجَاجٌ» , «مِلْحٌ» un sıfatıdır. Çok tuzlu, demektir. İkisinin arasına, ikisinin arasını ayıran ve karışmayı önleyen bir perde koymuştur. Görünüşte ikisi karışmıştır. Hakikatte ise ayrıdırlar. *"gizli örtü"* sözünde olduğu gibi «حِجْرًا مَحْجُورًا» da, gözlerin göremediği bir perdedir.

٥٤- ﴿وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا﴾

54. O (hakir) **sudan bir insan yaratıp onu hesap ve sihriyet akrabalıklarına dönüştüren O'dur. Rabbinin herşeye gücü yeter.**

İnsanı iki kısma ayırdı. Nesep sahibi, yani çocukların *"falan oğlu falan veya falan kızı falan"* şeklinde kendisine nispet edileceği erkek, ile sıhriyet sahibi, yani kendisiyle hısımlık kurulan kadındır.

Nitekim Ayet-i Kerime'de *"Ondan erkek ve kadın olarak iki eş kıldı"* buyurulmuştur. Rabbinin herşeye gücü yeter. Tek bir nutfeden (spremden) erkek ve kadın şeklinde iki çeşit insan yaratır. Denildiki: *"Nesep, akrabalık"* demektir. Çünkü, birleşme neseple ve sıhriyetle meydana geliyor. Nesil vermek de o ikisiyle oluyor.

٥٥- ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيرًا﴾

55. Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar veremeyen şeylere kulluk ediyorlar. İnkârcı olan kimse Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.

Allah'tan başka, kendilerine ibadet ettiklerinde, yarar etmediklerinde de zarar vermeyecek şeylere tapıyorlar. Kâfir, Rabbine karşı isyana yardımcıdır.

«ظَهِيرٌ» , «مَفَاعِيلُ» manasına olan «فَعِيلٌ» vezninden dir. «ظَهِيرٌ» ve «مُظَاهِرٌ», «عَوِينٌ» ve «مُعَاوِنٌ» gibidir. Muzaharet, karşılıklı yardımlaşmadır. Mana; kâfir, putlara ibadet etmekle şeytana tabi oluyor ve Rahmana karşı isyan hususunda ona yardım ediyor, demektir.

❁ ❁ ❁

56. - 63. ÂYETLER

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ
اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذ۪ى
لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفٰى بِه۪ بِذُنُوبِ عِبَادِه۪ خَب۪يرًا ﴿٥٨﴾
اَلَّذ۪ى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ اَلرَّحْمٰنُ فَاسْـَٔلْ بِه۪ خَب۪يرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمُ اسْجُدُوا
لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾
تَبَارَكَ الَّذ۪ى جَعَلَ فِى السَّمَٓاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ ف۪يهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا
مُن۪يرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذ۪ى جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ
اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذ۪ينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ
هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

Meâli

56. Biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

57. De ki: "Buna karşı sizden, Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler *(olmanız)* dışında herhangi bir ücret istemiyorum."

58. Sen ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. Onu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarından haberdar olarak O yeter.

59. Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan sonra arşa yerleşen *(ona hükmeden)* Rahmandır. Bunu bir bilene sor.

60. Onlara *"Rahmana secde edin"*[1] dendiği *zaman "Rahman da neymiş? Senin bize emrettiğine secde edermiyiz hiç"* derler ve bu emir onların nefretini artırır.

61. Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ *(güneş)* ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.

62. İbret almak ve şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü ardarda getiren de odur.

63. Rahmanın kulları, öyle kimselerdir ki, yerüyüznde mütevazi olarak yürürler. Cahiller kendilerine laf attığında *"selâm"* derler.

Tefsiri

٥٦- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾

56- Biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

Biz, seni müminler için müjdeci, kâfirler için de uyarıcı olarak gönderdik.

٥٧- قُلْ مَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا

57- De ki: "Buna karşı sizden, Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanız) **dışında herhangi bir ücret istemiyorum."**

Bu tebliğ için sizden bir ücret istemiyorum. Ancak Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimsenin işini işlemenizi istiyorum. Onun «أَجْر» kelimesinden istisnası, mal tahsilinde senin için çalışmış şefkat sahibinin, *"senden, çalıştığıma karşılık, bu malı koruman ve onu kayb etmemenden başka hiçbir ücret istemiyorum"* sözü gibidir. Malı, kendin için muhafaza etmen, ücretin cinsinden değildir. Fakat onu ücret şeklinde tasvir etti. Sanki o, *"eğer malını korursan, senin bu koruman, sevaba girenin rızası gibi, benim ücretim ve rızam olmuş olur."* Allaha yemin olsun ki Nebi (s.a.v.)'in, ümmetine karşı durumu bu şekildedir. Allaha yol tutmanın manası; ona, iman ve taatla, ya da sadaka

[1] Secde Ayetidir

ve nafakayla yaklaşmaktır. Denildiki: *"Lakin, infakla Rabbinin rızasına yol bulmak isteyenler bunu yapsın,"* demektir. Yine takdirinin şöyle olduğu söylendi: *"Sizden, sizi davet ettiğim şey için, davet olunanın, Rabbine taatiyle yol bulması dışında, bir ücret istemiyorum. Benim ücretim budur. Çünkü Allah, beni buna göre mükafatlandıracak."*

٥٨- ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا﴾

58- Sen ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. Onu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarından haberdar olarak O yeter.

Ölmeyen zatı vekil edin ki, seni, zelil olarak ölen birinin insafına terketmesin. Yani kötülerin kötülüklerini defetmede ona güven, işini ona dayandır. Ölümlü dirilere güvenme. Salihlerden biri bu ayeti okudu da şöyle dedi: *"Bu ayetten sonra, akıl sahibi hiç kimsenin mahlukata güvenmesi doğru olmaz."*

Tevekkül; her işte ona itimad etmektir. Kendisine tevekül edeni, başkasının insafına terketmeyen zatı, hamdi gerektiren tevfiki sebebiyle tesbih et.

Ya da «سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ» *"Allah'ı hamdiyle noksan sıfatlardan tenzih ederim"* de. Ya da onu övürerek bütün kusurlardan tenzih eyle, demektir. Kullarının günahlarını onun bilmesi yeter, yani O, onların hallerini bilir. Amellerini cezalandırmada onlara yeter, demektir.

٥٩- ﴿الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمٰنُ فَاسْئَلْ بِهِ خَبِيرًا﴾

59- Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan sonra arşa yerleşen (ona hükmeden) Rahmandır. Bunu bir bilene sor.

Altı gün ile, bu zaman dilimi kadar bir müddet kastedilmiştir. Çünkü o vakit gece ve gündüz yoktu.

Mücahid'den rivayet edildiğine göre, *"O günlerin ilki Pazar, sonuncusu da Cuma günüdür."* Onları, mahlukatına merhameti ve sabrı öğretmek için bir anda yaratmaya kadir olduğu halde altı günde yarattı. O Rahmandır, Rahman hazfedilmişbir mübtedanın haberidir.

Ya da «اسْتَوٰى» fiilindeki zamirden bedeldir. Ya da «الَّذٖى خَلَقَ» mübteda «الرَّحْمٰنُ» onun haberidir. «فَسْئَلْ» Mekkî ve Ali'ye göre «فَسَلْ» şeklindedir. «بِهٖ» , «سَأَلَ سَٓائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ» *"Vaki olacak azabı sorucu sordu"* ayetinde «بِ» ile, «ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعٖيمِ» ayetinde de «عن» ile olduğu gibi. «سَلْ» in sılasıdır. «سَأَلَ بِهٖ» *"Onu sordu"* sözü, ona önem verdi, onunla meşgul oldu, sözleri gibidir. «سَأَلَ عَنْهُ» ise, onu aradı, onu araştırdı, sözleri gibidir.

Ya da «بِهٖ» , «خَبٖيرًا» in sılası, «خَبٖيرًا» de «سَلْ» in mef'ulüdur. Yani, onu, bilen birine sor ki, sana onun rahmetini haber versin. Ya da onu ve rahmetini bilen adama sor. Ya da Rahman, Allah'u Teâlâ'nın isimlerinden biridir. Önceki kitaplarda zikredilmiştir. O bilmeyenlere, inkâr edenler onu tanısın diye *"bu ismi, sana ehl-i kitaptan bildirecek olanlara sor"* denildi.

Nitekim onlar *"Biz Rahmanı tanımıyoruz. Sadece Yemâme'de, kendisine Rahmanu'l-Yemâme denilen kişiyi tanıyoruz"* diyorlardı. O kişiyle Müseyleme'yi kastediyorlardı.

٦٠- ﴿وَإِذَا قٖيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا﴾

60- Onlara "Rahmana secde edin" dendiği zaman "Rahman da neymiş?" senin bize emrettiğine secde edermiyiz hiç" derler ve bu emir onların nefretini artırır.

Muhammed (a.s.) müşriklere *"Rahmana secde edin"* yani, *"Allah için namaz kılın, ona boyun eğin"* dediğinde *"Rahman da neymiş? Onu tanımıyoruz ki secde edelim"* derler. Bu, onunla (Rahmanla) isim

lendirilen hakkında sorulan bir sorudur. Çünkü onlar, onu, bu isimle tanımıyorlardı. Çünkü onlar, Rahîm, Râhim ve Râhûm kelimelerini kullanıyorlar, ama Rahman kelimesini kullanmıyorlardı. *"Senin, bize, kendisine secde etmekle emrettiğin kişiye secde mi edeceğiz?"* Ya da *"Ey Muhammed! Tanımadığımız birine secde ile emrettiğin için mi secde edeceğiz?"*

« تَأْمُرُنَا » Ali ve Hamza'ya göre « يَأْمُرُنَا » şeklindedir. Sanki onların bir kısmı diğerlerine, *"Muhammedin, bize emrettiği kişiye mi secde edeceğiz?"* Ya da bize daha ne olduğunu bilmediğimiz ve Rahman diye adlandırılan birine emrediyor, demektir. Hakikaten inad ettiler. Çünkü onun, lûgat uzmanları katındaki manası, *"Rahmet hususunda son noktaya varmış rahmet sahibi"* demektir.

Çünkü «فَعْلَانْ» vezni, mubalağa sığalarındandır. Biri son derece susadığında «رَجُلٌ عَطْشَانْ» (son derece susamış adam) dersin. Onun, onlara *"Rahmana secde edin"* demesi, onların nefretini ve imandan uzaklaşmasını artırır.

٦١- ﴿تَبَارَكَ الَّذِى جَعَلَ فِى السَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾

61- Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) **ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.**

Burûc, gezegenlerin yörüngeleridir. Her gezegen için durumunu içlerinde düzelttiği iki burcu vardır. Güneş ve ay için ise birer burç vardır. Koç ve Akrep, Merihin iki burcudur. Boğa ve Terazi, Zührenin iki burcudur. İkizler ve Başak, Utaritin iki burcudur. Yengeç, ayın burcu, Aslan da, Güneşin burcudur. Yay ve Balık, Müşteri'nin iki burcudur. Oğlak ve Kova, Zuhal'in iki burcudur. Bu burçlar, dört unsura bölünmüşlerdir. Ve herbiri üç burca isabet eder. Koş, Aslan ve Yay burçları ateşe ait üçlüdür. Boğa, Başak ve Oğlak burçları toprağa ait üçlüdür. İkizler, Terazi ve Kova burçları havaya ait üçlüdür. Yengeç, Akrep ve Balık burçları suya ait üçlüdür. Menziller, burçlar şeklinde adlandırılmıştır ki onlar yüksek saraylardır. Çünkü onlar, bu gezegenler için oturanların evleri gibidir.

«بُرُوجْ» kelimesinin «تَبَرُّجْ» (görünme) ten türetilmesi, ortaya çıktığı ve göründüğü içindir. Hasan, Katade ve Mücahid: *"Burçlar, görünen büyük yıldızlardır"* dediler. O, gökte, parlaması için güneşi ve geceyi aydınlatan ayı var etti.

Hamza ve Ali'ye göre «سِرَاجًا» , «سُرُجًا» şeklindedir, *"yıldızlar"* manasına gelmektedir.

٦٢- ﴿الَّذِى جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا﴾

62. İbret almak ve şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü ardarda getiren de odur.

«خِلْفَة» , «خَلَفَ» fiilindendir «فِعْلَة» veznindendir. «رَكِبَ» den gelen «رِكْبَة» da bunun gibidir.

Bu, gece ve gündüzden herbirini, birbiri ardınca getirdiği bir durumdur. Mana, o ikisini, birbirini izleyen ve biri gittiğinde diğerini, onun yerini alan kıldı. Yada virdden kaçırdığını kaza hususunda ona bir diğerini verir. O ikisinin boyun eğdirilmesi ve peşpeşe gelmeleri hususunda düşünüpde onları idare edeni tanımayı isteyen kimseler için, yine o ikisi hususunda kendisine bahşedilen Rabbisinin nimetlerine şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü ardarda getirdi.

Hamza ve Halefe göre «يَذَّكَّرَ» , «يَذْكُرَ» şeklindedir. Yani, Allahı zikretmeyi, yada unutulanı hatırlayıp da kaza etmeyi dileyen kimseler için, demektir.

٦٣- ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾

63. Rahmanın kulları, öyle kimselerdir ki, yerüyüznde mütevazi olarak yürürler. Cahiller kendilerine laf attığında "selâm" **derler.**

« عِبَادُ الرَّحْمٰنِ» Mübtedadır, haberi «اَلَّذِينَ يَمْشُونَ » dir. Ya da «اُولٰئِكَ يُجْزَوْنَ» haber, «اَلَّذِينَ يَمْشُونَ » ve ondan sonrası da sıfattır. Kulların, Rahmana izafe edilmesi, tahsis ve üstün kılma içindir. Düşmanlarını tavsiften sonra dostlarını tavsif etti. «هَوْنًا» haldir. Ya da «يَمْشُونَ» nin sıfatıdır. Yani, mütevazi oldukları halde ya da mütevazi bir yürüyüşle, demektir.

«هَوْنٌ» merhamet ve yumuşaklık demektir. Yani, havalı, gururlu ve kibirli bir şekilde değil vakar, teenni ve tevâzu ile yürürler. Ayaklarını yere vurmazlar. Gururlu ve kibirli bir şekilde ayakkabı-larıyla ses çıkarmazlar. Bundan ve *"çarşılarda yürürler"* ayetinden dolayı alimlerin bir kısmı çarşılarda hayvana binmeyi mekruh görmüşlerdir. Aşağılık kimseler, onlara, çirkin gördükleri sözlerle hitap ederlerse, onlar, sözü kesmek için *"selâm"* derler. Ve o hususta ezadan ve iftiradan kurtulurlar.

Ya da sizden aldığımız bu sözünüzden dolayı sizi terkediyoruz ve size karşı bir cahillikte bulunmuyoruz, demektir. *"selâm"* kelimesi, selâm alma yerine kullanılmıştır. Denildiki ***"bunu, sevap ayeti neshetmiştir"*** Halbuki buna ihtiyaç yoktur. Aşağılık kimseleri görmezlikten gelmek şer'an ve insanlık açısından iyi görülmüştür. Bu, onların gündüz vakti ile ilgili vasfıdır. Daha sonra şu sözüyle onların gecelerini vasfetti.

❁ ❁ ❁

64. – 74. ÂYETLER

وَالَّذٖينَ يَبٖيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذٖينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ اِنَّهَا سَٓاءَتْ
مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذٖينَ اِذَٓا اَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ
بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذٖينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ
النَّفْسَ الَّتٖى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ
اَثَامًاۙ ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فٖيهٖ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ اِلَّا
مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ
حَسَنَاتٍۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ
يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذٖينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَۙ وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ
مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذٖينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا
وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذٖينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ
اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقٖينَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾

Meâli

64. Onlar ki, gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler.

65. Onlar ki şöyle derler: *"Rabbimiz, cehennem azabını üzerimiz den sav. Doğrusu onun azabı, gelip geçici bir şey değildir."*

66. Orası ne kötü bir karargâh ve ne kötü bir makamdır.

67. Ve onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler. İkisi arasında orta yol tutarlar.

68. Ve onlar, Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezasını bulur.

69. Kıyamet günü azabı kat kat olur. Ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır.

70. Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başka. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır. Engin merhamet sahibidir.

71. Kim tevbe edip salih amel işlerse, şüphesiz ki o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allaha döner.

72. Onlar ki yalan yere şahitlik etmezler. Boş bir şeye rastladıklarında vakar ile *(oradan)* geçip giderler.

73. Kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör olarak secdeye kapanmazlar. *(sağır ve kör davranmazlar.)*

74. Ve onlar ki: *"Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl"* derler.

Tefsiri

٦٤- ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾

64- Onlar ki, gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler.

«سُجَّدًا» , «سَاجِدٌ» *"secde eden"* in çoğuludur. «قِيَامًا» , «قَائِمٌ» *"kıyama duran"* ın çoğuludur.

« بَيْتُوتَتْ » rahatlığın zıddıdır. O, gecenin, sana, uyurken yada uyanık olduğun halde ulaşmasıdır.

Denildiki: *"Kim, namazda, az da olsa Kur'an'dan bir şey okursa, o Allah'a secde eden ve kıyam duran olarak gecelemiştir."*

Yine denildiki: *"O ikisi, akşam ve yatsıdan sonra kılınan iki rekat namazdır."* Ayetin zahirine göre onlar, gecenin tamamını ya da çoğunu ihya etmekle nitelendirilmiştir.

٦٥- ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾

65- Onlar ki şöyle derler: "Rabbimiz, cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı, gelip geçici bir şey değildir."

«غَرَامًا» gerekli helâk demektir. «غَرِيمٌ» *"alacaklı"* da bundandır. Borçlunun ensesine bindiğinden dolayı kullanılmıştır. Onları, geceyi, secde ve kıyam ederek ihya etmekle nitelendirdi. Sonra da onların duasını zikrederek, onların, bu kadar gayrete rağmen, korktuklarını ve azabın kendilerinden uzaklaştırılması için Allah'a yanayakıla yalvardıklarını haber vermiştir.

٦٦- ﴿إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾

66- Orası ne kötü bir karargah ve ne kötü bir makamdır.

«سَائَتْ», «بِئْسَتْ» hükmündedir. Onda «مُسْتَقَرًّا» kelimesinin açıkladığı gizli bir zamir vardır. Mahsus « بِالذَّمِّ » (kötülenen) hazfedilmiştir.

Manası, *"O ne kötü bir karargah ve ne kötü bir makamdır"* şeklindedir. Bu zamir, cümleyi «انَّ» nin ismine bağlamış ve onu, ona haber kılmıştır. Ya da « سَاءَتْ » mahzun kıldı, manasınadır. Bunda «انَّ» nin ismine ait zamir vardır. «مُسْتَقَرًّا» hal ya da temyizdir. Her iki ta'lilin içiçe ve eş manada olması mümkündür. Ayrıca Allah'u Teâlâ'nın, onların sözlerini hikâye eden sözleri olmaları da mümkündür.

٦٧- ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾

67- Ve onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik eder-

ler. İkisi arasında orta yol tutarlar.

Nafaka hususunda haddi aşmazlar. Yada zevk-u sefa için yemezler, büyüklenmek için giyinmezler.

İbni Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayete göre; o, *"Günaha harcamazlar"* demiştir. İsraf; ihtiyaç miktarını aşmak, demektir.

Adamın biri, birinin *"İsrafta hayır yoktur"* sözünü işitmiş de *"Hayır da israf olmaz"* demiştir.

Nitekim Resülûllah (s.a.v) de: *"Kim ihtiyaç miktarını menederse nafakayı kısmıştır. Kim de ihtiyaç olmayan yerde harcarsa israf etmiş demektir.*

«يَقْتُرُوا» Kûfi'ye göredir. Medenî ve Şamî'ye göre «يُقْتِرُوا» şeklinde, Mekkî ve Basri'ye göre «يَقْتِرُوا» şeklindedir. «قَتْرٌ» , «اِقْتَارٌ» ve «تَقْتِيرٌ» israfın zıddı olan kısma manasına gelmektedir. Onların harcaması, israf ile kısma arasında orta yolludur. «قَوَامْ» iki şey arasında orta yoldur. «بَيْنَ ذَلِكَ» ve «قَوَامًا» iki ayrı haberdir. Allah'u Teâlâ, onları, israf ve cimrilik arasında adaletle nitelendirmiş ve Nebi (s.a.v.) de bunun bir benzeriyle emretmiştir. Ayet-i Kerime'de de *"Elini boynuna bağlı kılma (cimrilik yapma)"* buyurmuştur.

Abdülmelik b. Mervan; kızını vereceği zaman Ömer b. Abdül aziz'e harcamasını sordu. O *"İki kötü arasındaki güzel şekil"* deyince Abdülmelik, onun bu ayette zikredileni kastettiğini anladı. Denildiki: Onlar, Muhammed (a.s.)'ın ashabıdır. Lezzet almak için zevk-u sefa için yemek yemezler. Güzellik ve süs için elbise giymezler. Onlar ancak açlığı gidermek için yerler, avret yerlerini örtmek, sıcak ve soğuktan korunmak için giyerler. Ömer (r.a.): *"Kişinin, iştahı çektiği bir şeyi yemesi israf olarak yeter"* demiştir.

٦٨- ﴿وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا﴾

68- Ve onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarmazlar.

Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezasını bulur.

Onlar, Allah'a şirk koşmazlar. Kısas, recm, dinden dönme, Allah'a şirk koşma ve yeryüzünü fesada vermeye çalışma gibi sebepler müstesna Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymazlar. « إِلاَّ بِالْحَقِّ» "Hak bir sebep müstesna" sözü, hazfedilmiş «قَتْلًا» "öldürmek" kelimesine yada «لاَ يَقْتُلُونَ» ye taalluk etmektedir. Bu büyük günahların, salih kullarda olmadığının ifadesi, onların düşmanı Kureyş ve diğerlerinin durumlarından kinayedir. Sanki şöyle denilmiştir: *"Onlar o kimselerdir ki Allah, onları, sizin üzerinde bulunduğunuz halden korumuştur, temizlemiştir."* Kim bu zikredilenleri yaparsa günahının cezasını bulur.

٦٩- ﴿يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا﴾

69- Kıyamet günü azabı kat kat olur. Ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır.

«يُضَاعَفْ» , «يَلْقَ» den bedeldir. Çünkü ikisi de aynı manadadır. Zira azabın kat kat olması, günahlarla karşılaşmak demektir. Şu sözde olduğu gibi

مَتَى تَأْتِنَا تُلْمِمْ بِنَا فِى دِيَارِنَا

تَجِدْ حَطَبًا جَزْلاً وَنَارًا تَأَجَّجَا

Ne zaman bize getir, ziyaret edersen vatanımızda

Odun, kütük ve dahi yanan ateş bulursun.

«تُلْمِمْ» lafzını sakin kıldı. Çünkü o, «تَأْتِنَا» manasındadır. Zira «الإِتْيَانُ» "gelmek" «الإِلْمَامُ» demektir. «يُضَاعَفْ» Mekkî, Yezid ve Yakub'a göre «يُضَعَّفْ» şeklinde, Şami'ye göre, «يُضَعَّفُ» şeklinde ve Ebubekir'e göre de başlangıç cümlesi olarak ya da hal olarak «يُضَاعَفُ» şeklin-

dedir. *"Kıyamet günü azabı kat kat olur"* sözünden maksat, ahirette, her geçen gün azap üzerine azapla eziyet edilmeleridir. Denildiki: *"Şirk koşan biri, günah işlediğinde, şirk için ayrı, günah için ayrı olarak azap görür. Bu sebepten ceza, günahların çokluğu sebebiyle kat kat artar."*

«يُضَاعَفْ» kelimesini cezmeden «يَخْلُدْ» kelimesini de cezmetmiştir. Onu merfu okuyan diğerini de merfu okumuştur. Çünkü o, ona atfedilmiştir. O, azap içerisinde zelil olarak temelli kalır. Mekkî ve Hafs'a göre «فيه» , «فيهِن» şeklinde işba'la okunur. Hafs, işba'ı tehditte mübalağa olsun diye bu kelimeye tahsis etmiştir. Araplar, kinaye «ه» sında asıl, işba' olduğu halde mübalağa için uzatmışlardır. «مُهَانًا» haldir. Zelil olarak demektir.

٧٠- ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

70- Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başka. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır. Engin merhamet sahibidir.

Ancak şirkten tevbe edip Muhammed (a.s.)'a inananlar ve tevbesinden sonra salih ameller işleyenler müstesna. «إلاّ مَنْ تَابَ» Nasb makamında cinsten istisnadır. Allah, onların kötülüklerini iyiliğe çevirir. Yani, Allah, onları, çirkinliklerden sonra iyilikler yapmaya muvaffak kılar. Ya da o, kötülükleri tevbe ile yok eder. Ve onun yerine iman ve taat gibi iyilikleri getirir. Bununla, günahın, bizzat kendisinin iyilik olduğunu kastetmedi. Kastı bizim anlattığımız şekildir.

Bercemîye göre «يُبَدِّل» , «يُبْدِل» şeklindedir. Allah, günahları örterek bağışlayan ve onları iyiliğe çevirmek suretiyle merhamet edendir.

٧١- ﴿وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا﴾

71- Kim tevbe edip salih amel işlerse, şüphesiz ki o, tevbesi

kabul edilmiş olarak Allah'a döner.

Kim tevbe eder ve tevbesini ameli salih yapmak suretiyle sağlam laştırırsa şüphesiz ki o, Allah'a, tevbesi kabul edilmiş, günahları örtülmüş, sevapları kazanmış ve Allah katında rıza makamına çıkmış biri olarak döner.

٧٢- ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾

72- Onlar ki yalan yere şahitlik etmezler. Boş bir şeye rastladıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler.

«الزُّورْ» yalan, demektir. Yani, yalancıların ve sahtekârların meclislerinden kaçarlar. Kötülüğe bulaşmamak için onlara ve onların meclislerine yaklaşmazlar. Çünkü batılla tanık olmak ona ortak olmak demektir. Aynı şekilde şeriatın cevaz vermediği şeylere de bakanlar, o günahlara ortak olmuşlardır. Çünkü onların orada hazır olmaları, ve ona bakmaları, ona razı olduklarına dair bir delildir ve onun artmasına da bir sebebtir. İsa (a.s.)'ın öğütlerinde *"sahtekârlarla oturmaktan kaçının?"* buyurulmaktadır. Ya da muzafın hazfına göre «شَهَادَةَ الزُّورِ» şeklindedir. Yani, yalan yere şehadet etmezler, demektir.

Katade'den yapılan rivayete göre: Murat; *"boş meclislerdir."* İbni Hanefiyye'den yapılan rivayete göre: *"Eğlence ve müziğe şahit olmazlar"* demektir. «لَغْوٌ» fuhuş ve terkedilmesi, atılması gereken herşeydir. Mana; bu tür boş işlerle uğraşanlarla karşılaştıklarında nefislerini pisliğe bulaşmaktan alıkoyarak geçip giderler, demektir. Bu *"boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler"* ayetindeki gibidir. Bekir (r.a.) rivayet edildiğine göre *"Avret yerlerini zikrettiklerinde, onlardan kinaye yapmışlardır"* demiştir.

٧٣- ﴿وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا﴾

73- Kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör olarak secdeye kapanmazlar. (sağır ve kör davranmazlar.)

Onlara Kur'an okunduğunda yada onlara Kur'anla vaaz edildiğinde, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar. Bu, secde etmediklerini

ifade etmiyor. Bilakis secde ettiklerini ispat ediyor. Sağırlığı ve körlüğü olumsuzluyor. *"Zeyd beni selâmla karşılamadı"* sözünde olduğu gibi. Bu, selâmın olmadığını ifade ediyor, karşılaşmanın değil. Yani onlara, o ayetler zikredildiği vakit, emredildiklerinde de menedildiklerinde de ağlayarak, dikkatli kulaklarla dinleyerek ve dikkatli gözlerle bakarak secdeye kapanırlar. Münafıklar ve benzerleri gibi yapmazlar. Bunun delili de: *"İşte bunlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberlerden, Adem neslinden, Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın neslinden, İbrahim ve İsmail (Yakub) neslinden, yol gösterdiğimiz kimselerdendir. Onlara rahmanın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı"* ayetidir.

٧٤- ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾

74- Ve onlar ki: "Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl" derler.

«مِنْ» beyan içindir. «هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا» sözüyle sanki, "bize göz aydınlığı ver" denilmiştir. Bundan sonra "göz aydınlığı" kelimesi beyan edilmiş ve « مِنْ أَزْوَاجِنَا » "eşlerimizden" sözüyle tefsir edilmiştir. Manası, Allah'ın, onları, onlar için göz aydınlığı kılması, demektir. Bu « رَأَيْتُ مِنْكَ أَسَدًا» sözüyle aynı kategoridedir. Yani "sen aslansın" demektir. Ya da «مِنْ» ibtida içindir. O zaman da mana; bize, onlar vasıtasıyla taat ve dürüstlük yönüyle gözümüzü aydınlatacakları ver. Hafs dışındaki Kûfeli'lere ve Ebu Amr'a göre « ذُرِّيَّاتِنَا » , cins kastedildiği için « ذُرِّيَّتِنَا » şeklindedir. «أَعْيُنٍ» , «قُرَّةَ» nekra olduğu için nekra kılınmıştır. Çünkü muzaf, ancak muzafun ileyh'in nekra oluşuyla nekra kılınmıştır. Burada sanki, "bize onlardan sevinç ve ferahlık ver" demiştir. « أَعْيُنٍ » azlık kipin de gelmiştir. «عُيُونٍ» şeklinde gelmemiştir. Çünkü maksat, muttakilerin gökleridir. Onlar da diğerlerinin gözlerine nazaran azdır.

Nitekim ayet-i Kerimede, *"Kullarımdan şükreden azdır"* buyurulmuştur.

«أَعْيُنٍ» kelimesinin nekra kılınması hususunda *"Onlar seçkinlerin, yani muttakilerin gözleridir"* denilmesi mümkündür.

Mana; Onlar, Rablerinden, kendilerini, Allah için amel eden, eşlerle ve nesillerle rızıklandırmasını istemişlerdir. Durumlarıyla sevin dikleri ve gözaydınlığı hissettikleri eşler ve nesillerdir. Denildiki: "mümin için hiçbir şey, eşini ve çocuklarını Allah'a itaat eder halde görmek kadar gözaydınlığı olamaz."

İbni Abbas'tan (r.a.) rivayete göre, o *"O fıkhı yazarken gördüğü çocuğudur"* demiştir. Onları, din hususunda bize tabi olan imamlar kıl. Ya da, her birimizi imam kıl, demektir. «إِمَامًا» lafzını, cinse delalet ettiği ve kapalı durumu da olmadığı için tekil olarak zikretti.

Denildiki: *"Ayet-i Kerimede, din hususunda başkanlığın istenmesinin ve buna gayret gösterilmesinin vacib olduğuna dair delil vardır."*

❁ ❁ ❁

75. – 77. ÂYETLER

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾
خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي
لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

Meâli

75. İşte onlar, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamlarıyla mükafatlandırılacaklar, orada hürmet ve selâmla karşılanacaklardır.

76. Onda ebedi kalacaklardır. Orası ne güzel konak ve ne güzel bir makamdır.

77. Deki: *"Yalvarmanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?"* (size bildirdiklerimi) yalanladınız. Bu yüzden cezalandırılmanız gerekecektir.

Tefsiri

٧٥- ﴿ أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴾

75. İşte onlar, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamlarıyla mükafatlandırılacaklar, orada hürmet ve selâmla karşılanacaklardır.

«غُرْفَةٌ» , «غُرُفَاتٌ» yani cennetteki yüksek odalar, demektir. Cinse delalet eden tekille yetinerek tekil kılmıştır. Bunun delili: *"Onlar yüksek odalarda güven içindedirler"* ayeti kerimesidir. İbadet etmeye, şehvetten kaçmaya, kâfirlerin ezalarına karşı dayanmaya, onlara karşı mücadele etmeye, fakirliğe ve sair hususlara karşı sabretmelerinden dolayı cennetin en yüksek odalarıyla mükafatlandırılacaklardır.

«يُلَقَّوْنَ» Hafs'ın dışındaki Kûfe'lilere göre «يَلْقَوْنَ» şeklindedir. Tahiyye, uzun ömürle yapılan duadır. Selâm ise, esenlikle yapılan

duadır. Yani, melekler, onları tahiyye ve selâm ile selâmlarlar. Ya da onlar, birbirlerini tahiyye ve selâmla selâmlarlar, demektir.

٧٦- ﴿خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾

76. Onda ebedi kalacaklardır. Orası ne güzel konak ve ne güzel bir makamdır.

«خَالِدِينَ فِيهَا» haldir. «مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا» karar kılınan yer ve ikamet yeri manasına gelmektedir. «حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا» , « سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا» *"Orası ne kötü bir konak ve ne kötü bir makamadır"* cümlesinin karşılığıdır.

٧٧- ﴿قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّى لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾

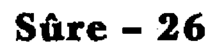
77. Deki: "Yalvarmanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?" (size bildirdiklerimi) **yalanladınız. Bu yüzden cezalandırılmanız gerekecektir.**

«مَا» Soru manasını içermektedir. Mahallen mensuptur. Manası; *"Onun, sizi İslam'a çağırması olmasa Rabbim sizi ne yapsın? Ya da kendisine ibadetiniz olmasa sizi ne yapsın?"* demektir. Yani, O, sizi, kendisine ibadet etmeniz için yarattı.

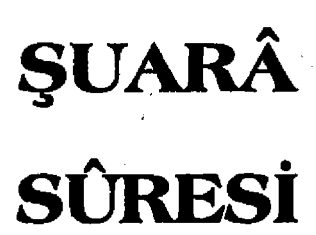
Nitekim ayet-i kerime'de: *"İnsanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım"* buyurulmuştur.

Yani, Rabbinizin katında itibara alınan, sizin ibadetinizdir. Ya da, onunla birlikte ilâhlara ibadet etmezseniz Rabbiniz size niye azap etsin demektir. Bu Allah'u Teâlâ'nın şu ayeti kerimesinde olduğu gibidir: *"Eğer şükrederseniz, Allah size azap etmeyip ne yapacak? Ey Mekke halkı, siz, benim peygamberimi yalanladınız. Onun için azap yakanızı bırakmayacaktır."* «لِزَامًا» kendisinden ayrılmayan bir şeye sahip olan, ya da ayrılmayan şey, demektir. «لَازَمَ» fiilinin mastarı, fail yerine konulmuştur. Dehhâk şöyle demiştir: *"Kendisiyle birklikte başka bir ilâh'a ibadetiniz olmasa, O, sizi kolayca bağışlar."*

Sûre - 26

ŞUARÂ SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
227 âyettir.

Cüz - 19

1. – 11. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا
يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ
اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا
كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَاْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ
﴿٧﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾ وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾
قَوْمَ فِرْعَوْنَ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾

Meâli

1. Tâ Sîn Mîm.

2. Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir.

3. Onlar iman etmiyorlar, diye adeta kendine kıyacaksın.

4. Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyun eğmek zorunda kalırlar.

5. Kendilerine, O çok esirgeyici Allah'dan yeni bir öğüt gelmeye dursun, ille ondan yüz çevirirler.

6. Üstelik yalanladılar. Fakat alay edip durdukları şeylerin haber leri yakında onlara gelecektir.

7. Yeryüzüne bir bakmadılar mı ki, orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz!

8. Şüphesiz bunlarda *(Allah'ın kudretine)* birer nişâne vardır. Ama çoğu iman etmezler.

9. Şüphe yokki Rabbin, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

10-11. Hani Rabbin Musa'ya *"O zalimler gurûhuna, Firavun'un kavmine git. Hâlâ sakınmayacaklar mi onlar?"* diye nidâ etmişti.

Tefsiri

١- ﴿ طٰسٓمٓ ﴾

1- Tâ Sîn Mîm.

A'şa, Bercemî ve Hafs'ın dışındaki Kûfeli'ler imale ile okumuşlardır. Yezid ve Hamza «م» ın yanındaki «ن» u açık okumuş, diğerleri ise onu, «م» e idğam etmişlerdir.

٢- ﴿ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾

2- Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir.

İcazı ve Allah katından gelişinin doğruluğu açıktır. Bununla kast olunan sûre ya da Kur'an'dır. Mana, bu yaygın harflerden oluşmuş ayetler, apaçık kitabın ayetleridir.

٣- ﴿ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴾

3- Onlar iman etmiyorlar, diye adeta kendine kıyacaksın.

«لَعَلَّ» işfak içindir. Yani, neredeyse, kavmin İslam'a girmedi diye hasret ve üzüntüden kendini öldüreceksin. İman etmiyorlar diye, ya da iman etmesi mümkün olmadığı için ya da iman etmeyecekleri korkusundan dolayı adeta kendine kıyacaksın.

٤- ﴿ اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴾

4- Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyun eğmek zorunda kalırlar.

Biz, onların iman etmelerini dilesek üzerlerine apaçık mucizeler indiririz de boyunları ona eğilir. Şartın cezasında gelen mazi lafzı gele meyecek manasınadır.

«إنْ زُرْتَنِي أكْرَمْتُكَ» *"Beni ziyaret edersen, ben de sana ikram ederim"* dersin. Aynı şekilde Zeccac'da bunu demiştir. "Boyunları" yani başları, ya da ileri gelenleri, yada cemaatleri, demektir. İnsanlardan bir grup için "insanlardan bir boyun bize geldi" denir.

İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: *"Bu ayet, idarenin onlar aleyhine bizim lehimize olması, bir takım zorluklardan sonra onların bize boyun eğmesi ve üstünlükten sonra düşüklüğü kendilerine ulaşması için, bizimle Ümeyye oğulları hakkında inmiştir."*

٥- ﴿وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ إِلاَّ كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ﴾

5- Kendilerine, O çok esirgeyici Allah'dan yeni bir öğüt gelmeye dursun, ille ondan yüz çevirirler.

Allah onlara vahyi ile öğüt ve hatırlatmayı yenilemez ki onlar, mutlaka ondan yüz çevirmelerini ve onu inkâr etmelerini yenilemesinler.

٦- ﴿فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ﴾

6- Üstelik yalanladılar. Fakat alay edip durdukları şeylerin haberleri yakında onlara gelecektir.

Muhammed (s.a.v)'i, kendilerine getirdiği hususlarda yalanladılar. Fakat onlar, alay edip durdukları şeylerin haberlerini yakında bilecekler. Bu, onlar için bir tehdit ve bir uyarıdır. Bedir günü ya da kıyamet günü Allah'ın azabın kendilerine dokunduğunda o alaya aldıkları şeyin, yani Kur'an'ın ne olduğunu bilecekler ve o zaman onlara, onun kendilerine gizli kalmış haberleri ve halleri gelecektir.

٧- ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾

7- Yeryüzüne bir bakmadılar mı ki, orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz!

«كَمْ» , «أَنْبَتْنَا» fiili ile mensuptur. *"Her çiftten"* maksat, her sınıf bitkiden, demektir. «كَرِيمٍ» övülen, menfaatı çok ve insanlarla hayvanların yediği şey, demektir. Kerîm olan sözünde olduğu gibi. Yani, faydası umumî olan adam, demektir.

Çokluk ve kapsama kelimelerinin bir araya gelmelerindeki fayda şudur «كُلِّ» kelimesi, bütün bitki çiftlerini ayrı ayrı kapsamaya delalet etmektedir. «كَمْ» ise, bu kapsayanın artışına ve aşırı çokluğuna delalet etmektedir. İşte, bununla, Allah, kudretinin büyüklüğüne dikkat çekmiştir.

٨- ﴿إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

8- Şüphesiz bunlarda (Allah'ın kudretine) birer nişâne vardır. Ama çoğu iman etmezler.

Bu sınıf bitkileri bitirmekte, onları bitirenin ölüleri diriltmeye takdir olduğuna dair bir alâmet vardır. Allah, onların bir çoğunun kalp lerinin mühürlü olduğunu ve iman etmelerinin mümkün olmadığını bilmektedir.

٩- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

9- Şüphe yokki Rabbin, mutlak galip ve engin merhamet sahi bidir.

Rabbin, kâfirlerden intikam alma hususunda mutlak galiptir. İman edenler için de engin merhamet sahibidir. Yukarıdaki ayette, bit kilerin çokluğunu haber verdiği halde «اٰيَةً» kelimesini tekil kıldı. Çünkü bununla «أَنْبَتْنَا» nun mastarına işaret edilmiştir. Ya da bundan maksat, bu çiftlerin herbiri hakkında ayrı ayrı birer alamet var, demektir.

١٠ - ﴿وَإِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾

١١ - ﴿قَوْمَ فِرْعَوْنَ اَلاَ يَتَّقُونَ﴾

10-11- Hani Rabbin Musa'ya "O zalimler gurûhuna, Firavunun kavmine git. Hâlâ sakınmayacaklar mi onlar?" diye nidâ etmişti.

«وَاِذْ» Mef'ulun bihdir. Yani nida ettiğini, çağırdığını hatırla, demektir. «اَنْ» , «اَىْ» (yani) manasınadır. İnkâr etmek, İsrail oğullarını köleleştirmek ve erkek çocuklarını kesmek suretiyle nefislerine zûlmeden o kavme git, onların zûlümlerini tescil ettikten sonra "Firavunun kavmine" diyerek atf-ı beyanla onlara atıf yaptı. Sanki, zalim kavmin manası ve tercümesi Firavun kavmidir. Sanki, ikisi de tek bir manadan ibarettir. Onlara, menederek git. Çünkü artık onların sakınma vakti geldi.

Bu teşvik sözüdür. «اَلظَّالِمِينَ» deki zamirden hal olma ihtimali vardır. Yani onlar, Allah'tan ve azabından sakınmadıkları halde zûlmediyorlar, demektir. İnkâr hemzesi hal üzerine gelmiştir.

❁ ❁ ❁

12. – 26. ÂYETLER

قَالَ رَبِّ إِنِّى أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلاَ يَنْطَلِقُ
لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَى هٰرُونَ ﴿٣﴾ وَلَهُمْ عَلَىَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ
يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلاَّ فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَآ إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ١٥ فَأْتِيَا
فِرْعَوْنَ فَقُولاَ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِى
إِسْرَآئِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ
سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِى فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾
قَالَ فَعَلْتُهَآ إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّآلِّينَ ﴿٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ
فَوَهَبَ لِى رَبِّى حُكْمًا وَجَعَلَنِى مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ
تَمُنُّهَا عَلَىَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِى إِسْرَآئِيلَ ﴿٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ
الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ
مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلاَ تَسْتَمِعُونَ ﴿٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ
اٰبَآئِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

Meâli

12. *(Musa): "Rabbim, ben onların beni yalanlamalarından korkuyorum"* dedi.

13. *"Benim göğsüm daralır, dilim dönmez, onun için Harun'a da elçilik ver."*

14. "Hem benim üzerimde onlara karşı işlediğim bir suç da var.

Onların beni öldürmelerinden korkuyorum."

15. *(Allah)* "Hayır *(seni öldüremezler) İkiniz mucizelerimizle gidin. Şüphesiz ki biz, sizinle beraberiz. (Olanları) işitiyoruz"* dedi.

16. Haydi, Firavun'a gidin deyin ki: *"Gerçekten biz, alemlerin Rabbinin elçisiyiz."*

17. İsrail oğullarını bizimle beraber gönder.

18. (Firavun) dedi ki: *"Biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?"*

19. Sonunda o yaptığın işi de yaptın. Sen nankörün birisin.

20. (Musa): *"Onu yaptığım zaman cahillerden idim"* dedi.

21. *"Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı."*

22. O nimet diye başıma kaktığın ise, İsrail oğullarını kendine kul köle yapman *(yüzünden)* dir.

23. Firavun şöyle dedi: *"Âlemlerin Rabbi nedir?"*

24. (Musa): *"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan herşeyin Rabbidir. Eğer gerçekten inanan kimselerseniz (bunu anlarsınız)"* dedi.

25. (Firavun) etrafında bulunanlara: *"İşitiyormusunuz?"* dedi.

26. (Musa) *"O, sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir"* dedi.

Tefsiri

١٢- ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّى أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾

12- (Musa): **"Rabbim, ben onların beni yalanlamalarından korkuyorum" dedi.**

Korku; meydana gelecek bir iş için insana arız olan kederdir.

١٣- ﴿وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَى هٰرُونَ﴾

13- "Benim göğsüm daralır, dilim dönmez, onun için Haruna da elçilik ver."

Onların beni yalanlamaları sebebiyle gönlüm daralıyor. Gördüğüm işlerden ve işittiğim tartışmalardan dolayı da bana, sinir hakim oluyor ve bu sebepten dilim dönmüyor.

«يَضِيقُ صَدْرِى» başlangıç cümlesidir. Ya da «أَخَافُ» üzerine atıftır.

Yakub'a göre «يَضِيقُ» ve «لاَ يَنْطَلِقُ» , «يُكَذِّبُونَ» ya atıf olmak üzere mensupturlar.

Bu takdire göre korku, bu üçüne taalluk etmektedir. Merfu olması takdirine göre ise sadece yalanlamaya taalluk etmektedir. Harun'a Cebrail'i gönder ve onu risalete yardım eden peygamber kıl. Musa, peygamber olarak gönderildiğinde Şam'daydı. Harun ise Mısır'daydı. Musa (a.s.)'ın bu iltiması, onu takip etmesi şartına bağlı değildir. Bilakis bu, risaleti tebliğ hususunda kendisine yardım etmesi için yapılan bir iltimastır. Bir işin yerine getirilmesi için yapılan muayyen iltimas ile ilgili özrün kabülü, o işin takibi şartına bağlı değildir. Yardım talebi, onu kabul ettiğine dair delildir, bahane ileri sürmek değildir.

١٤- ﴿وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ﴾

14- "Hem benim üzerimde onlara karşı işlediğim bir suç da var. Onların beni öldürmelerinden korkuyorum."

Üzerimde Kıpti'yi öldürmek suretiyle işlediğim suçun takibi var. Muzaf hafzedilmiştir. Ya da suç takibi, suç olarak adlandırılmıştır. Kötülüğünde cezası, kötülük olarak adlandırıldığı gibi. Beni, ona karşı kısas olarak öldürmelerinden korkuyorum. Aynı şekilde bu da mazeret ileri sürme değildir. Bilakis, bu beklenen bir belanın defedilmesini istemek ve risalet görevini eda etmeden önce öldürülmekten korkmaktır. Bu sebepten Allah, ona, onu koruyacağını ve belaları ondan def edeceğini hayır kelimesiyle vadetmiştir.

١٥- ﴿قَالَ كَلاَّ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ﴾

15- (Allah) **"Hayır** (seni öldüremezler) **İkiniz mucizelerimizle**

gidin. Şüphesiz ki biz, sizinle beraberiz. (Olanları) **işitiyoruz" dedi.**

Bu ayet-i kerime de iki duanın kabulünü biraraya getirmiştir. Çünkü o, onlardan gelecek belayı defetmesini istemişti. Allah da, onu korkudan emin kılacağını ve belaları ondan defedeceğini hayır sözüyle vadetmiştir. Kardeşinin peygamberliğiyle ilgili yaptığı iltiması da «اذْهَبَا» "gidin" sözüyle kabul etmiştir. Yani, onu senin birlikte Rasûl kıldım, gidin, demektir.

«فَاذْهَبَا» , «كَلَّا» nın delalet ettiği fiil üzerine atıftır. Sanki şöyle demiştir: *"Ey Musa, o düşündüklerinde müsterih ol. Ve derhal sen ve Harun gidin,"* demektir. Mucizeler; el, asa ve diğerleridir. Sizinle birlikteyiz. Yani, yardımla, ikinizle birlikteyiz. İlim ve kudretle de o gönderildiğiniz kişiyle birlikteyiz, demektir.

«مُسْتَمِعُونَ» , «اِنَّ» nin haberidir. «مَعَكُمْ» un irabta mahalli yoktur. Ya da ikisi birlikte iki ayrı haberdir. «مُسْتَمِعُونَ» işitiyoruz, demektir. Buranın haricindeki istima; işitmek için kulak vermek, demektir. "Fülan, sözüne kulak verdi" denir. Yani, onu dinledi, demektir. Burada bu manaya hamletmek caiz olmadığı için işitmeye hamledildi.

١٦- ﴿ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

16- Haydi, Firavun'a gidin deyin ki: "Gerçekten biz, âlemlerin Rabbinin elçisiyiz."

"Biz Rabbinin iki peygamberiyiz" ayetinde olduğu gibi burada «الرَّسُولُ» kelimesini tesniye (iki) getirmedi. Çünkü Rasûl kelimesi bazan peygamber, bazan de delege manalarına gelmektedir. Orada peygamber manasına kullandı. Ve onun tesniye olarak getirilmesi gerekli oldu. Burada ise delege manasına kullandı. Tekil, ikili ve çoğulun onunla vasfedilmeleri eşittir. Ya da o ikisi tek bir şeriat üzerinde birleştikleri için tek bir peygamber gibi olmuşlardır. Ya da «اِنَّا» ile bizden herbiri manası kastedilmiştir.

١٧- ﴿أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾

17- İsrail oğullarını bizimle beraber gönder.

Rasûl kelimesi, kendisinde söz manası bulunan göndermek mana sını içerdiğinden dolayı "gönder" denilmiştir. *"Onları salıver ki bizim le birlikte Filistin'e gitsinler,"* denilmek istenmiştir. Filistin, o ikisinin yaşadığı yerdir. Firavun'un kapısına geldiler. Onlara bir sene izin verilmedi. Nihayet kapıcı *"Burada kendisinin, alemlerin Rabbinin elçisi olduğunu zanneden biri var"* dedi. Firavun: *"İzin ver ona, belki de güler, eğleniriz"* dedi. Ona karşı daveti yerine getirdiler. Bu esnada Firavun, Musa'yı tanıdı.

١٨- ﴿قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ﴾

18- (Firavun) **dedi ki: "Biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?"**

Firavun'a geldiler. Sözünü hazfetti ve kısaltarak şöyle dedi: Velîd: doğumu üzerinden fazla geçmemiş bebektir. Yani *"seni küçük yaş ta iken terbiye etmedik mi? hayatının birçok yılını aramızda geçirmedin mi?"* Denildiki: *"Onların yanında otuz yıl geçirdi."*

١٩- ﴿وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾

19- Sonunda o yaptığın işi de yaptın. Sen nankörün birisin.

Musa (a.s.) Kıbti'yi öldürdü. Firavun da bunu hükümdar iken ortaya koydu. Sen, ekmekçi mi öldürmek suretiyle nimetimi inkâr edenlerden biri oldun. Ya da sen, küfür kaydığın bu dinimizde idin, demektir. Bu, onun Musa (a.s.) a iftirasıdır. Çünkü o, küfürden uzaktır, onlar la takiyye ile yaşıyordu.

٢٠- ﴿قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ﴾

20- (Musa): "Onu yaptığım zaman cahillerden idim" dedi.

O vakit, onun ölüme varacağını bilemeyecek kadar cahildim. Bir şeyden sapan demek; bilgisinden giden ya da unutan, demektir. Nitekim ayet-i kerime de: *"Taki kadınlardan biri şaşırırsa, diğeri ona ha-*

tırlatsın" buyurulmuştur. Musa (a.s.) kendinden küfür nitelemesini def etmiş yerine cahillik ve şaşkınlık nitelemesini getirmiştir. «» hem cevap hem de cezadır. Bu söz, Firavun'a cevap ve ceza olarak söylenmiştir. Çünkü Firavun'un "yapacağını yaptın" sözünün manası, nimetine, bu yaptığın şeyle karşılık verdin, demektir. Musa (a.s.) da ona: *"Evet, onu senin nimetine karşılık yaptım"* diyerek onun sözünü kabul etmiştir. Çünkü onun nimeti, bu şekilde bir karşılığa layıktı.

٢١- ﴿فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾

21- "Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı."

Beni öldürmenizden korkunca Medyen'e kaçtım. Bu korku, Firavun ailesinden iman eden zatın ona *"Ey Musa, ileri gelenler seni öldürmek için aralarında konuşuyorlar. Sen çık (git)"* dediğinde oluşmuştu. Rabbim bana peygamberlik ve ilim bahşetti de cehalet ve şaşkınlık benden gitti. Ve beni peygamberler topluluğundan kıldı.

٢٢- ﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾

22- O nimet diye başıma kaktığın ise, İsrail oğullarını kendine kul köle yapman (yüzünden) dir.

Onun kendisini terbiye etmesiyle ilgili başa kakmasını tekrar ele aldı. Ve onu kökünden iptal etti. Onu nimet olarak adlandırmaktan kaçındı. Çünkü o, cezadır. Şöyle açıkladı: Onun, onu nimetlendirmesinin hakikati, İsrail oğullarının köleleştirilmesidir. Çünkü onların köleleştirilmesi ve erkek çocuklarının öldürülmesine teşebbüs edilmesi, onun anında bulunmasının ve terbiye edilmesinin sebebidir. Eğer onları ken di haline bıraksaydı, onu, anababası terbiye edecekti. Sanki Firavun, kavmini köleleştirmesini ve onu ana babasının kucağından çekip almasını Musa (a.s.)'ın başına kakmış oldu. Onların köleleştirilmesini, aşağılanması ve köle haline getirilmesidir.

« تَمُنُّهَا » ve «عَبَّدْتَ» lafızlarında zamiri tekil kıldı. «مِنْكُمْ» ve «خِفْتُكُمْ» lafızlarında ise çoğul kıldı. Çünkü korku ve kaçış sadece on-

dan olmadı. Ondan ve onun öldürülmesini aralarında konuşan ileri gelenlerden oldu.

Nitekim Ayet-i Kerime'de: *"İleri gelenler, seni öldürmek için aralarında konuşuyorlar"* buyurulmuştur. Başa kakma ise sadece ondan kaynaklandı. Köleleştirme de aynı şekilde ondan kaynaklandı. «تِلْكَ» ne olduğu bilinmeyen kapalı çirkin bir şeye işarettir.

« أَنْ عَبَّدْتَ » sözü, mahallen merfudur. «تِلْكَ » nın atfı beyanıdır. Yani, İsrail oğullarını köleleştirmen, başıma kaktığın nimettir, demek tir.

٢٣- ﴿قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

23. Firavun şöyle dedi: "Âlemlerin Rabbi nedir?"

Sen âlemlerin Rabbinin elçisi olduğunu iddia ediyorsun. Onun özellikleri nedir? Çünkü sen Zeydin özelliklerini sormak istediğinde *"Zeyd nedir (kimdir?)"* dersin. Bununla onun uzun, kısa, fakih, doktor olup olmadığını kastedersin. *Keşşaf* sahibi ve diğerleri buna delil getir mişlerdir.

٢٤- ﴿قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ﴾

24. (Musa): "Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan herşeyin Rabbidir. Eğer gerçekten inanan kimselerseniz (bunu anlarsınız)" dedi.

Musa (a.s.) onun sorusuna uygun şekilde cevap verdi: göklerin, yerin ve o ikisinin arasındaki şeylerin Rabbidir. Eğer eşyayı delili ile tanıyorsanız, size delil olarak bu eşyanın yaratılışı yeter. Ya da doğru bakış sebebiyle meydana gelen îkânın sizde hasıl olacağı umularsa, bu cevap size fayda verir. Değilse vermez. Îkân: düşünce sonucu öğrenilen ilimdir. Bu sebepten *"Allah îkân sahibidir"* denmez.

٢٥- ﴿قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ﴾

25. (Firavun) etrafında bulunanlara: "İşitiyor musunuz?" dedi.

Firavun'un etrafındakiler kavminin eşrafından olan beşyüz adamdı. Onların üzerinde sultanlara mahsus olan bilezikler bulunuyordu. Onun cevabına karşı kavmini hayrete düşürmek için *"İşitiyor musunuz?"* dedi. Çünkü onlar, onun, o ikisine değer verdiğini düşünüyorlar ve onların bu çıkışlarını ve ikisinin bir tek Rabbi olduğunu kabul etmiyorlardı. Musa (a.s.) onların, varlığına ve yokluğuna şahit oldukları ile delil getirme ihtiyacı hissetti.

٢٦- ﴿قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ﴾

26. (Musa) o, sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir" dedi.

O sizi ve babalarınızı yaratandır. Sizden başkalarını düşünüp yola gelmiyorsunuz. Bari kendinizi düşünüp de yola gelin. *"Babalarınızın Rabbi"* dedi. Çünkü Firavun, sadece kendi asrında yaşayanların ilâhı olduğunu iddia ediyordu. Onlardan öncekilerin değil.

❁ ❁ ❁

27. – 48. ÂYETLER

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِىٓ أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ
الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ
اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ اَوَلَوْ
جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾
فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌۚ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِىَ بَيْضَٓاءُ
لِلنَّاظِرِينَ ۟ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٓ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌۙ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ
اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَاْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُٓوا اَرْجِهْ
وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِى الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَۙ ﴿٣٦﴾ يَاْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ
﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍۙ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ
مُجْتَمِعُونَ ۙ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾
فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ
الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى
اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ
فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ تَلْقَفُ
مَا يَاْفِكُونَۚ ﴿٤٥﴾ فَاُلْقِىَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَۙ ﴿٤٦﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ
الْعَالَمِينَۙ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾

Meâli

27. (Firavun) *"Size gönderilen bu bu elçiniz mutlaka delidir"* dedi.

28. (Musa): *"Şayet aklınızı kullansanız (anlarsınız ki) o, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir"* dedi.

29. *"Benden başkasını tanrı edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım"* dedi.

30. Sana apaçık bir şey getirmiş olsam da mı? dedi.

31. (Firavun): *"Eğer doğrulardansan onu getir (bakalım)"* dedi.

32. Bunun üzerine Musa, âsâsını atıverdi. Birde ne görsünler, asâ apaşikar koca bir yılan oluvermiş!

33. Elini de (koynundan) çıkardı. O da temâşâ edenlere bembeyaz *(görünen, nur saçan bir şey)* oluvermiş.

34. (Firavun) çevresinde bulunan ileri gelenlere *"Bu, doğrusu çok bilgili bir sihirbaz"* dedi.

35. Sizi sihriyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor, şimdi ne buyurur sunuz?

36. *"Onu ve kardeşini eğle ve şehirlere toplayıcılar gönder"* dediler.

37. *"Ne kadar bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler."*

38. Böylece, sihirbazlar belli bir günün tayin edilen vaktinde bir araya getirildi.

39. Halka, *"Sizde toplanıyor musunuz? (haydi çabuk olun)"* denildi.

40. *"Üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız"* dediler.

41. Sihirbazlar geldiklerinde Firavun'a *"Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır değil mi?"* dediler.

42. (Firavun): *"Evet. Hem o taktirde siz (bana) yakınlardan olacaksınız"* dedi.

43. Musa onlara: "Atacağınızı atın" dedi.

44. Bunun üzerine iplerini ve değneklerini attılar ve "Firavun'un kudreti hakkı için elbette bizler galip geleceğiz" dediler.

45. Musa da asasını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduk larını yutuyor.

46. Sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.

47. *"Âlemlerin Rabbine inandık"* dediler.

48. *"Musa'nın ve Harun'un Rabbine."*

Tefsiri

٢٧- ﴿قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِى أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ﴾

27- (Firavun) "Size gönderilen bu bu elçiniz mutlaka delidir" dedi.

Çünkü o, benden başka bir ilâhın varlığını kabul ediyor. Firavun, kendisinden başkasının ilâhlığını kabul etmiyordu.

٢٨- ﴿قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ﴾

28. (Musa): "Şayet aklınızı kullansanız (anlarsınız ki) o, doğu nun, batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir" dedi.

Benim söylediklerimi düşünseniz Rabbinizi tanıyacaksınız. Bu, irşadın son noktasıdır. Şöyle ki; önce, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin yaratılışıyla ilgili genel bir çerçeve çizdi. Sonra kendi nefislerini ve babalarını zikrederek genelden özele geçti. Çünkü doğumun dan ölümüne kadar insan aklının üzerinde düşünceyi ilk şeyler, kendisi babası ve onun halleri ile ilgili onda gördüğü şeylerdir. Sonra da doğu ve batıyı zikretti. Çünkü güneşin, senenin mevsimleri içerisinde doğru bir takdir ve düzgün delil olacak en açık şeylerdendir. Açıklığın dan dolayı Halilü'r-Rahman İbrahim (a.s.) da Nemrud b. Kenana karşı diriltme ve öldürme ile ilgili delili bırakıp buna yönelmiştir.

Denildi ki: Firavun ona, onun mahiyetini, cevabını bilmeyerek sordu. Musa (a.s.) gerçek cevabı verince o, Musa cevap vermekten kaçındı zannetti. Çünkü o mahiyetini sormuş. Musa ise, onun Rabliğin den ve yarattığı eserlerden bahsetmişti. Bu sebeple Musa'nın cevabına

şaşarak, etrafındakilere: *"İşitiyormusunuz?"* demiştir. Daha sonra Musa, birinci sözünün bir benzerini söyledi. Bu sefer Firavun, onu cevap vermekten kaçtığını zannederek, delilikle itham etti. Musa üçüncü olarak, ferdi hakikinin ancak sıfatlarla tanınabileceğini ve mahiyet hakkındaki bir sorunun manasız olduğunu açıklayarak birinci sözünün bir benzerini daha söyledi. *"Şayet aklınızı kullanırsanız"* sözündeki işaret de bunadır. Yani, onun bilinmesinin ancak bu yolla olacağını size bildiren bir aklınız varsa, demektir. Firavun mat olunca ve ona karşı kendini müdafaa edecek herhangi bir eserini gösteremeyince;

٢٩- ﴿قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ﴾

29. "Benden başkasını tanrı edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım" dedi.

"Seni, zindanlarımada, hallerini bildiğin kişilerden biri yapacağım" dedi. onun adeti, hapse atmak istediğini, tek başına derin bir kuyuya atmaktı. O atılan orada ne bir şey görür ne de herhangi bir ses işitir. Bu, öldürülmekten de beterdi. "Seni hapse atacağım" deseydi, ifade yönünden kısa olsa da bu manayı vermezdi.

٣٠- ﴿قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُبِينٍ﴾

30. Sana apaçık bir şey getirmiş olsam da mı? dedi.

«و» hal içindir. Başına soru hemzesi gelmiştir. Yani, sana apaçık bir şey getirsem de mi, bunu bana yapacaksın? demektir. Yani mucize getirsem de mi? demektir.

٣١- ﴿قَالَ فَأْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

31. (Firavun): **"Eğer doğrulardansan onu getir** (bakalım)" **dedi.**

Doğruluğunu açıklayan şeyi, eğer varsa kendi lehine olan delili getir bakalım. Şartın cevabı "Onu getir bakalım" şeklinde takdir olunmuştur.

٣٢- ﴿فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ﴾

32. Bunun üzerine Musa, âsâsını atıverdi. Bir de ne görsün-

ler, asâ apaşikar koca bir yılan oluvermiş!

Yılanlığı aşikar bir yılan. Göz bağcılık ve sihirle farklı gösterilen eşyada olduğu gibi hiçbir şey yılana benzemez. Rivayete göre; "Asâ, gökte bir mil kadar yükseldi sonra da Firavun'a yönelerek düşmeye ve şöyle demeye başladı. "Ey Musa bana dilediğini emret." Firavun da "Seni gönderenin hakkı için senden istiyorum şunu yakala" diyordu. Musa, onu aldı. O da asâya dönüştü.

٣٣- ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴾

33. Elini de (koynundan) **çıkardı. O da temâşâ edenlere bembe yaz (görünen, nur saçan bir şey) oluvermiş.**

Bunda, onun beyazlığının, normalin dışında bir şey olduğundan dolayı, bakanların ona bakmak için bir araya geldikleri bir şey olduğuna dair delil vardır. Onun beyazlığı nur gibiydi. Rivayete göre Firavun, birinci mucizeyi gördüğünde, *"Başka var mı?"* diye sordu. O da elini çıkardı ve Firavun'a *"Bu nedir?"* diye sordu. Firavun: *"Elin"* dedi. Musa, onu koynuna soktu sonra da çıkardı. Onun, neredeyse gözleri alan ve ufku kaplayan bir ışığı vardı.

٣٤- ﴿قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴾

34. (Firavun) **çevresinde bulunan ileri gelenlere "Bu, doğrusu çok bilgili bir sihirbaz" dedi.**

«حَوْلَهُ» iki şekilde mensuptur. Lafzen mensuptur. Ondaki amil zarfta takdir olunandır. Mahallen mensuptur. «مَلَأ» kelimesinden hal olarak mensuptur. Yani, etrafında oldukları halde, demektir. Bundaki âmil ise «قَالَ» dir. Doğrusu bu, sihri iyi bilen bir sihirbazdır. Daha sonra kavmini Musa (a.s.) a karşı şu sözüyle azdırdı.

٣٥- ﴿يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَاْمُرُونَ﴾

35. Sizi sihriyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor, şimdi ne buyurur sunuz?

«فَمَاذَا» mensuptur. Çünkü o, mefulun bitirir. Senin "sana hayrı emrettim" sözünün bir benzeridir. Onun bu işinde hapsedilmesi ya da öldürülmesi ile ilgili olarak ne diyorsunuz? «تَأْمُرُونَ» , «مُؤَامَرَةٌ» dan gelmektedir. İstişare etmek demektir. Ya da «الأَمْرُ» *(Nehyin zıddı olan emir)* den gelmektedir. Firavun, iki mucizeyi görmekle hayrete düşünce, ilâhlık davasını zikretmekten vazgeçti, omuzlarından Rablik kibiri kalktı, korkuyla endişeye düştü ve zannınca kendilerine ilah olduğu ve kulları olan kavmiyle istişareye başladı. Ya da onları emir, kendisini memur kıldı.

٣٦- ﴿قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ﴾

36. "Onu ve kardeşini eğle ve şehirlere toplayıcılar gönder" dediler.

Onların işini geciktirir. Onları, fitneden korkarak acele ile öldürme. Şehirlere polisler gönder, sihirbazları toplasınlar.

٣٧- ﴿يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ﴾

37. "Ne kadar bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler."

Onlar, bu sözü Firavunun *"Doğrusu bu, bilgili bir sihirbazdır"* sözüne karşı muaraza (karşılık) olarak söylemişlerdir. Firavun'un endi şesini gidermek için de sözü kapsayıcı bir kelimeyle ve mübalağa sıgasıyla söylemişlerdir.

٣٨- ﴿فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾

38. Böylece, sihirbazlar belli bir günün tayin edilen vaktinde biraraya getirildi.

Bayram günü kuşluk vaktinde. Çünkü bu vakti onlara Musa (a.s.) tayin etti. Nitekim ayeti kerime de: (Musa) *"Buluşma zamanımız bayram günü ve insanların toplanacağı kuşluk vakti olsun"* dedi. buyurulmuştur.

«مِيقَاتٌ» , tayin edilen zaman ya da mekandır. «مَوَاقِيتُ الإِحْرَامِ»

(İhrama girilen yerler) de bunun gibidir.

٣٩- ﴿وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ﴾

39. Halka, "Sizde toplanıyor musunuz? (haydi çabuk olun)" **denildi.**

Toplanın. Bu, onların toplanışını yavaş bulmaktır. Bundan maksat, onların acele etmeleridir.

٤٠- ﴿لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ﴾

40. "Üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız" dediler.

"Musa'ya dininde galip gelirlerse onların dinine uyarız" dediler. Onların maksadı sihirbazlara uymak değildir. Bütün maksatları, Musa'ya tabi olmamaktadır. Bu sebeple sözü, kinaye yoluyla söylediler. Çünkü onlar, onlara tabi olduklarında Musa'ya tabi olmamış olacaklar.

٤١- ﴿فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾

41. Sihirbazlar geldiklerinde Firavun'a "Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır değil mi?" dediler.

٤٢- ﴿قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ﴾

42. (Firavun): **"Evet. Hem o taktirde siz** (bana) **yakınlardan olacaksınız" dedi.**

Ali'ye göre «نَعَمْ» , «نَعِمْ» şeklindedir. O ikisi, iki ayrı kelimedir. Firavun: *"Evet sizin için benim nezdimde bir ücret vardır. Bununla birlikte siz makam ve mertebe itibarıyla bana yakınlardan olacaksınız. Benim yanıma ilk girenler ve son çıkanlar olacaksınız. Onların "Bize bir ücret var, değil mi?"* sözü, delaletinden dolayı, şartın cezası manasında olunca, onun, *"Hem o takdirde siz (bana) yakınlardan olacaksınız"* sözü ona atfedilmiş olur.

«اذا» size cevap ve ceza yönünle gerekli yere yerleşmiştir.

٤٣- ﴿قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾

43- Musa onlara: "Atacağınızı atın" dedi.

Sihirden atacağınızı atın. Onun akibetini göreceksiniz.

٤٤- ﴿فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ﴾

44- Bunun üzerine iplerini ve değneklerini attılar ve "Firavun'un kudreti hakkı için elbette bizler galip geleceğiz" dediler.

Yetmiş bin ip ve yetmiş bin değnek attılar. Denildiki: İpler yetmiş ikibin tane idi. Değnekler de aynı sayıda idi. Firavun'un şeref ve kudretine yemin ettiler. Bu cahiliye yeminlerindendir.

٤٥- ﴿فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ﴾

45- Musa da asasını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduklarını yutuyor.

Birden o, onların şeklini ve hakikatini sihirleriyle ve süslemeleriyle değiştirdikleri şeyi yutmaya başladı. Onların, ipleri ve değnekleri, koşan yılanlar şeklinde görünüyordu.

٤٦- ﴿فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ﴾

46- Sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.

Secdeye kapanmayı "Atıldılar" sözüyle müşakele yoluyla ifade etmiştir. (yani; değneklerini attıkları gibi kendilerini secdeye attılar, demektir) çünkü o, değneklerin atılmasıyla birlikte zikredilmiştir. Secdeye kapanmalarının hızlılığından dolayı onlar, sanki kendilerini atmış oldular.

٤٧- ﴿قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

47- Âlemlerin Rabbine inandık" dediler.

İkrime (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre: *"(Onlar) sihirbaz olarak sabahladılar, şehid olarak akşamladılar"* buyurulmuştur.

٤٨- ﴿رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ﴾

48- "Musa'nın ve Harun'un Rabbine"

«رَبِّ مُوسَى وَ هَرُونَ» , «رَبِّ الْعَالَمِينَ» için atıf beyandır. Çünkü Firavun Rablik iddia ediyordu. Onlar da onu azletmeyi dilediler. Denildiki: "Firavun, onların *"Âlemlerin Rabbine inandık"* demelerini işitince, *"Beni mi kastettiniz?"* diye sordu. Onlar da: *"Musa ve Harunun Rabbine"* diye cevap verdiler.

❁ ❁ ❁

49. – 71. ÂYETLER

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذٖى عَلَّمَكُمُ السِّحْرَۚ
فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَؕ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ
اَجْمَعٖينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَؗ اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ
يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَٓا اَنْ كُنَّٓا اَوَّلَ الْمُؤْمِنٖينَؕ ﴿٥١﴾ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى
اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖٓى اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَٓائِنِ
حَاشِرٖينَۚ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلٖيلُونَۙ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَٓائِظُونَۙ ﴿٥٥﴾
وَاِنَّا لَجَمٖيعٌ حَاذِرُونَؕ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ
وَمَقَامٍ كَرٖيمٍۙ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَؕ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَۚ ﴿٥٩﴾ فَاَتْبَعُوهُمْ
مُشْرِقٖينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَۚ
﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِىَ رَبّٖى سَيَهْدٖينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ
اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَؕ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظٖيمِۚ ﴿٦٣﴾
وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرٖينَۚ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُٓ اَجْمَعٖينَۚ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ
اَغْرَقْنَا الْاٰخَرٖينَؕ ﴿٦٦﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةًؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٦٧﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهٖيمَۢ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ
لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفٖينَ ﴿٧١﴾

Meâli

49. (Firavun): "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Doğrusu size sihri öğreten büyüğünüzmüş o. Ama şimdi bileceksiniz. And olsun ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi asacağım" dedi.

50. *"Zararı yok, (nasıl olsa) Rabbimize döneceğiz"* dediler.

51. *"Biz, ilk iman edenler olduğumuz için, Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız."*

52. Musa'ya; *"Kullarımı geceleyin çıkar, çünkü takip edileceksiniz"* diye vahyettik.

53. 54. Firavun da şehirlere *(asker)* toplayıcılar gönderdi. *"Şunlar, az bir topluluktur"* dedi.

55. Artık bizi kızdırmaktadırlar.

56. Biz ise elbette uyanık bir cemaatiz.

57. 58. Ama biz onları, bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve şerefli makamlardan çıkardık.

59. Böylece bunları İsrail oğullarına miras yaptık.

60. Gün doğumunda onların ardına düştüler.

61. İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları, *"Eyvah yakalandık"* dediler.

62. Musa: *"Hayır, Rabbim benimle beraberdir. Bana yol gösterecektir"* dedi.

63. Bunun üzerine Musa'ya *"Asân ile denize vur"* diye vahy ettik. Derhal yarıldı. Her parça koca bir dağ gibi oldu.

64. Ötekilerini de buraya yaklaştırdık.

65. Musa ve beraberinde bulunanların hepsini kurtardık.

66. Sonra ötekilerini suda boğduk.

67. Bunda şüphesiz bir ibret vardır. Ama çokları iman etmiş değildirler.

68. Şüphesiz ki Rabbin, işte üstün odur, merhamet eden odur.

69. Onlara İbrahim'in haberini de oku.

70. Hani o, babasına ve kavmine *"Neye tapıyorsunuz?"* demişti.

71. *"Putlara tapıyoruz. Ve onlara tapmaya devam edeceğiz"* dediler.

Tefsiri

٤٩- ﴿قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذٖى عَلَّمَكُمُ السِّحْرَۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعٖينَ﴾

49- (Firavun): **"Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Doğrusu size sihri öğreten büyüğünüzmüş o. Ama şimdi bileceksiniz. Andolsun ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi asacağım" dedi.**

Ben size buna izin vermeden ona iman ettiniz ha! O, size sihri öğreten büyüğünüzdür. Ve siz, bu iş ve hile hususunda anlaştınız. Ama yaptığınızın vebalini bileceksiniz. Daha sonra onu açıkladı, şöyle dedi: *"Ortaya çıkan bu muhalefetinizden ötürü ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Ve hepinizi asacağım."* Sanki bununla, iman hususunda onlara tabi olmasınlar diye umumu korkutmak istedi.

٥٠- ﴿قَالُوا لَا ضَيْرَ اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ﴾

50- "Zararı yok, (nasıl olsa) Rabbimize döneceğiz" dediler.

«لا» nın haberi hazfedilmiştir. Yani, bu hususta ya da bizim üzerimize bir zarar yok, demektir.

٥١- ﴿اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ الْمُؤْمِنٖينَۜ﴾

51- "Biz, ilk iman edenler olduğumuz için, Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız."

Burada hazır bulunanlardan ya Firavun'un halkından ilk iman

edenler olduğumuz için. Onlar şöyle demek istediler. "Bu hususta aleyhimize bir zarar olması şöyle dursun, bilakis bizim lehimize olarak, Allah rızası için sabrettiğimizden dolayı, hataların bağışlanması şekilde hasıl olarak fayda daha büyüktür, ya da bizi kendisiyle tehdit ettiğin şey hususunda aleyhimize hiçbir zarar yoktur. Zira biz, ölüm sebeblerinden biriyle elbette Rabbimize gideceğiz. Öldürülme ise, onun sebeplerinden en kolayı ve en korkulanıdır. Ya da senin öldürmende aleyhimize bir zarar yoktur. Şüphesiz ki sen bizi öldürdüğünde biz, bizi, tez bir şekilde imanla rızıklandırdığından dolayı, onun bağışlamasını ve rahmetini dileyen kimsenin dönüşü ile Rabbimize döneriz.

٥٢- ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ﴾

52- Musa'ya; "Kullarımı geceleyin çıkar, çünkü takip edileceksiniz" diye vahyettik.

Hicazi'ye göre «أَسْرِ» deki hemze vasl ile okunur. "Kullarımı" lafzından maksat, İsrail oğullarıdır. Onları, peygamberine iman ettiklerinden dolayı kulları olarak isimlendirdi. Onları geceleyin yürüt. Bu, sihirbazların imanından seneler sonradır. Firavun ve kavmi, sizi takip edecek. Gece yürütme emrinin sebebini "Firavunun ve ordusunun, onların izini takip edeceği" sözüyle açıkladı. Yani, ben sizin işinizi ve onların işini, sizin çıkmanız ve onların sizi takip etmesi şeklinde plânladım. Taki onlar, deniz yolunda sizin girdiğiniz yere girecekler ve ben de onları orada helâk edeceğim.

Rivayet edildiğine göre, o gecede onların evlerinin herbirinde bir erkek çocuk öldü. onlar, ölüleriyle meşgul olurken Musa kavmini çıkardı. Rivayete göre, Allah'u Teâlâ, Musa (a.s.)a, İsrailoğullarından her dört evi bir evde toplamasını, sonra keçi yavruları kestirmesini ve onların kanatlarını kapılarına sürmelerini (emretmiş) ve ben meleklere kapısında kan olan evlere girmemelerini ve kıbtilerin ilk çocuklarını öldürmelerini emredeceğim, sizde taze ekmek pişirin. Çünkü bu, en çabuk yapacağınız şeydir. Sonra da kullarımı denizin nihayetine kadar yürüt. Emrin sana (orada) gelecektir" diye vahyetmiştir.

٥٣- ﴿فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ﴾

٥٤- ﴿إِنَّ هٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴾

53. 54- Firavun da şehirlere (asker) toplayıcılar gönderdi. "Şunlar, az bir topluluktur" dedi.

İnsanları zorla toplayanları. Toplandıklarında Firavun *"Şunlar az bir topluluktur"* dedi. « شِرْذِمَةٌ » Şirzime; az bir topluluk, demektir. Önce onlar, azlığa delalet eden isimle zikretti. Sonra onları "az" lafzıyla sıfatlandırdı. Sonra da "az" sözünü, çoğul getirdi. Böylece onlardan her bir gurubu az kılmış oldu. Azlık için olan cemi salimi seçti. Ya da azlıkla aşağılığı, zilleti kastetti, sayı azlığını değil. Yani onlar, azlıklarından dolayı önemsenmezler. Ve onların galip gelmesi düşünülmez. Musa'nın kavmi altıyüzyetmiş bin kişiydi. Yanında olanların çokluğundan dolayı bağımsız oldular. Dahhak'tan şöyle rivayet edilmiştir: *"Onlar, yedi milyon kişiydiler."*

٥٥- ﴿وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴾

55- Artık bizi kızdırmaktadırlar.

Onlar, bizi kızdıran ve göğsümüzü daraltan işler yapıyorlar. O da: şehrimizden çıkmaları, süs eşyalarımızı almaları ve çocuklarımızı öldürmeleridir.

٥٦- ﴿وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴾

56- Biz ise elbette uyanık bir cemaatiz.

Şamî ve Kûfi'ye göre «حَاذِرُونَ» şeklinde, diğerlerine göre ise «حَذِرُونَ» şeklindedir. «حَذِرٌ» uyanık, demektir. «حَاذِرٌ» ise, devamlı sakınandır. Silah yönünün takviye olunandır" şeklinde de denildi. Bunu nefsini sakınmak ve ihtiyat için yapmaktadır. Yani biz, bütün işlerde adeti, uyanıklık ihtiyat ve basiretlilik olan bir toplumuz. Bize karşı çıkanlar olursa onun bozgunculuğunu kesmek için acele ederiz. Bunlar, kendisinde acizlik ve zayıflık olduğunu zannetmesinler diye şehirler halkına söylediği mazeretlerdir.

٥٧- ﴿فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴾

٥٨- ﴿وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ﴾

57. 58- Ama biz onları, bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve şerefli makamlardan çıkardık.

Onlar, bostanlarından, akan nehirlerden, altın ve gümüş gibi görünen mallardan ve güzel evlerden çıkardık. Altın ve gümüş gibi görünen malları, «كُنُوز» "hazineler" olarak adlandırdı. Çünkü onlar, onları, Allah'u Teâlâ'ya ibadet hususunda harcamıyorlardı.

İbni Abbas (r.a.)'dan yapılan rivayete göre şerefli makamlardan maksat, mimberlerdir.

٥٩- ﴿كَذٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِى إِسْرَآئِيلَ﴾

59- Böylece bunları İsrail oğullarına miras yaptık.

Hasan'dan yapılan rivayete göre; nehri geçtiklerinde geri döndüler ve onların evlerini ve mallarını aldılar.

٦٠- ﴿فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ﴾

60- Gün doğumunda onların ardına düştüler.

Onlara yetiştiler. Yezid'e göre «فَاتَّبَعُوهُمْ» şeklindedir. «مُشْرِقِينَ» haldir. Yani, güneşin doğuş vaktine girdikleri halde, demektir. Firavun'un kavmi, Musa'ya ve kavmine güneşin doğuş vaktinde yetişti.

٦١- ﴿فَلَمَّا تَرَآءَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسٰى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ﴾

61- İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları, "Eyvah yakalandık" dediler.

Her grup diğerini görecek şekilde karşılaştılar. Gruplardan maksat İsrailoğulları ve Kıbtilerdir. «اَدْرَكَ» yaklaştı, demektir. Musa'nın adamları *"Düşmanımız bize yetişti. Önümüzde de deniz var"* dediler.

٦٢- ﴿قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ﴾

62- Musa: "Hayır, Rabbim benimle beraberdir. Bana yol gös-

terecektir" dedi.

Musa (a.s.) Allah'ın kendisine vadettiğine güvenerek *"Hayır Allah'a karşı su-i zanda bulunmaktan sakının. Elbette onlar, size ulaşamayacaklar. Rabbim, benimle beraberdir. Bana, onların yetişmelerine ve hareketlerine karşı kurtuluş yolunu gösterecektir."* Hafs'a göre «مَعِيَ» şeklindedir. « سَيَهْدِينِ » Yakub'a göre « سَيَهْدِينِي » şeklindedir.

٦٣- ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ﴾

63- Bunun üzerine Musa'ya "Asân ile denize vur" diye vahy ettik. Derhal yarıldı. Her parça koca bir dağ gibi oldu.

Kızıl Denize ya da Nil nehrine. Musa vurdu, deniz yarıldı, parçalandı. Kabilelerin sayısına göre on iki parçaya ayrıldı. O denizden ayrılan her parça göklere uzanan koca bir dağ gibi oldu.

٦٤- ﴿وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ﴾

64- Ötekilerini de buraya yaklaştırdık.

Denizin yarıldığı yere Firavun'un kavmini yaklaştırdık. Yani onları, İsrailoğullarına ya da denize yaklaştırdık, demektir.

٦٥- ﴿وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ﴾

65- Musa ve beraberinde bulunanların hepsini kurtardık.

Boğulmaktan.

٦٦- ﴿ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ﴾

66- Sonra ötekilerini suda boğduk.

Firavun'un ve kavmini. Bunda, yıldızların, eceller ve diğer hadiseler üzerinde etkili olduğunu söyleyen görüşün iptali vardır. Çünkü onlar, burçlarının farklılığına rağmen aynı anda ölmüşlerdir.

Rivayete göre Cebrail (a.s.) İsrail oğullarıyla, Firavun'un gurubu nun arasındaydı. İsrailoğullarına: *"Sonuncunuz evvelkinize yetişsin"* diyordu. Sonra da Kıbtilere dönüyor *"Yavaş olun, sonuncunuz evvel-*

kinize yetişsin" diyordu. Musa denize dayandığında Yuşa' Musa (a.s.)'a *"Emrolunduğun nerede? İşte deniz önünde. Firavun'un gurubu da seni sardı?"* diye sordu. Musa *"İşte burası"* dedi. Yuşa' suya daldı. Musa da asâsıyla denize vurdu. Ve girdiler.

Rivayete göre Musa (a.s.) o esnada şöyle dedi: *"Ey herşeyden ön ce varolan, herşeyi var eden ve herşeyden sonra var olmaya devam eden."*

٦٧- ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

67- Bunda şüphesiz bir ibret vardır. Ama çokları iman etmiş değildirler.

Musa ve Firavun'u yaptıklarımızda nitelendirilemeyecek kadar acaip bir ibret vardır. "çokları" sözünden maksat boğulanlardır. Dediler ki: "Onlardan sadece Asiye, Firavun'un ailesinden olan mümin Hazgil ve Musa'ya Yusuf'un kabrini gösteren Meryem iman etmiştir.

٦٨- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

68- Şüphesiz ki Rabbin, işte üstün odur, merhamet eden O'dur.

Düşmanlarına karşı intikamıyla galiptir. Dostlarına karşı da nimet vermesiyle merhamet edendir.

٦٩- ﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرٰهِيمَ﴾

69- Onlara İbrahim'in haberini de oku.

Kavim İbrahim'in ya da babasının kavmidir. *"Neye tapıyorsunuz?"* Yani, hangi şeye tapıyorsunuz?, demektir. İbrahim (a.s.) onların putlara taptığını biliyordu. Fakat onlara, o ibadet ettiklerinin ibadete layık olmadıklarını göstermek için sordu.

٧٠- ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ﴾

70- Hani o, babasına ve kavmine "Neye tapıyorsunuz?" demişti.

"Neye tapıyorsunuz?" un cevabı "putlara" sözü, "sana Allah yolunda ne vereceklerini soruyorlar;" Deki: *"İhtiyaç fazlasını"* ve Rab-

biniz ne buyurdu?

٧١- ﴿ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴾

71- "Putlara tapıyoruz. Ve onlara tapmaya devam edeceğiz" dediler.

Dediler ki: "Hakkı" ayetlerinde olduğu gibidir. Çünkü bu, ibadet edilen hakkında sorulan bir sorudur. İbadet hakkında değil. "İbadet ederiz" lafzını, onlara ibadetle iftihar ederek ve övünerek cevaba ilave etmişlerdir. Ve yine bu sebepten "ibadet ederiz" lafzı üzerine *"ve onlara tapmaya devam edeceğiz"* lafzını aftettiler. Yani, gündüz boyunca onlara tapacağız, demektir. Çünkü onlar, gündüz ibadet ediyor lardı, gece değil. Ya da «فَنَظَلُّ» nun manası, devam etmek, demektir.

❁ ❁ ❁

72. – 95. ÂYETLER

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾
قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ
تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ
الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي
وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ
يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ
هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي
الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ
كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ
وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ
تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾
فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾

Meâli

72. (İbrahim): *"Peki, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı?"* dedi.

73. Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?

74. *"Hayır, ama biz, babalarımızı böyle yaparken gördük"* de-

diler.

75. 76. *"İşte gördünüz mü? Siz ve eski atalarınız neye tapıyorsunuz"* dedi.

77. Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi *(benim dostumdur)*

78. Ki o beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir.

79. Beni yediren, içirendir.

80. Hastalandığım zaman bana şifa verendir.

81. Benim canımı alacak, sonra diriltecek olandır.

82. Ve ceza günü, hatamı bağışlayacağını umduğumdur.

83. "Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salihler (zümresine) kat."

84. "Sonra gelecekler içinde beni doğrulukla anılanlardan eyle."

85. "Beni, nimeti bol cennetinin varislerinden kıl."

86. Babamı da bağışla. Çünkü o, sapmışlardandır.

87. (İnsanların) dirilteceği gün beni utandırma.

88. O gün ki ne mal, ne evlat fayda vermez.

89. Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler (fayda görür)

90. (O gün) cennet, takvâ sahiplerine yaklaştırılır.

91. Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.

92. 93. Onlara *"Allahtan başka taptıklarınız hani nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları dokunuyor mu?"* denilir.

94. 95. Artık onlar, o azgınlar ve İblisin orduları, toptan tepetaklak oraya atılırlar.

Tefsiri

٧٢- ﴿قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴾

72- (İbrahim: **"Peki, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı?" dedi.**

Duanızı istiyorlar mı? "Yalvardığınızda" sözünün delaletinden dolayı muzafın hazfi üzere gelmiştir.

٧٣- ﴿أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ﴾

73- Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?

Onlara ibadet ettiğinizde size fayda ya da onlara ibadeti terkettiği niz de size zarar verebiliyorlar mı?

٧٤- ﴿قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ﴾

74- "Hayır, ama biz, babalarımızı böyle yaparken gördük" dediler.

«بَلْ» idraptır. (Kendisinden önceki kelimeden vazgeçildiği, sonra kine dönüş yapıldığı için idrap denmiştir.) yani onlar işitmez, fayda ve zarar vermezler. Biz ona bunlardan biri için ibadet etmiyoruz. Fakat babalarımızı böyle yaparken gördük de onları taklit ettik.

٧٥- ﴿قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ﴾

٧٦- ﴿أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ﴾

75. 76- "İşte gördünüz mü? Siz ve eski atalarınız neye tapıyorsunuz" dedi.

٧٧- ﴿فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾

77- Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur)

O putlar benim düşmanımdır. (Dost, arkadaş) kelimeleri, tekil manaya da çoğul manaya da gelirler. Yani, eğer onlara ibadet etseydim, kıyamet gününde bana düşman olurlardı.

Nitekim; *"Onlar, bunların tapmalarını inkar edecekler ve bunlara düşman olacaklardır"* ayeti kerimesinde buyurulduğu gibi.

Ferrâ şöyle demiştir: *"Bu, manası ters çevrilenlerdendir. Yani, ben onların düşmanıyım,"* demektir. "Sizin" değilse "benim düşmanımdırlar" demesi, kabule zemin hazırlasın diye söylenmiş artı bir nasihattır. Eğer *"onlar sizin düşmanınızdırlar"* deseydi, bu seviyede olmayacaktı.

«اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ» istisnai munkatı'dır. Çünkü o, düşmanlar sınıfına dahil olmamıştır. Sanki şöyle demiştir. *"Lakin, âlemlerin Rabbi (be nim dostumdur)."*

٧٨- ﴿اَلَّذ۪ي خَلَقَن۪ي فَهُوَ يَهْد۪ينِۙ﴾

78- Ki o beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir.

Beni, tekvin (sıfatıyla) sağlam bir yerde yaratan ve dünyanın işle rini ve dinin menfaatlerini bana gösteren odur. İnayet zikredildiği için «يَهْد۪ين۪ي» de istikbal manası vardır.

Çünkü bu *"beni, daha önemli, daha üstün, daha eksiksiz ve daha olgun olana hidayet eder"* manasınadır. Ya da o, beni hizmet sebepleri için yaratmıştır ve beni kendisiyle dostluğun azabına hidayet eder, demektir.

٧٩- ﴿وَالَّذ۪ي هُوَ يُطْعِمُن۪ي وَيَسْق۪ينِۙ﴾

79- Beni yediren, içirendir.

Yedirmeyi, nimet verenin sahibine izafe etti. Çünkü sebeplere meyletmek hayvanların adetidir. İbni Atâ şöyle demiştir: *"Beni yiyeceğiyle yaşatan, içeceğiyle suya kandıran odur."*

٨٠- ﴿وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْف۪ينِۙ﴾

80- Hastalandığım zaman bana şifa verendir.

"Beni hastalandırdığında" demedi. Çünkü bunu, zikir lisanıyla zikretti. Dolayısıyla zararı gerektiren şeyi ona izafe etmedi.

İbni Atâ şöyle demiştir: *"Mahlûkatı görmekle hastalandığımda hakkı müşahade ile bana şifa verir."*

Sadık şöyle demiştir: *"(Yaptığım hayırlı) fiilleri görmekle hastalandığımda o, yüceltme nimetini göstermekle bana şifa verir."*

٨١- ﴿وَالَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ﴾

81- Benim canımı alacak, sonra diriltecek olandır.

"Öldüğümde" demedi. Çünkü o, buluşma vaadinden dolayı, bela hapishanesinden ve fani dünyadan sonsuzluk bahçesine çıkıştır.

Yok etme işinden elçektiği için diriltme kelimesinin başına «ثُمَّ» getirmiştir. Hidayet ve şifa kelimelerinin başına «فَ» getirmiştir. Çünkü o ikisi, yaratma ve hastalanmayı takip etmektedirler. Onlarla beraber gelmemiştirler.

٨٢- ﴿وَالَّذِى أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِى خَطِيئَتِى يَوْمَ الدِّينِ﴾

82- Ve ceza günü, hatamı bağışlayacağını umduğumdur.

Köle efendisinden ihsan umar. Yoksa ondan istemek hakkına sahip değildir. "hatamı" sözü için denildiki; *"O, onun "ben hastayım" "bilakis onu, büyükleri yaptı"* doğan ay güneş için *"bu benim rabbimdir"* ve Sare için *"bu benim kız kardeşimdir"* şeklinde söylediği sözleridir. Bunlar, caiz olan üstü kapalı sözlerdir. Tevbe edilmesi istenen hatalar değildir. Peygamberlerin istiğfarı, onların, Rablerine karşı tevazu, nefislerinin boyun eğişi ve bağışlanmayı istemeyi milletlere öğretmektir. Din günü, ceza günü demektir.

٨٣- ﴿رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَأَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ﴾

83- "Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salihler (zümresine) **kat."**

«حُكْمًا» hikmet veya insanlar arasında hak ile hükmetmek veya peygamberliktir. Çünkü Nebi (s.a.v.), kullar arasında hikmet ve hüküm sahibiydi. Salihlerden maksat peygamberlerdir. Allah'u Teâlâ *"şüphesiz, o ahirette salihlerdendir"* sözüyle ona icabet etti.

٨٤- ﴿وَاجْعَلْ لِى لِسَانَ صِدْقٍ فِى الْاٰخِرِينَ﴾

84- "Sonra gelecekler içinde beni doğrulukla anılanlardan eyle."

Bundan sonra gelecek olan milletler arasında iyi bir övgü ve güzel bir şöhret nasip et. Bunlar ona verildi. Bütün (semavî) din inananları, onu dost edinirler ve onu överler.

«لِسَانَ» (dil) lafzı, «قَوْلٌ» (söz) yerine kullanılmıştır. Çünkü söz onunla söylenmektedir.

٨٥- ﴿وَاجْعَلْنِى مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ﴾

85- "Beni, nimeti bol cennetinin varislerinden kıl."

«مِنْ» Hazfedilmiş bir sözü, yani «وَارِثًا» kelimesine taalluk etmektedir. Beni orada devamlı kalanlardan eyle.

٨٦- ﴿وَاغْفِرْ لِأَبِى إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ﴾

86- Babamı da bağışla. Çünkü o, sapmışlardandır.

İslam'ı vermek suretiyle onu bağışlananlardan eyle. Ondan ayrıldığı gün, ona İslam'ı vaadetmişti. "o, sapmışlardandır" yani, kâfirlerdendir.

٨٧- ﴿وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ يُبْعَثُونَ﴾

87- (İnsanların) **diriltileceği gün beni utandırma.**

«الْاِخْزَاءُ» (utandırmak), «خِزْىٌ» lafzından gelmektedir. Zelil olmak, demektir. Ya da utanma manasına gelen «خَزَايَةٌ» dan gelmektedir. Bu, beyan ettiğimiz gibi istiğfarın bir benzeridir. «يُبْعَثُونَ» (diriltilecekleri) deki zamir kullara aittir. Çünkü bu bilinen bir şeydir. Ya da «الضَّالِّينَ» (sapmışlar) ye aittir. O zaman da bu, onun babası için yapmış olduğu istiğfar cümlesinden kılınmış olur. Yani, babam içlerinde

olduğu halde sapmışların diriltileceği günde beni utandırma, demektir.

﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾ -٨٨

88- O gün ki ne mal, ne evlat fayda vermez.

«يَوْمَ» birinci «يَوْمَ» den bedeldir. Ne mal, ne de evlat, hiç kimseye fayda vermez.

﴿إِلَّا مَنْ أَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ -٨٩

89- Ancak Allaha temiz bir kalple gelenler (fayda görür)

İnkârdan ve münafıklıktan uzak temiz bir kalple gelenler müstesna kafirin ve münafığın kalbi hastadır.

Nitekim ayet-i kerime de; *"Onların kalplerinde hastalık vardır"* buyurulmuştur. Yani, malı, iyilik yollarına harcarsa ve oğulları, salih kimseler olursa, o, malla ve kalb-i selim sahibi çocuklarla faydalanır. Ya da malı ve çocukları zenginlik manasında kullanılmıştır. Sanki şöyle demiştir: "Temiz bir kalple gelenin zenginliği hariç, hiçbir zenginliğin fayda vermeyeceği bir gün, çünkü kişinin dindeki zenginliği kalbinin temizliğiyledir. Dünyadaki zenginliğinin, malı ve çocuklarıyla olduğu gibi.

«مَنْ» lafzını, «يَنْفَعُ» ye mef'ul kılmıştır. *"Yani mal ve çocuklar fayda vermez."*

Ancak Allah yolunda harcadığı malı ve dine yönlendirdiği ve kendisine şer'i meseleleri öğrettiği çocuğu kalbi temiz adama fayda verir. Buna göre, *"mal ve evlat fitnesinden salim kalmış bir kalple gelenler müstesna"* yorumu da caizdir. Yüce Allah, Halil İbrahim'in istis nasını ona ikram olmak üzere tasvip etmiş, sonra da onu, ona şu ayet-i kerimesinde sıfat kılmıştır: *"İbrahim de onun kolundan idi. Zira Rabbine tertemiz bir kalple gelmişti."* İbrahim (a.s.)'ın müşriklere karşı söylediği sözü ne de güzel tertip olunmuş. Önce onlara, cevap almak için değil, tasdik ettirmek için ibadet ettikleri şeyler hakkında sordu. Sonra ilâhlarına döndü. Onların zarar ve fayda vermediğini, işitmediğini söyleyerek onların işini iptal etti. Bundan sonra eski atalarını taklit etmelerine yöneldi. Ve onu, delil olmak bir yana şüphe olmaktan

da çıkardı. Sonra, meseleyi, onları bırakıp kendi nefsinde şekillendirdi. Sonunda mesele Allah'ın zikrine yükseldi. Onun şanını yüceltti. Ahirette, rahmetinden umduğu şeylerle birlikte, yaratıldığı günden vefat anına kadar olan nimetlerini saydı. Sonra bunu, ihlas sahiplerinin dualarıyla ve Allah'a çokca yönelenlerin niyazlarıyla dua edip yalvararak devam ettirdi. Sonra bunu, kıyamet gününün zikriyle, Allah'ın sevabı ve azabıyla ve o gün müşriklerin, üzerinde bulundukları sapkınlığa karşı çektikleri pişmanlıkla ve iman ve itaat etmeleri için tekrar dünyaya gelmeyi temenni etmeleri yönünde çektikleri hasretle sonuçlandırdı.

٩٠- ﴿وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

90- (O gün) **Cennet, takvâ sahiplerine yaklaştırılır.**

Cümleyi cümleye atfetti. Cennetliklerin durduğu yere yaklaştırılır da onlar, ona bakarlar.

٩١- ﴿وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ﴾

91- Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.

Neredeyse alevleri onları yakalar. Azgınlardan maksat kâfirlerdir.

٩٢- ﴿وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ﴾

٩٣- ﴿مِنْ دُونِ اللهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ﴾

92. 93. Onlara "Allahtan başka taptıklarınız hani nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları dokunuyor mu?" denilir.

Şirk koştukları için azarlanırlar. Onlara: *"İlâhlarınız nerede? Size yardım edecek fayda sağlıyorlar mı?"* Ya da *"galip gelerek kendilerine faydalı oluyorlar mı?"* denilir. Çünkü onlar ve ilâhları, cehennem yakıtıdırlar.

٩٤- ﴿فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ﴾

٩٥- ﴿وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴾

94. 95. Artık onlar, o azgınlar ve İblisin orduları, toptan tepe taklak oraya atılırlar.

İlâhlar, azgınlar, cehennemin kendilerine gösterildiği, putlara tapanlar ve iblisin orduları toptan birbiri üzerine başaşağı bir şekilde cehenneme atılırlar.

«كَبْكَبَة» *"Altüst olmak"*, «كَبّ» *"Yüzüstü yere düşmek"* kelimelerinin iki defa tekrarlanmış şeklidir. Tekrarın, lafızda olması, manada da tekrara delildir. Sanki o, cehenneme atıldığında, cehennemin dibini buluncaya kadar tekrar tekrar yuvarlanır. Bundan Allah'a sığınırız. İblisin orduları; şeytanlardır. Ya da ona tabi olan isyankâr insanlar ve cinlerdir.

❁ ❁ ❁

96. – 123. ÂYETLER

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ
نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ
شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾
إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا
عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ
وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ
حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾
إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ
الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ
فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي
الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾
كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

Meâli

96. Orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler:

97. 98. Vallahi biz, gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbi ile bir seviyede tutuyordu.

99. Bizi ancak o günahkârlar saptırdı.

100. *"Şimdi bizim, ne şefaatçimiz var."*

101. Ne de bir yakın dostumuz.

102. *"Ah keşke (dünyaya) bir kere daha dönebilsek de müminler den olsak."*

103. Bunda elbet bir ibret var. Ama yine çokları inanmazlar.

104. Şüphesiz Rabbin, işte o mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

105. Nuh kavmi de peygamberleri yalanladı.

106. Hani kardeşleri Nuh, onlara şöyle demişti: *"sakınmaz mısınız?"*

107. Ben sizin için güvenilir bir elçiyim.

108. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

109. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatım, yalnız âlemlerin Rabbine aittir.

110. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

111. Dediler ki: *"Sana düşük kimseler tabi olmakta iken biz sana iman edermiyiz?"*

112. (Nuh) dediki: *"Ben onların yaptıklarını bilmem."*

113. Anlayışımız olsa, onların hesabının Rabbime ait olduğunu bilirsiniz.

114. Ben o iman edenleri kovacak değilim.

115. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.

116. Dediler ki: *"Ey Nuh (bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bilki,*

taşa tutulanlardan olacaksın."

117. (Nuh): *"Rabbim! Kavmim beni yalancılıkla itham etti"* dedi.

118. *Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar."*

119. Bunun üzerine biz, onu ve beraberindekileri, yüklü geminin içinde *(taşıyarak)* kurtardık.

120. Sonra da, geri kalanları suda boğduk.

121. 122. Doğrusu bunda bir ders vardır. Ama çokları iman etmiş değillerdir. Şüphesiz Rabbin, işte üstün odur, merhamet eden odur.

123. Âd *(kavmi)* de peygamberleri yalanladı.

Tefsiri

٩٦- ﴿قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ۙ﴾

96- Orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler:

Bu, ya konuşma ve çekişmenin olması için Allah'u Teâlâ'nın putları konuşturmasıdır. Ya da bu, isyankârlarla şeytanlar arasında cereyan etmektedir.

٩٧- ﴿تَاللّٰهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۙ﴾

٩٨- ﴿إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

97. 98- Vallahi biz, gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbi ile bir seviyede tutuyordu.

Ey putlar! Biz, sizi, ibadet hususunda âlemlerin rabbine eş tutuyorduk.

٩٩- ﴿وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ﴾

99- Bizi ancak o günahkârlar saptırdı.

"Günahkârlar" dan maksat; onları yoldan çıkaran reisleridir. Ya da İblis ordusu ve şirk yoluna girenlerdir.

١٠٠- ﴿فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَۙ﴾

100. "Şimdi bizim, ne şefaatçimiz var."

Müminler için peygamberler, veliler ve melekler olduğu gibi.

١٠١- ﴿وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ﴾

101. Ne de bir yakın dostumuz.

Onların arkadaşları olduğunu gördüğümüz gibi. Zira ahirette ancak müminler arkadaşlık yaparlar. Cehennemliklerin aralarında ise düşmanlık vardır.

Nitekim: *"O gün, muttakiler dışında dostlar, birbirine düşman dır" "Şimdi bizim ne şefaatçimiz var, ne de şefaatçi ve dost saydığımız kimselerden yakın bir dostumuz"* buyurulmuştur.

Çünkü onlar, putlar hakkında onların Allah katında kendilerinden şefaatçileri olacağına inanıyorlardı. Ve onların insan şeytanlarından arkadaşları vardı.

«حَمِيمٍ» Üzülmek, tasalanmak manasına gelen «اِحْتِمَامْ» dan gelmektedir. Yani seni üzen şeyin kendisini üzdüğü kişidir. Ya da «حَامَّةٌ» dan gelmektedir. Seçkin manasınadır. O, seçkin arkadaştır. Normalda şefaatçiler çok olduğundan şefaatçiyi çoğul, arkadaşı tekil kıldı. Arkadaş; *"sana karşı sevgisinde dürüst olandır. Seni üzen şeyin kendisini üzdüğü kişidir."* Bu da azdır.

Hakîme arkadaştan soruldu da şöyle dedi: *"Manasız bir isimdir"* arkadaş kelimesiyle çoğul kastedilmesi de mümkündür.

١٠٢- ﴿فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

102. "Ah keşke (dünyaya) **bir kere daha dönebilsek de mümin lerden olsak."**

«لَوْ» in cevabı hazfedilmiştir. O da *"şöyle şöyle yapardık"* ya da

benim için bunun bir benzeri olsa, demektir. Yani temenni manasınadır. «لَوْ» in ve «لَيْتَ» nin manaları arasında benzerlik olduğundan dolayı sanki şöyle denilmiştir: *"Keşke bizim için bir defa daha olsaydı."*

١٠٣- ﴿إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

103. Bunda elbet bir ibret var. Ama yine çokları inanmazlar.

Bu zikredilen haberlerde ibret alacaklar için bir ibret vardır. Ama çokları ona inanmazlar. Ve onlardan ancak bir grup iman etti.

١٠٤- ﴿وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

104. Şüphesiz Rabbin, işte o mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Rabbin, İbrahim'i yalanlayanlardan cehennem azabıyla intikam alıcıdır. Her temiz kalp sahibini de Naîm cennetine havale edendir.

١٠٥- ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾

105. Nuh kavmi de peygamberleri yalanladı.

«قَوْمُ» kelimesi, müzekker ve müennes kılınmıştır. Denildiki: Nuh (a.s.) Adem (a.s.) zamanında doğdu. *"Peygamberler"* sözünden maksat, Nuh (a.s.)'dır. Bunun bir benzeri senin, tek bir hayvanı ve tek bir hırkası olan biri için, *"falan hayvanlara biner ve hırkalar giyer"* şeklindeki sözüdür. Yada esasen onlar peygamberlerin gönderilmesini inkâr ediyorlardı. İşte bu sebeple çoğul kılındı. Ya da onların birini inkâr eden hepsini inkâr etmiş demektir. Çünkü her peygamber, insanları, bütün peygamberlere imana çağırmaktadır. Aynı şekilde bu surede bulunan şeylerin hepsine de imana çağırmaktadır.

١٠٦- اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ اَلَا تَتَّقُونَ

106. Hani kardeşleri Nuh, onlara şöyle demişti: "sakınmaz mısınız?"

Nuh, onların nesep yönünden kardeşidir, din yönünden değil. İn-

sanların yaratıcısından sakınmaz mısınız da putlara ibadeti terkedesiniz.

١٠٧- إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

107. Ben sizin için güvenilir bir elçiyim.

O, onlar arasında, Muhammed (a.s.) ın Kureyş arasındaki güvenilirliği gibi güvenilirlikle meşhurdu.

١٠٨- فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ

108. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

Size emrettiğim ve sizi davet ettiğim hakka ait hususlarda bana itaat edin.

١٠٩- وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

109. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatım, yalnız âlemlerin Rabbine aittir.

Bu iş için sizden hiçbir karşılık istemiyorum. Medenî, Şamî, Ebu Amr ve Hafs'a göre, «أَجْرِيَ» şeklinde fetha iledir. Ücretim, yalnız âlemlerin Rabbine aittir. İşte bu sebepten onu istiyorum.

١١٠- ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾

110. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

Bu sözü, kalplerine yerleştirmek için, her defasında, ayrı bir sebebe bağlayarak tekrar etti. Birinci sebep; onun, onlar arasında güvenilir olmasıdır. İkinci sebep; onun, onlara karşı beklenti içerisinde olmasıdır. Sanki o, şöyle demiştir: *"Peygamberliğimi ve güvenilirliğimi bildiğinizde Allah'tan sakının. Sonra benim ücretten sakınışımı bildiğinizde yine Allah'tan sakının."*

١١١- ﴿قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ﴾

111. Dediler ki: "Sana düşük kimseler tabi olmakta iken biz

sana iman edermiyiz?"

«وَاتَّبَعَكَ» deki vav hal içindir. Ondan sonra gizli bir «قَدْ» vardır. Delili de Yakub'un «وَاَتْبَاعُكَ» şeklindeki kıraatidir. «تَابِعٌ» (tabi olan) kelimesinin çoğuludur. «شَاهِدٌ » ve «اَشْهَادٌ»da olduğu gibi. Ya da « تَبَعٌ » (tabi olan) kelimesinin çoğuludur. «بَطَلٌ» ve «اَبْطَالٌ» da olduğu gibi. «سِفْلَةٌ» ve «رَذَالَةٌ» kelimeleri, düşüklük ve rezillik demektir. Onları düşük saymaları, neseplerinin zayıf olmasından ve dünyadaki nasiplerinin azlığındandır.

Denildiki: *"Onlar, düşük sanatlarla uğraşanlardı. Sanat da din edinmekle hafifsenmez. Zenginlik din zenginliğidir. Soy ise takva soyudur."* Müminin, insanların en fakiri de olsa, soy yönünden en zayıfı da olsa "Rezil" diye adlandırılması caiz değildir, peygamberlere tabi olanlar bu hal üzere devam edegelmişlerdir.

١١٢- ﴿قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

112. (Nuh) **dediki: "Ben onların yaptıklarını bilmem."**

Onların yaptıklarını bildiğim sanatlarla ilgili hiçbir bilgim yoktur. Ben onlardan sadece iman etmelerini istiyorum. Denildiki: "Onlar, onları, hor ve hakir görmeleriyle birlikte, onların, imanlarını da yalanladılar, şöyle dediler: *"Sana iman edenlerin kalplerinde, ortaya koydukları, bu şeyler yoktur."* Bu söz üzerine Nuh (a.s.): *"Bana düşen dış görünüşe itibara almaktır. Kalpleri teftiş etmek değil"* dedi.

١١٣- ﴿إِنْ حِسَابُهُمْ إِلاَّ عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ﴾

113. Anlayışımız olsa, onların hesabının Rabbime ait olduğunu bilirsiniz.

Şüphesiz Allah, onları, kalplerindekine göre hesaba çekecektir.

١١٤- ﴿وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ﴾

114. Ben o iman edenleri kovacak değilim.

Benim işim, iman etmeniz için müminleri kovmak suretiyle sizin heveslerinize uymak değildir.

١١٥- ﴿إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾

115. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.

Bana düşen, sizi ancak kendisiyle hakkın batıldan ayrıldığı sağlam delillerle apaçık bir şekilde uyarmaktır. Sonra siz kendi işinizi dahi iyi bilirsiniz.

١١٦- ﴿قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾

116. Dediler ki: "Ey Nuh (bu davadan) vezgeçmezsen, iyi bilki, taşa tutulanlardan olacaksın.

Bu dediklerinden vazgeçmezsen taşla öldürülenlerden olacaksın.

١١٧- ﴿قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ﴾

117. (Nuh): "Rabbim! Kavmim beni yalancılıkla itham etti" dedi.

Görüneni ve görünmeyeni bilen (Allah) ın daha iyi bildiğini bildiği için onların bu yalanlamasını söylemesi haber verme değildir. Ancak o, bununla, onların kendisini, Allah'ın vahyi ve Allah'ın peygamberleri hususunda yalanladıkların kastetti.

١١٨- ﴿فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

118. Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar."

Benimle onlar arasında hükmet. «الْفُتَاحَةُ» hükumet, yargı demektir. «الْفَتَّاحُ» ise hakim demektir. Çünkü o, zor meseleleri çözer. Hakime «فَيْصَلٌ» da denmiştir. Çünkü o düşmanlıkların arasını ayırır. Hafs'a göre «مَعِيَ» , «مَعْيَ» şeklindedir. Onların yaptıklarının azabından beni ve beraberimdeki müminleri kurtar.

١١٩- ﴿ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴾

119. Bunun üzerine biz, onu ve beraberindekileri, yüklü gemi nin içinde (taşıyarak) kurtardık.

«فُلْكُ» gemi demektir. «فُعْلٌ» veznindedir. Çoğulu ise «أَسَدٌ» vezninde, «فُلْكٌ» şeklindedir. «الْمَشْحُونِ» dolu demektir. «شِحْنَةُ الْبَلَدِ» (şehrin asayiş memuru) sözü buradan gelmektedir. Yani, onu kifayet miktarı asayişle) dolduran, demektir.

١٢٠- ﴿ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴾

120. Sonra da, geri kalanları suda boğduk.

Nuh'u ve iman edenleri kurtardıktan sonra kavminin geri kalanlarını boğduk.

١٢١- ﴿ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾

١٢٢- ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴾

121. 122- Doğrusu bunda bir ders vardır. Ama çokları iman etmiş değillerdir. Şüphesiz Rabbin, işte üstün odur, merhamet eden odur.

İnkâr edip ısrar eden kişileri, hor ve hakir kılarak intikam alandır. Birleyip diliyle ifade eden kişileri de yardımıyla nimetlendirendir.

١٢٣- ﴿ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴾

123- Âd (kavmi) de peygamberleri yalanladı.

Âd, bir kabiledir. Aslında kabilenin babası olan adamın adıdır.

124. – 140. ÂYETLER

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا
عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾
وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ
جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا
تَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٣٤﴾ إِنِّي
أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ
لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿٣٦﴾ إِنْ هٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ
بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٠﴾

Meâli

124. 125. 126- Hani kardeşleri Hud onlara şöyle demişti: *"(Allah'a karşı) gelmekten sakınmaz mısınız?"*

"Biliniz ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

"Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

127. *"Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatımı verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."*

128. "Siz, her yüksek yere, bir alamet bina edip eğlenir durur mu sunuz?"

129. *"Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı edinir siniz?"*

130. *"Yakaladığınız zaman, zorbalar gibi yakalıyorsunuz."*

131. *"Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."*

132. *"Bildiğiniz şeyleri size veren* (Allah) *tan korkun."*

133. *"O, size davarlar, oğullar verdi."*

134. *"Bahçeler ve çeşmeler* (verdi)*"*

135. *"Doğrusu sizin hakkınızda büyük bir günün azabından endişe ediyorum."*

136. Dediler ki: *"Sen öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da bizce birdir."*

137. *"Bu, öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir."*

138. Biz azaba uğratılacak değiliz.

139. Böylece onu yalanladılar. Biz de kendilerini helâk ettik. Doğrusu bunda ibret vardır. Ama çokları iman etmiş değildir.

140. Şüphesiz Rabbin, işte o üstündür, merhamet edendir.

Tefsiri

١٢٤- ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ﴾

١٢٥- ﴿إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾

١٢٦- ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ﴾

124. 125. 126- Hani kardeşleri Hud onlara şöyle demişti: "(Allah'a karşı) **gelmekten sakınmaz mısınız?"**

"Biliniz ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

"Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

Güvenilir elçileri yalanlama hususunda Allah'tan korkun.

١٢٧-﴿وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ﴾

127. "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatımı verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."

١٢٨- ﴿اَتَبْنُونَ بِكُلِّ ر۪يعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَۙ﴾

128. "Siz, her yüksek yere, bir alamet bina edip eğlenir durur musunuz?"

Her yüksek yere, güvercin kuleleri ya da yüksekliği sebebiyle işaret gibi olan binalar kurarak, o binaların yanına gelenleri alaya alıyorlar ve onlarla eğleniyorlardı.

١٢٩- ﴿وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَۚ﴾

129. "Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı edinir siniz?"

Dünyada ebedî kalmayı arzulayarak su bentleri, yada köşkler ya da saraylar bina ediyorsunuz.

١٣٠-﴿وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّار۪ينَۚ﴾

130. "Yakaladığınız zaman, zorbalar gibi yakalıyorsunuz."

Birini cezalandırdığınızda kılıçla öldürüyor ve kırbaçla vuruyor sunuz. Cebbar, yani zorba; gazapla öldüren ve döven kişidir.

١٣١- ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ﴾

131. "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

Bu yakalama hususunda Allah'tan korkun ve sizi davet ettiğim şeyde bana itaat edin.

١٣٢- ﴿وَاتَّقُوا الَّذ۪ٓي اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَۚ﴾

132. "Bildiğiniz şeyleri size veren (Allah) tan korkun."

Davarlardan bildiklerinizi sonra onları, onlara saydı. Şöyle dedi:

١٣٣- ﴿أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ﴾

133. "O, size davarlar, oğullar verdi."

Çocukları, davarlarla birlikte zikretti. Çünkü onlar, onlara, o hayvanların muhafazası ve idaresi için yardım ederler.

١٣٤- ﴿وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾

١٣٥- ﴿إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

134. "Bahçeler ve çeşmeler (verdi)"

135. "Doğrusu sizin hakkınızda büyük bir günün azabından endişe ediyorum."

Eğer bana isyan ederseniz.

١٣٦- ﴿قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ﴾

136. Dediler ki: "Sen öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da bizce birdir."

Öğüt versen de sussan da sözünü ve davetini kabul etmeyiz. Âyet sonlarının uygunlaşmasından dolayı «أَمْ لَمْ تَعِظْ» demedi.

١٣٧- ﴿إِنْ هٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ﴾

137. "Bu, öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir."

Hayat, ölüm ve bina kurmak ile ilgili yaşattığımız şu adetler ancak öncekilerin adetleridir. Ya da üzerinde bulunduğumuz şey, öncekilerin dinidir.

Mekkî, Basrî, Yezid ve Ali'ye göre «خُلُقُ» , «خَلْقُ» şeklindedir. Yani, senin getirdiğin öncekilerin uydurması ve senden önce peygamberlik iddiasında bulunanların yalanlarıdır. Senin, "öncekilerin efsane leri" sözünde olduğu gibi. Ya da biz, öncekilerin yaratılışı gibi yaratıldık. Onların yaşadıkları gibi yaşar ve ölürüz.

١٣٨- ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ﴾

138. Biz azaba uğratılacak değiliz.

Dünyada azaba uğratılacak değiliz. Diriliş ve hesap da zaten yok.

١٣٩- ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

139. Böylece onu yalanladılar. Biz de kendilerini helâk ettik. Doğrusu bunda ibret vardır. Ama çokları iman etmiş değildir.

Hud'u yalanladılar. Biz de onları, kasıp kavuran şiddetli bir rüzgârla helâk ettik.

١٤٠- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

140. Şüphesiz Rabbin, işte o üstündür, merhamet edendir.

❁ ❁ ❁

141. – 159. ÂYETLER

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ۚ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ صَالِحٌ اَلاَ تَتَّقُونَ ۚ ﴿١٤٢﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ۙ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ۚ ﴿١٤٤﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۗ ﴿١٤٥﴾ اَتُتْرَكُونَ فِي مَا هٰهُنَٓا
اٰمِنِينَ ۙ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۙ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ۚ ﴿١٤٨﴾
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ۚ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ۚ ﴿١٥٠﴾ وَلاَ
تُطِيعُٓوا اَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ۙ ﴿١٥١﴾ اَلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلاَ يُصْلِحُونَ
﴿١٥٢﴾ قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ۚ ﴿١٥٣﴾ مَٓا اَنْتَ اِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا ۚ فَاْتِ
بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ
يَوْمٍ مَعْلُومٍ ۚ ﴿١٥٥﴾ وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾
فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا نَادِمِينَ ۙ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ۗ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۗ
وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

Meâli

141. Semud *(kavmi)* de peygamberleri yalanladı.

142. Hani kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: *"Korunmaz mısınız?"*

143. *"Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."*

144. *"Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."*

145. *"Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücre-*

timi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."

146. *"Siz burada güven içerisinde bırakılacağınızı mı sanıyor sunuz?"*

147. *"Böyle bahçelerde, çeşme başlarında?"*

148. *"Ekinler ve salkımları sarkmış hurmalıklar arasında?"*

149. Dağlarda mahir ustalar olarak evler yontuyorsunuz.

150. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

151. Müfritlerin emrine uymayın.

152. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzen vermeyen *(o kimselere)* uymayın.

153. *"Hakikaten sen büyülenmişlerdensin"* dediler.

154. Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize bir mucize getir.

155. (Salih) : *"İşte (mucize) bu dişi devedir. Su içme hakkı (bir gün) onundur, belli bir günün içme hakkı da sizin"* dedi.

156. Ona bir kötülükle ilişmeyin. Yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayıverir.

157. Sonunda deveyi kestiler. Fakat pişman oldular.

158. Bunun üzerine onları azap yakaladı. Doğrusu bunda (alınacak) ders vardır. Ama çokları iman etmiş değildirler.

159. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Tefsiri

١٤١- ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ۚ﴾

١٤٢- ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ﴾

١٤٣- ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۙ﴾

١٤٤- ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ﴾

١٤٥- ﴿وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۜ﴾

141- Semud (kavmi) de peygamberleri yalanladı.

142- Hani kardeşleri sâlih onlara şöyle demişti: "Korunmaz mısınız?"

143- "Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

144- "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

145- "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."

١٤٦- ﴿اَتُتْرَكُونَ في مَا هٰهُنَٓا اٰمِنِينَۙ﴾

146. "Siz burada güven içerisinde bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?"

Sonsuza kadar nimetleri içerisinde bırakılacakları ve o nimetlerden ayrılmayacakları görüşünü inkârdır. Bu mekanda bulunan nimetler içerisinde, azaptan, yok olmaktan ve ölümden emin bir şekilde bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?

١٤٧- ﴿في جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ﴾

147. "Böyle bahçelerde, çeşme başlarında?"

Bu da aynı şekilde kısa özet ifadedir. Geniş izahat sonra geldi.

١٤٨- ﴿وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌۚ﴾

148. "Ekinler ve salkımları sarkmış hurmalıklar arasında?"

Bahçe kelimesi, hurmayı da içermesine rağmen, hurmayı diğer ağaçlara üstün kılmak için «نَخْلٍ» (hurma) kelimesini, «جَنَّاتٍ» (bahçeler) kelimesi üzerine atfetmiştir. «طَلْعٌ» (salkım) kılıcın ucu gibi, hurmadan çıkan şey, demektir. «هَضِيمٌ» olgun, hurma demektir. Sanki; meyvesi olgunlaşmış hurma, demiştir.

١٤٩- ﴿وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ﴾

149. Dağlarda mahir ustalar olarak evler yontuyorsunuz.

Şamî ve Kufî'ye göre "mahir ustalar" manasına gelen «فَارِهِينَ» şeklindedir. Haldir.

Diğerlerine göre ise; aşırı sevinçli olanlar, şımarıklar" manasına gelen «فَرِهِينَ» şeklindedir. «فَرَاهَةٌ» zekâ ve çalışkanlık demektir.

١٥٠- ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ﴾

١٥١- ﴿وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ﴾

150. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

151. Müfritlerin emrine uymayın.

Kâfirlere ya da deveyi boğazlayan dokuz kişiye uymayın. Emri, mecazi hükmî olarak itaat edilen kıldı. Maksat ise; emir verendir. Bu, onların *"ilkbahar yeşilliği bitirdi"* sözünde olduğu gibi tevili gerektiren ve kendisiyle ifade olunan hükmü hafızadaki yerinden çıkaran cümlelerdendir.

١٥٢- ﴿الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾

152. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzen vermeyen (o kimselere) **uymayın.**

Yeryüzünde zûlüm ve inkârla bozgunculuk yapan, iman ve adalet le islah etmeyen kimselere uymayın.

Mana şöyledir: "Bazı bozguncuların haline biraz iyilik bulaşmıştır. Ama bunların bozgunculuğunda iyilik adına hiçbir şey yoktur. Tamamen bomboştur.

١٥٣- ﴿قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ﴾

153. "Hakikaten sen büyülenmişlerdensin" dediler.

«مُسَحَّرٌ» ; aklı gidinceye kadar birçok defa büyülenmiş kişidir.

Denildiki: "O, insana, cinlerle yapılan büyüdendir."

١٥٤- ﴿مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

154. Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize bir mucize getir.

Peygamberlik davasında doğru söyleyenlerden isen.

١٥٥- ﴿قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾

155. (Salih): **"İşte** (mucize) **bu dişi devedir. Su içme hakkı** (bir gün) **onundur, belli bir günün içme hakkı da sizin" dedi.**

Sudan ona ait ait bir pay var. Dolayısıyla o hususta ona zahmet vermeyin. Belli gündeki sizin hakkınızda da o size zahmet vermesin.

Rivayet edildiğine göre onlar, *"Bu taştan çıkan ve yavrusunu doğuran hamile bir deve istiyoruz"* dediler.

Salih (a.s.) düşünmeye başladı. Cebrail ona *"İki rekat namaz kıl ve Rabbinden dişi deveyi iste"* dedi. deve çıktı ve iriliği kendisi gibi olan bir yavru doğurdu. Göğsü altmış zira idi. İçme günü olduğunda onların suyunun tamamını içti. Onların gününde ise hiç su içmiyordu. Bu, karşılıklı anlaşmanın caiz olduğuna dair delildir. Çünkü onların, *"Onun için (bir gün) su içme hakkı var, belli bir günün içme hakkı da sizin"* sözü karşılıklı anlaşmadandır.

١٥٦- ﴿وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

156. Ona bir kötülükle ilişmeyin. Yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayıverir.

Onu, dövmek, boğazlamak ya da başka bir kötülük yapmak suretiyle ilişmeyin. Günün büyüklüğü, onda azabın oluşundandır. Günü onunla (büyüklükle) nitelendirmesi, azapla nitelendirmesinden daha ebedidir. Çünkü vakit, onun sebebiyle büyüdüğünde, azabın durumu daha şiddetli olur.

١٥٧- ﴿فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ﴾

157. Sonunda deveyi kestiler. Fakat pişman oldular.

Onu bir deve kasabı kesti. Fakat onlar bu işe razı oldular. Bu sebepte kesme işi onlara izafe edildi.

Rivayete göre onu kesen "Hepiniz razı olmadıkça onu kesmem" dedi. Bunun üzerine çadır içindeki kadınlara dahi gittiler, "Razı oluyor musunuz?" diye sordular. Onlar da "Evet" dedi. aynı şekilde çocuklarına da sordular. Fakat üzerlerine azabın inmesinden korktukları için onu boğazladıklarına pişman oldular. Pişmanlıkları tevbe pişmanlığı değildi. Ya da pişmanlığın fayda vermediği bir anda, yani azabı gördükleri anda pişman oldular. Ya da yavruyu bıraktıkları için pişman oldular.

١٥٨- ﴿فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

158. Bunun üzerine onları azap yakaladı. Doğrusu bunda (alınacak) **ders vardır. Ama çokları iman etmiş değildirler.**

Onları yukarıda zikri geçen azab yakaladı.

١٥٩- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

159. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

❁ ❁ ❁

160. - 175. ÂYETLER

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا
تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾
أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ
مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا
لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ
﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ
﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

Meâli

160. Lût *(kavmi)* de peygamberleri yalanladı.

161. Hani kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: *"Sakınmaz mısınız?"*

162. *"Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."*

163. *"Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."*

164. *"Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorm, benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."*

165. *"Âlemlerin içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?"*

166. *"Ve Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor sunuz? Doğrusu siz haddi aşmış bir kavimsiniz."*

167. Dediler ki: *"Ey Lût! Vazgeçmezsen, mutlaka sürülenlerden olacaksın."*

168. (Lût): *"Doğrusu ben, sizin bu işinize buğzedenlerdenim"* dedi.

169. *"Rabbim! Beni ve ailemi onların yapageldiklerin (in vebalinden) kurtar."*

170. 171. Bunun üzerine onu ve geride kalan yaşlı bir kadın dışın da bütün ailesini kurtardık.

172. Sonra, diğerlerini helâk ettik.

173. Üzerlerine de yağmur yağdırdık. Uyarılanların yağmuru ne de kötü idi.

174. Bunda elbette ibret var. Ancak çokları iman etmiş değildirler.

175. Şüphesiz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Tefsiri

١٦٠- ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ﴾

160- Lût (kavmi) de peygamberleri yalanladı.

١٦١- ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ﴾

161- Hani kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: "Sakınmaz mısınız?"

١٦٢- ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾

162- "Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

١٦٣- ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِۚ﴾

163- "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

١٦٤- ﴿وَمَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍۚ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۜ﴾

164- "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorm, benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."

١٦٥- ﴿أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَۙ﴾

165- "Âlemlerin içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?"

"Âlemler" kelimesiyle insanları kastetti. Kadınların çokluğuna rağmen insanların erkeklerle mi ilişkiye giriyorsunuz? Ya da siz, sizin dışındaki âlemler arasından erkeklerle mi ilişkiye giriyorsunuz? Demektir. Yani, siz, bu çirkin fiili tercih ediyorsunuz, demektir. Buna göre *"âlemler"* kelimesi, canlılardan ilişkiye girilebilecek herşeydir.

١٦٦- ﴿وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْۜ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾

166- "Ve Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor sunuz? Doğrusu siz haddi aşmış bir kavimsiniz."

« مِنْ» harfi ceri, «مَا خَلَقَ» yi açıklamak (beyan) içindir. Ya da teb'iz (ondan bir parçayı göstermek) içindir. *"Sizin için yarattığı"* sözünden maksat kadınlardaki mübah organdır. Onlar, onun benzerini kadınlarına da yapıyorlardı. Bunda, eşlere ve cariyelere dübürlerinden (arka yoldan) yanaşılmasını haram olduğuna dair delil vardır. Kim bunu caiz görürse çok büyük hata yapmış olur. «الْعَادِى » müfrit zulmün de haddi aşan, demektir. Yani, bilakis siz, bunun gibi büyük bir günahı işlemek suretiyle *"haddi aşanlar"* olarak nitelendirilmeye en layık olan bir kavimsiniz, demektir.

١٦٧- ﴿قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ﴾

167- Dediler ki: "Ey Lût! Vazgeçmezsen, mutlaka sürülenlerden olacaksın."

Bizi ayıplayıp menetmekten ve işimizi kötülemekten vazgeçmez sen, mutlaka aramızdan çıkardığımız ve beldemizden kovduğumuz kimseler cümlesinden olacaksın. Belki de onlar, çıkardıkları kişiyi, sen kötü bir durumda çıkarıyorlardı.

١٦٨- ﴿قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ﴾

168- (Lût): **"Doğrusu ben, sizin bu işinize buğzedenlerdenim" dedi.**

"Buğzedenlerdenim" sözü *"buğzedenim"* sözünden daha ebedidir. *"Falan alimlerdendir"* sözüde senin, *"falan alimdir"* sözünde daha edebidir. Çünkü sen, onun, ilimde onlara iştirak ettiğine şahitlik edi yorsun. «قِلَى» buğzetmek demektir. «يَقْلِي الْفُؤَادَ وَالْكَبِدَ» kalbi ve ciğeri yaktı demektir. Bunda, günahın büyüklüğüne dair delil vardır. Çünkü onun yanması din yüzündendir.

١٦٩- ﴿رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ﴾

169- "Rabbim! Beni ve ailemi onların yapageldiklerin (in vebalinden) kurtar."

Onların amelinin cezasından kurtar.

١٧٠- ﴿فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ﴾

١٧١- ﴿إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ﴾

170. 171- Bunun üzerine onu ve geride kalan yaşlı bir kadın dışında bütün ailesini kurtardık.

Kızlarını ve onunla birlikte iman edenleri kurtardık. Lût (a.s.)'ın karısı ihtiyar kadın hariç. O, buna razıydı. Günaha rıza gösteren, günahkâr hükmündedir. Aile iman ettiği halde kâfir kadının onlardan istisna edilmesi, onlara, imanda iştirak etmese de, bu isimde iştirak

ettiğinden dolayıdır.

«فِى الْغَابِرِينَ» (geride kalan) lafzı, kadının sıfatıdır. Yani o, azapta kalanlar içindir. Ondan kurtulmadı. Lugatta «غَابِرٌ» kalan demektir. Sanki şöyle denilmiştir: *"Geride kalan ihtiyar kadın hariç."* Yani, onun geride kalması taktir olunmuştur. Zira geride kalma onların kurtarılma vaktinde onun sıfatı olmadı.

١٧٢- ﴿ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ﴾

172- Sonra, diğerlerini helâk ettik.

Helak edilmelerinden maksat, alt üst çevrilmeleridir.

١٧٣-﴿وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ﴾

173- Üzerlerine de yağmur yağdırdık. Uyarılanların yağmuru ne de kötü idi.

Katade'den yapılan bir rivayete göre; Allah şehirden çıkanlar üzerine gökten taş yağdırmış ve böylece onları helâk etmiştir. Denildiki: *"Allah, alt üst çevirmekle yetinmemiş, onun ardından taş yağdırmıştır."*

«فَسَاءَ» nin faili «مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ» dir. Mahsus « بِزَّمَ » *(kötülenen)* «مَطَرُهُمْ» dur. Hazfedilmiştir. *"Uyarılanlar"* sözüyle kavmin kendisini kast etmedi. Bilakis kafirleri kastetti.

١٧٤- ﴿إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

174- Bunda elbette ibret var. Ancak çokları iman etmiş değildirler.

١٧٥- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

175- Şüphesiz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

176. – 195. ÂYETLER

كَذَّبَ اَصْحَابُ الْأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ۚ ﴿٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا
تَتَّقُونَ ۚ ﴿١٧٧﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ۙ ﴿٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ۚ ﴿١٧٩﴾
وَمَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ إِنْ اَجْرِىَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۗ ﴿١٨٠﴾
اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ۚ ﴿٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ
الْمُسْتَقِيمِ ۚ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ
مُفْسِدِينَ ۚ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ ۗ ﴿٨٤﴾ قَالُوا
إِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ۙ ﴿٨٥﴾ وَمَا اَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ
لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِقِينَ ۗ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّى اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ
عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ ۗ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٨٩﴾ إِنَّ فِى ذٰلِكَ
لَاٰيَةً ۗ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ
﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۗ ﴿٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ۙ ﴿١٩٣﴾
عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ۙ ﴿٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِىٍّ مُبِينٍ ۗ ﴿٩٥﴾

Meâli

176. Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.

177. Hani Şuayb onlara: "*Sakınmaz mısınız?*" demişti.

178. ***"Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."***

179. *"Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."*

180. *"Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."*

181. *"Ölçeği tam ölçün, eksiltenlerden olmayın."*

182. Doğru terazi ile tartın.

183. İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışılık çıkarmayın.

184. Sizi ve önceki nesilleri yaratan (Allah) tan korkun.

185. Dediler ki: *"Sen iyice büyülenmişlerdensin."*

186. Ve sen de bizim gibi bir beşersin. Ve biz seni yalancılardan sayıyoruz.

187. *"Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten parçalar düşür."*

188. (Şuayb): *"Rabbim, yaptıklarınızı en iyi bilendir"* dedi.

189. Onu yalanladılar da kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o büyük bir günün azabı idi.

190. Doğrusu bunda *(alınacak)* ders vardır. Ama çokları iman etmiş değildirler.

191. Şüphesiz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

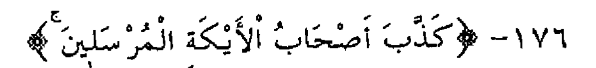
192. Muhakkak ki o *(Kur'an)* âlemlerin Rabbinin indirmesidir.

193. Onu, Ruhu'l-Emin indirdi.

194. Senin kalbine, uyarıcılardan olasın diye.

195. Apaçık Arapça bir dille.

Tefsiri

176- Eyke halkı da peygamberleri yalanladı.

«لَيْكَةَ» hemze ve esre iledir. Halil'den yapılan rivayete göre Eyke yeşil taze yapraklı ağaçların olduğu ormandır. Hicazî ve Şamî'ye göre «لَيْكَةَ» şeklindedir. «ص» sûresindeki de böyledir. Belde adıdır. Denildiki: "Ashabu'l-Eyke; sıcaklık kendilerine vurduğunda ormana sığınan Medyen halkıdır." Doğru olanı ise, onların, ağaçlarının çoğu "ak günlük" bitkisi olan, çöldeki ormana inen başkaları olmasıdır. Bunun delili de "kardeşleri Şuayb'ı" dememesidir. Çünkü o, onların soyundan değildi. Medyen halkının soyundandı.

Hadis-i Şerif'te: Şuayb'ın, Medyen halkından olduğu ve onlara ve Ashabu'l-Eyke'ye gönderildiği bildirilmiştir.

١٧٧- ﴿إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ﴾

177- Hani Şuayb onlara: "Sakınmaz mısınız?" demişti.

١٧٨- ﴿إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ﴾

178- "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."

١٧٩- ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ﴾

179- "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

١٨٠- ﴿وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

180- "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır."

١٨١- ﴿اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ﴾

181- "Ölçeği tam ölçün, eksiltenlerden olmayın."

Onu tamamlayın. İnsanların haklarını eksiltmeyin. Tam ölçek emredilmiştir. Eksiltmiş ölçek, yasaklanmıştır. Fazla olması hususunda ise hiçbir şey söylenmemiştir. Onun zikredilmemesi, onu yaparsa iyilik etmiş olacağına, yapmazsa üzerine hiçbir şey gerekmeyeceğine delildir.

١٨٢- ﴿وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ﴾

182- Doğru terazi ile tartın.

«قِسْطَاسِ» Ebubekir'in dışındaki Kûfeli'lere göre «ق» ın esresiyledir. Terazi ya da kantar demektir.

"Adalet" manasına gelen «قِسْطِ» kelimesinden geliyorsa aynel fiili tekrar edilmiş demektir.

Ve vezni de «فِعْلَاسِ» şeklindedir. Değilse o, rubaidir. (Dört harfli kelimelerdendir.)

١٨٣- ﴿وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾

183- İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.

Birinin hakkını kıstığında «بَخَسَهُ حَقَّهُ» denir. *"İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın"* sözünden maksat; onların, dirhemlerini ve dinarlarını etraflarından kesmek suretiyle azaltmayın, demektir. Orada, yol kesmek, gece baskını yapmak ve ekinleri mahvetmek gibi bozgunculuklar yaparak haddi aşmayın. Onlar, bunu yapıyorlardı da bundan menedildiler.

Yer yüzünde bozgunculuk yaptığında «عَثَا فِى الْأَرْضِ» ve « عَثِىَ فِى الْأَرْضِ» denir. «عَثِىَ» , «عَثَا»'nın ayrı bir ifadesidir.

١٨٤- ﴿وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ﴾

184- Sizi ve önceki nesilleri yaratan (Allah) tan korkun.

«جِبِلَّةَ» kelimesi «كُمْ» üzerine atıftır. Yani, sizi yaratan ve sizden öncekileri yaratan (Allah) tan korkun, demektir. Önceki nesillerden maksat; geçmiş nesillerdir.

١٨٥- ﴿قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ﴾

185- Dediler ki: "Sen iyice büyülenmişlerdensin."

١٨٦- ﴿وَمَا أَنْتَ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ﴾

186- Ve sen de bizim gibi bir beşersin. Ve biz seni yalancılardan sayıyoruz.

"Sen iyice büyülenmişlerdensin" ve *"ve sen de bizim gibi bir beşersin"* sözleri arasına «و» harfinin getirilmesi, onlara göre peygamberliğe ters olan iki ayrı manayı ifade etmek içindir. Büyülenmiş olmak ve insan olmak. Semud kıssasında ise tek bir manayı, yani büyülenmişliği ifade etmek istediğinden bu vavı terketti. Onun kendisi gibi bir beşer olduğunu da daha sonra tekrarlandı.

«إِنْ» , «إِنَّ» den hafifletilmiştir. «لَمِنْ» deki «لَ» onunla, olumsuzlayan «إِنْ» arasını ayırmak için gelmiştir. «ظَنَّ» fiilinin ve onun ikinci mef'ulunun başına geldiler. Çünkü onların aslı, mübteda ve haberin başına gelmektir.

«إِنَّ زَيْدًا لَمُنْطَلِقٌ» (şüphesiz ki Zeyd ayrıldı) sözünde olduğu gibi «كَانَ» ve «ظَنَنْتُ» babları, mübteda ve haber babı cinsinden olduklarından bunu iki babta da yaptı. Bu sebeple «إِنْ كَانَ زَيْدٌ لَمُنْطَلِقٌ» *"Zeyd mutlaka ayrılmıştır"* ve «إِنْ ظَنَنْتُهُ لَمُنْطَلِقٌ» *"Onun mutlaka ayrıldığın sanıyorum"* denilmiştir.

١٨٧- ﴿فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

187- "Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten parçalar düşür."

«كِسْفًا» Hafs'a göre «كِسَفًا» şeklindedir. Her ikisi de «كِسْفَةٌ» kelimesinin çoğuludur. Parça demektir. «كَسَفَهُ» ise ona kesti, demek-

tir. Gökten yani, buluttan ya da gölgeden. Eğer sen, peygamber olduğuna dair sözünde doğru isen Allah'a dua et de üzerimize gökten parçalar düşürsün. Yani azap olarak gökten parçalar düşürsün, demektir.

١٨٨- ﴿قَالَ رَبِّى أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

188- (Şuayb): "Rabbim, yaptıklarınızı en iyi bilendir" dedi.

Hicazî ve Amr'a göre «رَبِّىَ» , «رَبِّىَ» şeklindedir. Diğerlerine göre ise «ى» sakindir.

Şüphesiz ki Allah sizin amellerinizi ve onlara karşı hak ettiğiniz azabı daha iyi bilir. Gökten parçalar indirmek suretiyle size azap etmek isterse bunu yapar. Başka bir şekilde azap etmek isterse onu yapar. Hüküm ve irade ona aittir.

١٨٩- ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

189- Onu yalanladılar da kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o büyük bir günün azabı idi.

«ظُلَّة» bir buluttur. Rüzgârdan mahrum bırakıldıktan ve yedi gün müddetince sıcakla azap edildikten sonra sıcaktan korunma amacıyla bu bulutun altında toplandılar oradan üzerlerine atış yağdırıldı da yandı gittiler.

١٩٠- ﴿إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

190- Doğrusu bunda *(alınacak)* ders vardır. Ama çokları iman etmiş değildirler.

١٩١- ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾

191- Şüphesiz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Bu sûredeki bütün kıssaların başına ve sonuna, manaları kalplere yerleşsin ve nasihat ve tehdit açısından daha etkili olsun diye bu tek-

rarları getirdi. Çünkü ondaki her kıssa başlı başına bir konudur. Ve ondan alınarak ders diğerlerindeki gibidir. Bu sebebten, layık olan ona benzerindeki şeyle başlamak ve benzerindeki şeyle bitirmektir.

١٩٢- ﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

192- Muhakkak ki o (Kur'an) âlemlerin Rabbinin indirmesidir.

Ondan indirilmiştir.

١٩٣- ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾

193- Onu, Ruhu'l-Emin indirdi.

Yani Cebrail indirdi. Çünkü o, kendisinde hayat olan vahiy hususunda güvenilirdir. Hicâzî, Ebu Amr, Zeyd ve Hafs'a göre «نَزَلَ» şeklindedir.

Diğerlerine göre ise «نَزَّلَ» şeklinde şeddelidir ve «الرُّوحَ» kelimesi de mensubtur. Fail, Allah'u Teâlâ'dır. Yani, Allah, Ruhu'l-Emini onu indirmekle görevli kıldı, demektir. Her iki kıraate göre «بِ» geçişlilik içindir.

١٩٤- ﴿عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ﴾

194- Senin kalbine, uyarıcılardan olasın diye.

Onu, senin hafızana ve anlayışına unutulmayan bir şeyin yerleştirilmesi gibi yerleştiririm. *"Sana okuyacağız da unutmaya-caksın"* ayetinde olduğu gibi.

١٩٥- ﴿بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾

195- Apaçık Arapça bir dille.

Kureyş ve Cûrhûm diliyle. Mubîn; açık ve umumun yüz çevirdiği şeylerden arındırılmış, demektir. «بِ» ye «مُنْذِرِينَ» ye ya da «نَزَلَ»

ye taalluk etmektedir. «منذرين» ye taalluk ederse, *"bu dille uyaranlar dan biri olasın diye"* manasına gelir. Bu dille uyaranlar; Hûd, Salih, Şuayb ve İsmail (a.s.) dır.

«نَزَلَ» ye taalluk ederse, *"Onunla uyarasın diye onu, Arapça ola rak indirdi"* manasına gelir. Çünkü onu yabancı bir dille indirmiş olsaydı, katiyetle ondan kaçarlar *"anlamadığımız şeyi ne yapalım?"* derler ve uyarı, bununla imkânsızlaşırdı. Bu açıdan bakıldığında, o Kuranın senin ve kavminin diliyle Arapça olarak indirilmesi, kalbine indirilmesi demektir. Çünkü sen ve kavmin onu anlarsınız. Eğer yaban cı bir dille olsaydı sadece kulağına inmiş olacaktı, kalbine değil. Çünkü sen harflerin seslerini işitirsin ama, manalarını ne anlarsın ne de idrak edersin. Bazıları birkaç dil bilirler. Ana diliyle dışındakilerle konuştuğunda ise, çok iyi bilse de, aklına, ilk önce lafızları, sonra manaları gelir. Bu, Allah'ın Kur'anı, onun kalbine açık bir Arapçayla indirmesinin açıklamasıdır.

❁ ❁ ❁

196. - 212. ÂYETLER

وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَٰٓؤُا
بَنِي إِسْرَٰٓئِيلَ ﴿٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿٩٨﴾ فَقَرَأَهُ
عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ
الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾
فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ
﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ
جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ
﴿٢٠٧﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا
ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا
يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

Meâli

196. Şüphesiz o, daha öncekilerin kitaplarında da vardır.

197. Beni İsrailoğullarının onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?

198. 199. Bizi onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de, bunu o okusaydı, yine de iman etmezlerdi.

200. Böylece onu günahkârların kalplerine soktuk.

201. Onun için acıklı azâbı görünceye kadar da ona iman etmezler.

202. İşte bu *(azap)* onlara, kendilerini farkında olmadan, ansızın

geliverecektir.

203. O zaman *"Bize (iman etmemiz için) mühlet verilir mi acaba?" diyeceklerdir.*

204. (Oysa dünyada iken) onlar, bizim azâbımızı çarçabuk istiyorlardı.

205. 206. Ne dersin! Eğer biz onları zevk içinde yaşatıp faydalandırsak, sonra kendilerine vadedilen *(azap)* gelse *(acaba durumları ne olur)?*

207. Edindikleri faydalar ve aldıkları zevkler onlara hiç yarar sağlamaz.

208. 209. Biz, hiçbir memleketi, öğüt vermek üzere (gönderdiğimiz) uyarıcıları (peygamberleri) olmaksızın yok etmemişizdir. Biz zalim değiliz.

210. Onu *(Kur'an'ı)* şeytanlar indirmedi.

211. Bu onlara düşmez. Zâten güçleri de yetmez.

212. Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.

Tefsiri

١٩٦- ﴿وَإِنَّهُ لَفِى زُبُرِ الْأَوَّلِينَ﴾

196- Şüphesiz o, daha öncekilerin kitaplarında davardır.

O Kur'an'ın zikri, diğer semâvi kitaplarda sabittir. Denildiki: Onlar da olan onun manalarıdır. Bunda, Kur'an'ın, arapça dışındaki diller de yapılan tercümelerinin de Kur'an olduğuna dair delil vardır. Bu sebeple bu, namazda Kur'an'ın, Farsça okunmasının câiz olduğuna dair delil olmaktadır.

١٩٧- ﴿أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَٰٓؤُا بَنِى إِسْرَآئِيلَ﴾

197- Beni İsrailoğullarının onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?

Şamî'ye göre «أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً» cümlesi «وَلَمْ تَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ»

şeklindedir. «آيَةٌ» , «كَانَ» nin ismi kılınmıştır. Haberi de «أَنْ يَعْلَمَهُ» dur. Yani, Tevrat'ta zikri geçtiği için Kur'an'ı bilmeleri, demektir. Denildiki: «تَكُنْ» de zamiri kıssa vardır ve «آيَةٌ» öne geçmiş haberdir. Mübteda «أَنْ يَعْلَمَهُ» dur. Cümle de «كَانَ» nin haberidir. Yine şöyle denildi: «كَانَ» tam fiildir. Fâili «آيَةٌ» dur. «أَنْ يَعْلَمَهُ» , «آيَةٌ» dan bedeldir. Ya da hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. Yani, onlar için delil hasıl olmadı mı? demektir.

Diğerlerine göre ise «يَكُنْ» müzekker şekildedir. «آيَةٌ» onun haberi olmak üzere mensuptur. «أَنْ يَعْلَمَهُ» da isimdir. Takdiri şöyledir: *"Onlar için Beni alimlerinin bilgisi delil olmadı mı?"* Beni İsrail alimlerinden maksat, Abdullah b. Selam ve diğerleridir.

Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onlara (Kur'an) okunduğunda: "Ona inandık. O Rabbimizden gelen hakikattir. Zaten biz, bundan önce de Müslümanlardık"* derler. «عُلَمٰٓؤُا» kelimesi, mushafta eliften önce vavla yazılmıştır.

١٩٨- ﴿وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ﴾

١٩٩- ﴿فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ﴾

198. 199- Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de, bunu o okusaydı, yine de iman etmezlerdi.

«أَعْجَمِينَ» , «أَعْجَمُ» kelimesinin çoğuludır. O, açık konuşamayandır.

«أَعْجَمِى» de böyledir. Ancak onda fazladan nispet yası olduğu için te'kid daha fazladır. Dillerinden başka bir dili konuşan sözünü anlamadıkları biri olduğunda ona "A'cem" ve "A'cemî" dediler. Ve onu açık açık konuşmayan, meramını anlatamayan kimselere benzettiler. A'cemî; düzgün konuşsa da acem cinsinden olan kişidir.

Hasan «أَعْجَمِينَ» şeklinde okumuştur. Denildiki: «أَعْجَمِينَ» kelimesi «أَعْجَمِيِّينَ» nin hafifletilmişidir. «أَشْعَرِيُّونَ» için nispet "ya" sını kaldırarak «أَشْعَرُونَ» dedikleri gibi.

Bu takdir olmazsa cem'i sâlimin çoğul kılınması caiz olmazdı. Çünkü bunun müennesi «عَجْمَاءُ» şeklindedir.

Mana şudur: Şüphesiz ki biz, Kur'an'ı Arapçası düzgün bir adama indirdik. Onu anladılar. Onun fesahatını ve icazını gördüler. Bütün bunlara, ondan önceki kitap ehli alimlerin onun indirilmesiyle ilgili müjdeye ve kitaplarındaki onun sıfatına dair ittifakı da ilave oldu. onlaların kitapları onun manalarını ve kıssalarını içerdiler. Bunlarla anlaşıldı ki bunlar, Allah katındandır. Onların zannettiği gibi masallar gibidir. Ona inanmadılar. Onu bazen şiir, bazan de sihir olarak adlandırdılar. Bu, Muhammed (s.a.v.) in uydurmasıdır, dediler. Şayet onu, onun bir benzerini söylemek bir yana, arapçayı güzel konuşamayan yabancı birine indirirsek de o, onu, onlara bu şekilde icazla okusaydı yine inanmadıkları gibi inanmazlar, inkarlarına bahane olsun diye ona hile karıştırırlar ve onu sihir olarak adlandırırlardı, sonra şöyle buyurdu:

٢٠٠- ﴿كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾

200- Böylece onu günahkârların kalplerine soktuk.

Yalanlamayı ya da inkârı soktuk. Bu *"ona inananlar olmadılar"* ayetinin delalet ettiği şeydir. Günahkarlardan maksat; küfrü ve küfürde ısrarı seçtiklerini bildiğimiz kâfirlerdir. Yani onların kalbine böyle bir sokuş soktuk. Ve onu orada yerleştirdik. Onlara, ne yapılırsa yapılsın ve işleri, nasıl ele alınırsa alınsın. Onları, üzerinde bulundukları inkârdan ve yalanlamadan saptırmak mümkün değildir.

Nitekim ayet-i Kerime de: *"Eğer sana kağıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, buna rağmen inkâr edenler" Bu apaçık büyüden başka bir şey değildir" derlerdi buyurulmuştur.* Bu, bizim, Mu'tezile'ye karşı, hayır ve şer yönüyle kulların fiillerinin yaratılması hususundaki delilimizdir.

٢٠١- ﴿لاَ يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الأَلِيمَ﴾

201- Elem verici azâbı görünceye kadar da ona iman etmezler.

"O Kur'an'a iman etmezler" sözü "Onu, günahakârların kalplerine soktuk" sözünü açıklayıcı ve özetleyicidir. Çünkü o, onların kalbine, yalanlanmış ve inkâr edilmiş olarak yerleşmesi için sevkedilmiştir. Vad olundukları tehdidi gözleriyle görünceye kadar onu yalanlamaya ve inkara devam edeceklerine dair bu mananın ifade ettiği şey onu takip etmiştir. Bunun, hal olması caizdir. Yani, ona inanmadıkları halde onu kalplerine soktuk, demektir. "Elem verici azâbı görünceye kadar" sözünden maksat; ölüm anında azâbın görülmesidir. Bu iman-ı Ye'stir ki onlara fayda vermez.

٢٠٢- ﴿فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ﴾

202- İşte bu (azap) onlara, kendilerini farkında olmadan, ansızın geliverecektir.

Gelişini hissetmezler.

٢٠٣- ﴿فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ﴾

203- O zaman "Bize (iman etmemiz için) mühlet verilir mi acaba?"

«فَيَقُولُوا» ve «فَيَأْتِيَهُمْ» lafızları, «يَرَوْا» üzerine atfedilmiştir.

Onlar, göz açıp kapayıncaya kadar bir mühlet isterlerde buna icabet olunmaz.

٢٠٤- ﴿أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ﴾

204- (Oysa dünyada iken) **onlar, bizim azâbımızı çarçabuk istiyorlardı.**

Bu, onların azarlanmasıdır. Ve onların *"üzerimize taş yağdır ya da bize elem verici azâbı getir (bakalım)"* sözünün ve benzeri sözlerinin inkârıdır.

٢٠٥- ﴿أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ﴾

٢٠٦- ﴿ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ﴾

205. 206- Ne dersin! Eğer biz onları zevk içinde yaşatıp faydalandırsak, sonra kendilerine va'dedilen (azap) **gelse** (acaba durumları ne olur?)

" *O yıllar, dünya hayatı müddeti içindeki yıllardır*" denildi.

٢٠٧- ﴿مَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ﴾

207- Edindikleri faydalar ve aldıkları zevkler onlara hiç yarar sağlamaz.

Bu yıllar içinde edindikleri faydalar ve aldıkları zevkler onlara fayda vermez. Yani, onların azabın gelmesini istemeleri; onların, onun olmayacağına ve onlara dokunmayacağına dair inançlarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca onların, selâmet ve güven içerisinde uzun bir ömür yaşatılmalarından kaynaklanmaktadır.

Nitekim Allah'u Teâla şöyle buyurmuştur: *"(Onlar bunu) kibirlenerek, nimeti önemsemeyerek, alaya alarak ve uzun emele güvenerek (yapmışlardır)"* Sonra şöyle demiştir: *"Farzet ki iş, onların inandığı gibi uzun uzun yaşayacakları ve bol bol faydalandırılacakları şekilde olsun, peki ya bundan sonra bu tehdit onlara ulaşırsa, uzun ömürlerinden ya da güzel yaşamalarından hangisi onlara fayda verecek?"*

Yahya b. Muaz şöyle demiştir: "İnsanlardan gafleti en fazla olanlar; hayatıyla aldananlar, her arzu ettikleriyle lezzetlenenler ve nefsi alışkanlıklara devam edenlerdir. Halbuki Allah'u Teâlâ: *"Ne dersin! Eğer siz, onları, yıllarca zevk içinde yaşatıp faydalandırdıktan sonra kendilerine va'dedilen (azap) gelse (acaba durumları ne olur?) edindikleri faydalar ve aldıkları zevkler onlara hiç yarar sağlamaz."*

Rivayete edildiğine göre, Meymun b. Mihrân buluşmak istediği Hasan'la tavaf esnasında karşılaşmıştı. Ona *"bana nasihat et"* dedi. o da "bu ayeti okumuş başka bir şey de ilave etmemişdi." Meymun *"nasihat ettin ve maksadı yerine getirdin"* dedi.

Rivâyete göre Ömer b. Abdülaziz hüküm vermek için makamına

oturduğunda bu âyeti okuyordu.

٢٠٨- ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ﴾

٢٠٩- ﴿ذِكْرَى وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾

208. 209- Biz, hiçbir memleketi, öğüt vermek üzere (gönderdiğimiz) **uyarıcıları olmaksızın yok etmemişizdir. Biz zalim değiliz.**

Kendilerini uyaran peygamberler olmadıkça hiçbir memleketi helak etmedik.

Burada «وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ» (kendisi hakkında (bizce) bilinen bir yazı yokken, hiçbir ülkeyi helak etmedik) ayetinde olduğu gibi «إلّا» dan sonraki cümle üzerine «و» gelmemiştir. Çünkü asıl olan vav'ın olmamasıdır.

Çünkü cümle « قَرْيَةٍ » (memleket) kelimesinin sıfatıdır. Vav'ın getirilmesi te'kid içindir, sıfatı mevsûfa bağlamaktadır. «ذِكْرَى» mensuptur. "Uyarı" manasınadır. Çünkü «أَنْذَرَ » ve «ذَكَّرَ» (hatırlattı, uyardı) fiilleri manaca birbirilerine yakındır. Sanki şöyle denilmiştir: «مُذَكِّرُونَ تَذْكِرَةً» (uyarıcı yapanlar) ya da «ذِكْرَى» «مُنْذِرُونَ» (uyaranlar) daki zamirden haldir. Yani, onları uyarıcılar olarak uyarıyorlar, demektir.

Ya da onun mef'ulûn lehidir. Yani, uyarı ve öğüt olsun diye uyarıyorlar, demektir.

Ya da «ذِكْرَى» hazfedilmiş bir mübtedanın haberi olmak üzere merfudur. Bu bir uyarıdır, manasınadır. Bu halde cümle, itiraz cümlesidir. Ya da sıfattır. Uyarı sahibi uyarıcılar, manasına gelmektedir.

Ya da «ذِكْرَى» , «أَهْلَكْنَا» fiilinin meful'ûn lehidir. Buna göre mana; zalim bir memleket halkını, anacak, helâk edilmeleri, kendileri dışındaki için bir uyarı, bir ibret olsun da onlar gibi isyan etmesinler diye kendilerine uyarıcılar göndermektir. Biz, zalimler değiliz ki zulm

edenlerin dışındaki bir kavmi helak edelim.

٢١٠- ﴿ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ﴾

210- Onu (Kur'an'ı) **şeytanlar indirmedi.**

Müşrikler *"Bu Kur'an'ı, Muhammed'e, şeytanlar telkin ediyor"* dediklerinde bu ayet indirilmiştir.

٢١١- ﴿وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ﴾

211- Bu onlara düşmez. Zaten güçleri de yetmez.

Bu onlara kolay gelmez. Buna güçleri de yetmez.

٢١٢- ﴿إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ﴾

212- Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.

Yakıcı yıldızlar vesilesiyle menedilmişlerdir.

❁ ❁ ❁

213. – 227. ÂYETLER

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ
الْاَقْرَبِينَ ٢١٤ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ
عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّي بَرِٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ
﴿٢١٧﴾ اَلَّذِي يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ
عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾
وَالشُّعَرَٓاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾
وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا
اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

Meâli

213. O halde sakın Allah ile beraber başka tanrıya kulluk edip yalvarma, Yoksa azâba uğratılanlardan olursun!

214. En yakın akrabanı uyar.

215. Sana uyan mü'minlere kanadını indir.

216. Şayet sana karşı gelirlerse deki: *"Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım."*

217. O mutlak galip ve engin merhamet sahibine tevekkül et.

218. O ki *(gece namaza)* kalktığında seni görür.

219. Secde edenler arasında dolaşmanı da *(görür.)*

220. Herşeyi işiten, herşeyi bilen O'dur.

221. Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?

222. Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler.

223. (Bunlar) şeytanlara kulak verirler ve onların çoğu yalancıdır.

224. Şairler (e gelince), onlara da sapıklar uyarlar.

225. 226. Onların her va'dide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?

227. Ancak iman edip iyi işler yaparlar, Allah'ı çok çok anarlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, hangi âkibete döndürüleceklerini yakında bilecekler.

Tefsiri

٢١٣- ﴿فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ﴾

213- O halde sakın Allah ile beraber başka tanrıya kulluk edip yalvarma. Yoksa azaba uğratılanlardan olursun.

Bu nehiy, ta'riz olarak, ondan (Muhammed (a.s.) dan) başkası için gelmiştir. Onu da, ihlasını artırmaya teşvik etmektedir.

٢١٤- ﴿وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ﴾

214- En yakın akrabanı uyar.

Töhmeti ortadan kaldırmak için onları özellikle zikretti. Çünkü insan akrabasına karşı kolaylık gösterir. Ya da onun, Allah katında onlar lehine hiçbir fayda sağlayamayacağını ve kurtuluşun akrabalıkta değil, ona tâbi olmakta olduğunu bilsinler diye onları özellikle zikretti. Bu ayet inince Muhammed (a.s.) Safâ tepesine çıktı. Akrabalarını en yakınlarını çağırdı. Şöyle dedi: *"Ey Abdülmuttalip oğulları, Ey Haşim oğulları, Ey Abdu Menaf oğulları, Ey peygamberin amcası Abbas, Ey Allah'ın Resûlü'nun halası Safiye! Şüphesiz ki ben, Allah katında sizin lehinize hiçbir şeye sahip değilim."*

٢١٥- ﴿وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

215- Sana uyan mü'minlere kanadını indir.

Etrafındakilere yumuşak davran, tevazu göster. Bunun aslı; alçalmak istediğinde kuşun, kanatlarını toplamasıdır. Uçmak istediğinde de kanatlarını kaldırır. Bu sebepten dolayı, alçalma anında kanatların toplanması, tevazuya ve etrafındakilere karşı yumuşaklığa misal olmuştur. Akrabandan olan ve olmayan bütün mü'minlere kanadını indir.

٢١٦- ﴿فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّى بَرِيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾

216- Şayet sana karşı gelirlerse deki: "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım."

Yani, kavmini uyar. Eğer sana tabi olurlar ve itaat ederlerse onlara, şefkat kanadını indir. Ama eğer, sana isyan ederler ve tabi olmazlarsa, onlardan olup Allah'a şirk koşma ve şâir işlerinden uzaklaş.

٢١٧- ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾

217- O mutlak galip ve engin merhamet sahibine tevekkül et.

İzzetiyle düşmanlarını kahredene, onlara karşı sana merhametiyle yardım edene ve onlardan ve diğerlerinden sana isyan edenlerin kötülüğünü senden uzaklaştırana tevekkül et.

Tevekkül; kişinin, işini sahibine zarar ve fayda vermeye güç getirene havale etmesidir. Dediler ki: *"Tevekkül sahibi; başına bir iş geldiğinde onu, günah bir işle defetmeye çalışmayan kişidir."* Allah kendisinden razı olsun Cüneyd de şöyle demiştir: "Tevekkül; herşeyinle Allah'a yönelmen ve her şeyinle başkalarından yüz çevirmendir. Çünkü sen iki dünyada da ona muhtaçsın."

«فَتَوَكَّلْ» Medenî ve Şamî'ye göre «وَتَوَكَّلْ» şeklindedir. «فَقُلْ» ya da «فَلاَ تَدْعُ» üzerine atıftır.

٢١٨- ﴿الَّذِى يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ﴾

218- O ki, (gece namaza) **kalktığında seni görür.**

Gece namazına kalkan olarak.

٢١٩- ﴿وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾

219- Secde edenler arasında dolaşmanı da (görür.)

Namaz kılanlar arasında dolaşmanı da görür. Peygamberine karşı merhametli oluşunun sebebini zikretti. O da; onun, gece yarısı teheccüde kalkması ve ashabından teheccüde kalkanların hallerini araştırmak ve onların Allah'a nasıl ibadet ettiklerini ve ahiretleri için nasıl çalıştıklarını öğrenmek için aralarında dolaşmasıdır. Denildiki: *"Onun manası, o, seni insanlara cemaatle namaz kıldırmak için kalktığında seni görür. Secde edenler arasında dolaşması ise; onlara imam olduğunda, onun; aralarındaki kıyamı, rukû, secdesi ve ettehiyyâtüye oturuşudur."*

Mukatil'den rivayet edildiğine göre o, Ebû Hanife'ye *"Kur'anda cemaatle namazı gördün mü?"* diye sormuş, o da ona bu âyeti okuyarak cevap vermiştir.

٢٢٠- ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

220- Herşeyi işiten, herşeyi bilen O'dur.

Söylediğini işitir, yücelttiğini ve bildiğini de bilir. Kendisini gördüğünüzü haber vermek suretiyle, onu, ibadetin zorluklarından korumuş ve ona, işi hafifletmiştir. Çünkü Mevlâ'sının gözetimi altında amel ettiğini bilen biri için zorluk yoktur. Bu, senin *"Benim için tahammül edenlerin tahammül ettikleri şeyler gözümdedir"* sözünde olduğu gibidir. Müşriklerin *"Şüphesiz ki bu sözü, Muhammed'e şeytanlar getiriyorlar"* şeklindeki sözlerine cevap olarak şu âyet inmiştir:

٢٢١- ﴿هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ﴾

221- Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?

Ey Müşrikler! size, şeytanın kimler üzerine ineceğini haber vereyim mi? dedikten sonra haber vermiş, şöyle demiştir:

٢٢٢- ﴿تَنَزَّلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ﴾

222- Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler.

Günahları irtikap edenlere, ki onlar da kahinler ve sedîh, Tüleyha ve Müseyleme gibi peygamberlik taslayanlardır. Muhammed (s.a.v.) ise bu sahtekârları yeriyor ve aşağılıyor. O halde şeytanlar ona nasıl inerler.

٢٢٣- ﴿يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ﴾

223- Onlar kulak verirler ve onların çoğu yalancıdır.

Onlar şeytanlardır. Taşlanmak suretiyle mendilmeden önce yüce meleklere kulak verirler ve onların gayba ait muttali oldukları ve konuştukları bazı şeyleri ezberlerler, sonra da onu dostlarına haber verirlerdi.

« يُلْقُونَ » fiili haldir. Yani onlar, kulak verdikleri şeyleri atarak inerler, demektir.

Ya da «يُلْقُونَ» «كُلِّ أَفَّاكٍ» in sıfatıdır. Çünkü o çoğul manasındadır. Dolayısıyla da ceza yerindedir. Ya da yeni bir başlangıç cümlesidir. İrapta mahalli yoktur. Ve sanki *"(o şeytanlar) niçin günaha düşkün olanlar üzerine inerler?"* denilmiştir. Onların çoğu, onlara haber verdikleri hususlarda yalancıdırlar. Çünkü onlar, onlardan, işitmedikleri şeyleri de işitmektedirler. *"O meleklerden duyduklarını dostlarına atarlar"* şeklinde olduğu söylendi. Yine *"O günaha düşkün olanlar, yalan söyleyerek ve şeytanlara iftira ederek onların kendilerine haber vermediği şeyleri onların üzerine atarlar"* şeklindedir de denilmiştir. «أَفَّاكٍ» çokca iftira atan kişidir. Bunların iftiradan başka bir söz söylemedikleri anlamına gelmez. Burada, cinlerden hikaye ettikleri hususlarda bu iftiracılardan çok azının doğru söylediği, çoklarının ise uydurmacı olduğu kastedilmiştir.

Hasan'dan yapılan rivayete göre ise "çoğu" sözünden maksat hepsidir. *"Şüphesiz ki o (Kur'an) âlemlerin Rabbinin indirmesidir"* *"Onu (Kur'an'ı) şeytanlar indirmedi ve şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?"* yetleri kardeş oldukları halde araları ayrılmıştır. Kendilerinden olmayan ayetlerle araları ayrılıp daha sonra tek-

rar tekrar onlara dönülmesi onların önemine işaret etmektedir. Çünkü sen de gönlünde önem verdiğin bir şey varken konuştuğunda, onu tekrar tekrar zikredersin, ondan kopmazsın. Şu âyet, şiir söyleyen ve *"Biz de Muhammed'in söylediği gibi söyleriz"* diyenler ve kavimlerinden onlara tabi olup onların şiirlerine kulak verenler hakkında inmiştir.

٢٢٤- ﴿وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ﴾

224- Şairler (e gelince) **onlara da sapıklar uyarlar.**

«وَالشُّعَرَاءُ» mübtedadır. Haberi «يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ» dir. Yani, onların uydurmalarına, yalanlarına, namus ve neseplere leke sürmelerine ve methe layık olmalayanları methetmelerine ancak sapıklar uyar ve onların bu işlerini ancak sapıklar güzel görür. Sapıklardan maksat; aşağılık insanlar veya bunları rivâyet edenler veya şeytanlar veya müşriklerdir.

Zeccâc şöyle demiştir: *"Şâirin biri yalan yere metheder ya da hicv eder, bir topluluk da bunu beğenir ve ona tabi olursa işte o topluluk yoldan çıkmıştır, sapıktır."*

Nafiye göre «يَتْبَعُهُمْ» , «يَتْبَعْهُمْ» şeklindedir.

٢٢٥- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ﴾

٢٢٦- ﴿وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ﴾

225. 226- Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?

Onların her söz vadisinde dolaştıklarını görmedin mi? «يَهِيمُونَ» , «أنَّ» nin haberidir. Yani, onları yalanın her türlüsünü konuşurken ya da boş ve batıl şeylerin herbirine dalarken görmedin mi? demektir.

«هَائِمٌ» belirli bir hedefi olmaksızın burnu doğrultusunda giden, demektir. Bu, Antari'ye insanların en çok korkağı, Hakemi de insanların en cimrisi olarak kabul etme noktasına gelinceye kadar bütün sözlerinde zulme kayan kişiler için bir temsildir.

Rivâyete göre Süleyman b. Abdülmelik, Ferazdak'ın:

"(Kadınlar) iki yanımda yatarak gecelediler.

Ben de bekâret kapılarını açarak geceledim"

Sözünü işitince, "Ona had vâcib oldu" demiş. Farazdak ise: Allah'u Teâlâ *"Şüphesiz ki onlar, yalanla ve verdikleri sözde durmamakla vasfetmiştir. Dolayısıyla da benden haddi uzaklaştırmıştır"* demiştir.

٢٢٧- ﴿إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا
مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾

227- Ancak iman edip salih ameller işleyenler, Allah'ı çok çok anânlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, hangi akibete döndürüleceklerini yakında bilecekler.

Daha sonra *"iman edip sâlih ameller işleyenler ve Allah'ı çok çok ananlar bundan müstesnadır"* sözüyle Abdullah b. Revaha, Hassan b. Sabit, Ka'b b. Züheyr ve Ka'b b. Malik (r.a.) gibi sâlih Müslümanlar şairleri bundan istsina etmiştir. *"Allah'ı çok çok anarlar"* yani, Allah'ın zikrini ve Kur'an tilavetini şiirden daha çok yaparlar, demektir. Şiir söylediklerinde Allah'ın tevhidi, övgüsü, Allah Resûlûnün, sahabenin ve ümmetin sâlih kişilerinin medhi hususlarında, ayrıca hikmet, öğüt, zühd, edep ve benzeri günah olmayan hususlarda söylerler. Ebu Yezid şöyle demiştir: *"Çok çok zikir, sayıyla ve gafletle olan değil, huzuru kalple olandır." "Zulmedildikten sonra kendilerini savunanlar"* hicvedildikten sonra hicvedenlerdir. Yani, Resûlüllah (s.a.v.) ve Müslümanları hicvedenlerin hicvine cevap verenler, demektir. Mahlûkat içerisinde hicvedilmeye en layık kişi, Allah Resûlünu (s.a.v.) yalanlayan ve onu hicvedendir.

Rivayet edildiğine göre Resûlüllah (s.a.v.) Ka'b b. Malik'e *"Onları hicvet. Nefsimi kudret elinde bulundurana yemin olsun ki bu, onlara okdan daha tesirlidir"* demiştir.

Hassan'a da şöyle diyordu: *"Söyle. Muhakkak ki Cebrail seninle birliktedir."*

Sure, arkalarını dönenlerin ciğerlerini parçalayacak şeyle sona

eriyor. O da "*yakında bilecekler*" sözü ve ondaki açık tehdidle ilgili şey, "*haksızlık edenler*" sözü ve onun mutlak olarak kullanılması ve "*Hangi âkibete döndürüleceklerini*" sözü ve sözün kapalılığıdır. Bu âyeti, Ebu Bekir (r.a.) Ömer (r.a.) a hilâfeti devrederken okumuştu. Selef de bununla birbirine nasihatta bulunurdu.

İbni Ata şöyle demiştir: "*(Bunun manası) bizden yüz çeviren bizden neyi kaçırdığını yakında bilecek,*" (demektir)

«أَىَّ» , «يَعْلَمُ» fiili ile değil «يَنْقَلِبُونَ» fiili ile, mastar olarak, mensup kılınmıştır. Çünkü soru isimlerinde kendilerinden öncekileri amel etmezler. Yani, "*hani döndürülüşle döndürüleceklerini*" demektir.

❁ ❁ ❁

Sûre - 27

NEML

SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

93 âyettir.

Cüz - 19

1. – 9. ÂYETLER

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾
اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَإِنَّكَ
لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾ إِذْ قَالَ مُوسٰى لِأَهْلِهٓ إِنِّي
اٰنَسْتُ نَارًا سَاٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ
تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ يَا مُوسٰٓى إِنَّهٓ أَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

Meâli

1. Tâ sîn. Şunlar, Kur'an'ın ve apaçık bir kitâbın âyetleridir.

2. Mü'minler için yol gösterici ve müjdedir.

3. Onlar ki namazı kılarlar, zekatı verirler ve ahirete de kesin olarak inanırlar.

4. Ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süsledik. Bu yüzden bocalar dururlar.

5. Onlar, öyle kimselerdir ki, en kötü azap kendileri içindir. Ahirette de en çok ziyana uğrayacaklar onlardır.

6. *(Rasûlüm!)* Bu Kur'an sana hikmet sahibi ve herşeyi bilen *(Allah)* tarafından verilmektedir.

7. Hani: Mûsa ailesine şöyle demişti: *"Hakîkaten ben bir ateş gördüm. (Gidip) size oradan bir haber getireceğim, yahut bir ateş ko-*

ru getireyim, umarım ki ısınırsınız!"

8. Oraya geldiğinde şöyle seslenilmişti: "Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler mübaret kılınmıştır! Alemlerin Rabbi olan Allah eksikliklerden münezzehtir!

9. *"Ey Musa! İyi bil ki ben, mutlak galip ve hikmet sahibi Allah'ım!"*

Tefsiri

١- ﴿طس تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ﴾

1- Tâ sîn. Şunlar, Kur'an'ın ve apaçık bir kitabın ayetleridir.

"Şunlar" kelimesi, sûrenin ayetlerine işarettir. Apaçık kitap; levhtir. Onun âyetleri ise olmuş ve olacak herşeyin onda yazılmış olmasıdır. O, ona bakanlara âyetlerini açıklar. Ya da (o) Kur'an ve ayetleridir. Çünkü o ilimlere ve hikmetlere dair ona konulmuş şeyleri açıklamaktadır. Buna göre onun, "Kur'an" kelimesi üzerine atfedilmesi iki sıfattan birinin diğerine atfedilmesi gibidir. "Bu, eli açık, cömert kişinin işidir" sözünde olduğu gibi. "Kitap" kelimesi, daha edep olması için nekra kılınmıştır. Denildiki: *"Kitap kelimesini burada nekra, Hicr suresinde marife kıldı. Kur'an kelimesini ise burada marife, orada nekra kıldı."* Çünkü Kur'an ve kitap kelimeleri, Muhammed (a.s.)'a indirilene alem olan iki isimdir ve onun iki vasfıdır. Çünkü o, okunur ve yazılır. Dolayısıyla marife gelmesi halinde o alemdir. Nekra gelmesi halinde ise o vasıftır.

٢- ﴿هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

2- Mü'minler için yol gösterici ve müjdedir.

«هُدًى وَبُشْرٰى» , «اٰيَاتُ» kelimesinden hal olarak mahallen mensuptur. Yani yol gösterici ve müjdeci olarak, demektir. Buradaki Fâil "şunlar" daki işaret manasına olan şeydir. Ya da «هُدًى وَبُشْرٰى» , «كِتَابٍ» kelimesinden bedel olarak mecrurdur. Ya da onun sıfatıdır. Ya da *"o yol göstericidir ve müjdedir"* takdirinde merfudur. Ya da «تلك»

kelimesinden bedel olarak merfudur. Yani, şunlar âyetlerdir, sapıklığa karşı doğru yolu göstericidirler ve cennetle müjdeleyicidirler ve sadece mü'minler için müjdedir."

٣- ﴿الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾

3- Onlar ki namazı kılarlar, zekatı verirler ve ahirete de kesin olarak inanırlar.

Namaz'ın farzlarına ve sünnetlerine devam ederler. Mallarının zekâtlarını verirler. «وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ» cümlesi, mevsulun sılası cümlesindendir. Bundan önce sılanın bitmesi ve bunun, yeni bir başlangıç cümlesi olması da muhtemeldir. O zaman sanki şöyle denilmiş olur. O, iman edip namaz kılmak ve zekât vermek suretiyle sâlih amelleri işleyenler, âhirete kesin olarak inananlardır. İsim cümlesi olarak getirilmesi ve «هُمْ» olan mübtedanın onda tekrar edilmesi buna delalet etmektedir. Böylece onun manası, âhirete kesin olarak inananlar, ancak iman ile sâlih ameli biraraya getirenlerdir, demektir. Çünkü âkibet korkusu, onları, zorlu işleri yüklenmeye sevketmektedir.

٤- ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ﴾

4- Âhirete inanmayanların işlerini onlara süsledik. Bu yüzden bocalar dururlar.

Şehveti yaratmak suretiyle amellerini süsledik de sonunda, bunu, güzel görmeye başladılar. Allah'u Teâlâ'nın *"Kötü işi kendisine gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi?"* âyetinde buyurduğu gibi. Yolunu kaybeden kişinin halinde olduğu gibi onlar, sapıklıklarında bocalar dururlar.

٥- ﴿أُولٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ﴾

5- Onlar, öyle kimselerdir ki, en kötü azap kendileri içindir. Ahirette de en çok ziyana uğrayacaklar onlardır.

Kötü amellerine karşılık onlar için Bedir günü, öldürülme ve esir edilme vardır. Ahiret'te de en çok ziyan eden insanlar onlardır. Çünkü onlar, iman etselerdi, bütün ümmetler üzerine şahitler olacaklardı. Ne

yazık ki, kurtuluşu ve Allah'ın sevabını kaybettikleri gibi bunu da kaybettiler.

٦- ﴿وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ﴾

6- (Rasûlum!) **Bu Kur'an sana hikmet sahibi ve herşeyi bilen** (Allah) **tarafından verilmektedir.**

O sana kamil bir hikmet sahibi ve kamil bir bilici tarafından veriliyor ve telkin ediliyor. Bu, o ikisinin (hikmet sahibi ve bilen kelimelerinin) nekra şeklindeki manasıdır. Bu âyet, bundan sonra sevkedilecek olan kıssalar ve bu kıssalardaki hikmetine ve ilmine ait inceliklere dair şeyler için bir hazırlıktır.

٧- ﴿إِذْ قَالَ مُوسٰى لِأَهْلِهِ إِنِّي اٰنَسْتُ نَارًا سَاٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾

7- Hani: Mûsa ailesine şöyle demişti: "Hakikaten ben bir ateş gördüm. (gidip) **size oradan bir haber getireceğim, yahut bir ateş koru getireyim, umarım ki ısınırsınız?"**

«إذْ» "hani" «اذْكُرْ» "hatırla" fiiliyle mensuptur. Sanki o "Bundan sonra onun hikmetinin ve ilminin eserlerinden Mûsa (a.s.)'ın kıssasını al" demiştir. Mûsa Medyen'den Mısır'a gidişinde hanımına ve yanındakilere şöyle dedi: *"Hakîkaten ben bir ateş gördüm. Oradan size yolun durumu hakkında bir haber getireceğim"* Çünkü o, yolu kaybetmişti.

Kûfe'ye göre «شِهَابٍ» kelimesi tenvinlidir. Işık veren ateş demektir. «قَبَسٍ» ise alınmış, ayrılmış ateş demektir. Bedel ya da sıfattır. Kûfe'lilerin dışındakilere göre ise «بِشِهَابِ قَبَسٍ» şeklindedir, izafetledir. Çünkü o ateş parça halinde de bütün halinde de olur.

Burada *"size getireceğim"* sözüyle diğer kıssalardaki *"umulur ki size getiririm"* sözü arasında, yani birinde ümit ifade eden diğerinde de kesinlik ifade eden bir sözle olması arasında tezat yoktur. Çünkü ümit sahibinin ümidi güçlendiğinde olmama ihtimalini bilmekle bera-

ber o *"şöyle yapacağım ve şöyle olacak"* der. "Getireceğim" sözünü, gelecek zamana ait «سَ» ile söylemesi, onu onlara geç olsa da ya da mesafe uzak olsa da getireceğine dair ailesine verdiği bir sözdür.

Onu «أَوْ» ya da ile söylemesi ise, iki ihtiyacı birden göremezse de hiç olmazsa birini elde edeceği ümidi ifade etmektedir. O da ya yolun öğrenilmesi ya da ateşin alınmasıdır. Halbuki o, ateşin başında iki külli ihtiyacına -ki onlar dünya ve âhiret şerefidir- nâil olacağını bilmiyordu. Kıssa bir olduğu halde iki suredeki lafzî farklılıklar, hadisin, mana olarak rivâyetinin caiz olduğuna, ve nikah'ın evlilik lafzından başka lafızlarla caiz olduğuna dair delildir. Umulur ki size isabet eden soğuğa karışırsınız.

«تَصْطَلُونَ» deki «طـ» , «ص» dan dolayı, «اِفْتَعَلَ» babının «ت» sinden «طـ» ya dönüşmüştür.

٨- ﴿فَلَمَّا جَٓاءَهَا نُودِىَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِى النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

8- Oraya geldiğinde şöyle seslenilmişti: "Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah eksikliklerden münezzehtir."

Gördüğü ateşin yanına gelince Mûsaya nida edildi. «أَنْ» , «أَنَّ» dan hafifletilmiştir.

Takdiri ise «نُودِىَ بِأَنَّهُ بُورِكَ» şeklindedir. Zamir, zamiri şandır. Zemahşerî kabul etmese de karşılıksız olarak bu şekilde hazfi caizdir.

Çünkü «بُورِكَ» (mübarek kılındı) sözü duadır. Dua ise, bir çok hükümde başkasının yerine geçer. Ya da «أَنْ» açıklayıcı «أَنْ» dir.

Çünkü nidada söz manası vardır. Yani, ona *"mübarek kılındı"* denildi. Mübârek kılındı, yani takdis olundu, mukaddes kılındı, ya da orada bereket ve hayır kılındı, demektir. Ateşin bulunduğu yerdekiler

mübarek kılındı. Onlar meleklerdir. O ateşte dini bir iş tahakkuk ettiği için onun çevresindekiler de yani Mûsa da mubarek kılındı. O dini iş; "Allah'ın Mûsa ile konuşması, ona soru sorması ve onun üzerinde mucizelerini izhar etmesidir. *"Âlemlerin Rabbi olan Allah eksikliklerden münezzehtir"* sözü de nida edilenler cümlesindendir ki, Allah bununla kendi zatını kendine layık olmayan benzetme ve diğer noksan sıfatlardan tenzih etmiştir.

٩- ﴿يَا مُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

9- "Ey Musa! İyi bil ki ben, mutlak galip ve hikmet sahibi Allah'ım."

«إِنَّهُ» daki zamir şan içindir. Şan ise «أَنَا اللّٰهُ» dur. «أَنَا اللّٰهُ» mübteda ve haberdir. «الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» "Gâlip ve hikmet sahibi" lafızları haberin iki sıfatıdır. Ya da «إِنَّهُ» daki zamir, kendisinden önce ona delalet eden şeye döner. Yani, seninle konuşan benim, demektir. Lafzı da «اللّٰه» lafzının açıklamak içindir. «انا» açıklayıcı «الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» lafzının iki sıfatıdır. Bu konuşma, onun elinde izhâr etmek istediği mucizeler için bir hazırlıktır.

❁ ❁ ❁

10. – 17. ÂYETLER

وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا
مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ
بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ
تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ
مُبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ
سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ
شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ
الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

Meâli

10. *"Asânı at"* (Mûsa âsâyı atıp) onu yılan gibi deprenir görünce dönüp arkasına bakmadan kaçtı. (Dedik ki:) *"Ey Mûsa! Korkma! Çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz."*

11. Ancak, kim haksızlık yapar, sonra yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse, bilsin ki ben (ona karşı da) çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim.

12. Elini koynuna sok; kusursuz bembeyaz çıkacaktır. Dokuz mûcize ile Firâvun ve kavmine *(git)*. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir

kavim olmuşlardır.

13. Âyetlerimiz onların gözleri önüne serilince *"Bu, apaçık bir sihirdir"* dediler.

14. Vicdanları da bunlar (ın *doğruluğuna)* tam bir kanaat getirdiği halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü, onları bile bile inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!

15. Andolsun ki biz, Davûd'a ve Süleymân'a ilim verdik. Onlar *"Bizi, mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun"* dediler.

16. Süleymân Dâvûd'a vâris oldu ve dediki: *"Ey İnsanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize herşeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütûftur."*

17. Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları Süleymân'ın hizmetine toplandı, hepsi birarada *(onun tarafından)* düzenli olarak sevkediliyordu.

Tefsiri

١٠- ﴿وَاَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنّ۪ى لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ﴾

10- "Asanı at" (Mûsa âsayı atıp) **onu yılan gibi deprenir görünce dönüş arkasına bakmadan kaçtı.** (Dedik ki:) **"Ey Mûsa! Korkma! Çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz."**

Mucizeni bilmen ve ona alışman için âsanı at. «وَاَلْقِ عَصَاكَ» "âsânı at" cümlesi «بُورِكَ» "mübarek kılındı" üzerine atıftır. Çünkü mana; ona ateşin bulunduğu yerdekiler mûbarek kılındı ve âsanı at" diye nida olundu, şeklindedir. Her ikisi de nida olundu sözünün açıklamasıdır. Daha açık mana ise şu şekildedir. Ona "Ateşin bulunduğu yerdekiler mübarek kılındı" denildi ve ona "asanı at" denildi. Kasas Suresinde zikredilen şekil buna delalet etmektedir.

Orada «اَنْ يَا مُوسٰى اِنّ۪ى اَنَا اللّٰهُ» "Ey Mûsa bil ki ben Allah'ım" sö-

zünden sonra «وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ» "Âsanı at" şeklinde açıklama harfi olan «اَنْ» in tekrarıyla gelmiştir. «يَهْتَزُّ» "deprenir, hareket eder" fiili «رَاٰهَا» "onu gördü" cümlesindeki «هَا» dan haldir.

«جَانٌّ» küçük yılan demektir. «تَهْتَزُّ» deki zamirden haldir. Musa, yılanın üzerine atılmasından korkarak ona arkasını dönüp kaçtı. «وَلَمْ يُعَقِّبْ» arkasına bakmadı ya da ona dönmedi, demektir. Kaçtıktan sonra savaşmaya tekrar dönünce «عَقَّبَ فُلَانٌ» (falan döndü) denir.

Ona *"Ey Mûsa! Korkma! Çünkü benim huzurumda peygamberler, kendilerine hitap ettiğim halde iken korkmazlar"* ya da *"Benim huzurumda iken peygamberler benden başkasından korkmazlar"* diye nida olundu.

١١- ﴿اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَاِنّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ﴾

11- Ancak, kim haksızlık yapar, sonra yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse, bilsin ki ben (ona karşı da) **çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim.**

Fakat onların dışında kim haksızlık yaparsa, demektir. Çünkü peygamberler haksızlık yapmazlar. Ya da onlardan kim, peygamberlerin zellesi gibi bir kusur işler ve Adem, Yunus, Davud ve Süleyman (a.s.) ile ilgili kusurlarda olduğu gibi peygamberlere caiz olup kendisine izin vermediğim şeylerden birini işlerse, demektir. Sonra, bu zelleden sonra tevbe ederse bilsin ki ben onun tevbesini kabul ederim, zellesini bağışlarım, ona merhamet ederim ve onun dileklerini gerçekleştiririm. Bu, sanki Musa'nın Kıpti'yi öldürdüğünde söylediği *"Rabbim, şüphesiz ki ben, nefsime zulmettim. Beni bağışla"* sözüne karşı bir cevap olmuştur. Ve onu bağışlamıştır.

١٢- ﴿وَاَدْخِلْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ف۪ي تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِه۪ؕ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ﴾

12- Elini koynuna sok; kusursuz bembeyaz çıkacaktır. Dokuz

mucize ile Firavun ve kavmine (git) **Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır.**

Elini gömleğinin cebine sok ve çıkar. Güneş ışığından daha parlak bir şekilde ve deri hastalığı olmaksızın çıkacaktır. «بَيْضَاءَ» ve «مِنْ غَيْرِ سُوءٍ» haldir. «فِى سَبْعِ اٰيَاتٍ» başlangıç sözüdür. «فِى» hazfedilmiş bir fiile taalluk etmektedir. Yani, dokuz mucize ile git, demektir.

Ya da, Âsanı at ve elini sok dokuz ayet, cümlesindendir, demektir. «اِلَى» harfi ceri hazfedilmiş «مُرْسَلاً» kelimesine taalluk etmektedir. Yani Firavuna ve kavmine gönderilmiş demektir. Onlar, Allah'ın emrinden çıkmış, inkârcı bir kavim olmuşlardır.

١٣- ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾

13- Âyetlerimiz onların gözleri önüne serilince "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.

Ayetlerimiz, yani mu'cizelerimiz «مُبْصِرَةً» haldir. Yani apaçık olarak, demektir. Gerçekte, düşünen için ve düşünmekle birlikte olduğu halde «مُبْصِرَةً» kelimesini, «ظَاهِرَةً» ve «بَيِّنَةً» "apaçık" kelimelerinin yerine kullanmıştır.

Ya da hidayet etmek için gösteriyormuş gibi kılındı. Çünkü ama başkasına hidayet etmek bir yana, kendi yolunu bulmaya bile güç yetiremez. «كَلِمَةٌ عَيْنَاءُ وَعَوْرَاءُ» "yıpranmış çirkin kelime" sözü de buradan gelmektedir. Çünkü güzel söz doğruya irşad eder, kötü söz ise saptırır. "Düşünen kimselere zahir olan o ki, bu bir sihirdir" dediler. «اَلْمُبْصِرَةُ» ve «اَلْمُبِينُ» kelimeleri karşılaştırılmıştı.

١٤- ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾

14- Vicdanları da bunlar (ın doğruluğuna) **tam bir kanaat getirdiği halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü, onları bile bile inkâr**

ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak.

"İnkâr ancak inkâr edenin ilminden kaynaklanmaktadır" denildi. Bu doğru değildir. Zira inkâr, kabul etmemektir. Bazan bir şeyi bilmemekten, bazan da bildikten sonra inattan dolayı olur. *Şerhu't-te'vilat ta'*da bu şekilde zikredilmiştir.

Divan adlı eserde «جَحَدَ حَقَّهُ» ve «جَحَدَ بِحَقِّهِ» *"Hakkını inkar etti"* cümlelerinin aynı manaya kullanıldığı zikredilmiştir. «وَاسْتَيْقَنَتْهَا» deki «وَ» hal içindir.

Kendisinden sonra gizli bir «قَدْ» vardır. «الْاِسْتِيقَانُ» *"kanaat getirmek"* kelimesi, «الْاِيقَانُ» kelimesinden manaca daha derindir. Onlar, ona kalpleriyle kesin olarak inandıkları halde onu, inkar ettiler.

«ظُلْمًا» kelimesi «جَحَدُوا» daki zamirden haldir. Hangi zulüm, onların Allah katından gelen âyetler olduğuna kesin olarak inanan sonra da onu apaçık bir sihir olarak adlandıran kişinin zulmünden daha çirkin olabilir? Mûsa'nın getirdiklerine iman etmekten kibirlenerek uzaklaştılar. Bozguncuların sonunun ne olduğuna bir bak. Burada boğulmak, orada yanmak.

١٥- ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖي فَضَّلَنَا عَلٰى كَثٖيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنٖينَ﴾

15- Andolsun ki biz, Dâvûd'a ve Süleymana ilim verdik. Onlar "Bizi, mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allaha hamd olsun" dediler.

Bir takım ilimler ya da çokca yüksek ilim verdik, demektir. Maksat; din ve hikmete dair ilimlerdir. Bu âyet, en uygun olanın terki hususunda mu'tezileye karşı bizim için delildir. Burada « وَ »'ın atfının sahih olması için hazfedilmiş bir cümle gerekmektedir. Eğer bu cümle takdir edilmezse o zaman «اَعْطَيْتُهُ فَشَكَرَ» *"ona verdim derhal teşekkür*

etti" sözünde olduğu gibi «و» «ف» yerinde olacaktı. Takdiri ise şöyledir: O ikisine ilim verdik. Onunla amel ettiler ve onu öğrettiler. Ondaki nimetin hakkını tanıdılar ve *"bizi üstün kılan Allah'a hamd olsun"* dediler. Üstün kılındıkları çoğunluk, kendilerine ilim verilmeyenlerdir. Ya da o ikisinin kendisine verilmeyenlerdir. Bunda, o ikisinin, bir çokları üzerine üstün kılındığı ve bir çoklarının da o ikisine üstün kılındığı manası vardır. Âyette ilmin üstünlüğüne, ilim sahiplerinin ve ilim ehlinin üstünlüğüne dair delil vardır. İlim nimeti, nimetlerin en büyüklerindendir. O, kime verilirse, ona, kullardan birçoğuna karşı üstünlük verilmiştir.

Resûlüllah (s.a.v.) onları, ancak onların şeref ve makamlarını vmek için *"Peygamberlerin vârisleri"* olarak adlandırmıştır. Çünkü onlar, kendisi sebebiyle gönderildikleri şeyi ayakta tutanlardır. Bunda, onlara bu yüksek nimet kendilerine verildiği için Allah'a hamdetmelerine ve âlimin, bir çoklarına karşı üstün olsa dahi, birçoklarının da kendisinden üstün olduğuna inanması gerektiğine dair bir işaret vardır. Hz. Ömer (r.a.)'ın; *"İnsanların hepsi Ömer'den daha anlayışlı"* sözü ne kadar da güzel.

١٦- ﴿وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ﴾

16- Süleymân Davûd'a vâris oldu ve dediki: "Ey İnsanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize herşeyden (nasip) **verildi. Doğrusu bu apaçık bir lutûftur."**

Diğer oğulları dışında o, ona peygamberlik ve hükümdarlık hususunda vâris oldu. diğer oğulları ondokuz taneydi. Ona babası gibi peygamberlik verildi. Bu sebebten o ona vâris gibi oldu. Değilse zaten peygamberlik miras kalmaz. O, Allah'ın nimetini açıklamak, nimetin yerini itiraf etmek ve insanları, kuş dilini bilme mucizesini zikretmek suretiyle tasdike çağırmak için "Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi" dedi. Konuşulan şey; tek ve birleşik anlaşılır ve anlaşılmaz şeylerin hepsidir. Süleyman (a.s.) onları, onlar birbirlerini anladıkları gibi anlıyordu.

Rivâyete göre Üveyik kuşu sahibi, onun *"keşke yaratılış sahipleri yaratılmasalardı"* dediğini, Tavus'un *"Borç verdiğin gibi borç*

alırsın" diye öttüğünü, Çavuş kuşunun *"Ey günâhkarlar! Allaha istiğfar edin"* dediğini, Kırlangıcın *"iyilik yapın ki onu bulasınız"* dediğini, Akbabanın, *"Ey yüce Rabbim! Gökler ve yer dolusunca noksan sıfatlardan tenzih ederim"* diye öttüğünü, Çaylağın *"Allah'tan başka herşey helak olacaktır"* dediğini, Kaya kuşunun *"Susan kurtulmuştur"* dediğini, Horoz'un *"Ey Gafiller Allah'ı zikredin"* dediğini, Kerkenez kuşunun *"Ey Ademoğlu! Dilediğin kadar yaşa, sonun ölümdür"* dediğini, Kartal'ın *"İnsanlardan uzaklaşmada selâmet vardır"* dediğini, Kurbağa'nın *"Kuddûs olan Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim"* dediğini haber vermiştir. *"Bize herşeyden verildi"* sözünden maksat verilen şeylerin çokluğudur. Senin *"Falan herşeyi biliyor"* sözünde olduğu gibi. *"Ona herşeyden verildi"* ayeti de bunun bir benzeridir. *"Doğrusu bu, apaçık bir lütûftur"* sözü, teşekkür yoluyla söylenmiştir.

"Ben Ademoğlu'nun efendisiyim, övünmüyorum" sözünde olduğu gibi. Yani ben bu sözü şükür için söylüyorum. Övünmek için değil, demektir. «عُلِّمْنَا» ve «اُوتِينَا» daki «نَ» itaat edilen tek kişi içindir. O itaat edilen bir sultandı da üzerinde bulunduğu hal üzere itaat ehliyle konuştu. Kibirlenme bunun gereklerinden değildir.

١٧- ﴿وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾

17- Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları Süleyman'ın hizmetine toplandı. Hepsi birarada (onun tarafından) **düzenli olarak sevkediliyordu.**

Rivayete göre onun kışlası yüze yüz fersahtı. Yirmi beş fersah cinler için, yirmi beş fersah insanlar için, yirmi beş fersah kuşlar için ve yirmi beş fersah da vahşi hayvanlar içindi. Onun, odun üzerine billurdan yapılmış bin evi vardı. O evlerde üçyüz nikahlısı ve yediyüz cariyesi vardı. Cinler, onu altın ve İbrişimden bire bir fersah kilim dokumuşlardı. Üzerine oturduğu altın ve gümüşten ma'mul tahtı onun ortasında bulunuyordu. Etrafında altın ve gümüşten ma'mul altıyüz bin koltuk bulunuyordu. Altından ma'mul koltuklara peygamberler oturuyor. Gümüşten ma'mûl koltuklara da âlimler oturuyordu. Onların etrafında insanlar, onların etrafında da cinler ve şeytanlar bulunuyordu. Güneş ışınları üzerine düşmesin diye kuşlar onu kanatlarıyla gölgeliyordu. Saba rüzgarı kilimi kaldırıyor ve onu bir aylık mesafeye götürüyordu.

Rivayet olunduğuna göre o, şiddetli rüzgara onu yüklenmesini, hafif esen rüzgara da onu götürmesini emrediyordu. O, gök ile yer arasında giderken Allah'u Teâlâ ona şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki ben, senin saltanatına, her kim bir şey konuşursa, onu, rüzgarın senin kulağına ulaştırmasını ilave ettim"*

Hikâye olunduğuna göre o çiftçinin yanından geçiyordu. Çiftçi: *"Davûd ailesine büyük bir saltanat verildi"* dedi. Rüzgar bunu ona ulaştırdı. Bunun üzerine o yere indi, çiftçiye doğru yürüdü ve *"Sana gücünün yetmeyeceği şeyleri temenni etmemen için geldim"* dedi. sonra da: *"Allah'u Teâlâ'nın kabul ettiği bir tesbih Davûd ailesine verilen şeylerden daha hayırlıdır"* dedi. Hepsi birarada düzenli olarak sevkedi liyordu. Öndekiler, geridekiler için durduruluyordu. Yani derli toplu olmaları için geridekiler öndekilere yetişsin diye öndeki askerler durduruluyordu. Bu, çok büyük bir topluluk oldukları içindi. «اَلْوَزْعُ» menetmek demektir.

Osman (r.a.) 'ın *"Sultan, Kur'an'ın menettiği şeyden daha fazlasını menedemez"* sözünde olduğu gibidir.

❁ ❁ ❁

18. – 29. ÂYETLER

حَتّٰى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا
مَسَاكِنَكُمْ لاَ يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾
فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِى أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِى
أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَى وَالِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَأَدْخِلْنِى
بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِىَ لاَ أَرَى
الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاذْبَحَنَّهُ أَوْ
لَيَأْتِيَنِّى بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ
تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾ إِنِّى وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ
وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا
يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ
عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لاَ يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلاَّ يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِى يُخْرِجُ الْخَبْءَ
فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ
هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿٢٧﴾ اذْهَبْ بِكِتَابِى هٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ
﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا إِنِّى أُلْقِىَ إِلَىَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾

Meâli

18. Nihayet Karınca Vadisine geldikleri zaman, bir Karınca *"Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin. Süleymân ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin."*

19. *(Süleymân)* Onun üzerine gülümseyerek dedi ki: *"Ey Rabbim, bana ve anababama verdiğin nîmete şükretmemi ve hoşnud olacağın iyi iş yapmamı gönlüme getir. Rahmetinle beni iyi kulların arasına kat."*

20. *(Süleymân)* kuşları gözden geçirdikten sonra şöyle dedi: *"Hüdhüdü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"*

21. *"Ya bana* (mazeretini gösteren) *apaçık bir delil getirecek ya da onu şiddetli bir azaba uğratacağım, yahut boğazlayacağım."*

22. Çok geçmeden (Hüdhüd) gelip *"Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim"* dedi.

23. *"Gerçekten, onlara Sebe'lilere hükümdarlık eden, kendisine her türlü imkân verilmiş ve büyük bir tahta sahip olan bir kadınla karşılaştım."*

24. *"Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine, yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için hidayete eremiyorlar."*

25. *"Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmezler."*

26. *"(Halbuki) O, çok büyük arşın sahibi olan Allah'tan başka tapılacak yoktur."*[1]

27. (Süleymân Hüdhüd'e) dedi ki: *"Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız."*

28. *"Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de ne sonuca varacaklarına bak."*

29. *"Beğler, Ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı"* dedi.

---

[1] Secde Ayetidir.

Tefsiri

١٨- ﴿حَتّٰى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لاَ يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ﴾

18- Nihayet Karınca Vadisine geldikleri zaman, bir Karınca "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin. Süleymân ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin.

Karınca Vadisine varıncaya kadar ilerlediler. Bu, Şamda Karıncası çok olan bir va'didir. «عَلَى» harfi ceri ile müteaddi kılınmıştır. Çünkü onların gelişi yukarıdandı. Bu sebebten «عَلَى » harfi ceriyle geldi. Karınca, "Tahiye" ya da "Münzire" diye adlandırılan topal bir karıncadır.

Rivayete göre, Katade Kûfe'ye geldi. İnsanlar etrafını sardı. O *"dilediğinizi sorun"* dedi. Allah kendisinden razı olsun genç yaşta olduğu halde Eb.Hanife, ona *"Süleymaân'ın (r.a.) karıncasının erkek mi, dişi mi"* olduğunu sordu. Katade de cevap veremedi. Bu sefer Ebu Hanife (r.a.) *"O dişi idi"* dedi. Ona *"Bunu nerden bildin?"* denildi.

O «قَالَتْ نَمْلَةٌ» *"Karınca dedi"* sözünden. Eğer erkek olsaydı « قَالَ نَمْلَةٌ» diyecekti. Karınca erkek ve dişi oluşu yönünden Güvercine benzemektedir. İkisinin (erkek ve dişi oluşunun) arası alametle anlaşılır.

Mesela erkek Güvercin, dişi Güvercin «هو» (o) «هي» (o) denir" dedi. «اُدْخُلْنَ» *"Dişiler için girin"* demedi, «اُدْخُلُوا» *"erkekler için girin"* dedi. Çünkü Karıncayı, söyleyen, Karıncaları da, akıllılarda onlara (dişilere) hitap erkeklere hitap gibi icra olunduğu gibi hitap edilen kıldı. Sizi ezmesin, yani sizi kırmasın demektir. «حَطْم» kırmak, demektir. «لاَ يَحْطِمَنَّكُمْ» *"Sizi ezmesin"* başlangıç cümlesidir. Yasaklamadır. Görünüşe göre Süleymân (a.s.)'ı ezmekten mendir. Hakikatte ise Karıncaları ortaya çıkmaktan ve yolda durmaktan mendir. Sizi burada görmeyeyim. Yani bu yerde durmayın, demektir. Denildiki

"Bu, emrin cevabıdır" bu, te'kid nunun'un menettiği zayıf bir görüştür. Çünkü o şiir zaruretindendir. *"Süleymân ve ordusu lafzıyla, Süleyman'ın ordusu sizi ezmesin demeyi murad etmiştir"* denildi. Sonra da *"Farkına varmadan"* demek suretiyle çok edebi bir dil kullandı. Yani *"sizin yerinizi bilmeden"* demektir. *"Eğer bilselerdi bunu yapmazlardı"* demektir. Bunu özür olarak zikretti ve bununla Süleymân ve ordusunu adaletle tavsif etti. Süleymân da onun bu sözünü üç mil uzaklıktan duydu.

١٩- ﴿ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَيهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴾

19- (Süleymân) **Onun üzerine gülümseyerek dedi ki: "Ey Rabbim, bana ve anababama verdiğin nimete şükretmemi ve hoşnud olacağın iyi iş yapmamı gönlüme getir. Rahmetinle beni iyi kulların arasına kat."**

Süleymân (a.s.) onun, bu sakındırmasına ve karıncaların faydası için onlara yol göstermesine ve nasihat etmesine hayret ederek ya da âdaletinin zuhûrundan dolayı sevinerek gülümsedi. «ضَاحِكًا» "gülerek" kelimesi haldir, tekittir. Çünkü tebessüm gülmek manasındadır. Peygamberlerin en çok gülüşü ise tebessümdür. Zeccâc da böyle demiştir. «أَوْزِعْنِي» bana ilham et, demektir.

Hakikâti ise; beni nîmetine şükretmekten başka herşeyden uzaklaştır, demektir. Bana, bana ve babama verdiğin peygamberlik, saltanat ve ilim nîmetine şükretmeyi ilham et. Anababayı nimetlendirmek çocuğu nimetlendirmek demektir. Bana ömrümün geri kalanında râzı olacağın salih ameli işlemeyi ilham et! Beni rahmetinle cennete girdik! Sâlih amelimle değil. Çünkü Hadis-i Şerifte de geçtiği üzere onun râhmeti olmadan cennete hiç kimse girmeyecektir. Peygamberler zümresi içerisinde ya da salih kullarınla birlikte girdir!

Rivâyete göre Karınca orduların sesini duydu ama onların hava da olduklarını bilemedi. Bu esnada Süleymân (a.s.) rüzgara emretti. Onları korkutmamak için, yuvalarına girinceye kadar havada durdular.

Daha sonra da bu duayla dua etti.

٢٠- ﴿وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِىَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِينَ﴾

20- (Süleymân) kuşları gözden geçirdikten sonra şöyle dedi: "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"

«مَالِىَ» Mekkî, Ali ve Asıma göre «مَالِىَ» şeklinde diğerlerine göre «ى» nın sukûnuyladır. Tefakkud; göremediğin kişiye karşı şiddet göstermektir. «اَمْ» bilakis manasınadır. Yani, o kuşları araştırdı. Onlar arasında Hüdhüd'ü bulamadı. Onun hazır olduğu ve kendisini zaten birşeyden ya da başka bir sebepten dolayı göremediği anlamaında *"onu niçin göremiyorum?"* dedi. sonra onun orada olmadığı ortaya çıktı. Bu sebepten birinci sözünden vazgeçti ve *"bilâkiş o, kaybolmuş"* dedi.

Zikredildiğine göre Süleymân (a.s.) haccettiğinde, Yemen'e doğru çıktı. Zeval vakti Sanâ'ya vardı. Namaz kılmak için yere indi. Su bulamadı, Hüdhüd onun yeraltındaki suyu tesbit eden elemanıydı. Suyu camda gördüğü vakit yeraltında da görüyordu. Şeytanlarda suyu çıkarıyorlardı. İşte bu sebepten onu araştırdı.

Yine zikredildiğine göre Süleymân (a.s.)'ın başına güneş ışınlarından bir nebze düştü. Bu sebepten o, yukarı baktı, Hüdhüd'ün yerinin boş olduğunu gördü. Kuşların en bilgilisi Kerkenezi çağırdı. Ona sordu. Onda, onun bilgisini bulamadı. Sonra kuşların reisi Kartala *"onu bana getir"* dedi. O yükseldi ve baktı. Onun geldiğini gördü. Ona saldırdı. O da Allah adına ondan aman diledi. O da onu bıraktı. Süleymân (a.s.) a yaklaştı ve *"Ey Allah'ın peygamberi! Allah'ın huzurundaki duruşunu hatırla"* dedi. Süleyman (a.s.) titredi ve onu afetti.

٢١- ﴿لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهُٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّى بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ﴾

21- "Ya bana (mazeretini gösteren) **apaçık bir delil getirecek ya da onu şiddetli bir azâba uğratacağım, yahut boğazlayacağım."**

Tüylerini yolmak ve güneşe koymak ya da onu arkadaşından ayırmak ya da onu akranlarına hizmet etme mecburiyeti getirmek ya

da kendisine düşman olanlarla birlikte hapsetmek suretiyle onu şiddetli bir azâba uğratacağım. Dediklerine göre düşmanlarla birlikte hapsedilmek en kötüsüdür. Ya da kafese koymak ya da yemeleri için karıncaların önüne atmak suretiyle onu azâba uğratacağım. Hayvanların ve kuşların yenilmesi ya da daha başka faydalar için kesilmesi helâl kılınmıştır. Kuşların onu hafife alması ancak cezâlandırma ya da siyaset yoluyla düzelir.

«لَيَأْتِيَنّى» Lafzı «لأُعَذِّبَنَّهُ» lafzına uyması için şeddeli nunla gelmiştir. İmad nunu da hafifletilmek için hazfedilmiştir. Mekkîye göre «لَيَأْتِيَنَّنِى» şeklinde iki nunladır.

Birinci nun te'kid için, ikinci nun ise imad nunudur. *"açık bir delil"* den maksat; kendisi için, içinde kayboluşuna dair açık bir mazeretin bulunduğu delil demektir. Burada anlaşılmayan karışık bir nokta var. O da şu; o üç şeyden biri üzerine yemin etti. Onlardan ikisi kendi işi ve bunda hiçbir söz yok. Üçüncüsü ise Hüdhüd'ün işidir ki, işte müşkil budur, çünkü o, onun delil getireceğini nereden biliyordu da *"Vallahi bana bir delil getirir"* dedi. bunun cevabı; onun azâp ve kesme işi olmayacak, demektir. Bu ikisinden biri de olmasa bu anlaşılır bir dua olmazdı.

٢٢- ﴿فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ﴾

22- Çok geçmeden (Hüdhüd) **gelip "Ben, senin bilmediğin birşeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru** (ve önemli) **bir haber getirdim" dedi.**

Hüdhüd, Süleymân'ın kendisini aramasında sonra, çok geçmeden, yani kısa bir bekleyişten sonra veya «عَنْ قَرِيبٍ» (kısa zamanda) sözünde olduğu gibi uzun olmayan bir zamanda (geldi) Süleymân (a.s.) dan korktuğu için acele edişine delâlet etsin diye onun duruşunu vaktin kısalığı ile vasıflandırdı. Döndüğünde ona yok olduğu anlarda karşılaştığı şeylerden sordu.

O da ona *"Senin bilmediğin birşeyi her yönüyle öğrendim"* dedi. Allah, Hüdhüd'e ilham etti de, o, kendisine peygamberlik fazileti ve

birçok ilim verilmesine rağmen ilmi hususunda denenmesi için Süleymân (a.s.) a karşı bu sözle savunmada bulundu. Bundan, Rafizilerin "İmam'a hiçbir şey gizli kalmaz. Ve onun zamanında ondan daha bilgilisi olmaz" sözlerinin bâtıl olduğuna dair delil vardır.

«مَكَثَ» Asım, Sehl ve Yakubun dışındakilere göre «مَكُثَ» şeklinde kefin zammesiyledir, ikisi iki ayrı lugattır. Ebu Amr'a göre «سَبَأَ» kelimesi gayrı munsarıftır. Onu, kabile ya da şehir ismi olarak kabul etmiştir. Diğerleri ise, onu tenvinli okumuşlardır. Ve onu mahalle ya da en büyük atalarının ismi olarak kabul etmişlerdir. Nebe; önemli bir iş ile ilgili haberdir.

«مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ» "Sebe'den haber sözü, sözün güzelliğindendir. Bedî diye adlandırılır. Burada hem mâna ve hemde lafız yönüyle güzel ve bedî oldu. «نَبَإٍ» yerine doğru olduğu görülmüyor mu? Çünkü «نَبَإٍ» kelimesinde, durumun vasıflandırılmasının da kendisine uyduğu bir fazlalık vardır.

٢٣- ﴿ إِنِّى وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴾

23- "Gerçekten, onlara (Sebe'lilere) **hükümdârlık eden, kendi sine her türlü imkân verilmiş ve büyük bir tahta sahip olan bir kadınla karşılaştım."**

O Şerahil kızı Belkıs'tır. Babası Yemen topraklarının sultanıydı. Erkek çocuğu yoktu. Sadece o vardı. Bu sebepten saltanatı o ele geçirdi. O ve kavmi mecusiydiler, güneşe tapıyorlardı. «تَمْلِكُهُمْ» daki zamir, kavim ya da şehir halkı manasına yorumlanmak suretiyle «سَبَأَ» kelimesine döner.

«وَأُوتِيَتْ» haldir, başında gizli bir «قَدْ» takdir olunmuştur. Her türlü imkandan maksat; dünya ve dünya hali ile ilgili sebeplerdir. Taht, büyük bir dîvandır. Denildiki: "*o seksene seksen zira idi. Yüksekliği de seksen zira idi. Altın ve gümüşten ma'mûldu. Türlü türlü*

mücevherlerle süslenmişti. Ayakları, kırmızı yakut, yeşil yakut, inci ve zümrüttendi. Üzerinde yedi kapı vardı. Her ev için kilitli bir kapı bulunuyordu." Hüdhüd, onun durumunu Süleymân (a.s.)'ın durumuna kıyasla küçümsedi ve bu sebepten bunu bildirmeyi önemsedi. Hakikâtten Allah'u Teâlâ bunu Süleymân (a.s.)'a, gerekli gördüğü bir maslahattan dolayı, Yusuf'un yerini Yakub'a gizlediği gibi gizledi.

٢٤-﴿وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ﴾

24- "Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine, yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için hidayete eremiyorlar."

Doğru yoldan maksat, tevhid yoludur. Onlar, hakka yol bulamıyorlar. Hüdhüd kuşunun, ilham yoluyla Allah'u Teâlâ'yı bilmesi, ona secde edilmesinin gerekliliğine ve güneşe secde edilmesinin haramlığına vâkıf olması, onu, diğer kuşlara ve hayvanlara, akıl sahiplerinin bile bilmediği çok ince bilgilerin ilham edilişi gibi, imkânsız bir şey değildir.

٢٥-﴿أَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِى يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا
تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾

25- "Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bile Allah'a secde etmezler."

«أَلَّا» şeddelidir. Yani onları, secde etmemeleri için yoldan çıkardı, demektir. Harfi cer «أَنْ» ile birlikte hazfedilmiş ve «ن» , «ل» a idğam edilmiştir. «لا» nın zâit olması da mümkündür. O zaman bana "onlar secde etmeye yol bulamıyorlar" demek olur. Yezid ve Ali'ye göre «أَلَّا» secdesizdir. Takdiri de, "Hey sizler! Secde edin" şeklindedir. «أَلَا» tenbih içindir «يَا» nidâ harfidir. Nida edilen hazfedilmiştir. Şeddeli okuyan «الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» de durmuştur, şeddesiz okuyan ise « فَهُمْ

«لاَ يَهْتَدُونَ» de durmuş, sonra «أَلاَّ يَسْجُدُوا» ile başlamıştır. Ya da «أَلاَ يَا» da durmuş «اُسْجُدُوا» ile başlamıştır.

Zeccâc'ın dışındakilere göre her iki okuyuşta tilâvet secdesi vaciptir. Ona göre secdeli okunan tilâvetle secde vacib olmaz. Çünkü secde yerleri, ya onunla emredilen, ya onun yapılması övülen, ya da onu terkedenlerin kötülendiği yerlerdir. «الْخَبْءَ» "gizli" kelimesini, mastar şeklinde «خَبْءٌ» kelimesiyle ifade etmiştir. Katade *"Gökyüzünün gizlediği yağmurdur. Yerin gizlediği de ottur"* demiştir. Ali ve Hafsa göre «تُخْفُونَ» ve «تُعْلِنُونَ» nin ikisi de «ت» iledir.

٢٦- ﴿اَللّٰهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾

26- "(Halbuki) O, çok büyük arşın sahibi Allah'tan başka tapılacak yoktur."

Hüdhüd'ün Allah'ın arşını "büyük" kelimesiyle vasıflandırması, göklerde ve yerde bulunan diğer mahlûkata nispetledir. Belkısın tahtını vasıflandırması ise, onun büyüklüğü, kendi cinsinden olan sultanların tahtlarına nispetledir. Hüdhüd'ün sözü burada bitti.

٢٧- ﴿قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾

27- (Süleymân Hüdhüd'e) **dedi ki: "Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız."**

Sözünü bitirdikten sonra Süleymân (a.s.) Hüdhüd'e "Haber verdiğin hususta doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın bakacağız" dedi.

«سَنَنْظُرُ» "bakacağız" lafzı, geniş düşünmek manasına olan «نَظَرَ» kelimesindendir. *"yalancılardan mısın"* sözü *"yalan mı söyledin"* sözünden daha ebedidir. Çünkü yalancıların yoluna girmekle tanınmış biri şüphesiz ki yalancıdır. Yalancı ise haber verdiği hususta zan altındadır, kendisine güvenilmez. Daha sonra Süleyman (a.s.):

"Allah'ın kulu Davûd oğlu Süleymândan Sebe Melikesi Belkıs'a.

Rahmân ve Rahîm olan Allahın adıyla. Hidayete tâbi olanlara selâm olsun. İmdi. Bana karşı gelmeyin. Bana, inananlar olarak gelin" şeklinde bir Mektup yazdı. Onu miskle kokulandırdı, mühürüyle mühürledi ve Hüdhüd'e şöyle dedi:

٢٨- ﴿اِذْهَبْ بِكِتَابِى هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ﴾

28- "Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de ne sonuca varacaklarına bak."

«فَاَلْقِهْ» lafzı, Ebu Amr, Âsım ve Hamza'ya göre hafifletilmiş şekilde «ى» nın sukûnuyladır. Yezid, Kalun ve Yakub'a göre hazfedilmiş «ى» ya delâlet etmesi için esrelidir. Diğerlerine göre ise «فَاَلْقِهِى» şeklinde «ى» iledir. «اِلَيْهِمْ» *"onlara kendilerine"* sözünden maksat, *"Belkıs ve kavmidir. Çünkü onların erkekleri de onunla birliktedir. "onun ve kavminin güneşe secde ettiklerini gördüm"* âyetinde de birlikte zikredilmiştir. Bu sebepten dolayı da mektuptaki hitap şekli, çoğul lafzıyla gelmiştir. *"Sonra da dediklerini işitmek için onları gördüğün ama onların seni görmediği yakın bir yere çekil ve bak ne cevap veriyorlar."* Hüdhüd, mektubu gagasıyla aldı. Belkıs'ın olduğu yere aralıktan girdi. O uyurken mektubu boynunun üzerine bıraktı ve deliğe saklandı. Belkıs korkuyla uyandı. Ya da o, ona orduları etrafında iken geldi. Bir an uçtu ve mektubu onun kucağına bıraktı. Belkıs, okumasını biliyordu, mühürü görünce kavmine;

٢٩- ﴿قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّٖٓى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ كَرٖيمٌ﴾

29- "Beğler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dedi.

Alçak bir sesle korkarak dedi. Medeni'ye göre «انّى» , «انّىَ» şeklindedir. «كَرِيمٌ» muhteviyatı güzel ya da mühürlü demektir. Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Mektubun kıymeti, onun mührüdür" Denildi ki: *"Kim kardeşine bir mektup yazar da onu mühürlemezse onu hafife almış demektir."* Ya da «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، كَرِيمٌ» ile mastardır. Yada o, kerem sahibi bir sultan tarafından gönderilmiştir, manasınadır.

❀ ❀ ❀

30. – 38. ÂYETLER

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۙ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ
وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونِي فِي اَمْرِيۚ مَا
كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ اُولُوا قُوَّةٍ وَاُولُوا
بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ
اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةًۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ
٣٤ وَاِنّي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْۚ
بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا
قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَٓا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَٓا اَيُّهَا
الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾

Meâli

30. Mektup Süleymân'dandır. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta) dır.

31. *"Bana karşı baş kaldırmayın, teslimiyet gösrererek bana gelin"* diye yazmaktadır.

32. *"Beğler, Ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan hiçbir işi kestirip atmam"* dedi.

33. Onlar şöyle cevap verdiler: *"Biz, güçlü kuvvetli kimseleriz. Zorlu savaş erbabıyız. Buyruk ise senindir. Artık ne emredeceğini düşün taşın."*

34. Melike *"Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını hakir hâle getirirler. Onlar da böyle yapacaklardır"* dedi.

35. Ben onlara bir hediye göndereyim de, bakalım elçiler ne (gibi bir sonuç) ile dönecekler.

36. (Elçiler, hediyelerle) gelince Süleymân dedi ki: *"Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Ama siz, hediyenizle böbürlenirsiniz."*

37. (Ey elçi) Onlara var (söyle); *"İyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları, muhakkak surette hor ve hakir bir halde oradan çıkarırız."*

38. Sonra Süleyman (müşavirlerine) dedi ki: *"Ey Ulular! Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?"*

Tefsiri

٣٠- ﴿إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَنَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

30- Mektup Süleyman'dandır. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta) **dır.**

Bu, kendisine atılan şeyi açıklamak içindir. Sanki "bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dediğinde, ona "kimden ve içeriği nedir?" denildi de o "o Süleymân'dır. Ve o şöyle şöyledir?" dedi.

٣١- ﴿أَلاَّ تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ﴾

31- "Bana karşı baş kaldırmayın, teslimiyet gösrererek bana gelin" diye yazmaktadır.

«أَلاَّ» daki «أَنْ» "Onlardan bir gurup, "yürüyün" diyerek fırladı" âyetinde olduğu gibi açıklayıcı «أَنْ» dir. Yani sultanların yaptıkları gibi bana karşı gelmeyin ve kibirlenmeyin. «مُسْلِمِينَ» mü'minler olarak ya da teslimiyet göstererek, demektir. Peygamberlerin mektupları kısa ve özlüdürler.

٣٢- ﴿قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونٖى فٖٓى اَمْرٖىۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ﴾

32- "Beğler, Ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan hiçbir işi kestirip atmam" dedi.

Başıma gelen bu işte bana yol gösterin. Fetva, olaya dair cevaptır. İstiare yoluyla «الْفَتَاء» "gençlik" kelimesinden türemiştir. Buradaki «فْتُونِى» dan maksat, bu husustaki görüşlerini ortaya koymalarıdır. Belkıs'ın onların istişaresine müracaat etmesi, onların gönüllerini hoş tutup kendisine meyletmelerini ve onunla birlikte hareket etmelerini sağlamaktır. "Kestirip atmam" dan maksat, hükmetmem ya da hükmü imzalamam, demektir. «تَشْهَدُونِ» deki «ن» esrelidir, üstün hareke hatadır.

Çünkü «ن» ref halinde üstün harekelidir. Bu işe nasp halindedir. Aslı «تَشْهَدُونَنِى» dir. Mensup olduğu için birinci «ن» hazfedildi. «ى» da, esre kendisine delâlet ettiği için hazfedildi. Yakûb'a göre vasıl halinde de vakıf halinde de «ى» iledir. «تَشْهَدُونِ» den maksat, yanımda olmadan ya da bana yol göstermeden ya da onun (görüşümün) doğru olduğuna katılmadan, demektir. Yani işi ancak sizin huzurunuzda hallu faslederim demektir, denildiki: *"Onun istişare heyeti üçyüz onüç adamdı. Her biri on bin kişinin başındaydı."*

٣٣- ﴿قَالُوا نَحْنُ اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَاْسٍ شَدٖيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرٖى مَاذَا تَاْمُرٖينَ﴾

33- Onlar şöyle cevap verdiler: "Biz, güçlü kuvvetli kimseleriz. Zorlu savaş erbabıyız. Buyruk ise senindir. Artık ne emredeceğini düşün taşın."

Ona cevap vererek "Biz güçlü kuvvetli kimseleriz. Zorlu savaş erbabıyız" dediler. "Kuvvetle" insan ve alet kuvvetini, "zorlu savaş" la da harpteki kahramanlık ve tecrübelerini kastettiler. "buyruk se-

nindir" yani, sana bırakılmıştır. Biz ise, sana itaat ederiz. Bize emret ki sana itaat edelim ve sana muhalefet etmeyelim. Sanki onlar, ona savaşı önerdiler. Ya da bu sözleriyle "Biz savaş erleriyiz. Fikir ve istişare erleri değil. Görüş ve tedbir sahibi sensin. Düşün, sen ne uygun görürsen biz, ona tabi oluruz. Onların savaşmaya olan meylini görünce o, barışa meyletti. Cevabı sıralardı ve önce onların zikrettiklerini çürüttü. Ve o husustaki hatayı onlara gösterdi, şöyle ki:

٣٤- ﴿قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ﴾

34- Melike "Hükümdârlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını hakir hale getirirler. Onlar da böyle yapacaklardır" dedi.

Hükümdârlar, bir memlekete şiddet ve kahrile girdiler mi? Orayı tahrib ederler. Ulularını zelil kılarlar, şeref sahiplerini alçaltırlar, öldürürler ve esir ederler. Onlara, harbin kötü neticesini zikretti sonra da "Onlar da böyle yapacaklardır" dedi. Bununla, bu onların devam edegelen değişmez âdetleridir" manasını kastetti. Çünkü o, eski bir hanedana mensuptu. Bunun benzerlerini işitmiş ve görmüştü. Bundan sonra hediye meselesini ve sağlam gördüğü görüşünü zikretti.

Denildiki: "Bu Allah'ın, onun sözünü tasdikidir" Yeryüzünü fesâda veren bu âyetle delil getirdi. Kim bir haramı mübah görürse küf re girmiştir. Haram'a, tahrif etmek suretiyle Kur'an'dan delil getirmek ise iki küfrü bir araya getirmek, demektir.

٣٥- ﴿وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ﴾

35- Ben onlara bir hediyye göndereyim de, bakalım elçiler ne (gibi bir sonuç) **ile dönecekler.**

"Onlara hediye ile elçiler göndereyim de bekleyelim. Görelim elçiler, hediyenin kabulu ile mi reddi ile mi dönecekler? Çünkü hükümdârların âdeti ve hediyelerin onların katındaki hüsnü kabulu bilinmektedir. Eğer o hükümdârsa onları kabul eder ve barış yapar. Peygamberse onları reddeder ve bizden ancak kendi dinine tabi olmamızı ister" Bundan sonra üzerlerinde cariye elbisesi ve taçları olan beşyüz genç erkek gönderdi. Bunlar, ipek örtüyle örtülmüş, dizginleri ve eyeri

altından olan mücevhâratlarla süslenmiş atlara binmişti. Beşyüz cariye de erkek elbiseleri içinde kısrak atlara bindi. Altın ve gümüşten yapılmış bir gerdanlık ve yakut ve incilerle bezenmiş bir taç ve içinde deliksiz bir inci ile delikli bir boncuk olan cam bir kutu gönderdi. Münzir bin Amr başkanlığında elçiler gönderdi. Bunun delili; Allah'u Teâlâ'nın "Elçiler ne ile dönecekler" sözüdür. Belkıs, hediyelerin yazılı olduğu bir mektup yazdı ve orada şöyle dedi:

"Eğer peygambersen erkek ve kız hizmetçileri ayır. Cam kutunun içindekileri söyle. İnciyi insan ve cinin müdahalesi olmadan demir kullanılmaksızın del. Ve boncuğa da insan ve cinin müdahalesi olmadan ip geçir."

Belkıs Münzire şöyle dedi: *"Sana sinirli bir şekilde bakarsa o, hükümdârdır. Onun görünüşü seni korkutmasın. Ama eğer onu güler yüzlü lütufkar görürsen o, peygamberdir."*

Hüdhüd geri döndü ve herşeyi Süleymân (a.s.)'a bildirdi. Süleymân cinlere emretti, altın ve gümüş gerdanlıklar yaptılar ve onları onun önündeki meydana serdiler. Uzunluğu yedi fersahtı. Meydanın etrafını balkonu altından ve gümüşten mamul bir duvar yaptılar. Kara da ve denizdeki en güzel hayvanlara emretti. Onları o gerdanlıklar üzerine meydanın sağından ve solundan bağladılar. Sayıları çok olan cinnilere sağ ve solda durmalarını emretti. Sonra da tahtına oturdu. Tahtın iki yanında koltuklar vardı. Şeytanlar, insanlar, vahşi hayvanlar, yırtıcılar, kuşlar ve haşarâtlar, fersah fersah saf tutmuşlardı. Kavim yaklaşınca ve hayvanların gerdanlıklar üzerine pislediklerini görünce yanlarında olan hediyeleri attılar. Önünde durduklarında, Süleymân (a.s.) onlara güler yüzle baktı. Ona Melike'nin mektubunu verdiler. Ona baktı ve *"cam kutu nerede?"* dedi. Ağaç kurduna emr etti. O da bir tüy aldı ve inciyi deldi. Ve beyaz kurt, ipi ağzıyla aldı ve onu boncuğun içinden geçirdi. Sonra su getirtti. Cariyeler suyu bir eliyle alıyor diğeri ile birleştirdikten sonra yüzüne vuruyordu. Erkekler ise suyu aldıkları gibi yüzlerine vuruyorlardı. Sonra hediyeyi reddetti ve Münzire *"Onlara dön"* dedi.

٣٦- ﴿فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ﴾

36- (Elçiler, hediyelerle) **gelince Süleymân dedi ki: "Siz bana**

mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Ama siz, hediyenizle böbürlenirsiniz."

Onun elçisi Münzir b. Amr gelince Süleymân (a.s.) *"Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği peygamberlik, saltanat ve nîmet, size verdiği dünya zinetlerinden daha hayırlıdır"* dedi.

«أَتُمِدُّونَنِي» Mekkî ve Sehle göre iki nunludur. «ي» vakıf halinde de vasıl halinde de sabittir. Vasıl halinde, Medenî ve Ebu Amr, onlara iştirak etmiştir. Hamza ve Yakûb'a göre her iki halde de «أَتُمِدُّونِّي» şeklindedir. Diğerlerine göre ise iki nunlu ve her iki durumda da «ي» sızdır.

Bu hitap elçileredir. «آتَانِيَ» deki «ي» Medeni, Ebû Amr ve Hafsa göre fetha iledir. Hediyye; hediyye verilen şeyin ismidir. "Atiyye" nin verilen şey olduğu gibi. Hediyye, verene de verilene de izafe edilir. Sen *"Bu falanın hediyyesidir"* dersin. Bununla hediyye vereni yada hediyye verileni kastedersin. Mana şudur; benim yanımda en büyük hazzın ve en büyük zenginliğin olduğu dini vermesidir. Bana, dünyadan, artırılamayacak miktarı verdi. Öyletse benim gibi biri nasıl mal yardımına razı olur? Ancak siz dünya hayatının sadece dış yüzünü biliyorsunuz. Bu sebepten size verilenlerle ve hediye edilenlerle seviniyorsunuz. Çünkü bu sizin himmetinizin ulaştığı noktadır. Benim durumun ise sizin durumunuzun aksidir. Ben sizin imana gelmeniz ve mecûsiliği terketmeniz dışında sizden gelecek hiçbirşeye razı olmam ve onunla sevinmem.

«أَتُمِدُّونَنِي بِمَالٍ وَأَنَا أَغْنَى مِنْكُمْ» *"sizden daha zengin olduğum halde bana yardım mı ediyorsunuz?"* sözünü «و» ile ya da «ف» ile söylemen arasındaki fark şudur; onu vavla söylediğimde muhatabımı zenginliğim hususunda bilgili ve bununla birlikte bana malla yardım eder kılıyorum. «ف» ile dediğimde ise, onu, zenginlik durumum hususunda bilgisiz kılıyorum ve o anda ona, onun yardımına ihtiyacımın olmadığını bildiriyorum. Sanki ona şöyle diyorum: *"Yaptığın işi redde*

diyorum. Benim ona ihtiyacım yok."

Ayet de buna göre «فَمَا اٰتٰنِۦَ اللّٰهُ» şeklinde gelmiştir. Bundan sonra Süleymân (a.s.) konuşu değiştirmiştir. O da şöyledir: Onların yardımını reddedince ve reddediş sebebini beyan edince bunu bıraktı ve onları buna sevkeden sebebin beyanına geçti. O da onların kabul ve mutluluk sebebi olarak dünya hazlarının kendilerine verilmesinden başka bir şey bilmedikleridir.

٣٧- ﴿اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَٓا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾

37- (Ey elçi) **Onlara var** (söyle) **"İyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları, muhakkak surette hor ve hakir bir halde oradan çıkarırız."**

"Onlara var" sözü elçiye ya da Belkıs ve kavminin gelmesi ile ilgili başka bir mektubu götüren Hüdhüdedir.

«لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا» kendilerine güç getiremeyecekleri, demektir. «قِبَلَ» sözünün hakîkati; karşı koymak ve mukabele etmek manasınadır. Yani, onlara karşı mukabele etmeye güç yetiremezler, demektir. Onları "Oradan" yani Sebe'den çıkarırız. Zillet içinde bulundukları izzet ve saltanatın onlardan gitmesidir. Hakirlik ise, esaret ve köleliğe düşmeleridir. Elçisi ona hediyelerle döndüğünde ve hikayeyi ona anlattığında o *"O peygamberdir, ona karşı güç getiremeyiz"* dedi. sonra da tahtını yedi evin sonuncusuna koydu, kapıları kilitledi. Onu, korumaları için muhafızlara bıraktı. Süleyman (a.s.)'a *"Neye davet ettiğini bilmek için sana geliyorum"* diye haber gönderdi ve on iki bin kişiyle birlikte ona gitti. *"Her Sebe beyinin idaresi altında binlercesi vardı" denildi.* Belkıs Süleymân (a.s.) a bir fersah uzaklıktaki yere ulaşınca Süleyman;

٣٨- ﴿اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَاْتُونِى مُسْلِمِينَ﴾

38- (Müşavirlerine) **dedi ki: "Ey Ulular! Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?"**

Bununla Allah'u Teâlâ'nın, bazı acaip işlerin icrasını onun eliyle gerçekleştirdiği, Allah'u Teâlâ'nın kudretinin büyüklüğü ve Süleymân (a.s.) peygamberliği ile ilgili delillere muttali olmasından sonra ona göstermek istedi. Ya da tahtı, Belkıs Müslüman olmadan önce almak istedi. Çünkü o, Müslüman olduktan sonra onun malının alınmasının kendisine helal olmayacağını biliyordu. Ama bu, tahkik ehline göre uzak bir ihtimaldir. Ya da o, onu getirtip tanınmaz hale getirdikten ve değiştirdikten sonra bununla, onu tanıyıp tanımayacağına bakarak Belkıs'ın zekâsını denemek istiyordu.

39. – 44. ÂYETLER

قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّى
عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا اٰتِيكَ بِهِ
قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ
فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ
أَتَهْتَدِى أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهٰكَذَا
عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾
وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾
قِيلَ لَهَا ادْخُلِى الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا
قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى
وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

Meâli

39. Cinlerden ifrit *"Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm ve güvenim var"* dedi.

40. Kitaptan ilmi olan kimse ise *"Gözünü açıp kapamadan, ben onu sana getiririm" dedi. (Süleymân) onu (melikinin tahtını) yanıbaşına yerleştirmiş görünce "Bu, şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek üzere Rabbimin (gösterdiği) lutfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük edene*

gelince, o bilsin ki Rabbim müstağnîdir, çok kerem sahibidir" dedi.

41. (Süleymân) dedi ki: *"Onun tahtını bilemeyeceği bir vaziyete sokun. Getirin bakalım tanıyabilecek mi, yoksa tanımayanlardan mı olacak?"*

42. (Belkıs) gelince *"Senin tahtın da böyle mi?"* dendi. O şöyle cevap verdi: *"Sanki o. Zaten bize daha önce bilgi verilmiş ve biz teslimiyet göstermiştik."*

43. Onu, Allah'tan başka taptığı şeyler (tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkarcı bir kavimdendi.

44. Ona *"Köşke gir"* dendi. (Belkıs) onu görünce derin bir su sandı ve eteğini çekti. Süleyman: *"Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir ze mindir"* dedi. (Belkıs) *"Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim Süleymân'ın maiyyetinde alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum"* dedi.

Tefsiri

٣٩- ﴿ قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنّ۪ى
عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ اَم۪ينٌ ﴾

39. Cinlerden ifrit "Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm ve güvenim var" dedi.

O, pis ve azgın bir cindir. Adıda Zekrân'dır. *"sen makamından kalkmadan"* yani hüküm ve icra meclisinden kalkmadan" demektir. Bu işe yani, onu getirmeye demektir. Onu olduğu gibi ondan hiçbirşey almadan ve onu değiştirmeden sana getiririm. Süleymân (a.s.) *"Ben, bundan daha tez istiyorum"* dedi.

٤٠- ﴿ قَالَ الَّذ۪ى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِه۪ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ
طَرْفُكَۜ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّ۪ى لِيَبْلُوَن۪ىۤ ءَاَشْكُرُ اَمْ
اَكْفُرُۜ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبّ۪ى غَنِىٌّ كَر۪يمٌ ﴾

40. Kitaptan ilmi olan kimse ise "Gözünü açıp kapamadan, ben onu sana getiririm" dedi. (Süleyman) onu (melikenin tahtını)

yanıbaşına yerleştirmiş görünce "Bu, şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek üzere Rabbimin (gösterdiği) **lutfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük edene gelince, o bilsin ki Rabbim müstağnidir, çok kerem sahibidir" dedi.**

O Allah'ın ifrit, sözünü söylerken gönderdiği elinde miktarların kitabı olan bir melektir. Ya da Cebrail (a.s.) dır. Buna göre Kitap, levhi mahfuzdur. Ya da Hızırdır. Ya da Süleymân (a.s.)'ın katibi Asaf b. Berhıyadır ki, en doğrusu da budur. Çoğunlukta bu görüştedir. O, kendisiyle dua edildiğinde icabet olunan ismi azamı biliyordu. O da;

يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ

"Ey diri, ey herşeyi ayakta tutan. Ey celâl ve ikrâm sahibi" sözüdür. Ya da *"Ey ilâhımız. Ve herşeyin ilâhı. Tek ilâh, senden başka ilâh yoktur"* sözüdür. Denildiki *"Onun, gaybe ait bilgisi vardı ve o ilhama muhataptı."* Onu yani arşı sana getiririm.

Her iki yerdeki «اٰتِيكَ» lafızlarının, fiil olması da, ismi fail olması da mümkündür. "Gözünü açıp kapamadan" sözünün manası sen bakışını bir şeye yöneltirsin ve onu oradan çevirmeden arşı önünde görürsün" demektir.

Rivayet edildiğine göre, Âsaf, Süleymân (a.s.)'a *"Gözlerin uzat ve bakabildiğin son noktaya bak"* dedi. o da gözlerini uzattı ve Yemen taraflarına baktı. Âsaf dua etti. Allah'ın kudretiyle taht, daha o bakışını geri almadan bulunduğu yerde battı sonra da Süleymân (a.s.)'ın meclisinde ortaya çıktı. Tahtın, bozulmamış bir halde yanında durduğunu görünce Âsaf "Muradımın meydana gelmesi -ki o göz açıp kapama müddeti içerisinde tahtın gelmesiydi- Rabbimin bana haketmediğim bir lütfû, bir ihsanıdır. Hatta o, karşılıksız ve maksatsız bir lütûftur. Bu, nimet verişine şükredip şükretmeyeceğime dair beni imtihan içindir." Çünkü vacip yükü nefisten şükürle kaldırılır. Şükür, onu nankörlüğe düşmekten korur. Şükürle daha fazlasını celbeder ve onunla daha fazlasını elde eder. Şükür, mevcut nimeti korur, olmayan nimeti de ele geçirir. Bazıları şöyle demiştir: *"Ni'mete karşı nankörlük helaktir. Çok defa ni'met çekilir de kaynağına döner. Kaçanları şükürle yakala ve etrafa iyilik yapmak suretiyle onu tutmaya devam*

et." Bilki sen, Allah'u Teâlâ'nın ni'metine şükretmezsen kısa zamanda bu bol ni'metin perdesi çekilir." Kim ni'mete şükrü terketmek suretiyle nankörlük karşı nankörlük edene ni'met vermek suretiyle de kerem sahibidir. Vâsıti şöyle demiştir: *"Bizim şükrümüz bizim içindir, onun nimeti de bizedir. Minnet onadır, lütûf bizedir."*

٤١- ﴿قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا
يَهْتَدُونَ﴾

41. (Süleymân) **dedi ki: "Onun tahtını bilemeyeceği bir vaziyete sokun. Getirin bakalım tanıyabilecek mi, yoksa tanımayanlardan mı olacak?"**

Onun tahtını değiştirin. Yani önünü arkasına, üstünü altına getirin. Bakalım o, tahtını tanıyabilecek mi? ya da ondan sorulduğunda o, doğru cevabı verebilecek mi? «نَنْظُرْ» cevap olarak cezimli gelmiştir.

٤٢- ﴿فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ
قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ﴾

42. (Belkıs) **gelince "Senin tahtın da böyle mi?" dendi. O şöyle cevap verdi: "Sanki o. Zaten bize daha önce bilgi verilmiş ve biz teslimiyet göstermiştik."**

«ها» tenbih için «ك» teşbih için ve «ذا» da ismi işarettir. "Bu senin tahtın mıdır?" demedi. Telkin olmasın diye "senin tahtın bunun gibi midir?" dendi. O da "sanki o" demek suretiyle en güzel cevabı verdi. "O, odur." Ya da "hayır o değildir" demedi. Bu onun zekâsının keskinliğindendir, iki şeye ihtimali olan bir hususta kesip atmadı. Ya da onlar" senin tahtında böyle mi?"sözleriyle ona benzettiler de o, onun kendi tahtı olduğu bildiği halde onlara, "sanki o" demek suretiyle benzetme yaptı. "Bize daha önce bilgi verilmişti" sözü, Belkıs'ın sözlerindendir. Yani, bu mucizeden yani tahtın getirilmesinden ya da bu durumdan önce, Allah'u Teâlâ'nın kudretine ve senin peygamberliğinin doğruluğuna dair ilim, Hüdhüd'ün ve elçilerin işleriyle ilgili geçmiş delillerle bize verilmişti. Biz sana boyun eğmiş ve senin emrine âmade olmuştuk. Ya da bu söz Süleymân (a.s.)'ın ve adamlarının

sözleridir. Kendi sözlerini onun sözlerine bitiştirmişlerdir. Allah'a, onun kudretine ve onun katından gelenlerin doğruluğuna dair ilim bize onun ilminden önce verildi. Ya da inananlar, Allah'ı birleyenler ve ona boyun eğenler olduğumuz halde bize onun Müslüman olacağına ve itaatkâr olarak geleceğine dair ilim onun gelişinden önce verildi.

٤٣- ﴿وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ﴾

43. Onu, Allah'tan başka taptığı şeyler (tevhid dinine girmekten) **alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkârcı bir kavimdendi.**

Bu, Süleymân (a.s.) ın sözüne bitişiktir. Yani o Belkıs, bizim bildiğimizi bilmemekten ya da İslam'a doğru ilerlemekten, güneşe tapması ve kâfirler arasında yerleşmesi alıkoydu. Sonra şu sözüyle onun kâfirler arasında büyüdüğünü açıkladı. "O inkârcı bir kavimdendi." Ya da bu söz başlangıç cümlesidir. Yani, Allah'u Teâlâ şöyle buyurdu: "Bundan önce ona, girdiği şeyden doğru yolu kaybetmesi alıkoydu. Ya da onu ibadet ettiği şeyden Allah, ya da harfi cerin hazfi ve fiilin bitiştirilmesi takdiriyle Süleymân (a.s.) alıkoydu, demektir.

٤٤- ﴿قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ
سَاقَيْهَا ۚ قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ
مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

44. Ona "Köşke gir" dendi. (Belkıs) **onu görünce derin bir su sandı ve eteğini çekti. Süleymân: "Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir" dedi.** (Belkıs) **"Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim Süleymân'ın maiyyetinde alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi.**

Sarh; köşk ya da evin avlusudur. Mekkîye göre «سَاقَيْهَا» lafzı «سَاقَيْهَا» şeklinde hemzelidir. Rivayete göre, Süleymân (a.s.) Belkıs'ın geçeceği yol üzerine, o gelmeden evvel, kendisi için renksiz camdan bir köşk yapılmasını, altından su akıtılıp içine balık ve diğer su canlılarından konulmasını emretti. Tahtını onun ortasına koydu ve üzerine oturdu. Kuşlar cinler ve insanlar etrafında duruyorlardı. Bunu, durumunun büyüklüğünü ve peygamberliğinin gerçekliğini göstermek

için yapmıştı. Denildiki: "Cinler, onun Belkısla evlenmesini, cinlerin sırlarını ona söyler diye istememişlerdi. Çünkü o (Belkıs) bir perinin kızıydı. "Denildiki: "Onlar, onun, Belkıstan insan ve cin kabiliyetlerini cemetmiş bir çocuğunun olmasından ve Süleyman (a.s.)'ın mülkünden çıkıp daha kuvvetli birinin mülküne girmekten korktular da ona "onun zekâsı kıttır. Bacakları kıllıdır ve ayağı eşek ayağı gibidir" dediler. Tahtın değiştirilmesi suretiyle onun zekâsını denedi. Köşkü de bacak ve ayak durumunu öğrenmek için yaptı. Belkıs onları açtı. Ayak ve bacak yönüyle insanların en güzeli olduğu görüldü. Ancak onlar kıllıydı. Süleymân (a.s.) gözünü başka yöne çevirdi. Ve ona "O düz saydam bir zemindir. Camdan yapılmıştır" dedi.

Emred; «مُمَرَّدٌ» kelimesinden gelmektedir. Süleymân (a.s.) onunla evlenmek istedi. Ancak onun kıllarını çirkin gördü. Şeytanlar, onun için kıl dökücü bir ilaç hâtırladılar da onları yok etti. Süleymân (a.s.) da onu nikahına aldı. Onu çok sevdi ve onu mülkünde bıraktı. Ayda bir defa onu ziyaret ediyor ve onun yanında üç gün kalıyordu. O da ona çocuk doğurdu. Belkıs *"Rabbim! Güneşe ibadet etmekle gerçekten nefsime zulmetmişim"* dedi. Muhakkak âlimler *"Süleymân (a.s.)'ın, yabancı bir kadının bacaklarına bakmak için hile yapması muhtemel değildir. Benzeri sözleri söylemek caiz değildir"* demişlerdir.

❁ ❁ ❁

45. – 55. ÂYETLER

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ
يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ
لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ
مَعَكَ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِى
الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا
تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ
وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾
فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾
وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ
النِّسَٓاءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

Meâli

45. Andolsun ki, Semûd kavmine *"Allah'a kulluk edin!"* (demesi için) kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Hemen birbirleriyle çekişen iki zümre oluverdiler.

46. (Sâlih) dedi ki: *"Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan mağfiret dilemeniz gerekmez mi? belki size merhamet edilirdi."*

47. Dediler ki: *"Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık"* Sâlih *"Size gökten uğursuzluk (sebebi) Allah katında (yazılı) dır. Belki siz imtihana çekilen bir kavimsiniz"* dedi.

48. O şehirde dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar; iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı.

49. Allaha and içerek birbirlerine şöyle dediler: *"Gece ona ve ailesine baskın yapalım. (hepsini öldürelim) sonra da velisine "Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki doğru söylüyoruz"* diyelim.

50. Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını alt üst ettik.

51. Bak işte, tuzaklarının akıbeti nice oldu. onları da *(kendilerine uyan)* kavimlerini de toptan helâk ettik.

52. İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri, bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır.

53. İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.

54. Lût'u da *(peygamber olarak kavmine gönderdik)* kavmine şöyle demişti: "Gözgöze göre hala o hayasızlığı yapacak mısınız?"

55. *(Bu ilahi ikazdan sonra hâlâ)* siz, ille de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yanaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikle devam edegelen bir kavimsiniz?

Tefsiri

٤٥- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ
يَخْتَصِمُونَ﴾

45- Andolsun ki, Semûd kavmine "Allah'a kulluk edin" (demesi için) **kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Hemen birbirleriyle çekişen iki zümre oluverdiler.**

Nesep yönünden kardeşleri Sâlih'i gönderdik. «صَالِحًا» bedeldir.

Âsım, Hamza ve Basriye göre «أَنْ» in «نْ» geçiş halinde esre ile okunur. diğerlerine göre ise «بِ» ye uyarak ötre ile okunur. Mana "Allah'a ibâdet edin ve onu birleyin" sözüyle demektir. «فَإِذَا» mufacee içindir. «هُمْ» mübtedadır. «فَرِيقَانِ» haberdir. «يَخْتَصِمُونَ» sıfattır. «إِذَا» deki âmil budur. Mana, Sâlih'in kavmi, birden, ona inanan ve inanmayan, birbirleriyle çekişen iki gurup oldular. Her gurup, *"Doğru benimkisidir"* diyordu. Bu, "kavminin ileri gelenlerinden, büyüklük taslayanlar içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki *"Siz Sâlih'in gerçekten Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz? (buna inanıyormusunuz?)* Onlar da *"Şüphesiz ki biz onunla gönderilene inananlarız"* dediler ayetinde, kâfir gurup şöyle dedi: *"Ey Sâlih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı getir"* dediler ayetinde açıklanmıştır.

٤٦– ﴿قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

46. (Sâlih) dedi ki: "Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan mağfiret dilemeniz gerekmez mi? belki size merhamet edilirdi."

İyilik dururken, yani tevbe dururken, kötülüğe yani vadedildiğiniz azâba niçin koşuyorsunuz. size azap inmeden önce tevbe ve îmanla küfrünüzün bağışlanmasını istemeniz gerekmez mi? belki siz bu talebinize icabetle merhamet edilirdi.

٤٧– ﴿قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ﴾

47. Dediler ki: "Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık" Sâlih "Size gökten uğursuzluk (sebebi) **Allah katında** (yazık) **dır. Belki siz imtihana çekilen bir kavimsiniz" dedi.**

Seninle uğursuzluğa uğradık (dediler) Çünkü onlar onu, gönderil

diğinde, yalanlamalarından dolayı kıtlığa maruz kalmışlardı da bu kıtlığı onun gelişine nispet etmişlerdi. «اطَّيَّرْنَا» nın aslı «تَطَيَّرْنَا» dır. Ve bu şekilde de okunmuştur. «ت» , «ط» ye idğam olundu ve «ط» sakin olduğundan başına bir elif ilave edildi. "Beraberindekiler" yani, beraberindeki mü'minler, demektir. Hayır ve şerrinizin kendisinden geldiği sebep, Allah katındadır. Oda onun takdiri ve taksimatıdır. Ya da sizin ameliniz, Allah katında yazılmıştır. Üzerinize inen şey size bir ceza ve bir imtihandır." Her insanın amel defterini boynuna astık" ayeti de bundandır. Bunun aslı yolcunun fal bakmak için kuşun yanına gitmesi ve onu kovalamasıdır. Eğer kuş soldan sağa uçarsa bunu uğurlu sayması ve eğer sağdan sola doğru uçarsa bunu uğursuz saymasıdır. Hayrı ve şerri kuşa nispet ettiklerinden, bu o ikisinin sebebi olan Allah'ın takdir ve taksimatı için istiare olarak kullanılmıştır. Ya da kulun -ki Allah rahme ve gazap hususunda gerçek sebep odur- amelindendir. Bilakis siz, imtihana çekilen ya da günahlarınız sebebiyle azâba maruz kalan bir kavimsiniz.

٤٨- ﴿وَكَانَ فِى الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾

48- O şehirde dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar; iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı.

Semûdun şehrinde o şehir Hicrdir. «رَهْطٍ» *(üçten ona kadar olan erkek topluluğu)* tekili olmayan çoğul bir kelimedir. Bu sebepten bununla "dokuz" kelimesinin temyizi caizdir. Sanki, "dokuz kişi" denildi. Üçten ona kadardır. Ebu Davuddan yapılan rivayete göre, onların başı Kaddar b. Salifti. Onlar, devenin kesilmesi hususunda faaliyet gösterenlerdi. Eşrafın çocukları idiler. Bir kısım bozguncuların bazı iyi işler yaptıkları görüldüğü halde onların işi, iyilikten nasibini almamış katıksız bir bozgunculuktu.

Hasan'dan yapılan rivâyete göre; onlar insanlara zulmediyorlar ve zâlimleri zulmetmekten menetmiyorlardı. İbni Ata'dan rivâyete göre ise, onlar, imanların ayıplarını araştırıyorlar ve avret yerlerini örtmüyorlardı.

٤٩- ﴿قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ

اَهْلِه۪ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ﴾

49- Allah'a and içerek birbirlerine şöyle dediler: "Gece ona ve ailesine baskın yapalım. (hepsini öldürelim) **sonra da velisine "Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki doğru söylüyoruz" diyelim.**

«تَقَاسَمُوا» hal makamındaki bir haberdir. Başında gizli bir «قَدْ» vardır. Yani, yemin eder oldukları halde şöyle dediler, demektir. Ya da bu bir emirdir. Yani, bir kısmı diğerlerine yeminle emretmiştir, demektir. Gece vakti onu, oğlunu ve ona tabi olanları öldürelim. "Veli" den maksat; kan diyeti düşen velidir. Hamza ve Ali'ye göre «لَتُبَيِّتُنَّهُ», «لَتُبَيِّتُنَّهُ» şeklinde «ت» ile ve ikinci « ت » de ötre iledir. « لَتَقُولَنَّ » de « لَتَقُولُنَّ » şeklinde «ت » ile ve lamın ötresiyledir.

Hafsa göre «مَهْلِكَ اَهْلِه۪» şeklinde, Ebu Bekir, Hammad ve Mufaddal'a göre «هَلَكَ» den «مَهْلَكَ» şeklindedir. Birincisi helâk yeri demektir. İkincisi ise mastardır. Diğerlerine göre ise «اَهْلَكَ» den «مُهْلَكَ» demektir. Ya da, biz onun öldüğü yere gitmedik ki onu nasıl üzerimize olalım? Demektir. Ve biz bu zikrettiklerimizde doğru söylüyoruz.

٥٠- ﴿وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾

50- Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını alt üst ettik.

Onların tuzağı, Sâlih ve ailesine karşı saldırma planlarına dair gizledikleri şeydi. Allah'ın tuzağı ise, onları farkında olmadan yok etmeseydi. İstiare yoluyla tuzak kuranın tuzağına benzetti. Rivayete göre Hicrdeki bir vadide Sâlih (a.s.) ait bir mescid vardı. Orada Namaz kılardı. Dediler ki: *"Sâlih üç gün sonra bizden kurtulacağını sanıyor. Halbuki biz üçüncü günden önce ondan ve onun ailesinden kurtulacağız"* Derhal vadiye doğru yola çıktılar ve *"Namaz kılmak için geldiğinde onu öldüreceğiz. Sonra da ailesine dönüp onları da*

öldüreceğiz" dediler. Bu esnada Allah onlara doğru tepeden bir taş gönderdi. Kaçıştılar. Ama taş vaadinin ağzında onların üzerine düştü. Ne kavimleri onların nerede olduğunu, ne de onlar kavimlerine ne yapıldığını bilmediler. Allah onların herbirine yerinde azap etti ve Sâlih (a.s.)'ı ve beraberindekileri kurtardı.

٥١- ﴿فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ﴾

51- Bak işte, tuzaklarının akıbeti nice oldu. onları da (kendilerine uyan) **kavimlerini de toptan helâk ettik.**

Kûfi ve Sehl'e göre «أَنَّا» elifin üstünüyledir. Diğerlerine göre ise başlangıç cümlesi olarak esrelidir. Üstün okuyan onu «عَاقِبَةُ» kelimesinden bedel kılarak merfu kılmıştır. Ya da hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. Takdiri ise "*O, onların helâk edilmeleridir*" şeklindedir. Ya da "*Onları yok etmemiz için kurdukları tuzaklarının âkıbeti nice oldu*" manasına onu mansup kılmıştır. Ya da «كَانَ» nin haberi olması üzerine onu mensup kılmıştır. Bu da "Onların tuzaklarının akıbeti, helâk edilmekleriydi" şeklindedir. Kavimlerini de sesle toptan helâk ettik.

٥٢- ﴿فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

52- İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri, bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır.

«خَاوِيَةً» Çökmüş, yıkılmış, demektir. «خَوَى النَّجْمُ» "Yıldız kayboldu" dan gelmektedir. Ya da «خَوَاءٌ» dan gelmektedir. Boş, manasınadır. Haldir. Onda «تِلْكَ» lafzının delalet ettiği şey amel etmiştir. İşte Semûda yapılan şeyde kudretimizi bilen ve öğüt alan bir kavim için elbet bir ibret vardır.

٥٣- ﴿وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾

53- İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık.

Sâlih'e iman edenleri kurtardık. Onlar, onun emirlerini terketmek ten sakınıyorlardı. Onlar, Sâlih'le birlikte azaptan kurtulan dört bin kişiydi.

٥٤- ﴿ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴾

54. Lût'u da (peygamber olarak kavmine gönderdik) **kavmine şöyle demişti: "Gözgöze göre hala o hayasızlığı yapacak mısınız?"**

Lut'u da hatırla. «إذ» , «لوطا» kelimesinden bedeldir. Yani, Lûtun vaktini hatırla, demektir. Kimsenin yapmadığı bir hayasızlık olduğunu bile bile bu hayazılığı yapacak mısın? Yani, erkeklere gidecekmisiniz? «تبصرون» , «بصر القلب» (kalp gördü, bildi den gelmektedir. Ya da onlar bunu yaparken birbirlerini görüyorlardı. Çünkü onlar, bunu alenen yapıyorlardı. Birbirlerine karşı utanmıyorlar ve örtünmüyorlardı. Öylece günaha dalıyorlardı. Ya da sizden evvel ki günahkârların eserlerini ve onlara inen azâbı gördüğünüz halde bunu yapıyorsunuz, demektir. Sonra bunu açıkladı şöyle dedi;

٥٥- ﴿ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴾

55- (Bu ilahi ikazdan sonra hala) **siz, ille de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yanaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz!**

«أئنكم» Kûfi ve Şami'ye göre iki hemzelidir. Şehvetle, yani şehvet için demektir. Şüphesiz ki Allah, erkekler için kadınları yaratmıştır. Erkekleri erkekler için, kadınları da kadınlar için yaratmamıştır. Bu, Allah'ın hikmetine terstir. Doğrusu siz, bunun, hayasızlık olduğunu bilmeyenlerin işini bile bile yapıyorsunuz. Ya da "Cehl" kelimesiyle bunu yapan beyinsizler ve utanmazlar kastedilmektedir. *"Doğrusu siz, beyinsizlikte devam eden bir kavimsiniz"* ayetinde muhatap ve gaip sıgaları biraraya geldi. Muhatap sıgası, gaib sıgasına üstün gelmiştir. Çünkü o, daha kuvvetlidir. Zira aslolan, sözün, hazır olanlar arasında olmasıdır.

7. Cildin Sonu